

Dan SANDU

Eseuri pentru o
DOGMATICĂ EVANGHELICĂ
Dimensiunea modernă a hristologiei

Editura Performantica - Iași
2011

Dan Sandu

ISBN serie: 978-973-730-918-1;
ISBN volum: 978-973-730-919-8.

Tehnoredactare: Valentin Grosu
Coperta: Carmen Anton

CUPRINS

Prefață	7
IISUS HRISTOS DUMNEZEU-OMUL, CONȚINUTUL EVANGHELIEI ȘI IZVORUL CREDINȚEI	11
Bunătatea și filantropia lui Dumnezeu se împlinesc prin venirea în lume a lui Iisus Hristos.....	15
Hristos a venit în lume ca urmare a planului lui Dumnezeu din veci	18
Consecințele întrupării Fiului lui Dumnezeu	22
Fiul lui Dumnezeu a venit în lume la timpul potrivit.....	28
Hristos este o singură Persoană, cu două firi: divină și umană.....	29
Paradoxul unirii naturilor în Persoana lui Iisus Hristos	39
Raportul dintre Persoana și opera Mântuitorului	57
Jertfirea Mielului și Răscumpărarea omului	65
IISUS HRISTOS, CUVÂNTUL LUI DUMNEZEU ÎN EVANGHELIE ȘI VIAȚĂ	71
Lumina lui Hristos ca realitate teologică.....	71
<i>Învățăături dogmatice și morale.....</i>	<i>79</i>
Hristos Creatorul și Hristos Omul. Omul este din natură iar natura este pentru om, spre folosință	81
<i>Învățăături dogmatice și morale.....</i>	<i>91</i>
Hristos- subiectul teologiei, ca rod al gândirii și slujirii în smerenie	93
<i>Învățăături dogmatice și morale.....</i>	<i>100</i>
Hristos - Izvorul vieții. Teologia apei în Evanghelie	102
<i>Învățăături dogmatice și morale.....</i>	<i>111</i>
Hristos – doctorul: boala nu are ultimul cuvânt	113
<i>Învățăături dogmatice și morale.....</i>	<i>121</i>

Hristos între oameni și demoni: persoană și relație.....	122
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	131
Hristos înviat și relația lui cu materia: „pescuirea” prin	
Evanghelie.....	132
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	140
Mântuirea - darul lui Hristos	142
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	151
Judecata particulară, rai și iad după învățătura lui	
Iisus Hristos	152
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	163
Judecata din urmă: înțelesul noțiunii și trăirea realității	
ultime	165
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	173
Hristos și demnitatea umană sau că fiecare „evă” este	
vrednică de mântuire.....	174
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	187
Modelul hristic al folosirii materiei. Sfințenia creației ca	
responsabilitate pentru fiecare creștin.....	189
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	198
„Hristos este iubire”. Realitatea teologică a iubirii	199
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	208
Binele personalizat este Hristos.	
Despre răul personalizat și răul universal	210
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	219
Răscumpărarea prin Hristos, infinitul dragostei	
exprimat prin jertfa supremă	221
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	226
Păcatul strămoșesc, o afecțiune universală prin	
consecințele lui. Hristos, singurul Om fără de păcat..	227
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	236
Pentru că Hristos este Viața, neființa nu are ființă	238
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	247

Hristos, munca și răsplata: riscurile atașării și binecuvântarea detașării	249
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	260
Hristos și păgânismul: femeia păgână, model de credință	261
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	269
Hristos – Stăpânul care invită la mântuire pe toți	270
<i>Învățăături dogmatice și morale</i>	277

EPILOG

IISUS HRISTOS, TEMELIA PE CARE DUHUL SFÂNT

CONSTRUIEȘTE UNITATEA CREȘTINILOR.....279

Unde este Hristos, acolo este Treimea

Duhul Sfânt – subiectul comuniunii între Hristos și oameni

Hristos și Duhul Sfânt – înțelepciunea lui Dumnezeu

Învierea lui Hristos prin Duhul Sfânt

Slăvirea lui Hristos prin Duhul.....

BIBLIOGRAFIE295

Prefață

Ideea de a publica o carte în care principala preocupare este de a spune cititorului că „Iisus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu” (Ioan 20, 31), adică Dumnezeu întrupat, apare fie vetustă, fie inflaționistă. Nu s-a făcut un inventar al lucrărilor de teologie pe această temă, întreprindere care, odată cu trecerea timpului, devine de-a dreptul imposibilă.

Totuși, lucrarea de față face parte, în egală măsură, din preocupările teologice și pastorale personale, fiind inspirată din realitatea cotidiană, pentru lumea reală a începutului de mileniu III, căreia nu mesajul teologic îi trebuie schimbat, ci organizarea teologiei după structura de gândire a omului modern, folosirea unui limbaj adecvat, pe care să-l perceapă și să-l accepte omul modern, ca și a unor analogii și modele specifice epocii în care trăim.

Am putea fi suspectați, pe bună dreptate, fie de orientare apologetică, fie militant-creștină, întrucât cartea se adresează direct omului nu numai oferind informație, ci reflexii, învățăminte, dar mai presus de toate invitând la studiu individual al Sfintelor Scripturi, încurajând pe fiecare să își pună întrebări, să caute răspunsuri, în Biserică. Din fiecare text am extras un set de „dogme” sau învățături pe care le punem la inima cititorului, student în ale teologiei sau credincios de rând (cu atât mai mult), care va avea sau își va face timp să se dedice constant lecturii din Cartea Cărților.

Deși termenul „dogmă” și derivații acestuia sunt înțeleși în mediul secular cu o inevitabilă nuanță peiorativă, îl vom păstra, nu din încăpățănare, ci din fidelitate față de tradiția Bisericii și din respect pentru jertfele creștinilor care au apărut „dogmele Bisericii” și au lucrat, prin aplicarea lor în propria viață, la mântuirea lumii.

Era necesară o astfel de precizare, din două motive: primul este că astăzi dogmele Bisericii sunt fie ignorate, fie negate. Peste indiferența dogmatică a tot mai multor denominațiuni creștine și a credincioșilor Bisericilor tradiționale, se profilează o tot mai agresivă atitudine anticreștină, precum și o tot mai vizibilă și mai vocală prezență a unor oameni de știință care neagă pe față necesitatea religiei în general, proclamând apusul creștinismului, sub victoria rațiunii și a științei.¹ Cel de-al doilea motiv este că dogmele clasice au fost exprimate, în esența lor, în formule scurte, incluse în *Simbolul de credință* formulat la Sinoadele I și II ecumenice de la Niceea (325), respectiv Constantinopol (381), dar relevanța lor în forma respectivă este tot mai nesemnificativă în viața omului, fenomen valabil și pentru învățături dogmatice și morale

¹ Nu este nimic nou în această abordare, doar că acum instrumentele folosite nu se mai bazează pe dialectica filosofică, ci pe argumente științifice care, în opinia contestatarilor, contrazic flagrant orice afirmație a religiei. Sunt de menționat lucrările celebre a trei autori, cunoscuți pe plan internațional: Richard Dawkins, *The God Delusion*, Mariner/Houghton Mifflin, New York, 2008; Christopher Hitchens, *God Is Not Great: How Religion Poisons Everything*, Twelve Warner, New York, 2007; Sam Harris, *Letter to a Christian Nation*, Knopf, New York, 2006 dar și *The End of Faith: Religion, Terror, and the Future of Reason*, Norton, New York, 2004.

desprinse ulterior din textele Bibliei, dar neevidențiate suficient în formulele dogmatice cunoscute, asupra cărora dorim să insistăm la finalul fiecărui subcapitol.

În conținut, lucrarea abordează mai întâi învățătura clasică despre Iisus Hristos, apoi se concentrează pe diferite aspecte ale teologiei dogmatice, concretizate istoric în jurul Persoanei lui Iisus Hristos, Persoană care se extinde transistoric în ființa fiecărui credincios creștin ortodox.² Fără Hristos nu se poate accepta dogma Sfintei Treimi, fără El nu există ecleziologie, fără El Duhul Sfânt nu ar lucra în Biserică și în Sfintele Taine, fără El nu este posibilă restaurarea și transfigurarea creației, în frunte cu omul, nu s-ar putea concepe refacerea cerului nou și pământului nou, după cea de-a doua venire a Fiului în slavă.

Poate cel mai important aspect al textelor propuse are în vedere prezentarea lui Iisus în lumina personală, ca Dumnezeu-Om, ca Cel care vine în întâmpinarea omului din toate timpurile și toate locurile, rămânând ceea ce era, adică Dumnezeu și devenind ceea ce nu era, adică om, cunoscând toate ale oamenilor, lucrând ca „toți să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină” (I Timotei 2, 4). Nu se pune problema istoricității lui Hristos. Plecăm de la premisa că toți acceptă existența lui Iisus Hristos ca om, în urmă cu mai bine

² Ortodoxia este, prin definiție, o credință „tradițională”, fiind supusă criticilor acerbe de tradiționalism. Se face prea ușor confuzia între cei doi termeni. În accepțiunea lui Jaroslav Pelikan, „tradiția este credința vie a celor morți, în vreme ce tradiționalismul este credința moartă a celor vii”. Aceasta presupune a nu confunda fidelitatea față de tradiția neîntreruptă a Ortodoxiei cu formalismul tradiționaliștilor. La Eddie Gibbs and Ian Coffey, *Church Next. Quantum Changes in Christian Ministry*, InterVarsity Press, Leicester, 2001, p. 158.

de două mii de ani, dar încercăm să corelăm timpul evanghelic cu vremurile moderne, în care prioritățile omului s-au schimbat. Sunt îndatorat ideii de a scrie aceste texte cărții Părintelui Dumitru Stăniloae, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*,³ inspirației primite din partea studenților și credincioșilor, față de care nu am făcut diferență, poate prea adeseori am căzut în ispita de a face din catedră amvon și din amvon catedră, în baza principiului că teologia dogmatică nu trebuie adresată elitelor, ci tuturor credincioșilor. Părinții Bisericii nu au cunoscut raționamentul scolastic, au evitat filosofarea deșartă și au dat discursului omiletic un conținut teologic prin precizarea clară a dogmelor Bisericii sau, după caz, au îmbrăcat dogmele în discursuri de o frumusețe omiletică neegalată.⁴

Iași, 2011

Autorul

³ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*, Editura Centrului mitropolitan Sibiu, 1991.

⁴ Celebru este Sfântul Grigorie de Nazianz care a readus credința ortodoxă în cetatea Constantinopolului prin cuvântările sale cu un caracter profund dogmatic. A se vedea *Cele 5 Cuvântări teologice al celui între Sfinți Părintelui nostru Grigorie de Nazianz*, traducere de Preot Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, Anastasia, 1993. Pentru detalii privind personalitatea „micului titan” al teologiei patristice, a se vedea: John Anthony McGuckin, *St. Gregory of Nazianzus. An Intellectual Biography*, Crestwood, New York, 2001 sau Jean Bernardi, *Grigorie de Nazianz. Teologul și epoca sa*, traducere de Cristian Pop, Deisis, Sibiu, 2002.

IISUS HRISTOS DUMNEZEU-OMUL, CONȚINUTUL EVANGHELIEI⁵ ȘI IZVORUL CREDINȚEI

După afirmarea credinței în Dumnezeu Creatorul, *Simbolul niceo-constantinopolitan* afirmă credința în „Unul Domn, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii. Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, Cel de o ființă cu Tatăl, prin care toate S-au făcut. Care, pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și S-a făcut om”. Învățătura a fost preluată în

⁵ Cuvântul „Evanghelie” vine din grecește (*euangelion*), înseamnă „vestea cea bună”, respectiv faptul că Dumnezeu mântuiește lumea (Ioan 3, 16). Acest mesaj este înțeles în mai multe variante: vestea despre eliberarea umanității din robia păcatului strămoșesc și a morții, vestea că va veni un Răscumpărător (Facere 3, 15), vestit apoi prin profeți, vestea că Hristos își desfășoară lucrarea de mântuire pe pământ ca Dumnezeu și Om, vestea că Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui se vor instaura, că răul și păcatul vor înceta. Pentru Sfântul Apostol Pavel, conținutul Evangheliei este Iisus Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu și Domn a toate, care instaurează o nouă ordine cosmică prin moarte și înviere (Romani 1, 1-4; 8, 31-34; I Corinteni 15, 1-4). Este și Vestea cea bună a întemeierii Bisericii, Trupul lui Hristos și Templu al Duhului Sfânt (I Corinteni 3, 16 și 12, 27), de unde rezultă că Evanghelia și Biserica formează un tot unitar, una neputând exista fără cealaltă.

cult și poate fi regăsită în Antifonul al II-lea de la Sfântul Liturghie, „Unule Născut”.⁶

În cuvinte puține și text concentrat, *Crezul* arată că Logosul lui Dumnezeu, Persoană din Sfânta Treime se face om prin întrupare, rămânând Dumnezeu transcendent. Devine subiect compus, om și Dumnezeu în același timp. Cuvântul lui Dumnezeu S-a întrupat din Fecioara Maria, a luat trup, înzestrat cu toate facultățile și capacitățile firii umane, cu suflet uman, voință și lucrare dumnezeiască. În această calitate, de Persoană sau Ipostas divin devenit om, Logosul poartă mai multe numiri. Numele, în cultura semitică, reprezenta ceva din caracterul sau vocația persoanei, era văzut ca o prelungire a persoanei spre lume. Numele avea o semnificație atât de mare încât pronunțarea lui era considerată a mijloci prezența fizică a persoanei cu toate atributele ei: „Și tot cel ce va chema numele Domnului se va mântui” (Fapte 2, 21). Când Apostolii sunt întrebați în numele cui fac minuni, Petru a răspuns: „Cunoscut să vă fie vouă tuturor și la tot poporul Israel, că în numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, pe Care voi L-ați răstignit, dar pe Care Dumnezeu L-a înviat din morți, întru Acela stă acesta sănătos înaintea voastră!” (Fapte 4, 10). Iisus însuși anunță pe ucenici că vor fi prizonieri din pricina „ numelui Său” (Ioan 15, 21), fapt ce se petrece încă din zorii propovăduirii creștine: „Au

⁶ „Unule Născut, Fiule și Cuvântul lui Dumnezeu, Cel ce ești fără de moarte. Și ai primit, pentru mântuirea noastră, a te întrupa din Sfânta Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioara Maria. Care neschimbat Te-ai întrupat și răstignindu-Te Hristoase, Dumnezeule, cu moartea pe moarte ai călcat. Unul fiind din Sfânta Treime, împreună mărit cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, mântuiește-ne pe noi”. *Liturghier*, IBMBOR, București, 1995, p. 120.

nu v-am poruncit vouă cu poruncă să nu mai învățați în numele acesta?” (Fapte 5, 28).

Având trimitere divină pentru a mântui omenirea, Fiul lui Dumnezeu întrupat este numit Iisus, din ebraicul „Ieșua”, care înseamnă „Dumnezeu mântuiește”. Îngerul care apare lui Iosif îi spune: „Ea va naște Fiu și vei chema numele lui, Iisus, căci El va mântui poporul Său de păcatele lor” (Matei 1,21 și Luca 1,31). Încă de timpuriu numele a fost înțeles ca mijlocitor între om și Dumnezeu, fiind numit simplu „Mântuitorul”.

Un al doilea nume este Hristos sau, mai degrabă „Hristosul” (Matei 16,16 și 20), care înseamnă „Unsul”, Cel ce trebuia să vină (Luca 7,19 și F.A. 2,39). Acest apelativ se pune în legătură cu calitatea de „Fiu al lui Dumnezeu”. Numele semnifică, de această dată, trimiterea specială, desemnarea pentru o misiune anume: „Voi știți cuvântul care a fost în toată Iudeea, începând din Galileea, după botezul pe care l-a propovăduit Ioan. (Adică despre) Iisus din Nazaret, cum a uns Dumnezeu cu Duhul Sfânt și cu putere pe Acesta care a umblat făcând bine și vindecând pe toți cei asupriți de diavolul, pentru că Dumnezeu era cu El” (Fapte 10, 37-38). Era o modalitate de a arăta, prin nume, că El împlinea profeția vechitamentară de a fi preot, rege și profet, cu rădăcini în casa davidică. Deși nu face din aceasta un fapt public, Iisus recunoaște, în final, că El este Cel trimis: „Ești tu Hristosul, Fiul Celui binecuvântat? Iar Iisus a zis: Eu sunt și veți vedea pe Fiul Omului șezând de-a dreapta Celui Atotputernic și venind pe norii cerului” (Marcu 16, 61-62). Acest apelativ a devenit cel mai folosit, încât a ajuns să fie preluat ca un prenume. Sfântul Apostol Pavel avea să fie cel

ce alătură cele două numiri, după care trec în epistolele pastorale: „Și împreună cu El ne-a sculat și împreună ne-a așezat întru ceruri, în Hristos Iisus” (Efeseni 2,6; cf. 3,6; 3, 21; Iacob 1,1 și 2,1; I Petru 1, 1-3 ș.u.; 2,5 ș.u.). În *Tradiția Apostolică* a Sfântului Ipolit⁷, la formula de cufundare în apa botezului, candidatul era întreat: „Crezi în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu?” Acest nume Îl arată pe Hristos atât ca Cel în care se împlinesc proorociile, Cel care respectă și împlinește profețiile, Cel ce descinde din casa lui David, ceea ce îl abilita să vorbească despre „împărăția lui Dumnezeu”.

În calitatea de Dumnezeu întrupat, Logosul este numit și Unicul Fiu născut al Tatălui (Matei 16, 16) și Domnul, din ebraică „Adonai” (greacă „Kyrios”, latină „Dominus”), care în Vechiul Testament era adresat Tatălui și care arată cinstea pe care o acordau apostolii ca unui Dumnezeu adevărat, stăpân asupra elementelor create, bolilor și morții, pentru că avea să domnească peste popoare în veci, cu autoritate divină, până la venirea întru slavă, „Maranatha” (Domnul vine! I Corinteni 16, 22). Numirea completă este „Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu înomenit”⁸, pentru că arată atât relația unică cu

⁷ După numele lui Hristos, „În Antiohia, întâia oară, ucenicii s-au numit creștini” (Fapte 10, 26), nu atât pentru că L-au urmat pe Hristos, ci pentru că ei înșiși deveniseră „cei unși” să propovăduiască Evanghelia în toată lumea. La Max Thurian and Geoffrey Wainwright, *Baptism and Eucharist. Ecumenical Convergence in Celebration*, WCC Publications, Geneva, 1983, pp. 6-8.

⁸ Vladimir Lossky consideră că termenul „întrupat” nu exprimă întreaga bogăție de înțelesuri a iconomiei Fiului și ar putea conduce la nestorianism. Termenul s-a încetățenit și este folosit în lucrările de specialitate, dar trebuie înțeles ca „înomenire”. Vladimir Lossky, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, Traducere, studiu introductiv și note de Pr. Vasile Răducă, Anastasia, 1993, p. 168.

Dumnezeu Tatăl care îl generează și Îl trimite în lume, cât și suveranitatea absolută asupra elementelor create: „Nimeni nu poate să zică: Domn este Iisus – decât în Duhul Sfânt!” (I Corinteni 12, 3).

Bunătatea și filantropia lui Dumnezeu se împlinesc prin venirea în lume a lui Iisus Hristos

Întruparea Fiului lui Dumnezeu nu s-a făcut pe cale seminală, ci prin coborârea Duhului Sfânt asupra Fecioarei Maria, prin lucrarea aceluiasi Duh în alte persoane umane (Elisabeta, Zaharia, Proorocița Ana, Dreptul Simeon, Ioan Botezătorul, Iosif) și este considerată a doua creație a lumii, re-facerea chipului lui Dumnezeu în om, fapt ce creează o strânsă legătură între hristologie⁹ și cosmologie. Hristos este numit în teologie „Noul Adam”, ceea ce înseamnă că viața Sa și a Trupului Său mistic, Biserica, au importanță și impact universal, astfel că ceea ce face Biserica are importanță pentru toată umanitatea, pentru tot universul, motiv pentru

⁹ Ar trebui menționat faptul că există o diferență între hristologia răsăriteană și cea occidentală: „Mulți teologi occidentali tind să acorde atenție vieții pământești a lui Hristos, de la naștere până la Înviere, așa-numitului „Hristos istoric”. În Răsărit, însă, accentul se pune pe Hristos înviat, Hristos înălțat, Hristos care va veni din nou, Domnul și Cuvântul lumii. Lucrarea Cuvântului înainte și după întrupare, în mod deosebit după Înviere constituie chintesența experienței liturgice a Răsăritului, împreună cu așteptarea eshatologică: credința că „taina voii Sale” este „să unească toate în Sine, cele din ceruri și cele de pe pământ” (Efeseni 1, 9-10). În acest proces dumnezeiesc, care are dimensiuni globale ce includ fenomene și experiențe religioase, Hristos – Iubirea întrupată, rămâne criteriul final”. Archbishop Anastasios (Yannoulatos), *Facing the World*, WCC Publications, Geneva, 2003, pp. 147-148.

care a fost numită icoană a Împărăției cerurilor prin dumnezeiasca Liturghie din care iradiază slava lui Hristos cel viu pentru întreaga lume.

„Sfatul” Sfintei Treimi de a trimite pe Logosul în trup s-a aplicat datorită păcatului primilor oameni, care a condus la ruperea comuniunii lor cu Dumnezeu și a avut grave consecințe pentru întreaga ființă umană, despre care vorbește mai târziu Sfântul Apostol Pavel (Romani 5, 10-17).¹⁰ Întrucât, prin propriile puteri, omul nu se putea mântui, iar continuarea în această stare ar fi însemnat o înstrăinare și mai mare de Dumnezeu, El Însuși a socotit potrivită mântuirea neamului omenesc prin trimiterea Fiului său pentru această lucrare.

Cel mai însemnat text care arată puterea nesfârșită a iubirii lui Dumnezeu pentru omenirea căzută este la Ioan 3,16: „Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică”. Sfântul Apostol Pavel întărește învățătura că Dumnezeu a avut dinainte de căderea omului planul de răscumpărare: „Iar când bunătatea și iubirea de oameni a Mântuitorului nostru Dumnezeu s-a arătat, El ne-a mântuit, nu din faptele cele întru dreptate săvârșite de noi, ci

¹⁰ „Căci prin bunăvoința lui Dumnezeu și a Tatălui, Fiul Unul Născut și Cuvântul lui Dumnezeu, Cel de o ființă cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, Cel mai înainte de veci, Cel fără de început, Cel care era cu Dumnezeu și cu Tatăl și era Dumnezeu și există în chipul lui Dumnezeu se pogoară spre robii lui printr-o pogorâre inexprimabilă și incomprehensibilă .. și săvârșește cea mai mare noutate din toate noutățile, singurul nou sub soare, prin care se arată puterea infinită a lui Dumnezeu”. Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, traducere de Pr. Dumitru Fecioru, Scripta, București, 1993, p. 96.

după a Lui îndurare, prin baia nașterii celei de-a doua și prin înnoirea Duhului Sfânt” (Tit 3,4-5) sau „Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit pe noi, cei care eram morți pentru păcatele noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos; în har sunteți mântuiți” (Efeseni 2,4-5).

Întrucât Dumnezeu știa că omul va cădea, a hotărât dinainte și planul prin care avea să-l răscumpere, prin trimiterea Fiului în lume. Sfânta Scriptură o numește „mai înainte hotărâre sau preștiință” (Fapte 2, 23): „Pe acesta, fiind dat după sfatul cel rânduit și după știința cea dinainte a lui Dumnezeu, voi L-ați luat și, prigonindu-L, prin mâinile celor fără de lege, L-ați omorât” sau Efeseni 3, 9 „Să descopăr tuturor care este iconomia tainei celei din veci ascunse în Dumnezeu” ori la II Timotei 1, 9 „El ne-a mântuit și ne-a chemat cu chemare sfântă, nu după faptele noastre, ci după a Sa hotărâre și după harul ce ne-a fost dat în Hristos Iisus, mai înainte de începutul veacurilor”.

Mântuirea este darul cu valoare infinită al lui Dumnezeu către om, motivat de dragostea, bunătatea, dreptatea și înțelepciunea Sa.¹¹ Inițiativa mântuirii nu aparține omului, ci lui Dumnezeu. Răscumpărarea omului din păcat prin Iisus Hristos se numește economie sau mântuire obiectivă, generală. Ea s-a săvârșit o dată pentru toți și pentru totdeauna. Însușirea de către credincios în mod personal a acestei lucrări, realizată de Hristos pentru toți, se face prin conlucrare cu harul Sfântul Duh, împărtășit prin lucrările sfințitoare ale Bisericii și se numește îndreptare, sfințire sau mântuire subiectivă și ea se întemeiază pe mântuirea

¹¹ Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica...*, p. 96.

obiectivă, adică restaurarea naturii umane și posibilitatea sfințirii ei prin jertfa lui Iisus Hristos.

Hristos a venit în lume ca urmare a planului lui Dumnezeu din veci

Omenirea a fost pregătită prin scrierile sfinte și oameni aleși pentru a înțelege rostul, locul și timpul când avea să vină în trup Fiul lui Dumnezeu. Pe unii, Dumnezeu i-a pregătit prin legea morală naturală, iar pe alții prin revelația dumnezeiască dată lui Moise pe Muntele Sinai. Prin legea morală naturală, manifestată în conștiință, s-a păstrat și s-a întreținut înclinarea oamenilor spre adevăr și bine. Scriptura arată mai multe modele: Romani 1,19-20: „Pentru că ceea ce se poate cunoaște despre Dumnezeu este cunoscut de către ei; fiindcă Dumnezeu le-a arătat lor. Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înțelegându-se din fapte, adică veșnica Lui putere și dumnezeire, așa ca ei să fie fără cuvânt de apărare”, Romani 2,14-15: „Căci, când păgânii care nu au lege, din fire fac ale legii, aceștia, neavând lege, își sunt loruși lege, ceea ce arată fapta legii scrisă în inimile lor, prin mărturia conștiinței lor și prin judecățile lor, care îi învinovătesc sau îi și apără”.

Tot pe cale naturală i-a pregătit prin îngăduirea păcatelor și a suferințelor ceea ce i-a condus la sentimentul de părăsire și vinovăție, la conștientizarea neputinței de a se mântui și nevoia unui ajutor, prin reminiscențe din revelația primordială și acțiuni ale providenței divine. La acestea se adaugă relațiile cu iudeii, ca și traducerea în limba greacă a *Vechiului Testament*, în secolul al III-lea î.d.Hs., prin care au

putut lua la cunoștință de ideea venirii Mântuitorului. Jertfele păgâne erau o dovadă a conștiinței păcatului și nevoia mântuirii, venirea magilor care interpretează timpul și astrele, răspândirea creștinismului în lumea păgână cu repeziciune sunt alte elemente care confirmă pregătirea omenirii pentru a înțelege venirea lui Iisus în trup. Că păgânii au fost pregătiți o spune Sfânta Scriptură: „Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul ce vine în lume” (Ioan 1, 9).

Iudeii, în schimb, au primit revelația pozitivă, în legătura lor ceva mai privilegiată cu Dumnezeu. Proto-evanghelia, de pildă, a fost păstrată vie, învățată și transpusă până la scrierea ei, apoi recitată cu sfințenie (Facere 3, 15): „Dușmănie voi pune între tine și între femeie, între sămânța ta și sămânța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa călcâiul”. Patriarhii Vechiului Testament (Avraam, Facere 22, 18; Isaac, Facere 26, 4; Iacov, Facere 28, 14) primesc făgăduința răscumpărării: prin urmașul lor, „se vor binecuvânda toate neamurile pământului”.

Proorocul Daniel prevestește în mijlocul poporului evreu timpul venirii: „Să știi și să înțelegi că de la ieșirea poruncii pentru zidirea din nou a Ierusalimului și până la Cel-Uns – Cel-Vestit – sunt șapte săptămâni și șaiszeci și două de săptămâni; și din nou vor fi zidite pietele și zidul din afară, în vremuri de strâmtorare. Iar după cele șaiszeci și două de săptămâni, Cel Uns va pieri fără să se găsească vreo vină în El, iar poporul unui domn va veni și va dărâma cetatea și templul. Și sfârșitul cetății va veni prin potopul mâniei lui Dumnezeu și până la capăt va fi război – prăpădul cel hotărât” (Daniel 9, 25-26).

Profetul Maleahi dă detaliile despre „îngerul” care avea să fie Ioan Botezătorul: „Iată eu trimit pe îngerul meu și va găti calea înaintea venirii mele și va veni în templul său Domnul pe care-L căutați și îngerul legământului pe care-L doriți” (Maleahi 3, 1). La rândul său, profetul Miheia arată locul unde avea să se nască Cel întrupat: „Și tu Bethleeme Efrata, mic ești între miile lui Iuda; din tine va ieși stăpânitor peste Israel, iar obârșia lui este dintru început în zilele veșniciei” (Miheia 5, 1). Clasic între textele cu privire la venirea Domnului este cel al profetului Isaia (7, 14), în care se arată fără echivoc nașterea din Fecioară: „Pentru aceasta Domnul meu vă va da un semn: Iată, Fecioara va lua în pântece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuel” (Matei 1, 23).

Jertfele instituite erau simbolul harului mântuitor dar arătau și conștiința nevoii de purificare în așteptarea marelui semnal care avea să fie venirea lui Mesia. Modul cum o parte dintre mai marii evreilor L-au primit, cu maximă ostilitate, se datorează falsei interpretări a profețiilor din Sfânta Scriptură și împlinirii celorlalte profeții, care vorbesc despre chinurile Mielului lui Dumnezeu (Isaia 53).

În concluzie, întruparea Logosului este parte din planul din veci al lui Dumnezeu, vestit oamenilor de-a lungul timpului și de cel mai mare folos pentru umanitate, întrucât omul nu se putea vindeca singur de păcatul universalizat. Dumnezeu ar fi putut să-l mântuiască și într-alt mod, dar a găsit, în înțelepciunea Sa, că acesta este cel mai potrivit mod de a pune început mântuirii, care trebuia să aibă un caracter desăvârșit, restaurând din interior natura umană și restabilind legătura umanității cu Dumnezeu într-o manieră „mult mai

sigură decât a fost înainte de căderea protopărinților Adam și Eva.¹²

Din cele de mai sus se poate concluziona că motivul hotărârii veșnice a lui Dumnezeu de a trimite pe Fiul din Treime pentru a-l răscumpăra pe om este dragostea dumnezeiască, prin care se pune în operă dreptatea lui Dumnezeu. Scopul întrupării este mântuirea lumii ca dar al lui Dumnezeu și restaurarea imaginii lui Dumnezeu ca Stăpân al creației în ochii omului căzut în păcat. Acestea au fost rânduite dinainte de facerea lumii: „Mai înainte rândundu-ne, în a Sa iubire, spre înfierea întru El, prin Iisus Hristos, după buna socotință a voii Sale, spre lauda slavei harului Său, cu care ne-a dăruit pe noi prin Fiul Său cel iubit” (Efeseni 1, 5-6). Evanghelistul Luca scrie: „Căci Fiul Omului a venit să mântuiască pe cel pierdut” (Luca 9, 19), iar Ioan completează „N-a trimis Dumnezeu în lume pe Fiul Său ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască prin El lumea” (Ioan 3, 17).

¹² „Pentru a studia hristologia este nevoie de două concepte cheie: Întruparea Cuvântului și Hristos ca Noul Adam. Prin Întruparea Cuvântului toată natura umană, tot ceea ce numim uman, a fost oferit lui Dumnezeu. Umanitatea după venirea lui Hristos este foarte diferită de umanitatea dinainte de Hristos”. Archbishop Anastasios (Yannoulatos), *Facing the World...*, p. 144.

Consecințele întrupării Fiului lui Dumnezeu

Sfântul Pavel mărturisește că Hristos a venit „să mântuiască pe cei păcătoși” (I Timotei 1, 15) și să fie dat „jertfă de ispășire” (Romani 3, 25). Astfel, în *Crez* se spune că S-a întrupat „pentru noi și pentru a noastră mântuire”. Prin venirea lui Hristos firea umană este vindecată: „În aceasta este dragostea, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă El ne-a iubit pe noi și a trimis pe Fiul Său jertfă de ispășire pentru păcatele noastre” (I Ioan 4, 10), omenirea cunoaște dragostea lui Dumnezeu: „Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16), Hristos devine model și singurul mijloc de sfințire a omului: „Iisus i-a zis: Eu sunt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine” (Ioan 14, 6). Făcând pe oameni părtași dumnezeieștii firi, după har: „Prin care El ne-a hărăzit mari și prețioase făgăduințe, ca prin ele să vă faceți părtași dumnezeieștii firi, scăpând de stricăciunea poftelor celei din lume” (II Petru 1, 4).

Sfântul Atanasie cel Mare scrie că „Dumnezeu S-a făcut om pentru ca omul să poată deveni dumnezeu”, reluând o idee mai veche a Sfântului Irineu: „Domnul nostru Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu, din nesfârșită iubire, a devenit ceea ce suntem noi, ca să facă din noi ceea ce este El”¹³.

Sfinții Părinți au arătat că Dumnezeu a hotărât din veci planul de mântuire a lumii ținând seama de căderea omului

¹³ *Adversus Haereses*, V, 3, în *The Early Christian Fathers*, Edited by Henry Bettenson, Oxford University Press, Oxford, 1988, p. 77.

pe care a prevăzut-o și fără de care întruparea nu ar fi avut loc. Sfântul Atanasie afirmă că „Vina noastră a fost cauza venirii Lui” dar nu ca necesitate în sânul Sfintei Treimi, ci ca libertatea lui Dumnezeu de a-și arăta dragostea nesfârșită pentru creație.

Același Sfânt Irineu afirmă că lucrarea mesianică este rodul Treimii când spune: „În numele lui Hristos [Cel Uns] este implicat și Cel care L-a uns, Cel care a fost uns și însăși ungera: Cel care a uns este Tatăl, Cel care a fost uns este Fiul și Duhul Sfânt este ungera. Cum mărturisește Cuvântul prin Isaia: Duhul Domnului este peste Mine, căci M-a uns.”¹⁴ Întrucât Persoanele Sfintei Treimi sunt inseparabile, toate participă la lucrarea hristologică. Fiecare Persoană are un anumit rol, care nu este îndeplinit în detalii de celelalte două, dar care participă prin bunăvoință și armonie. Sfânta Scriptură nu precizează de ce Fiul și nu altă Persoană a Sfintei Treimi S-a întrupat, adică își coboară ipostasul divin în natura căzută și ia asupra-Și păcatele lumii create, stricăciunea, durerea, suferința și chiar moartea. Dar Fiul nu ia această hotărâre în izolare față de Tatăl sau de Duhul Sfânt. Tatăl consimte și trimite pe Fiul în lume. De aceea, hristologia își are începutul tot în Tatăl, originea și unitatea Treimii, printr-o hotărâre comună Sfintei Treimi, la fel ca și facerea lumii. Tatăl condescende, Fiul concură iar Duhul Sfânt colaborează prin trimiterea Tatălui, fără ca Duhul să își asume natura creată. Numai Fiul se întrupează și, în condiția Sa umană, este întărit de Duhul Sfânt, făcând din chenoza Fiului instrument de mântuire și stare temporală, pe parcursul

¹⁴ *Ibidem*, III, XVIII, 3, în *The Early Christian...*, p. 88.

vieții Sale pământești. Participarea Duhului alături de Hristos-Omul îl ajută să ia, în numele umanității căzute, hotărârea de mântuire și împlinirea tuturor detaliilor ei în mod liber. Duhul „libertății” eliberează pe Hristos-Omul de orice restricții și limitări ale naturii umane, eliberând-o de orice necesitate.

Sfinții Părinți au formulat o serie de argumente care, înțelese împreună cu însușirile Fiului, arată că era necesară întruparea Fiului. Se cădea să se întrupeze Fiul pentru ca să nu se amestece proprietățile personale necomunicabile ale Persoanelor Sfintei Treimi, respectiv calitatea de Fi. Fiul născut din veci din Tatăl, se face fiu al Omului, născându-se ca om din Sfânta Fecioară, păstrând proprietatea de născut; singurul născut din Tatăl devine întâiul născut din Fecioară. Restaurarea lumii prin har și recrearea chipului lui Dumnezeu în om, întunecat prin păcat, trebuia să se facă prin Acela „prin care toate s-au făcut” (Ioan 1, 3). Era potrivit ca însuși Cuvântul sau Logosul Tatălui să grăiască lumii despre Dumnezeu, întruparea fiind revelația desăvârșită: în Hristos întrupat se face cunoscută lumii Treimea. Nimeni nu putea să facă mai deplin cunoscut pe Tatăl decât însuși Fiul și Cuvântul Tatălui. Fiul, fiind chipul Tatălui, după care a fost creat omul, este și Subiectul prin care trebuia să se refacă chipul lui Dumnezeu în omul căzut, redându-i posibilitatea de relaționare cu Treimea-Iubire.

Tatăl și Sfântul Duh sunt prezenți în opera de restaurare a umanității, dar mântuirea este îndeplinită, în toate amănuntele ei, de către Fiul lui Dumnezeu făcut om. Acest lucru este mărturisit de Sfânta Scriptură, unde Sfântul Pavel spune: „Pavel, apostol al lui Iisus Hristos, după porunca lui

Dumnezeu, Mântuitorul nostru, și a lui Iisus Hristos, nădejdea noastră” (I Timotei 1, 1), accentuând că mântuirea se săvârșește de Tatăl, prin Fiul, în Sfântul Duh: „Iar când bunătatea și iubirea de oameni a Mântuitorului nostru Dumnezeu s-au arătat, El ne-a mântuit, nu din faptele cele întru dreptate, săvârșite de noi, ci după a Lui îndurare, prin baia nașterii celei de a doua și prin înnoirea Duhului Sfânt, pe Care L-a vărsat peste noi, din belșug, prin Iisus Hristos, Mântuitorul nostru” (Tit 3, 4-6). Participarea Tatălui și a Duhului Sfânt la opera răscumpărătoare sunt mărturisite încă de la începutul activității pământești a lui Iisus, la Botez când Duhul se coboară peste Fiul iar Tatăl îl mărturisește: „Și iată glas din ceruri zicând: „Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit” (Matei 3, 17). Sfântul Ioan Botezătorul mărturisește că prezența Duhului peste Iisus Omul este permanentă: „Am văzut Duhul coborându-Se din cer, ca un porumbel și rămânând peste El” (Ioan 1, 32).

De asemenea, este arătată la întrupare, când Duhul Sfânt pogoară peste Sfânta Fecioară, care este umbrată de către Tatăl „Și răspunzând, îngerul i-a zis: Duhul Sfânt Se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și Sfântul care Se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema” (Luca 1, 35). Statornicia liber asumată a lui Hristos în îndeplinirea planului lui Dumnezeu este afirmată prin prezența constantă a Duhului Sfânt în toate acțiunile mai presus de fire pe care Hristos le săvârșește ca om. Duhul este prezent în toate persoanele din preajma lui Hristos, făcând venirea lui posibilă și inteligibilă: în Fecioara Maria, dreptul Simeon, proorocița Ana, Elisabeta, apoi îl întărește în timpul postirii din pustiu, la ispitirea de către

Satana, în Grădina Ghetsimani. Însăși acceptarea liberă a răstignirii este făcută prin puterea Duhului. După îngropare, Sfânta Scriptură afirmă că Dumnezeu „L-a înviat” (Fapte 2, 24 și 32; 3, 15; 4, 12; 5, 30; 10, 40; 13, 30, 34 și 37), lucru confirmat de multe ori de Sfântul Pavel: „Iar dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus din morți locuiește în voi, Cel ce a înviat pe Hristos Iisus din morți va face vii și trupurile voastre cele muritoare, prin Duhul Său care locuiește în voi” (Romani 8, 11). Toate minunile pământești săvârșite de Hristos ca om sunt făcute în puterea Duhului: conceperea, nașterea, întruparea, învierea. Însuși numele „Hristosul” înseamnă „Cel uns de Duhul”. Evident, ca Dumnezeu adevărat, Iisus Hristos putea săvârși toate cu puterea Sa, dar El se identifică în natura umană profund și real pentru a o face să accepte liber restaurarea ontologică. Era nevoie de voința Tatălui și întărirea Duhului ca firea umană a lui Hristos să nu abdice de la planul de mântuire din cauza slăbiciunii firești.

Fiul însuși mărturisește despre lucrarea întregii Sfinte Treimi la mântuire: „Învățătura Mea nu este a Mea, ci a Celui ce M-a trimis” (Ioan 7, 16) și „Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsați, și să vestesc anul plăcut Domnului” (Luca 4, 18-19). Iisus Hristos face cunoscută lumii Treimea: „Cuvintele pe care vi le spun nu le vorbesc de la Mine, ci Tatăl – Care rămâne întru Mine – face lucrările Lui” (Ioan 14, 10), sau „Iar dacă Eu, cu Duhul lui Dumnezeu scot demoni, iată a ajuns la voi împărăția lui Dumnezeu” (Matei 12, 28). Sfântul

Ioan precizează acest fapt neîndoielnic chiar de la începutul Evangheliei sale: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut” (Ioan 1, 18).

Prin aceasta nu trebuie să se înțeleagă că Iisus a fost un simplu instrument pasiv al Tatălui și Duhului Sfânt, ci că participă cu dumnezeirea la toate hotărârile treimice. Sfântul Pavel elimină o astfel de înțelegere când afirmă: „Cu cât mai mult sângele lui Hristos, care, prin Duhul cel veșnic, S-a adus lui Dumnezeu pe Sine jertfă fără de prihană, va curăți cugetul vostru de faptele cele moarte, ca să slujiți Dumnezeului celui viu?” (Evrei 9, 14).

Mântuirea obiectivă este opera comună a lui Dumnezeu în Treime, dar a fost îndeplinită în detaliul ei de Dumnezeu Fiul, care devine Omul universal. În persoana lui Hristos, Treimea eliberează natura creată de limitări, apoi extinde această putere la întreaga umanitate, prin lucrarea sau energia Sfântului Duh. Prezența Duhului în persoana hristică face ca Omul Iisus să nu fie considerat un erou care salvează temporar umanitatea de la un dezastru, ci face din El ființa universală care transferă această putere de îndumnezeire a naturii umane peste timp și spațiu. Sfântul Maxim Mărturisitorul extinde legătura mistică dintre Hristos și poruncile Lui la Sfânta Treime: „Întrucât Dumnezeu Tatăl este unit după fire cu Logosul, oricine primește pe Cuvântul prin poruncile Lui, primește împreună cu El pe Tatăl, care

este în Cuvântul; mai mult, primind pe Cuvântul, primește și pe Duhul, care este în Cuvântul.”¹⁵

Se înțelege, astfel, declarația mântuitoare a lui Petru că Iisus este „Hristosul” adică „Unsul” prin excelență, unicul în această demnitate care primește pe Duhul Sfânt. Dar El este „unsul” nu numai pentru că primește pe Duhul, ci și pentru că, după înviere, trimite pe Duhul în lume, prin Apostoli, punând, astfel, bazele eclesiologiei. Hristologia nu poate fi concepută și tratată teologic făcându-se abstracție de triadologie și pneumatologie, întrucât toate încep cu Tatăl și sfârșesc în Tatăl, prin puterea Sfântului Duh, cu lucrarea Fiului, ca acte libere ale Persoanelor Sfintei Treimi.

Fiul lui Dumnezeu a venit în lume la timpul potrivit

„Iar când a venit plinirea vremii, Dumnezeu, a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege” (Galateni 4, 4). Trimiterea Fiului ca act dumnezeiesc exista în preceptele din veci ale lui Dumnezeu, dar a devenit act concret în istorie atunci când lumea a putut să-L primească de Fiul. De la facere până la întrupare a trecut un timp despre care Sfânta Scriptură nu ne spune cum a determinat venirea lui Hristos. De aceea, Sfinții Părinți aduc unele precizări suplimentare cu privire la modul în care trebuie înțeles timpul trecut între cele două evenimente importante. Întrucât omul a căzut conștient și liber, tot în mod liber trebuia să ajungă să dorească să fie mântuit. Pentru aceasta, a trebuit să treacă un timp în care

¹⁵ Archbishop Anastasion (Yannoulatos), *Facing the World...*, pp. 150-151.

omul să facă experiența păcatului și suferinței. Oamenii trebuiau să se convingă de gravitatea păcatului și a urmărilor lui și să realizeze neputința de a se ridica singuri. Rătăcirea și păcatul trebuiau să ajungă la apogeu ca răul să fie tăiat de la rădăcină, iar venirea Mântuitorului, timpul, locul și alte date prevestite trebuiau cunoscute de cât mai mulți, pentru ca atunci când avea să vină să fie recunoscut și primit, astfel încât mântuirea să devină un bun al întregii lumi. În paralel cu înmulțirea răului trebuia să se realizeze și un progres moral până să se nască Fecioara Maria, „vasul ales”, în care păcatul strămoșesc să fie redus la o pură potențialitate inactivă și, prin aceasta, Fiul lui Dumnezeu să fie primit de omenire.

Hristos este o singură Persoană, cu două firi: divină și umană

Noțiunea „persoană” presupune relația. Logosul se relaționează la Tatăl din veșnicie prin naștere și nu încetează niciodată a fi Dumnezeu. Persoana sau ipostasul Logosului din Treime își asumă, în timp, relația cu umanitatea, prin întrupare, nedevenind o altă persoană sau ipostas, ci raportând Persoana Sa dumnezeiască la Fecioara Maria, apoi la umanitate, ucenici, poporul iudeu și tot mediul înconjurător creat. Iisus nu începe să existe ca o altă persoană prin Fecioara Maria, așa cum se întâmplă cu oamenii obișnuiți, ci își are existența personală în relația cu Tatăl, devenind om prin Fecioara și rămânând Dumnezeu, asumând firea umană.

Neînțelegerea acestei realități a constituit principala cauză a apariției ereziilor care contestau fie una fie alta dintre

firi sau naturi, ori relațiile dintre ele. Profetiile Vechiului Testament se referă la ambele firi ale Mântuitorului, scoțând în relief când pe una când pe alta. În Sfânta Scriptură, ideea dumnezeirii lui Iisus nu apare explicit, dar se deduce lingvistic în primul rând din termenul „întrupat” ceea ce conduce la ideea că are o altă existență care ia natură umană. Referirile biblice la Dumnezeu au în vedere invariabil Persoana Tatălui. Firea dumnezeiască a lui Iisus Hristos este mărturisită în Vechiul Testament care îl desemnează drept Mesia, născut din eternitate: „Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut” (Psalmul 2, 7), „Veniți să ne închinăm și să cădem înaintea Lui și să plângem înaintea Domnului, Celui ce ne-a făcut pe noi. Că El este Dumnezeul nostru și noi poporul pășunii Lui și oile mâinii Lui” (Psalmul 94, 6-7) sau „Zis-a Domnul Domnului Meu: Șezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale...Toiagul puterii Tale și-l va trimite Domnul din Sion, zicând: "Stăpânește în mijlocul vrăjmașilor Tăi. Cu Tine este poporul Tău în ziua puterii Tale, întru strălucirile sfinților Tăi. Din pânțele mai înainte de luceafăr Te-am născut" (Psalmul 109, 1-3).

Cu atributele dumnezeiești este identificat de unii profeți: „Iată, Eu trimit pe îngerul Meu și va găti calea înaintea feței Mele și va veni îndată în templul Său Domnul pe Care Îl căutați și Îngerul legământului pe Care voi Îl doriți. Iată, vine!” zice Domnul Savaot” (Maleahi 3, 1), „Iată vin zile, zice Domnul, când voi ridica lui David Odraslă dreaptă și va ajunge rege și va domni cu înțelepciune; va face judecată și dreptate pe pământ. În zilele Lui, Iuda va fi izbăvit și Israel

va trăi în liniște; iată numele cu care-L voi numi: «Domnul-dreptatea-noastră!»» (Ieremia 23, 5-6).

Dumnezeirea lui Iisus este redată în șapte pasaje mai clare din Noul Testament, respectiv Ioan 1, 1; 1, 18; 20, 28; Romani 9, 5; Tit 2, 13; Evrei 1, 18; II Petru 1, 1, care constituie și temeiuri pentru a afirma dogma Sfintei Treimi. Pe de altă parte, Iisus mărturisește despre Sine, în convorbirea cu Nicodim, unde afirmă omniprezența Sa „Nimeni nu s-a suit la cer decât cel ce s-a pogorât din cer, Fiul Omului care este în cer” (Ioan 3, 13). Sfântul Ioan (3, 16) îl numește „Fiul, Cel unul născut din Tatăl”. Își atribuie aceeași activitate ca Tatăl (Ioan 5, 17), aceeași putere făcătoare de minuni sau atotputernicie și aceeași aseitate, „Căci după cum Tatăl învie pe cei morți și le dă viață, tot așa și Fiul dă viață celor ce voiește...ca toți să cinstească pe Tatăl, precum cinstesc pe Fiul... căci precum Tatăl are viață în sine, așa i-a dat și Fiului să aibă viață în sine” (Ioan 5, 21-23-26). El potolește furtuna pe mare (Matei 8, 26-27), înmulțește pâinile și peștii (Matei 14, 19) și preface apa în vin (Ioan 2, 1-11). Aceste minuni le face cu propria putere, arătându-și slava dumnezeiască sau făcând stihiiile naturii să asculte de glasul Lui (Matei 8, 27). Este veșnic, „Eu sunt mai înainte de a fi fost Avraam” (Ioan 8, 58), sau „Eu sunt Alfa și Omega” (Apocalipsa 22, 13), este atotputernic, „Eu le dau viață veșnică și nu vor pieri în veac” (Ioan 10, 28), are cunoștință dumnezeiască, „Nimeni nu cunoaște pe Fiul, numai Tatăl și pe Tatăl nu-L cunoaște nimeni, numai Fiul și cel căruia va voi Fiul să i-l descopere” (Matei 11, 27) și are unitate de ființă cu Tatăl: „Precum mă cunoaște Tatăl, și Eu Îl cunosc pe Tatăl” (Ioan 10, 15). Așa cum e lesne de observat,

Hristos nu vorbește explicit despre dumnezeirea Sa, din grijă pentru împlinirea operei de răscumpărare a neamului omenesc. În legea iudaică, oricine s-ar fi făcut pe sine Dumnezeu ar fi fost lapidat. Așa se înțeleg textele de la Ioan 8, 59 și 10, 30-31, în care iudeii au luat pietre și au vrut să îl omoare, pentru simplul motiv că a sugerat originea Sa dumnezeiască și legătura filială cu Tatăl.

Despre omniprezența Sa ca atribut dumnezeiesc nu se scrie explicit în Sfânta Scriptură, dar se poate înțelege din texte precum: „Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și eu în mijlocul lor” (Matei 18, 20). Când S-a înălțat la cer a transmis ucenicilor și lumii „Iată, Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârșitul veacurilor” (Matei 28, 20). Spre deosebire de profeții Vechiului Testament, care anunțau vestea în numele Domnului, Iisus spune „Eu vă spun vouă” (Matei 5, 22), ceea ce arată că vorbește cu autoritate ca Dumnezeu Tatăl, care i-a încredințat toate (Matei 11, 25-27).

Hristos Dumnezeu este veșnic, trupul Său fiind afectat doar temporar de moarte: „Dărâmați templul acesta și în trei zile îl voi ridica” (Ioan 2, 19), text explicat de Evanghelistul Ioan în sensul învierii din morți a trupului. Iisus a murit cu adevărat, căci El însuși mărturisește că îl va ridica „din morți”, deci cu o putere externă, mai mare decât cea umană. În ceea ce privește jertfa și moartea, ele nu sunt accidentale, ci cu aceeași putere dumnezeiască, Iisus își „pune viața” asupra căreia are putere divină (Ioan 10, 17- 18).

În sfârșit, Iisus arată că este vrednic de a fi adorat, mai presus de orice creatură. Starea de smerenie a fost una temporară și liber asumată pentru ca apoi să fie slăvit de către însuși Tatăl, după cum mărturisește Sfântul Apostol

Pavel: „Pentru aceea și Dumnezeu L-a preaînălțat și I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume; ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesubt și să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl” (Filipeni 2, 9-11). Sfântul Evanghelist Ioan descrie cinstirea de care se bucură Mielul lui Dumnezeu: „Celui ce șade pe tron și Mielului fie binecuvântarea și cinstea și slava și puterea, în vecii vecilor!” (Apocalipsa 5, 13). Este numit „Mielul” care a fost jertfit, motiv pentru care I se acordă cinstirea cuvenită Tatălui, arătând, astfel, cât de clară este egalitatea lor în dumnezeire.

Evangheliștii sinoptici fac referire la ambele firi, în vreme ce Sfântul Ioan pune în evidență mai mult firea dumnezeiască. Tatăl îl declară „Fiul Meu cel iubit” la botez (Matei 3, 17 și Marcu 1, 11) și la Schimbarea la Față (Matei 17, 5) iar la întrupare este arătat ca „Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu” (Marcu 1, 1 și Matei 1, 23). Evanghelistul Ioan (1, 2) spune: „Viața veșnică era în Tatăl și s-a arătat nouă... pentru ca să credeți și, crezând, viață să aveți întru numele Lui” (Ioan 1, 2 și 20, 31). Sfântul Pavel îi spune lui Timotei că „Dumnezeu s-a arătat în trup” (I Timotei 3, 16), corintenilor că este „Domnul mării” (I Corinteni 2,8), filipenilor că este „Chipul lui Dumnezeu” (Filipeni 2, 6). Sfântul Apostol Petru îl mărturisește drept „Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu” (Matei 16, 16), iar Sfântul Toma face aceeași afirmație „Domnul meu și Dumnezeul meu” (Ioan 20, 28).

Termenul „Domnul” cu care se adresează atât apostolii cât și oamenii de rând poate avea înțeles de formulă de

politețe (Matei 13, 27 sau 21, 30) dar și de stăpân al unor sclavi. În traducerea Vechiului Testament în greacă (*Septuaginta*) este folosit cu înțelesul de Dumnezeu, Yahve. Pentru că în Vechiul Testament termenul „Domn” desemnează pe Domnul puterilor, întotdeauna lectura greacă a Evangheliilor conduce la înțelegerea termenului ca desemnând pe Hristos ca Dumnezeu (Luca 2, 11; I Corinteni 8, 6). Cel mai explicit text care folosește denumirea de Domn cu sensul de Dumnezeu este în Epistola către Evrei: „Întru început Tu, Doamne, pământul l-ai întemeiat și cerurile sunt lucrul mâinilor Tale; ele vor pieri dar Tu rămâi și toate ca o haină se vor învechi și ca pe un veșmânt le vei strânge și ca o haină vor fi schimbate. Dar Tu același ești și anii Tăi nu se vor sfârși” (Evrei 1, 10-12).

Iisus vorbește despre Sine folosind aceeași formulă cu care Dumnezeu S-a adresat lui Moise căruia i-a spus „Eu sunt Cel ce sunt!” (Ieșire 3, 14). Astfel, fariseilor le spune „Înainte de a fi fost Avraam, Eu sunt!” (Ioan 8, 58), sau vestitele texte, care apar în reprezentările iconografice ale lui Hristos Patocrator în care se definește: „Eu sunt lumina lumii” (Ioan 8, 12), „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6), „Eu sunt pâinea vieții” (Ioan 6, 35), „Eu sunt ușa oilor” (Ioan 10, 7), „Eu sunt Păstorul cel bun” (Ioan 10, 11), „Eu sunt învierea și viața” (Ioan 11, 25), „Eu sunt vița cea adevărată” (Ioan 15, 1). Auzind toate aceste referiri la dumnezeirea proprie, fariseii „au luat pietre ca să arunce asupra Lui. Dar Iisus S-a ferit și a ieșit din templu și, trecând prin mijlocul lor, S-a dus” (Ioan 8, 59). În concluzie, Iisus trebuie numit cu adevărat Dumnezeu și Domnul, fără a se face vreo distincție de ființă, voință sau putere față de Tatăl și Duhul Sfânt. Cel

mai bine exprimă dumnezeirea lui Hristos în trup Sfântul Apostol Pavel care spune: „Căci în El a binevoit Dumnezeu să sălășluiască toată plinătatea” (Coloseni 1, 19) și „Întru El locuiește, trupește, toată plinătatea dumnezeirii” (Coloseni 2, 9).

Firea omenească este arătată în primul rând în genealogiile descrise de evangheliștii Matei (1, 1-17) și Luca (3, 23-38), din care reiese ascendența sa umană, faptul că S-a născut ca om, fiind prunc, adolescent, bărbat matur. Hristos a avut toate afectele firii umane: crește (Luca 2, 52), simte foamea (Matei 4, 2), setea (Ioan 19, 28), oboseala (Ioan 4, 6), are nevoie de odihnă, trăiește bucuria, întristarea, suferința, fără afectele păcătoase, cum ar fi dorințe pătimase și resentimente. Firea Sa omenească nu este copleșită de prezența dumnezeirii, ci asumată, astfel încât sufletul are o cunoaștere umană, căci „pruncul creștea și se întărea cu duhul” (Luca 2, 52). În pustiu, în timpul postirii, îngerii veneau și îi slujeau (Matei 4, 11), poate întărindu-L sau aducând hrana minimală pentru a termina cu bine postirea din deșert.

Sfântul Luca dă mai multe detalii în favoarea umanității Sale reale în timpul patimilor: Simon Cirineul îl ajută să ducă crucea pe Golgota (23, 26), Iisus fiind slăbit de noaptea nedormită, bătăile și chinurile aplicate în timpul simulacrului numit proces. Poate cea mai reală trăire omenească este însăși moartea pe cruce (Luca 23, 46), când în trupul Său uman încetează funcțiunile vitale, ca ale fiecărui om, dar cu o valoare absolută, dincolo de orice moarte umană, pentru că a fost absolut necesară pentru răscumpărarea oamenilor. Sfântul Ioan (19, 38) descrie cum „Iosif din Arimateea, fiind

ucenic al lui Iisus, dar într-ascuns, de frica iudeilor, a rugat pe Pilat ca să ridice trupul lui Iisus. Și Pilat i-a dat voie. Deci a venit și a ridicat trupul Lui” sau „Deci după ce a luat oțetul Iisus a spus „săvârșitu-s-a” și plecându-și capul, și-a dat duhul” (19, 30). Sfântul Luca punctează realismul morții pământești a lui Iisus Hristos când spune „Și strigând Iisus cu glas mare a zis: Părinte, în mâinile Tale încredințez Duhul Meu; și zicând acestea și-a dat duhul!” (Luca 23,46).¹⁶

În același timp, însă, Iisus învie cu trupul fizic, uman dar spiritualizat, depășind limitările materiale, trecând prin ușile încuiate și nemaifiind afectat de boală, neputință și moarte. În repetate rânduri se arată ucenicilor cu trupul, îndemnându-i să pipăie, să vadă, să spună „că duhul nu are carne și oase, cum mă vedeți pe Mine că am!” (Luca 24, 39), mănâncă pește și fagure de miere (Luca 24, 42), în trupul care fusese pământesc dar acum era transfigurat.

Iisus a avut pe pământ minte omenească și rațiune naturală, asemeni oricărui copil (Luca 2, 52), încât a învățat să vorbească, să scrie și să citească, să fie ascultător față de părinți și respectuos față de cei în mijlocul cărora trăia: „Au nu este Acesta teslarul, fiul Mariei și fratele lui Iacov și al lui

¹⁶ Iisus Hristos este Dumnezeu, de aceea nu dă suferința altcuiva, ci o asumă în cruce. „Crucea nu este un simplu exemplu de iubire sacrificială. A renunța la viața proprie fără să fie nevoie nu este admirabil, este cu totul greșit. Moartea lui Iisus a fost bună pentru că a fost mai mult decât un exemplu, a fost absolut necesară pentru răscumpărarea omului. De ce a fost nevoie ca Iisus să moară ca să ne mântuiască? Era o datorie de plătit și a plătit-o însuși Dumnezeu. Era de suferit o pedeapsă și Dumnezeu a suferit-o. Iertarea este întotdeauna o formă de suferință costisitoare”. Timothy Keller, *The Reason for God. Belief in an Age of Scepticism*, Hodder, London, 2009, p. 193.

Iosif și al lui Iuda și al lui Simon?” (Marcu 6, 3). Procesul de învățare naturală face parte din autenticitatea umanității Sale. Sunt lucruri pe care le poate cunoaște ca om și lucruri asupra cărora își exprimă, smerit, neputința: „Iar despre ziua aceea și despre ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din cer, nici Fiul, ci numai Tatăl” (Marcu 13, 32).

De asemeni, a avut suflet și emoții specifice oricărei ființe umane. Înainte de răstignire meditează: „Acum sufletul Meu e tulburat, și ce voi zice? Părinte, izbăvește-Mă, de ceasul acesta. Dar pentru aceasta am venit în ceasul acesta” (Ioan 12, 27). „Tulburarea” face parte din natura umană preocupată de un pericol iminent: Irod a fost tulburat de ideea că altcineva îi va lua locul (Matei 2, 3), ucenicii au fost tulburați de ideea că Iisus este o vedenie (Matei 14, 26), Zaharia a fost tulburat să vadă în templu un înger (Luca 1, 12), ucenicii au fost tulburați de apariția lui Iisus după înviere (Luca 24, 38). De aceea, Hristos recomandă „Să nu se tulbure inima voastră” (Ioan 11, 35), respectiv să nu se lase copleșită de grijile vieții și emoțiile specifice unui pericol extrem.

Contemporanii lui Iisus L-au văzut și tratat ca simplu om, așa cum, probabil, l-ar trata orice om care l-ar vedea acum și aici. Când a ajuns în Nazaret, locuitorii care deși îl știau, pentru că acolo crescuse, nu l-au primit (Matei 13, 53-58). Oamenii în mijlocul cărora trăise nu îl vedeau altfel decât ca un simplu om, bun, cinstit și de încredere, dar în nici un caz un profet al lui Dumnezeu care putea face minuni sau, mai cu seamă, Dumnezeu înomenit. Nu este de mirare că, după săvârșirea unei minuni de vindecare a orbului, reacția celor din jur, care îl cunoșteau a fost: „Oare nu este acesta fiul tâmplarului?” (Matei 13, 55). Așa se explică valurile de

îndoială, accesele de necredință a ucenicilor din timpul vieții Lui pământești sau de după înviere: „Pentru că nici frații Lui nu credeau în El” (Ioan 7, 5). În concluzie, Hristos a fost atât de uman încât și cei care L-au cunoscut timp de treizeci de ani, rudeniile Lui cele mai apropiate au crezut în permanență că a fost un simplu om.

În umanitatea ei, numai Ortodoxia afirmă în mod neîndoielnic existența firii umane depline în persoana lui Hristos, întrucât numai Iisus, fiul Fecioarei putea să aibă deplină supunere față de Tatăl ceresc, în opoziție față de neascultarea lui Adam (Romani 5, 18-19), numai omul Iisus putea să Se ofere pe sine jertfă de ispășire pentru lumea aflată sub blestemul păcatului (Evrei 2, 16-17), El era singurului mijlocitor între Dumnezeu și oameni (I Timotei 2, 5), numai Hristos se putea arăta ca stăpân peste creație, încât aceasta să asculte de El, cum ar fi trebuit să asculte de Adam în Eden (Luca 19, 17-19 și I Corinteni 6, 3), devine model sau exemplu de viață pentru toți oamenii (I Ioan 2, 6), devine model al învierii fiecărui trup care va învia întru slavă (I Corinteni 15, 42-44) și devine arhiereul care, ispitit fiind, poate celor ce se ispitesc să le ajute (Evrei 2, 18 și 4, 15-16).

Umanitatea lui Iisus Hristos rămâne în veci, după moarte și înviere. După înviere folosește imagini și gesturi fizice pentru a adevăra autenticitatea umanității Sale, arată ucenicilor semnele cuielor și rana din coastă (Ioan 20, 25-27) sau afirmă că năluca nu are „carne și oase” (Luca 24, 39), consumă alimente materiale (Luca 24, 41-42). Evenimentele din cartea *Faptele Apostolilor* sunt grăitoare cu privire la eternitatea umanității lui Iisus Hristos: „Bărbați galileieni, de ce stați privind la cer? Acest Iisus care S-a înălțat de la voi la

cer, astfel va și veni, precum L-ați văzut mergând la cer” (Fapte 1, 11). Arhidiaconul Ștefan îl vede stând pe tron de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl (Fapte 7, 56), în momentul martiriului. Umanitatea Sa rămâne, astfel, permanent unită cu dumnezeirea în Persoana lui Iisus Hristos, Logosul lui Dumnezeu născut în timp din Fecioara Maria.

Paradoxul unirii naturilor în Persoana lui Iisus Hristos

Cele două firi sau naturi, omenească și dumnezeiască, sunt unite într-un singur ipostas sau persoană, Ipostasul veșnic al Cuvântului sau Logosului dumnezeiesc întrupat. Ipostasul este starea de sine a unei firi sau naturi, în strânsă unitate cu alte entități care posedă aceeași natură. Este subiectul unei naturi, pentru că natura trebuie să subziste într-un „cine”. Realitatea supremă trebuie să aibă caracter personal, după expresia Părintelui Dumitru Stăniloae¹⁷. După natura dumnezeiască, Logosul este născut din veci din Tatăl. Sfântul Pavel îl numește „chipul lui Dumnezeu” (Coloseni 1, 15-20), creator, veșnic, înviat din morți, răscumpărătorul făpturii, prin bunăvoința Tatălui. Aceste calități îl deosebesc de îngeri, care se bucurau de o anumită venerație printre locuitorii din Colose.

Prin firea omenească, Iisus Hristos nu a existat înainte de întrupare. După întrupare, nu se creează un ipostas propriu, în afara Ipostasului Cuvântului, ci începe să se formeze și să

¹⁷ *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul II, IBMBOR, București, 1997, p. 27 ș.u.

existe dintru început ca fire a Ipostasului veșnic al Cuvântului dumnezeiesc, circumscris în sânul feciorelnic al Sfintei Fecioare. „Înainte de întrupare firile (omenească și dumnezeiască - *n.n.*) erau despărțite, Dumnezeu era numai El și firea omenească numai ea,” spune Sfântul Nicolae Cabasila¹⁸. Întruparea lui Dumnezeu se face în Ipostasul perfect și veșnic al Fiului lui Dumnezeu, Persoană a Sfintei Treimi, ceea ce distinge definitiv învățătura creștină de preceptele iudaice. Firea Lui omenească nu este lipsită de ipostas, nici nu introduce un al patrulea ipostas, străin, în Sfânta Treime, ci umanitatea Sa este enipostaziată sau cuprinsă în Ipostasul veșnic al Cuvântului întrupat.

Unirea firilor are caracter nediferențiat și antinomic. În El se unesc „cele din cer și de pe pământ”, „văzute și nevăzute”, „fie tronuri, domnii, începătorii...fie lucruri create”, „El este fără început, întâi-născut...cu sânge pe cruce” (Coloseni 1, 16 ș.u.), aduce pace în cer și pe pământ, deși se supune violenței păcătoase a umanității. Prin materialitatea Sa, Hristos reface natura umană neascultătoare, iar prin dumnezeire repune în fața umanității chipul veșnic al lui Dumnezeu. Acest aspect soluționează satisfăcător și problema istoricității ipostatice a lui Hristos, care avea să devină preocupare pentru unii teologi.¹⁹ Unirea firii omenești

¹⁸ Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, P.G., 150, 572 A, la Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul II, p. 26.

¹⁹ Istoricitatea întrupării este tot mai des subiect de controversă între oamenii de știință și chiar între teologi. John Hick, în lucrarea *The Metaphor of God Incarnate: Christ and Christology in a Pluralistic Age*, Westminster/John Know Press, Luisville, 1993 argumentează că întruparea lui Hristos nu reprezintă un eveniment istoric, motiv pentru

cu firea dumnezeiască în ipostasul veșnic al Cuvântului lui Dumnezeu se numește unire ipostatică sau personală. Prin aceasta, firea umană se ridică la valoarea ei inițială, capabilă să primească pe Dumnezeu Cuvântul, să „compatibilizeze” dumnezeirea cu umanitatea.

Învățătura despre unirea firilor a existat în Biserică de la început, dar oficial ea a fost formulată la Sinodul III ecumenic, Efes, 431, care a condamnat nestorianismul și a aprobat cele *Douăsprezece Anatematisme* ale Sfântul Chiril al Alexandriei,²⁰ arătând că Maria L-a născut pe Fiul lui Dumnezeu în care umanitatea și dumnezeirea sunt nedespărțite. A fost dezvoltată și precizată la Sinodul IV ecumenic, Calcedon 451, arătându-se și modul de unire al celor două firi, apoi completată la Sinodul VI ecumenic, Constantinopol 681, împotriva monotelismului. „Hristos este de o ființă cu Tatăl după dumnezeire și de o ființă cu noi după umanitate, afară de păcat”, spune formula sinodală.²¹ Ca Fiu al lui Dumnezeu, Hristos este preexistent și veșnic, dar se

care trebuie înțeleasă metaforic, pe baza a trei argumente: 1. Iisus însuși nu a prezentat o astfel de învățătură; 2. Nu există consecințe istorice clare ale acesteia; 3. A fost propovăduită într-o manieră în care este incoerentă filosofic și inacceptabilă religios. O critică a acestor teorii, la Stephen T. Davis, *John Hick on Incarnation and Trinity*, în volumul colectiv *The Trinity*, Edited by Stephen Davis et. al., Oxford University Press, 2004, 251 ș.u.

²⁰ *The Documents Defining the Faith Issuing from the Third Ecumenical Council, Ephesus, 431*, în *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, vol. II., Edited by John Anthony McGuckin, Wiley-Blackwell, Oxford, pp. 652-659. Vezi și John McGuckin, *Saint Cyril of Alexandria and the Christological Controversy*, Saint Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 2004.

²¹ *The Encyclopedia of Eastern...*, p. 672.

unește cu umanitatea în timp, fără a fi supus timpului. În persoana Lui pământească este Dumnezeu însuși, așa încât umanitatea asumată de Hristos devine lăcașul dumnezeirii.

Cauza cea mai însemnată a formulării dogmei a constituit-o abaterea de la dreapta credință, în trei direcții principale.

Nestorianismul (profesat de Patriarhul Nestorie al Constantinopolului, secolul al IV-lea) despărțea atât de mult cele două firi ale Mântuitorului încât făcea din fiecare fire o persoană aparte, considerând că firea este echivalentă cu persoana. Logosul divin doar a locuit în omul Hristos ca într-un templu, ca în Moise și prooroci și L-a părăsit la patimi, lăsând să moară pe cruce pe omul Hristos. Acesta a fost doar purtător de Dumnezeu și nu Dumnezeu-om, iar Fecioara nu L-a născut pe Dumnezeu, ci pe Omul Hristos, adică este „anthropotokos”, cel mult „hristotokos”, dar în nici un caz nu „theotokos”

Monofizitismul (inițiat de Eutihie, + 454) învăța că cele două firi, omenească și dumnezeiască, odată cu întruparea s-au contopit, firea omenească fiind absorbită de firea dumnezeiască, așa încât în Iisus Hristos nu a rămas decât o singură fire, cea dumnezeiască. Firea omenească rămânea creată și muritoare. Erezia avea ca efect și reducerea capacității de cunoaștere a lui Hristos și punea sub semnul întrebării aspectul recapitulării omenirii în persoana lui Hristos în stare de jertfă.

Monoteli(ti)smul (al cărui susținător a fost Patriarhul Serghie al Constantinopolului, secolul al VII-lea) a încercat o reconciliere, în sensul că Iisus Hristos a avut două firi dar o singură voință și o singură lucrare, cea dumnezeiască, în care

s-a contopit cea omenească. Astfel, monotelismul devine un monofizitism deghizat, întrucât, lipsind firea omenească de voință și de lucrare proprie o desființează.

Unirea naturilor se face prin și datorită Persoanei sau Ipostasului unic în Hristos omul, fără a anula, umbri sau coplesii firea umană. Relația lui Dumnezeu cu omul devine mai deplină decât înainte de întrupare, pentru că nu este o unire prin alipire sau relație, ci directă, prin comunicare. Aceasta este realitatea pe care a numit-o Leonțiu de Bizanț (secolul VI) „enipostaziere”,²² adică primirea firii umane în Ipostasul pre-existent al lui Dumnezeu Cuvântul.

Sinodul al IV-lea ecumenic (Calcedon, 431) a definit unirea firilor în persoana Domnului cu următoarea formulă: „Urmând Sfinților Părinți, învățăm cu un singur glas că Fiul [lui Dumnezeu] și Domnul nostru Iisus Hristos trebuie mărturisit ca unul și același [Ipostas], desăvârșit în dumnezeire și desăvârșit în umanitate, Dumnezeu cu adevărat și om cu adevărat, având suflet rațional și trup [uman] de o ființă cu Tatăl după dumnezeire și de o ființă cu noi după umanitate; întru toate făcut ca noi, în afară de păcat; născut din Tatăl mai înainte de veci după dumnezeire și, în zilele din urmă, pentru noi și pentru a noastră mântuire, născut [în lume] din Fecioara Maria, Maica lui Dumnezeu după umanitatea Sa. Acesta este Iisus Hristos, Fiul Unul-Născut [al lui Dumnezeu] care trebuie mărturisit în două firi unite în mod inconfundabil, neschimbător, indivizibil și inseparabil; fără deosebirea firilor, El nu este desființat prin unire, ci

²² Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul II, p. 26.

proprietățile fiecărei firi sunt păstrate și, fiind unite într-o singură Persoană și Ipostas, nu separat sau despărțit în două persoane, căci există doar Unul și același Fiu și Unicul-Născut, Dumnezeu Cuvântul, Domnul nostru Iisus Hristos, cum au spus profeții din vechime despre El și cum ne-a învățat însuși Iisus Hristos și cum mărturisește Crezul Părinților, transmis până la noi”.²³ Formula nu a încercat o epuizare prin definire a Persoanei Domnului Hristos, ci o încercare de eliminare a unor formulări extreme și contestatare, fie cu privire la dumnezeirea, fie la umanitatea Sa. Firile sunt unite în mod inconfundabil, adică fiecare își păstrează firea ei în perfectă integritate, dar strălucesc una prin alta, neschimbător, în sensul că fiecare fire își păstrează voința, lucrarea și însușirile proprii, fără a se schimba ceva din ceea ce-i este specific, indivizibil, adică fără să existe vreo delimitare temporală, spațială sau spirituală între ele și inseparabil în sensul că rămânând în unire pentru veșnicie. Această dogmă face ca Iisus să fie reprezentat peste veacuri în icoană ca om, cu semnele distinctive ale dumnezeirii. Leonțiu de Bizanț afirmă: „Una dintre firi a îndumnezeit ca fire dumnezeiască, iar alta a fost îndumnezeită, fiind pasibilă de îndumnezeire. Una a fost înălțată, una n-a fost. Și una a dat ale Sale, iar alta a primit darurile naturale. Unitatea personală nu vatămă cu nimic deosebirea firilor”,²⁴ adică rămân neschimbate, transmit însușiri dar nu le afectează în esența lor.

²³ *The Encyclopedia of Eastern...*, p. 660.

²⁴ *Adversus Nestorianos*, VI, P.G., 86, I, col. 1748, la Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul II, p. 28.

Este de reținut faptul că formulele sunt toate negative, reprezentând ce nu se petrece în Persoana lui Iisus Hristos. Dar în ce mod ele se unesc și inhabitează perihoretic depășește puterea de înțelegere și exprimare a logicii umane. Cele două firi se unesc în Hristos prin întrepătrundere sau sălășluire a uneia în alta. Termenul „perihoreză hristologică” exprimă atât dualitatea firilor, cât și unitatea persoanei în care sălășluiesc.²⁵ Firea umană a fost asumată de Ipostasul lui Iisus Hristos în sensul că a luat-o fără desființare sau copleșire, adică cu toate notele ei ontologice caracteristice, curată, dintr-o ființă umană personală: Sfânta Fecioară Maria. Fiul lui Dumnezeu ia firea umană existentă în toate ipostasurile umane în care face eficientă lucrarea dumnezeirii Sale, dar roadele întrupării se încorporează de către fiecare persoană umană, într-o relație personală cu Hristos de-a lungul veacurilor, până la judecata finală. Atunci vor cunoaște toți oamenii cine a fost Hristos cu adevărat.

Prin asumarea umanității, Hristos intră în relație cu toți oamenii prin comuniune de har. Umanitatea, înainte de a fi fost luată de Cuvântul lui Dumnezeu prin întrupare a existat într-o formă nedesăvârșită. Persoana Lui umană nu a existat distinct înainte și nici după aceea, nu se constituie într-o entitate aparte, deosebită de ipostasul Logosului, ci este Persoana sau Ipostasul Cuvântului lui Dumnezeu întrupat și

²⁵ „După cum cele trei ipostase ale Sfintei Treimi sunt unite fără confundare și se despart fără să se despartă și se numără, iar numărul nu produce în ele împărțire sau separare sau înstrăinare și tăiere, căci cunoaștem un singur Dumnezeu, pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh – în același chip și firile lui Hristos, chiar dacă sunt unite, sunt unite fără să se amestece.” Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica....*, p. 103.

crescut din Sfânta Fecioară. De aceea, cea mai completă definiție a Mântuitorului Hristos, în care se exprimă cele două firi și unirea ipostatică este: Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu înomenit.

Dacă umanitatea lui Hristos apare în timp, prin unirea cu Ipostasul dumnezeiesc al Logosului, după aceasta rămâne în veci unită cu firea dumnezeiască. Iisus Hristos a pățimit, a înviat și s-a înălțat la cer cu trupul și tot cu trupul îndumnezeit va veni să judece lumea. Despărțirea pentru moment a sufletului de trup prin moarte nu afectează unitatea Persoanei, întrucât sufletul și trupul rămân unite și în moarte în Ipostasul dumnezeiesc în care sunt cuprinse.²⁶

Numai acceptând învățătura despre unirea ipostatică se poate spune că „Dumnezeul mării a fost răstignit” (I Corinteni 2, 8). Sfânta Scriptură afirmă continuarea veșnică a unirii ipostatice a celor două firi în persoana Mântuitorului când vorbește despre preoția netrecătoare a lui Iisus Hristos, de coborârea la iad și despre împărăția Sa fără de sfârșit.

Din perspectivă personală, în temeiul unirii ipostatice, Hristos este adevăratul Mântuitor al fiecărei persoane, căci rămâne Dumnezeu adevărat care ridică păcatele lumii, deși se arată ca om. Mântuirea este permanentizată și accesibilă omului prin Sfintele Taine, prin care se schimbă în esență

²⁶ „Hristos nu a luat trup de om pentru un timp, ca să se arate oamenilor în această formă și apoi l-a părăsit: El aluat forma de om în unitatea persoanei, forma lui Dumnezeu rămânând invizibilă. Nici nu a fost născut în acea formă de o maică pământească; a crescut, a mâncat, a băut și a dormit, a fost dus la moarte în trup; în formă umană a înviat și S-a înălțat la cer [...] de unde va veni să judece viii și morții.” Augustin of Hippo, *Contra Maximinum*, la Henry Bettenson, *The Later Christian Fathers....*, p. 216.

viața personală, unind-o cu natura Sa dumnezeiască, prin intermediul umanității Sale. Prin aceasta, Hristos devine mult mai mult decât un model moral; El devine izvor al dreptății și purtătorul personal al păcatelor omenirii, luând parte activă la necazurile fiecărei persoane. Prin umanitatea Sa reală, Hristos trăiește durerile întregii umanități. Pe de altă parte, fiind Dumnezeu adevărat, mântuirea realizată prin Hristos are valoare absolută. Unirea ipostatică a celor două firi în Persoana Cuvântului lui Dumnezeu întrupat este izvor al unirii morale desăvârșite a voinței omului cu voința lui Dumnezeu prin har, pentru dobândirea mântuirii.

Teologia nu poate preciza exact care sunt transformările unirii în fiecare dintre cele două firi în esență, dar arată că, prin consecințe sau implicații, se pun în valoare mai mult urmările mântuitoare ale întrupării Cuvântului lui Dumnezeu îndreptate mai întâi spre firea lui omenească, apoi spre umanitate, în baza relației intime în care aceasta se găsește cu Dumnezeu-omul. Era necesar ca El să se arate deodată dumnezeiește și omenește pentru a îndrepta firea umană aflată sub povara păcatului. Implicațiile unirii ipostatice subliniază aspectul chenozei naturii dumnezeiești care devine umană. Hristos nu se manifestă nici absolut dumnezeiește nici numai uman, pentru că ar deveni inaccesibil fie umanității prin dumnezeire, fie divinității prin umanitate. Hristos nu a trimis mântuirea ca act distinct de Dumnezeu, ci S-a dăruit pe Sine pentru mântuirea oamenilor, ceea ce arată că ea nu se poate îndeplini personal în afară de Hristos. Jertfa Lui se permanentizează prin Euharistie: „Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi” și „Cel ce mănâncă trupul Meu și

bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el” (Ioan 6, 54 și 56).

Prin unirea naturii dumnezeiești cu cea omenească în Persoana Logosului, firii Sale omenești i se atribuie însușiri, puteri și lucrări dumnezeiești. Comunicându-se una alteia, firile își păstrează integritatea și individualitatea fără confuzie. Ipostasul lui Dumnezeu-Cuvântul, subiectul celor două firi, este cel care comunică firii omenești pe care a luat-o la întrupare însușiri, puteri și lucrări proprii firii dumnezeiești și își însușește pe cele ale firii omenești, fără ca, prin aceasta, cele două firi să sufere vreo modificare. Prin comunicarea însușirilor, El se manifestă deodată ca Dumnezeu și om.

Sfânta Scriptură descoperă despre Iisus Hristos Dumnezeu că a câștigat Biserica „prin scump sângele Său” (Fapte 20, 28), arătându-L ca om. Sfântul Pavel spune: „De când eram vrăjmași, ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său” (Romani 5, 10), iar Hristos mărturisește, pe aceeași linie: „Nimeni nu S-a suit la cer decât Cel ce s-a pogorât din cer, Fiul Omului care este în cer” (Ioan 3, 13). Sfântul Maxim mărturisește că Hristos „pătimea dumnezeiește și săvârșea minuni omenește”.²⁷

Firea omenească, unită ipostatic cu firea dumnezeiască în Iisus Hristos, primește slavă și daruri excepționale, care nu o scot însă din caracterul ei de fire mărginită, dar înalță până la limita maximă, peste care, dacă ar trece, ar înceta de a mai fi fire umană. Această maximă ridicare a firii umane în Iisus

²⁷ La Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, *Iisus Hristos Pantocrator*, IBMBOR, București, 2005, p. 210.

Hristos cu însușiri, puteri și lucrări dumnezeiești înseamnă îndumnezeirea ei. Ea are loc în paralel cu chenoza sau golirea firii dumnezeiești de slavă prin întrupare (Ioan 17, 5). Îndumnezeirea firii omenești a Mântuitorului nu înseamnă schimbarea sau anularea ei, ci îmbogățirea trupului Domnului cu lucrări dumnezeiești necreate, datorită unirii lui cu firea divină în Ipostasul cuvântului întrupat. Minunile prin care Mântuitorul convinge și împlinește mântuirea sunt semne ale îndumnezeirii firi Sale umane. Darurile excepționale primite de firea umană în Iisus Hristos se referă la cunoașterea și voința naturii umane. Cunoașterea umană a lui Iisus Hristos se lărgește prin unirea ipostatică și este absolvită de eroare pe plan logic în domeniul cunoașterii, fără însă ca, prin aceasta, să devină atotștiință dumnezeiască. Creșterea sau sporirea cunoștinței Lui umane pe măsura înaintării cu vârsta este o creștere reală: „Și pruncul creștea și se întărea cu duhul” (Luca 2, 52). În ce privește voința omenească, aceasta având ca purtător ipostasul Logosului divin de care era povățuită, era inaccesibilă păcatului. Întrucât voința omenească a lui Iisus Hristos s-a identificat de la început cu voia lui dumnezeiască, urmându-i acesteia întru totul, prin intermediul Ipostasului divin, ea voia numai binele, neputând săvârși răul. Îndumnezeirea firii umane a Mântuitorului nu ar fi fost posibilă fără smerirea Fiului lui Dumnezeu.

Păcatul înseamnă închiderea omului față de Dumnezeu și semeni, slăbirea caracterului personal al omului, vizibilă prin incapacitatea de a mai relaționa deplin și sincer. În Hristos nu putea exista păcatul pentru că El nu avea un ipostas uman distinct de Ipostasul dumnezeiesc. Umanitatea Sa asumată în Ipostasul divin a rămas deschisă Tatălui și Sfântul Duh, ceea

ce face imposibilă coabitarea cu păcatul. Dacă sub aspectul cunoașterii Hristos era ferit de eroare, sub aspectul voinței El era imun la păcat și, în acest fel, nesupus stricăciunii specifice naturii umane căzute. Dacă, în ce privește cunoașterea umană, Hristos ca om a cunoscut loc un progres real, în schimb nu se poate vorbi despre un progres moral al firii Lui umane sau de conflict între voința omenească și voința dumnezeiască. Din acordul dintre voința omenească și dumnezeiască în persoana Mântuitorului rezultă sfințenia Lui, care este identitatea între voință, lucrare și ființa lui Dumnezeu. Lipsa de păcat în Iisus nu este doar o stare relativă, în sensul că ar fi putut păcătui dar nu a vrut, ci o impermeabilitate absolută față de păcat, adică lipsa păcatului strămoșesc, a consecințelor acestuia și puterea desăvârșită de a respinge orice potențial păcat personal.

El depășește, prin ființă, păcatul strămoșesc și orice alt păcat. Lipsa păcatului strămoșesc este mărturisită în Sfânta Scriptură: „Duhul Sfânt Se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea Cel Sfânt care Se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema!” (Luca 1, 35) sau „Pentru că ceea ce era cu neputință Legii – fiind slabă prin trup – a săvârșit Dumnezeu, trimițând pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului și pentru păcat a osândit păcatul în trup!” (Romani 8, 3). Faptul că Satana nu L-a putut determina să păcătuiască este un semn că Iisus diferă de restul oamenilor, întrucât răul intră în lume și în suflet prin păcat (Luca 4, 1-13). Ispitirea are similitudini cu ispitirea proto-părinților Adam și Eva în Paradis, în special cu privire la stăpânirea asupra lumii (Luca 4, 5), la care Iisus rezistă alegând drumul crucii. Ispitirile reprezintă un proces

îndelungat de întărire și maturizare care ia forma desăvârșită în ascultarea față de Tatăl și asumarea suferinței pentru lume (Evrei 5, 8).

Despre absența oricăror păcate personale mărturisește însuși Iisus în Evanghelia după Sfântul Ioan (8, 46): „Cine dintre voi Mă vedește de păcat?” la care nu a primit nici un răspuns, sau în Epistola I (3, 5), „Și voi știți că El S-a arătat ca să ridice păcatele și păcat întru El nu este”, precum și Sfântul Petru: „Care n-a săvârșit nici un păcat, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui!” (I Petru 2, 22). Iisus mărturisește în relația cu Tatăl: „Eu fac pururea cele plăcute Tatălui” (Ioan 8, 29). Pilat, la judecata lui Iisus, nu a putut să concludă decât „Eu nu găsesc în El nici o vină” (Ioan 18, 38).

Sfântul Apostol Pavel îl prezintă pe Iisus ca cel care este „Fiul Tatălui (trimis) întru asemănarea trupului păcatului și pentru păcat a osândit păcatul în trup” (Romani 8, 3) sau cel care „nu a cunoscut păcatul” (II Corinteni 5, 21). Autorul Epistolei către Evrei afirmă că Iisus a fost ispitit dar că a rămas impecabil: „Că nu avem Arhiereu care să nu poată suferi cu noi în slăbiciunile noastre, ci ispitit întru toate după asemănarea noastră, afară de păcat. Să ne apropiem, deci, cu încredere de tronul harului, ca să luăm milă și să aflăm har, spre ajutor, la timp potrivit” (Evrei 4, 15-16). El este Arhiereul „sfânt, fără de răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoși, fiind mai presus decât cerurile” (Evrei 7, 26).

Pentru toate cele expuse, atât după firea dumnezeiască, cât și după cea omenească, lui Iisus i se cuvine adorare ca Dumnezeu. Închinarea este un dialog care se face între persoane. Prin unirea în chip neamestecat și neconfundat a celor două firi în Ipostasul divin al Logosului nu este cu

putință să se aducă cinstire sau venerare omenității lui. Hristos fiind unul, tot ce i se cuvine Lui ca persoană, li se cuvine ambelor firi. Acest adevăr este mărturisit de Sfânta Scriptură: „Ca toți să cinstească pe Fiul precum cinstesc pe Tatăl. Cine nu cinstește pe Fiul, nu cinstește pe Tatăl care L-a trimis” (Ioan 5,23) sau „Pentru aceea și Dumnezeu L-a preaînălțat și I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume; Ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesubt” (Filipeni 2, 9-10).

Sinoadele III și V ecumenice, precum și Sinodul VII ecumenic condamnă pe cei ce nu aduc o singură închinare Fiului lui Dumnezeu întrupat și anume adorare: „Dacă cineva ar înțelege expresia „Hristos trebuie cinstit în două firi” în sensul că ar vrea să introducă două închinări, una cu referire la Dumnezeu Cuvântul și alta cu referire la om; dacă cineva, vrând să scape de trup sau să amestece dumnezeirea cu umanitatea, ar vorbi greșit despre o singură fire sau esență [„physis” și „ousia”] a naturilor unite și îl va cinsti pe Hristos în acest fel, în loc să îl cinstească pe Dumnezeu Cuvântul făcut om, cu trup, într-o singură adorare, cum a învățat Biserica de la începuturi, să fie anatema”.²⁸

Datorită unirii nedespărțite a firii omenești cu firea dumnezeiască a Ipostasului divin al Cuvântului întrupat, Sfânta Fecioară Maria este, în chip real, Născătoare de Dumnezeu („theotokos”). Sensul acestei dogme nu este că Sfânta Fecioară ar fi plămădit în sine pe Iisus Hristos după firea dumnezeiască, într-un proces similar cu cel de aducere a

²⁸ *The Encyclopedia of Eastern...*, p. 669.

unui copil pe lume, Maria a născut pe Cuvântul întrupat după umanitatea Lui, făcând proprie această umanitate Ipostasului dumnezeiesc, smerit coborât în trupul sfânt al Fecioarei prin lucrarea Duhului Sfânt. ”Iar nașterea lui Iisus Hristos așa a fost: Maria, mama Lui, fiind logodită cu Iosif, fără să fi fost ei înainte împreună, s-a aflat având în pântece de la Duhul Sfânt. Iosif, logodnicul ei, drept fiind și nevrând s-o vădească, a voit s-o lase în ascuns. Și cugetând el acestea, iată îngerul Domnului i s-a arătat în vis, grăind: Iosif, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria, logodnica ta, că ce s-a zămislit în ea este de la Duhul Sfânt” (Matei 1, 18-20).

Persoana dumnezeiască a Logosului se face, în Fecioara, persoana firii omenești. Întrucât firea umană a Mântuitorului nu se constituie într-un ipostas uman propriu, Sfânta Fecioară Maria L-a născut pe Logosul divin înomenit, ea devine Născătoare de Dumnezeu. Această calitate a fost reafirmată și apărută la Sinodul al IV-lea ecumenic de Sfântul Chiril al Alexandriei și de Leonțiu de Bizanț.²⁹ Nașterea dintr-o maică fecioară este foarte importantă teologic pentru că arată câteva aspecte ale planului lui Dumnezeu cu lumea. Se arată că nașterea Logosului este împlinirea promisiunii făcute protopărinților Adam și Eva, că din femeie va veni Izbăvitorul, care va călca peste puterea Diavolului (Facere 3, 15), nu prin putere omenească independentă sau autosuficientă. Mântuirea însăși nu este rezultatul efortului uman, ci darul lui Dumnezeu făcut omului prin puterea Duhului Sfânt. Fecioria perpetuă este consecința logică a

²⁹ Pentru detalii, a se vedea ampla lucrare a preotului profesor John McGuckin, *Saint Cyril of Alexandria and the Christological Controversy*, Saint Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 2004.

„theotokiei”, consecința unirii firii dumnezeiești cu natura umană. Nici o altă formă de venire a Logosului pe pământ nu ar fi unit mai strâns și mai firesc natura umană cu cea dumnezeiască într-o persoană. Dumnezeu putea crea orice ființă umană pe care să o trimită pe pământ, putea să aibă părinți umani, tată și mamă, dar înțelepciunea lui Dumnezeu a unit cele două firi în cea mai profundă manieră încât umanitatea fecioarei nu s-a alterat în nici o formă pentru că Cel născut din ea venea de la Duhul Sfânt, care zidește și dă viață, nu alterează și nu alienează. Nașterea din fecioară face posibil ca umanitatea lui Hristos să rămână curată de păcatul strămoșesc și de orice alte păcate. Toți oamenii moștenesc consecințele păcatului strămoșesc, iar faptul că Hristos nu a avut un tată pământesc înseamnă că linia descendentă din Adam s-a întrerupt, Iisus nu se trage din Adam cel pământesc și devine Noul Adam, curat de vina și coruptibilitatea aduse în umanitate de păcatul lui Adam. Faptul este anunțat de îngerul Gabriel care îi spune Fecioarei că „Cel care se va naște din tine va fi numit Sfântul, Fiul celui Preaînalt” (Luca 1, 35).³⁰ Nu trebuie să se înțeleagă că păcatul strămoșesc se transmite prin ereditate paternă. Sfântul Luca sugerează că această întrerupere și prezența Duhului Sfânt face parte din planul lui Dumnezeu de a arăta lumii că Iisus, deși deplin uman, nu poartă în sine păcatul, altfel nimeni niciodată nu ar

³⁰ În traducerea românească textul este redat prin formula „Sfântul Care se va naște din tine...”. Atributul sfințeniei este substantivizat și înțeles, în consecință, ca fiind un nume al lui Iisus Hristos ca al unui sfânt, alături de alți sfinți umani. Înțelesul adecvat al termenului „sfânt” trebuie legat de importanța care îi era dată în contextul cultural al timpului, când sfințenia era atât de înfricoșătoare încât nu era nici îngăduit să pronunți acest cuvânt, care se atribuia numai lui Dumnezeu.

fi putut aduce argumente convingătoare că El nu era ca toți ceilalți, adică simplu om. Maica Domnului era purtătoare a consecințelor păcatului strămoșesc, nu era concepută imaculat³¹, dar pogorârea Duhului Sfânt peste ea a curățit-o sau cel puțin a făcut ca păcatul să nu fie transmis Pruncului.³²

A afirma că Fecioara Maria este numai Născătoare de om („anthropotokos”) înseamnă a învăța că ea a născut pe omul Iisus cu un ipostas propriu, separat de ipostasul Logosului divin, ceea ce ar duce la separarea ipostasurilor și imposibilitatea mântuirii prin Hristos, care ar fi devenit ori numai uman, adică un model moral, ori numai Dumnezeu,

³¹ Dogma imaculatei concepții este specifică Bisericii Romano-Catolice și a fost adoptată în 1854, constituind una dintre punctele de doctrină deosebitoare față de învățătura ortodoxă: „Preafericita Fecioară Maria, încă din primul moment al zămislirii ei, printr-un har și un privilegiu unic al lui Dumnezeu Atotputernicul, în vederea meritelor lui Isus Cristos, Mântuitorul neamului omenesc, a fost ferită de orice prihană a păcatului originar”. *Catehismul Bisericii Catolice*, Arhiepiscopia Romano-Catolică de București, 1993, p. 114

³² Au existat comentatori, mai ales din mediul protestant, care au combătut învățătura despre fecioria Maicii Domnului ca fiind rațional imposibilă și teologic inutilă. Totuși, a eluda afirmațiile clare ale Sfintei Scripturi constituie primul pas în relativizarea dogmei despre revelație și alte adevăruri date oamenilor prin textul sfânt. Rațional vorbind, fecioria Mariei nu este o dogmă în sine, ci consecința naturală și firească a dogmei *theotokiei*, respectiv a faptului că este Maica lui Dumnezeu sau, mai exact, „purtătoare de Dumnezeu”. Altfel spus, cine acceptă că Maria L-a purtat pe Dumnezeu, nu mai are nici un obstacol rațional în a accepta purerea fecioria ei, ca urmare firească a faptului că Dumnezeu nu alterează creația în nici o formă. A afirma „theotokia” și fecioria perpetua a Mariei este o obligație hristologică, întrucât prin aceasta se afirmă divino-umanitatea lui Iisus. IPS Lazăr Puhalo, *Căile Ortodoxiei contemporane*, Traducerea de Mihnea Gafița, Eikon, Cluj Napoca, pp. 5-13.

adică inaccesibil. Hristos nu se naște din Fecioara din vreo necesitate a firii, ci din bunăvoința lui Dumnezeu, care îl trimite în umanitate din iubire, cu scopul de a o mântui din interiorul ei.

Calitatea Mariei de Născătoare de Dumnezeu se reflectă în Evanghelia lui Luca (1, 42–43), în dialogul cu Elisabeta, mama Sfântului Ioan Botezătorul: „Binecuvântată ești tu între femei și binecuvântat este rodul pântecelui tău. Și de unde mie aceasta, ca să vină la mine Maica Domnului meu?” sau, în cuvintele Sfântului Apostol Pavel, „Despre Fiul Său, Cel născut din sămânța lui David, după trup” (Romani 1,3), „Iar când a venit plinirea vremii, a trimis Dumnezeu pe Fiul Său născut din femeie, născut sub lege” (Galateni 4, 4).

Duhul Sfânt contribuie la formarea naturii umane a lui Hristos nu prin insuflare, ca în cazul lucrării prin prooroci, ci prin coborâre în Sfânta Fecioară. Duhul depășește inițiativa umană, elimină voluptatea și lucrează formarea umană a Logosului, ceea ce este mai mult decât conceperea și dezvoltarea unui om cu ipostas propriu. Hristos nu-și formează trupul din nimic, ca la creație, ci din Fecioara, din casa regală a lui David. Biserica a condamnat, la Sinoadele III, V, VII ecumenice, pe cei ce învățau că Sfânta Fecioară nu este Născătoare de Dumnezeu. Dogma nașterii lui Iisus Hristos din Fecioara Maria este formulată la Sinodul III ecumenic, Sinodul V ecumenic formulează dogma pururea fecioriei, iar cel de-al VII-lea dogma pururea venerării. Nu se poate vorbi de „Maica lui Dumnezeu” în afara fecioriei și invers.

Raportul dintre Persoana și opera Mântuitorului

Persoana și opera Mântuitorului sunt inseparabile. Distincțiile pe care le facem sunt de natură didactică, nu pentru că ar constitui două realități separate. Persoana lui Iisus Hristos și opera realizată de El au la fel de mare importanță, întrucât omul nu poate asuma mântuirea realizată în și prin Hristos decât prin acceptarea liberă a comuniunii cu Hristos și, prin Hristos, cu întreaga Sfântă Treime. Harul dumnezeiesc, condiția obiectivă și absolut necesară pentru mântuire se împărtășește de către Duhul Sfânt prin umanitatea îndumnezeită a Mântuitorului. Astfel că mântuirea dobândită de fiecare credincios are marca unor realități personale: între om și Hristos și, prin El, între Sfânta Treime și oameni.

Mântuirea realizată de Iisus Hristos înseamnă eliberarea omului din robia păcatului și a morții, refacerea ontologică a firii umane deteriorate prin păcat și readucerea ei la „frumusețea cea dintâi”, restabilindu-se astfel comuniunea cu Dumnezeu. Întrucât păcatul strămoșesc a atras după sine ruperea legăturii harice între Dumnezeu și om, consecințele neascultării au adus asupra omului vina și pedepsele veșnice pentru păcat.

În această situație, pentru readucerea omului la starea harică se cerea luminarea lui prin învățătura adevărată și deplină, refacerea legăturii harice cu Dumnezeu și incoruptibilitatea firii, întărirea și susținerea omului în această legătură printr-o putere mai presus de cea omenească. În aceste trei direcții își îndreaptă Hristos lucrarea Sa, îndeplinind opera de mântuire în întreita slujire de profet,

arhieru și împărat. Ca profet, Iisus Hristos îi luminează pe oameni, aducându-le revelația dumnezeiască desăvârșită, prin care le descoperă adevărul cu privire la Dumnezeu și voia Lui sfântă față de oameni. Ca arhieru, prin însăși jertfa trupului Său reface legătura dintre Dumnezeu și oameni, împăcând omenirea cu Dumnezeu și refăcând ontologic natura umană ruinată prin păcat. Ca împărat, biruind puterile răului, conduce împărăția Sa spirituală, pe care a întemeiat-o în calitatea Sa de Cap al Bisericii, împărtășește tuturor oamenilor, prin lucrările sfințitoare pe care le-a așezat în Biserică, harul dumnezeiesc necesar mântuirii, conducându-i spre împărăția cerească.

Aceste trei calități ale Mântuitorului sunt atât slujiri, cât și demnități, dar pentru a evidenția specificul fiecărei laturi a operei de răscumpărare în parte este mai potrivit să se vorbească despre chemarea profetică, slujirea arhierescă și demnitatea împărătească. Sfânta Scriptură scoate în evidență când o latură când alta a întregii slujiri a lui Hristos. Sfântul Pavel le exprimă pe toate trei când spune: „S-a făcut pentru noi înțelepciune de la Dumnezeu și dreptate și sfințire și răscumpărare” (I Corinteni 1, 30). Răscumpărarea se realizează prin aceste trei slujiri sau demnități ale Mântuitorului Hristos, așa încât expunerea operei de mântuire este prezentarea lucrării lui Iisus Hristos ca profet, arhieru și împărat. Deși opera de mântuire este una singură, dar realizată în aceste trei direcții, care sunt inseparabile, totuși ele sunt domenii distincte, fără să creeze prin aceasta o despărțire sau o separare reală, în sensul că cele trei slujiri ale Mântuitorului ar fi despărțite în sine sau s-ar fi manifestat succesiv. Același Iisus Hristos este profet, arhieru și

împărat, nedespărțind lucrarea Sa mântuitoare în sectoare separate, așa încât cele trei slujiri sunt inseparabil unite în Persoana lui Iisus Hristos.

Ca profet își manifestă puterea dumnezeiască și, învățând, face minuni. Ca arhiepiscop se dăruiește iar ca împărat biruiește puterea morții și împărtășește în Biserică, prin harul divin, roadele slujirii Sale profetice și arhieresti. Centrul slujirii Mântuitorului Iisus Hristos rămâne însă slujirea arhierescă prin care El face în mod real legătura dintre Dumnezeu și om. Învățător și împărat al lumii a fost Fiul lui Dumnezeu și înainte de întrupare, dar arhiepiscop, mijlocitor la Dumnezeu pentru oameni devine numai după întrupare. Chiar numele „hristos” este traducerea cuvântului evreiesc „Mesia” care înseamnă „uns” și exprimă întreita demnitate sau slujire exercitată de Iisus Hristos pentru că în Vechiul Testament unși erau numai profeții, arhieriei și împărații. Mântuitorul Hristos, cumulând în Persoana Sa toate aceste demnități, este „Unsul” prin excelență. El este uns prin prezența Duhului Sfânt peste El.

Prin chemarea profetică a Mântuitorului se înțelege activitatea lui de învățător prin care descoperă lumii adevăruri absolute despre Dumnezeu, lucrările Sale, voia Sa cu privire la Sine și la lumea văzută și nevăzută, confirmând prin fapte învățătura Sa. Iisus se aseamănă cu profeții Vechiului Testament. Ca și aceștia, El vestește pe Dumnezeu și voia Sa, îndrumă poporul și veghează asupra vieții lui religioase și morale, atestând adevărurile dumnezeiești descoperite cu însăși viața Lui: „Iisus i-a zis: Eu sunt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine” (Ioan 14, 6); ”Deci iarăși le-a vorbit Iisus zicând: Eu

sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” (Ioan 8, 12).

El își dovedește calitatea de trimis al lui Dumnezeu Tatăl ca și proorocii Vechiului Testament prin minunile pe care le săvârșește și profețiile cu privire la evenimentele viitoare, legate de căderea Ierusalimului și viața Bisericii. Dar între Mântuitorul Hristos și ceilalți profeți există o mare deosebire: toți ceilalți profeți vesteau adevărul și săvârșeau minuni în virtutea și în limitele puterii date lor de Dumnezeu. Iisus Hristos, fiind Dumnezeu, se vestește pe Sine care este Adevărul, aducând revelația deplină și săvârșește totul prin proprie putere. Pentru că profeții vesteau adevărul doar parțial, în măsura descoperită lor de Dumnezeu, iar Mântuitorul aduce revelația deplină, El este „sfârșitul Legii” (Romani 10, 4). Duhul Sfânt, venit în lume în chip personal la Cincizecime, nu descoperă nimic nou față de ceea ce descoperise Hristos, ci numai luminează, asistă și călăuzește Biserica printr-o înrâurire permanentă și pozitivă, pentru a înțelege, a aprofunda, a trăi și vesti adevărul descoperit de Iisus Hristos.

Cuprinsul învățaturii Mântuitorul se referă la ființa, voia și lucrările lui Dumnezeu, la Biserică și destinul omului în lume. Chemarea profetică este strâns legată de lucrarea Duhului Sfânt în lume, prin Hristos. Ea începe în sens larg cu Întruparea. În sens propriu, începe de la Botez și continuă până la înălțare. Indirect, chemarea îi este proprie desăvârșit, până la sfârșitul veacurilor. Așadar, Mântuitorul Hristos împlinește chemarea profetică în mod direct, prin propria predică și în mod indirect, în Biserică, prin Apostoli și urmașii lor, pe care-i luminează prin Duhul Sfânt pentru

predicarea neîntreruptă și explicarea corectă a adevărului dumnezeiesc. Sfânta Scriptură atestă chemarea profetică atunci când afirmă: „Prooroc din mijlocul tău și din frații tăi, ca și mine, îți va ridica Domnul Dumnezeul tău: pe Acela să-L ascultați” (Deuteronom 18, 15), „Pus-am peste El Duhul Meu și El va propovădui popoarelor legea Mea. Nu va striga, nici nu va grăi tare, și în piețe nu se va auzi glasul Lui. Trestia frântă nu o va zdrobi și feștila ce fumegă nu o va stinge. El va propovădui legea Mea cu fidelitate; El nu va fi nici obosit, nici sleit de puteri, până ce nu va fi așezat legea pe pământ; căci învățătura Lui toate ținuturile o așteaptă” (Isaia 42, 1-4), „Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi vederea; să eliberez pe cei apăsați și să vestesc anul plăcut Domnului” (Luca 4, 18-19), „Cuvântul era lumina cea adevărată care luminează pe tot care vine în lume” (Ioan 1, 9).

În slujirea arhierescă a Mântuitorul se cuprind toate suferințele îndurate pe pământ, de la întrupare până la moartea pe cruce pentru oameni, iar ca jertfă reală euharistică, slujirea arhierescă a lui Hristos continuă până la sfârșitul veacurilor. Pe temeiul dreptății și sfințeniei divine, omul păcătuiind greu, merita pedeapsa cu moartea spirituală. Dar Dumnezeu care „nu vrea moartea păcătosului” (Iezechiel 18, 32), ci îndreptarea lui, în înțelepciunea Sa, conciliind dreptatea cu iubirea, a hotărât mântuirea neamului omenesc prin întruparea și jertfa Fiului Său. Prin patima și moartea Sa în locul omului, Hristos înlătură vina și pedeapsa, restaurează natura umană căzută spre comuniunea cu Dumnezeu. Această

restabilire a comuniunii cu Dumnezeu prin jertfa Mântuitorul pe cruce se numește împăcare sau mântuire obiectivă, răscumpărare. Că jertfa Mântuitorul de pe cruce a fost jertfă de răscumpărare s-a profetizat în capitolul 53 al cărții lui Isaia, unde este prezentat ca „robul lui Dumnezeu” care suferă pentru păcatele omenirii. De asemeni, cuvintele Mântuitorul însuși și ale Sfântul Apostol Ioan confirmă: „Eu sunt Păstorul cel bun. Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale” (Ioan 10, 11). Pavel afirmă că Hristos „S-a dat pe sine preț de răscumpărare pentru toți, mărturia adusă la timpul său” (I Timotei 2, 6) sau „El a intrat o dată pentru totdeauna în Sfânta Sfintelor, nu cu sânge de țapi și de viței, ci cu însuși sângele Său, și a dobândit o veșnică răscumpărare” (Evrei 9, 12). Sfântul Ioan Botezătorul zice: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatele lumii” (Ioan 1, 29) iar Mântuitorul mărturisește: „Acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor” (Matei 26, 28) sau „Acesta este Trupul Meu care se dă pentru voi; aceasta să faceți spre pomenirea Mea” (Luca 22,19). Astfel se înțelege și expresia „Fiul Omului a venit nu ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-și dea sufletul răscumpărare pentru mulți” (Matei 20, 28).

Sfânta Scriptură îl numește pe Hristos „preot după rânduiala lui Melchisedec” (Evrei 6, 20). Spre deosebire de preoția lui Aaron, preoția lui Hristos este o preoție veșnică, universală și unică. Jertfa de pe cruce, odată săvârșită, se actualizează mereu în jertfa euharistică din Biserică până la sfârșitul veacurilor. Cât privește patimile Domnului ca act ce concentrează centrul slujirii arhieresti a Mântuitorul, Sfânta

Scriptură scoate în evidență fie „chenoza”³³ (Filipeni 2, 5-11), fie iubirea lui nemărginită față de lume (Ioan 3, 16) ca temei al patimilor și morții Sale pe cruce, fie caracterul ispășitor al jertfei de pe cruce în locul omului prin aceea că El „S-a făcut blestem pentru noi, ca să ne răscumpere de sub blestemul legii”, „se aduce jertfă de răscumpărare”, „dându-și sângele Său preț de răscumpărare” (Galateni 3, 15; Romani 3, 25; II Corinteni 5, 21; I Petru 2, 21). Jertfa lui Hristos are o întreită direcție: spre Dumnezeu Tatăl, căruia îi reevidențiază slava în fața oamenilor, spre firea Sa umană pe care o restaurează ontologic îndumnezeind-o și spre creație, pe care o readuce la unirea cu Sfânta Treime.

Dacă slujirile profetică și arhierescă arată numai starea de „chenoză” a Mântuitorului, prin demnitatea împărătească se arată starea Lui de slăvire. Demnitatea împărătească a Mântuitorului este anunțată prin proorociile Vechiului Testament, unde este numit „Domn”; este afirmată la Bunavestire și, mai apoi, de către unii contemporani ai Săi sau mărturisită de către Mântuitorul însuși. Minunile Sale, mai cu seamă cele săvârșite cu Sine însuși (schimbarea la față, pogorârea la iad, înălțarea la cer, șederea de-a dreapta Tatălui) îl arată ca Domn și împărat. În Vechiul Testament, Mesia este înfățișat ca împărat care stă pe tronul lui David, domnind peste toate neamurile până la marginile pământului: „Iar Eu sunt pus împărat de El peste Sion, muntele cel sfânt al Lui, vestind porunca Domnului” (Psalmul 2, 6), „Bucură-te fiica Sionului, veselește-te fiica Ierusalimului că împăratul

³³ Termenul este preluat direct din limba greacă și are înțelesul de smerire, umilire, deșertare de slavă în mod natural și benevol.

Tău vine la tine drept și biruitor, smerit și călare pe asin, pe mânzul asinei” (Zaharia 9, 9), în vreme ce în Noul Testament, îngerul îl vestește ca împărat veșnic: „Acesta va fi mare și Fiul Celui preafălat se va chema și Domnul Dumnezeu îi va da Lui tronul lui David, părintele său, și va împărăți peste casa lui Iacov în veci, și împărăția lui nu va avea sfârșit” (Luca 1, 32-33). Magii de la Răsărit caută pe „împăratul iudeilor” și îi aduc daruri ca unui împărat (Matei 2, 2-11). La intrarea în Ierusalim, Hristos este aclamat ca un împărat (Marcu 11, 10), iar în fața lui Pilat El însuși recunoaște că este împărat (Ioan 18, 33-36-37). Sfântul Pavel îl numește „Împăratul împărățiilor și Domnul domnilor” (I Timotei 6,15) iar Mântuitorul spune despre Sine după înviere: „Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe Mântuitorul” (Matei 28, 18).

Puterea împărătească a Mântuitorul și-o exercită în timpul vieții prin minuni și prin stabilirea principiilor după care avea să se conducă Biserica Sa, iar după patimi, prin coborârea la iad, eliberarea celor ținuți în împărăția morții, învierea și înălțarea la cer, șederea de-a dreapta Tatălui și întemeierea împărăției cerului. Ultima manifestare în timp ca împărat va fi Judecata de apoi și înnoirea cerului și pământului.

Jertfirea Mielului și Răscumpărarea omului

În funcție de aceste două aspecte, jertfa Mântuitorului este, deodată, reconsiderare a dreptății lui Dumnezeu și pedeapsă pentru păcat, întrucât Fiul lui Dumnezeu a primit moartea în locul lumii, pentru păcatele lumii. În aspectul de jertfă al răscumpărării distingem între ascultarea Domnului Hristos ca ofrandă adusă lui Dumnezeu Tatăl și moartea Lui ca plată nemeritată pentru păcatul lumii, spre împlinirea dreptății Tatălui.

Păcatul primilor oameni este neascultare, nesocotire a lui Dumnezeu și nesupunere față de porunca Lui, ruperea comuniunii omului cu Creatorul printr-o decizie unilaterală, iar consecințele aceluia prim păcat au condus la căderea și ruina firii umane, manifestă în întunecarea minții, slăbirea voinței și pervertirea inimii. Conform textului din Epistola către Romani (1, 23), neascultarea oamenilor a întunecat în inima lor slava sau mărirea divină: „Și au schimbat slava lui Dumnezeu Celui veșnic cu asemănarea chipului omului celui trecător și al păsărilor și al celor cu patru picioare și al târâtoarelor”. Pentru împăcarea oamenilor cu Dumnezeu nu era suficientă readucerea omului de pe calea răului și întărirea lui în bine, ci dreptatea dumnezeiască cerea refacerea slavei dumnezeiești în ființa oamenilor, intelectual și spiritual. Slava divină, întunecată prin neascultare, nu putea fi reevidențiată decât prin ascultarea unuia dintre ei, o ascultare cu valoare infinită. Acesta nu putea fi decât persoană complexă, omenească după firea slăbănogită și dumnezeiască după măreția smereniei și ascultării necesare și eficiente.

Refacerea slavei lui Dumnezeu în ființa umană era absolut necesară pentru mântuirea omului, dar singur omul nu avea puterea de a o face. Pentru aceasta Dumnezeu însuși a fost și cel care a luat inițiativa realizării ei, trimițând pe Fiul Său, care printr-o ascultare completă, permanentă și de o valoare infinită a răscumpărat firea umană pentru a o percepe din nou, în adevărata dimensiune a măririi lui Dumnezeu. În această refacere a relației dintre Dumnezeu din slavă și omul căzut își vede Fiul împlinirea misiunii Sale: „Eu te-am preamărit pe Tine pe pământ. Lucrul pe care Mi L-ai dat să-l fac l-am săvârșit” (Ioan 17, 4).

În același timp, moartea lui Iisus este pedeapsă suferită pentru păcat și mijloc de evidențiere a slavei dumnezeiești. Pentru a izbăvi firea umană din moarte și veșnica stricăciune, din iubire, Tatăl a trimis pe Fiul Său care, întrupându-se, a luat natura omenească spre a o mântui, S-a făcut blestem pentru lume (Galateni 3, 13: „Hristos ne-a răscumpărat din blestemul Legii, făcându-Se pentru noi blestem; pentru că scris este: «Blestemat este tot cel spânzurat pe lemn»”). Dar, pentru că Hristos a primit moartea de bunăvoie, cu toate că personal a fost fără de păcat, moartea Lui n-a fost o simplă pedeapsă de echivalență, ci o redescoperire a sfînteniei, dreptății și slavei lui Dumnezeu în fața oamenilor. Pentru că moartea suportată de Mântuitorul Iisus Hristos a fost pentru păcatele lumii, cu care el S-a împovărat de bunăvoie, aceasta a fost dreaptă și cuvenită. Dar, întrucât Hristos a suportat-o personal ca unul ce era fără de păcat, moartea Lui a fost nedreaptă și necuvenită. Astfel, moartea omului, dreaptă și cuvenită, a devenit în Hristos moarte nedreaptă și necuvenită. Ca Dumnezeu, El n-a putut fi ținut de moarte ci, călcând cu

moartea necuvenită peste moartea dreaptă, cuvenită, a înviat umanitatea realizând îndumnezeirea firii umane în sine însuși și garantând lumii în veșnicie slava lui Dumnezeu pe care o poate vedea fiecare om, la fel ca ucenicii pe Muntele Tabor. Refacerea umanității din starea de păcat și reîntoarcerea ei la relația cu Dumnezeu are o direcție îndreptată spre firea umană a lui Iisus, pe care a restaurat-o, a îndumnezeit-o desăvârșit, făcând-o eternă prin ascultarea nelimitată față de Dumnezeu. Prin acceptarea liberă a morții și prin biruința câștigată asupra afectelor ireproșabile ale naturii Sale umane, firea umană revine la starea de armonie cu voia Creatorului, superioară stării edenice. Ascultarea lui Iisus Hristos până la capăt și împăcarea cu Dumnezeu Tatăl nu ar fi fost suficientă dacă, odată împăcați cu Dumnezeu, El nu ar fi dat umanității și puterea de a stăruî în bine, de a nu se reîntoarce la neascultare, cu alte cuvinte, dacă nu restaura și natura umană în profunzimile ei. De aceea, ascultarea și moartea Mântuitorului nu au avut doar caracterul unei echivalențe juridice, ci și o însemnătate ontologică, întrucât, prin ascultarea și jertfa Lui, a ridicat firea Sa umană de la starea de afectare și efemeritate, la cea de neafectare și eternitate. Dacă neascultarea lui Adam de Dumnezeu și păcatul lui au cauzat o stare de stricăciune și moarte, ascultarea lui Iisus Hristos de Dumnezeu a însemnat ridicarea naturii umane din efemeritate și moarte până la îndumnezeire ca, astfel restaurată, să devină, după înviere, mediu prin care Dumnezeu împărtășește umanității harul Său sfințitor și mântuitor.

Datorită acestui fapt, jertfa Mântuitorului Hristos nu este o simplă plată pentru păcat, o valoare de schimb, ci este

transformare și restaurare ontologică a naturii umane prin biruința morții și îndumnezeirea în har. Hristos săvârșește îndumnezeirea firii Sale omenești, în două etape. Ridică firea umană la limita maximă posibilă, prin îmbogățirea acesteia cu puteri și lucrări dumnezeiești, în care bunătatea lui Dumnezeu ia chipul virtuților omenești, fără a-și pierde caracterul uman, apoi îndumnezeiește umanitatea proprie, după înviere, dându-i eternitatea după trup și devenind mijloc de receptare și transmitere spre lume a energiilor dumnezeiești necreate. Prima fază a îndumnezeirii naturii umane ține de la Întrupare până la jertfa de pe cruce, iar cea de-a doua începe o dată cu învierea și nu are sfârșit.

Nedespărțită de cele două direcții amintite, opera de răscumpărare săvârșită de Mântuitorul are și o direcție îndreptată spre oameni, care este exprimată prin ideea de asumare în Sine a întregii umanități. Această direcție constă în faptul că El, deținând în cadrul omenirii poziția unui nou Adam, ne-a cuprins pe toți în Sine, în mod potențial și virtual, a recapitulat ca om pe toți în tot ceea ce a făcut pentru mântuirea lumii, prin viața de ascultare, patimile, moartea și învierea Sa. Astfel, în Hristos toți oamenii au murit și mor, au înviat și înviază potențial. Dacă Mântuitorul a cuprins în Sine virtual pe toți în tot ceea ce a făcut pentru mântuirea lumii, prin jertfa Sa și îndumnezeirea firii Sale omenești toți oamenii au fost aduși virtual, duhovnicește, jertfă lui Dumnezeu Tatăl și au fost, potențial, îndumnezeiți în har. Aceasta o afirmă Sfântul Pavel: Efeseni 2,4-6 „Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit pe noi, cei ce eram morți pentru greșelile noastre, ne-a făcut

vii împreună cu Hristos [...] și împreună cu El ne-a sculat și împreună ne-a așezat întru cele cerești în Iisus Hristos.”

Dat fiind faptul că Mântuitorul Hristos a cuprins tainic în Sine pe toți în ceea ce a făcut pe pământ, îndumnezeirea pe care a realizat-o actual în firea Sa umană, a realizat-o potențial cu toată umanitatea. De aici rezultă că mântuirea subiectivă individuală reprezintă însușirea de către om în chip actual a ceea ce virtual are prin Hristos, respectiv să prefacă unirea virtuală a umanității cu Hristos într-o unire actuală, prin repetarea tainică a fiecărui act prin care Iisus a urcat ca om pe treptele îndumnezeirii. Cât privește cuprinderea umanității întregi în El, aceasta este analogică cuprinderii ei în Adam, în care toți au păcătuit și întru care toți mor: „Precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa moartea a trecut la toți oamenii prin acela prin care toți au păcătuit” (Romani 5, 12), sau „Că precum în Adam toți mor, așa în Hristos toți vor învia” (I Corinteni 15, 12). Pentru că Hristos cuprinde pe toți în Sine virtual, așa cum i-a cuprins Adam cel vechi, El este numit Adam cel Nou. Dar, în timp ce prin Adam cel vechi urmașii primesc o existență trecătoare, prin Adam cel Nou primesc o existență veșnică. Pentru aceasta a lăsat învățătura despre comuniunea intimă cu umanitatea Sa înviată și îndumnezeită, comuniune care se cere a fi permanentizată prin lucrarea Duhului Sfânt în Biserică, pentru că El este „Viața noastră” (Coloseni 3, 4) sau, după propria mărturie, „Eu sunt viața, voi sunteți mlădițele. Cel ce rămâne întru Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic!” (Ioan 15, 5).

IISUS HRISTOS, CUVÂNTUL LUI DUMNEZEU ÎN EVANGHELIE ȘI VIAȚĂ

Lumina lui Hristos ca realitate teologică

Evangheliile istorisesc mai multe minuni pe care le-a făcut Iisus Hristos, arătând fără tăgadă că este cu adevărat Fiul Lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii. El arată care este învățătura cea adevărată atunci când vorbește cu femeia samarineancă, se vede cum El are putere de a vindeca pe cei slăbănogiți, paralizați, fie că este vorba de slăbănogire fizică, fie că e vorba despre împietrirea inimii, iartă păcatele, apare în noapte mergând pe mare, nu este ținut de materie și de timp, vindecă orbirea și se declară pe Sine a fi Lumina lumii (Ioan 8. 12). Mântuitorul a știut toate acestea și le-a premeditat, era conștient de faptul că împlinește o lucrare a lui Dumnezeu Tatăl care Îl trimisese pe El în lume pentru a mântui neamul omenesc. Textul evanghelic despre orbul din naștere (Ioan 9, 1-38) este un text plin de semnificație dar, în același timp, de contradicții, de antinomii. Orbul din naștere este vindecat, ajutat de Mântuitorul Iisus Hristos să-și recapete vederea și să devină mai credincios. Credința nu este o întreprindere grea pentru cei care au practicat-o în familie, au văzut modelul la părinții lor, s-au rugat de mici. Credinciosul este cel convins că Iisus este Fiul lui Dumnezeu. A fi credincios este un act de curaj pentru cei care nu au avut parte de educație în această direcție.

Mântuitorul merge la templu, vede un om orb și-l vindecă. Apostolii Îl întrebă: „Învățătorule, cine a păcătuit; acesta sau părinții lui, de s-a născut orb? Iisus a răspuns: Nici el n-a păcătuit, nici părinții lui, ci ca să se arate în el lucrările lui Dumnezeu.” (Ioan 9, 2-3). O tradiție veche iudaică acredita ideea că între soarta copiilor și responsabilitatea părinților există o legătură strânsă. În învățătura creștină nu se spune că, dacă un copil are o viață mai chinuită, este datorită păcatelor părinților. Aspectul superior al credinței creștine ortodoxe constă în faptul că în slăbiciune și în păcate se poate arăta slava lui Dumnezeu. Dilema Apostolilor se termină cu dobândirea credinței și slăvirea lui Dumnezeu. Legătura între părinți și copii, în sensul unei responsabilități a părinților, nu trebuie să conducă la a-L învinovăți pe Dumnezeu că aruncă pedepse asupra copiilor pentru păcatele părinților. O rugăciune la Taina Cununii precizează că „rugăciunile părinților întăresc temeliiile caselor copiilor.”³⁴ Părinții au responsabilitate față de copii, în modul cum îi educă în credință și cum se roagă pentru ca temelia casei copiilor să fie temeinică, așezată, cum spune Sfânta Evanghelie, pe piatră (Luca 6, 48). Iisus Hristos pleacă de la o situație elementară: vede un om suferind, știe că este din naștere, îl vindecă într-o formă mai puțin obișnuită. Se spune că a făcut tină din salivă și praful drumului, a luat pe degete și i-a dat pe ochi spunându-i „Mergi de te spală în scaldătoarea Siloamului (care se tâlcuiește: trimis)” (Ioan 9, 7). El a plecat, s-a spălat și a văzut. S-a întors imediat de

³⁴ Pr. Dr. Vasile Gavrilă, *Cununia, viață întru împărăție*, Fundația „Tradiția românească”, București, 2004, p. 403.

unde a plecase, la templu. Aici începe controversa, un întreg șir de întrebări, atitudine de suspiciune, acuzații pe care cei care n-au înțeles prin ce trece sufletul acestui om bolnav care-și revenise. Apostolii caută să vadă de ce a ajuns acolo. Pe Iisus nu-l interesează de ce a ajuns orb. El spune „Nici el n-a păcătuit, nici părinții lui, ci ca să se arate în el lucrările lui Dumnezeu” (Ioan 9, 3). Fariseii, surprinși că „acesta era cel care cerșea”, s-au minunat ori au afirmat că seamănă cu el. Rezultatul a fost o lungă discuție în contradictoriu și dezbinare finală. După obiceiul timpului, ca să nu fie ceartă, l-au dus la mai marii templului, la farisei, ca să confirme ei. Aceștia nu apreciază faptul că omul care stătea de ani de zile și cerșea la poarta templului este vindecat, ci se întreabă dacă nu s-a încălcat ziua de sâmbătă ca zi de odihnă. O altă formalitate care arată limitata capacitate în a pătrunde în tainele sufletului unui om. După ce Hristos l-a vindecat, spune: „Trebuie să fac, până este ziuă, lucrările Celui ce M-a trimis pe Mine; că vine noaptea, când nimeni nu poate să lucreze” (Ioan 9,4). Se crede că soarele este un bulgăre de foc care aruncă raze pe pământ și, datorită razelor lui, pământul este încălzit, vegetația vine la viață, se produce fotosinteza, animalele trăiesc. Specialiștii afirmă că soarele nu este fierbinte, ci este o planetă rece și întunecoasă. În spațiul extraterestru, temperatura este de -240 de grade Celsius și întuneric, chiar și când are loc apropierea de soare. Cum străbat razele de la soare, prin Univers, până la pământ? Soarele se deplasează cu o viteză de 48.280 kilometri pe oră. El este ca un glonte aflat în mișcare de revoluție, fără să producă accidente, deși are un diametru de 1.392.530 km. De unde este lumina, de unde vine viața pe pământ? Cum se văd

stelele și astrele? Una dintre potențialele explicații este că soarele produce o pulsație asemeni inimii, între cei doi poli, la fiecare 160 de minute se produce o contracție și o dilatare de 3 kilometri.³⁵ Pământul suferă același fenomen. Din cauza forței de gravitație, este puțin ovalizat la poli și se învârtă cu o viteză fenomenală, primind de la soare impulsuri bio-magnetice. În felul acesta, din pământ, sub aceste impulsuri, crește vegetația și, datorită acestei forțe, se păstrează în jurul pământului atmosfera. Atmosfera este ca o lentilă care, pe de o parte ajută pe om să vadă ceva din univers, inclusiv prin metode sofisticate, prin telescoape astronomice foarte puternice, iar pe de altă parte preface impulsurile solare în raze de lumină.

Mântuitorul a spus „Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” (Ioan 8, 12). Deci, nu soarele este lumina lumii, așa cum au spus materialişti, soarele are rolul lui de a determina ceea ce noi numim lumină materială numai dacă este pus în legătură cu pământul (acest lucru l-a făcut Dumnezeu prin creație), dacă există o legătură dintre puterea dătătoare de viață a pământului și pulsațiile bio-magnetice ale soarelui. Hristos arată că nu lumina materială, vizibilă care se creează prin interacțiunea dintre aștri este importantă, ci lumina spirituală, lumina neprețuită și neînțeleasă care este Dumnezeu însuși și care a luminat dinainte de apariția aștrilor la creație. În prima zi Dumnezeu a spus „Să fie lumină! Și a

³⁵ Callum Coats, *Living Energies*, Gatway Press, London, 2002, p. 77.

fost lumină” (Facere 1, 3)³⁶ și abia în ziua a patra a făcut aștrii. Lumina nu ținea neapărat de aștri, ci de cel care a făcut ca aștrii să interacționeze.

Mântuitorul nu face vindecarea doar cu cuvântul, ci a făcut tină din pământ pentru a arăta comunicarea dintre omul-țărână și universul creat. Pământul nu este un simplu obiect, este mai mult decât atât. O definiție a pământului nu se poate da exhaustiv, indiferent de părerile specialiștilor. Sfânta Scriptură afirmă că, atunci când Dumnezeu a făcut pământul, i-a dat daruri sau a pus în el daruri. Pentru Dumnezeu, pământul nu este un simplu obiect care a fost pus la dispoziția oamenilor să îl folosească așa cum vor, ci să-l folosească pentru a-și regăsi și întări credința și sănătatea. Prin pământ, prin tina pe care o pune pe ochiul orbului, Mântuitorul Iisus Hristos arată responsabilitatea și legătura intrinsecă pe care omul o are cu pământul, subiect al poluării masive, cu grave consecințe asupra roadelor. Unii medici spun că omul a pierdut o mare parte din imunitate din cauză că a pierdut legătura cu pământul³⁷. Oamenii sunt mai bolnăvicioși, mai predispuși spre suferințe fizice. Între pământ și ființa umană s-a făcut o izolație încât omul nu mai comunică cu pulsațiile, cu căldura, cu energia dătătoare de viață și revigoratoare pe

³⁶ Dacă Dumnezeu este lumină, numită în teologie „neapropiată”, înțelegem și afirmația lui Iisus Hristos „Eu sunt lumina lumii!” (Ioan 8, 12). Sfântul Evanghelist Ioan afirmă: „Lumina a venit în lume și oamenii au iubit întunericul mai mult decât Lumina. Căci faptele lor erau rele. Că oricine face rele urăște Lumina și nu vine la Lumină, pentru ca faptele lui să nu se vădească” (Ioan 3, 19-20), în vreme ce despre Ioan Botezătorul spune că „nu el era lumina ci mărturisea despre Lumină” (Ioan 1, 8).

³⁷ Pentru detalii de specialitate Prof.univ. Dr. Pavel Chirilă, *Vindecarea*, Ed. Christiana, București, 2009, pp. 69 ș.u.

care o are pământul. A merge pe pământ, pe iarbă nu este o simplă recuperare de moment, nu este o reconfortare psihologică, este refacerea legăturii cu energia pe care Dumnezeu a pus-o în pământ. Nu este întâmplătoare culoarea verde drept culoare cu rol psihologic regenerativ, cu efecte neîndoielnice în evoluția spirituală. Mântuitorul Iisus Hristos, prin acest gest, arată, o dată mai mult, că omul nu este rupt de creație, ci este în creație, pentru creație și numai împreună cu creația restaurează sănătatea, credința și mântuirea.

A accepta o astfel de minune presupune un demers întreg al credinței. Nu am abordat problema soarelui ca pe o chestiune astronomică, unde nu avem competențe, ci ca pe o chestiune teologică, în dorința de a înțelege puțin din diferența care există între lumina fiziologică și lumina lui Dumnezeu. Ceea ce trebuie reținut este că, dincolo de lucrurile pământești, omul este în căutarea refacerii legăturii cu Dumnezeu, după ruptura primordială, care se manifestă sub diferite forme. A reface legătura cu Dumnezeu înseamnă a regăsi credința sau a găsi credința. Orbul din Evanghelie este o paradigmă a omului chinat înfinit, nu se știe pentru ce motive. El își ia libertatea în serios, își pune credința în Dumnezeu și reușește să-și câștige atât vederea, cât și credința. Mai întâi, experimentează o suferință pentru care nu se simte vinovat, suferința de a se fi născut orb și de a depinde de alții. Deși este în suferință, el nu se îndepărtează de Dumnezeu, este prezent la templu, strigă după Iisus. Poate acolo oamenii erau mai milostivi și-i dădeau ceva de mâncare, dar asta ține tot de Dumnezeu. Acolo era în preajma lui Dumnezeu, pur și simplu. Părintele Teofil Părăian de la Mănăstirea Sâmbăta de Sus s-a născut orb dar a făcut mai

multă misiune decât majoritate preoților din România, aducând mulți tineri la credință și dând sens credinței celor care o pierduseră sau erau în căutarea ei. În slăbiciune, Dumnezeu poate să dea putere pentru ca omul să depășească o deficiență ca să se vadă în el slava lui Dumnezeu. Orbul simte, trăiește suferința dar este vindecat și, când se așteaptă ca toți ceilalți, după ce a fost vindecat, să se bucure de bucuria lui, el primește numai dezamăgiri: este admonestat, interogată, suspectat: Cine ești? Cum ai ajuns aici? Cum ți s-au făcut ochii curați? Cum de vezi? O fi adevărat? Ești un farsor? Este acuzat de fals, este suspectat până la a se apela la autoritatea părinților care, din frică, dau un răspuns de conjunctură: „Știm că acesta este fiul nostru și că s-a născut orb. Dar cum vede el acum, noi nu știm; sau cine i-a deschis ochii lui, noi nu știm. Întrebați-l pe el; este în vârstă; va vorbi singur despre sine” (Ioan 9, 20-21). O altă dezamăgire, să vadă că părinții se dezic de el, el care începuse să găsească un alt sens al vieții prin credință.

În final, totul culminează printr-o judecată nedreaptă pe care o fac mai marii poporului care îl apostrofează: „Au răspuns și i-au zis: În păcate te-ai născut, și tu ne înveți pe noi?” (Ioan 9, 34). Fostul orb este mai înțelept decât un teolog și mai abil decât un filozof: „Tocmai în aceasta stă minunea: că voi nu știți de unde este și El mi-a deschis ochii. Și noi știm că Dumnezeu nu-i ascultă pe păcătoși; dar de este cineva cinstitor de Dumnezeu și face voia Lui, pe acesta îl ascultă” (Ioan 9, 30-31). Răspunsul înseamnă că nu trebuie ca cineva să aștepte ca mai întâi să-L vadă pe Iisus și apoi să-și dea seama cum a lucrat. Credincios este cel care vede întâi efectele lucrării lui Hristos în viața personală. Rezultatul este

că a fost eliminat, prin ceea ce astăzi se numește „abuz de autoritate”: „L-au dat afară” (Ioan 9, 34). Orbul devine personaj paradigmatic pentru actul credinței în Dumnezeu. Atunci când cineva se pocăiește și descoperă drumul credinței trece prin toate acele momente mai mult sau mai puțin fericite.

Când cineva începe călătoria credinței în Hristos schimbarea este tratată cu suspiciune în jur, lucru care nu este nou, ci este din timpul Sfântului Pavel care a naufragiat lângă Malta, a scăpat ca prin minune din resturile corăbiei, a ajuns la mal și, când a început să strângă vreascuri să aprindă un foc, o viperă l-a mușcat de mână. „Și când locuitorii au văzut vipera atârând de mâna lui, ziceau unii către alții: Desigur că ucigaș este omul acesta, pe care dreptatea nu l-a lăsat să trăiască, deși a scăpat din mare. Deci el, scuturând vipera în foc, n-a pățit nici un rău. Iar ei așteptau ca el să se umfle, sau să cadă deodată mort. Dar așteptând ei mult și văzând că nu i se întâmplă nimic rău, și-au schimbat gândul” (Fapte 28, 4-6). Evident că, prin lucrarea dumnezeiască, el nu a pățit nimic și, în felul acesta, locuitorii insulei au acceptat învățătura pe care Sfântul Pavel o propovăduia. Înainte de a-L fi cunoscut pe Iisus, orbul a crezut în El.

Textul arată că fapta este mai importantă decât numele, nu numai pentru cel care crede, ci și pentru Dumnezeu. El cunoaște faptele oamenilor și se dă pe Sine exemplu: s-a dus, l-a vindecat, s-a dus la templu. Cel vindecat a trecut prin tot acest chin al judecății pripite, al lipsei de înțelegere, a trăit minunea culorii prin ochii sănătoși, iar locul unde se regăsea pentru toate acestea era templul, biserica timpului său. Acolo îl regăsește pe Iisus, pe care nu îl recunoaște; în definitiv, nu

îl văzuse niciodată. Hristos nu ține neapărat să fie „cunoscut”, altfel nu ar mai fi justificată credința. De aceea îi spune că trebuie doar să creadă în Fiul lui Dumnezeu.

Prin extrapolare, se poate spune că mesajul fiecărei Euharistii, în care omul se întâlnește prin împărtășire cu Hristos, pe care nu l-a văzut și nu îl cunoaște este o întrebare adresată fiecărui suflet: crezi tu în Fiul lui Dumnezeu? Dacă sufletul se întreabă „cine este?” Evanghelia dă răspuns prin Iisus însuși: „Cel ce vorbește cu tine Acela este!” (Ioan 9, 37). Omul a crezut în El și i s-a închinat Lui. Cu alte cuvinte, mărturisirea că Hristos este Fiul lui Dumnezeu, credința în El trebuie să devină fermă convingere. Închinarea este, de fapt, dreapta slăvire și dreapta închinare sau ortodoxia înseamnă a fi mărturisitori ai acestui Fiul al lui Dumnezeu întrupat, ai Învierii Lui, ai Înălțării Lui și a continuării activității Lui pe pământ până la sfârșitul veacurilor.

Învățăături dogmatice și morale

1. Modul în care se desfășoară narația dovedește că între rău și păcat există o legătură recunoscută dinainte de venirea lui Hristos, atât între neamuri, cât și în mijlocul poporului iudeu. Și unii și alții considerau că nefericirea cuiva era o pedeapsă pentru păcat sau că era direct proporțională cu greutatea păcatului, ori un blestem pentru păcatele părinților. Hristos schimbă această viziune și arată că puterea lui Dumnezeu se manifestă și acolo unde domină răul, că nu trebuie să sufere cineva pentru păcatele altcuiva, dar că în fiecare intervenție a lui Dumnezeu în creație există un element pedagogic.

2. Iisus nu acuză pe părinți pentru suferința copiilor atunci când afirmă că nu a păcătuit nici orbul, nici părinții lui. Mai degrabă, El recomandă meditația asupra răului care trebuie eliminat din lume pentru a evidenția mai bine slava lui Dumnezeu, decât să se insiste asupra unei cauzalități particulare a răului individual.

3. Din expresia că lucrările lui Dumnezeu se pot vedea în lume se concluzionează că răul este îngăduit, nu rodul lucrării lui Dumnezeu, că are un rol, și anume, a conduce omul spre Hristos. Răul va fi eliminat prin schimbarea lumii vechi, întoarcerea omului spre a-L recunoaște pe Hristos în centrul minunilor pe care le vedeau contemporanii săi.

4. Hristos face lucrarea Sa în „lumina zilei”, adică vizibil, până în ultimul moment al existenței Sale pământești, după care vine, temporar, noaptea morții și încheierea lucrării pământești. Aceasta va lua sfârșit în perspectiva Judecării finale, pe care Iisus a anunțat-o încă din timpul activității pământești. Însăși lucrarea lui Dumnezeu este exprimată prin ideea de lumină, ca și ființa Lui.

5. Hristos este Lumina lumii sau Dumnezeu³⁸ și lucrarea Lui deschide ochii duhovnicești ai multora. În cooperare cu

³⁸ „Să fie lumină” de la începutul Sfintei Scripturi, trebuie înțeles ca „Eu sunt lumină” (Facere 1, 3), dat fiind că aștrii care dau lumină au fost creați în ziua a patra. Sfântul Ioan îl numește pe Hristos „Lumina lumii” (Ioan 1, 4-8) iar Hristos însuși spune despre Sine că este „lumina lumii” (Ioan 8, 12). Deci, omul poartă în sine de la creație lumina, scânteie de dumnezeire, care trebuie descoperită prin acceptarea lui Hristos înviat, prin Taina Botezului și Euharistiei la sfârșitul căreia creștinul exclamă „am văzut lumina cea adevărată”, respectiv că „a intrat în lumina și în viața personală netrecătoare a lui Hristos, care s-a făcut Frate cu el”. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*, ediția a II-a, IBMBOR, 2004, București, p. 607.

apa Siloamului, adică din colaborarea necreatului cu creatura, materia se transformă, dând lumină celor care îl caută pe Dumnezeu. Minunea arată adevărul despre Hristos ca Dumnezeu și om dar conduce și la pregustarea slavei lui Dumnezeu care e reprezentată de faptul că cel care capătă lumina sau vederea începe să îl slăvească pe Dumnezeu.

6. Ucenicii trăiesc decepția de a-L vedea pe învățătorul despre care credeau că va fi slăvit în preajma templului fugind pentru a scăpa de uciderea cu pietre. Necredința lor este rușinată de mărturisirea fostului orb care devine mai curajos mărturisitor ale dumnezeirii lui Iisus Hristos. Ei înțeleg, astfel, că Hristos dăruiește oamenilor curaj, încredere, reală înțelegere și stare de spirit pentru a deveni mărturisitori fără frică a calității Sale de Dumnezeu și Om.

Hristos Creatorul și Hristos Omul. Omul este din natură iar natura este pentru om, spre folosință

Într-un text liturgic se afirmă: „Pe Dumnezeu a-L vedea nu este cu putință oamenilor” sau „Marea vieții văzând-o ridicându-se de viforul ispitelor la limanul Tău cel lin alergând strig Ție: Scoate din stricăciune viața mea Milostive”³⁹. Apariția morții în viața lui Adam și a Evei, existența morții în lume și începutul procesului de eliberare de moarte este una dintre temele dogmatice și liturgice predilecte în Ortodoxie. În Biserică se creează un început de drum pentru fiecare persoană, drum care are concluzia logică în înviere. În fața morții omul nu poate decât să strige

³⁹ *Aghiazmatar*, IBMBOR, București, 1992, p. 209.

„Scoate din stricăciune viața mea, Milostive”. Să reluăm: „Pe Dumnezeu a-L vedea nu **mai** este cu puțință oamenilor”. Am adăugat acest „mai” ca să înțelegem mai bine textul. Adam L-a văzut pe Dumnezeu înainte, dar după săvârșirea păcatului neascultării nu L-a mai văzut. Ochii săi s-au întunecat, voința a slăbit, sentimentele lui s-au pervertit în așa fel încât n-a putut să-L mai vadă pe Dumnezeu ca „Cel ce este” (Ieșire 3, 14) sau „lumina”, drept pentru care s-a ascuns. A început să bâjbâie, am spune noi. A început să caute în altă parte pe Dumnezeu și chiar a crezut la un moment că poate să-L înșele spunând că nu el este vinovat pentru păcatul pe care l-a săvârșit. Scriptura precizează că natura umană a devenit stricăcioasă. Prin aceasta înțelegem atât actul în sine făcut de Adam, cât și contaminarea, de la Eva spre toți cei care se vor naște din ei. Omul vine în lume cu stricăciunea în sine, din momentul nașterii.

Moartea nu este o realitate de sine stătătoare. Fenomenul morții se manifestă sub două forme: pe de o parte este pasivă, iar pe de altă parte este activă. Dimensiunea activă a morții este atunci când ea este asumată, voită, primită sau chiar determinată. Modelul suprem al morții asumate dar fără a fi necesară sau obligatorie este cea a lui Iisus Hristos. Sub acest aspect, moartea este rodul libertății umane. Este un act de încredere și de dăruire, pe care cineva îl face pentru o cauză înaltă. Mântuitorul este modelul care se jertfește pe Sine pentru altcineva, fără ca El să poarte păcatul în Sine. Totuși, moartea este legată intrinsec de păcat. Sfânta Scriptură spune despre moartea Mântuitorului, că nu a apărut ca o pedeapsă pentru Hristos, ci El însuși a primit-o, a asumat-o, a trăit-o, a experimentat-o dacă vrem, pentru a o putea învinge. N-ar fi

putut să învingă moartea dacă Cel fără de păcat nu trecea prin moarte. Înainte de patimă, se precizează că Hristos arată: „După cum și Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească El și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți” (Matei 20, 28). Era conștient că trebuie să treacă prin aceasta pentru o cauză mai înaltă. Sfântul Evanghelist Ioan (10, 17-18) spune: „Pentru aceasta Mă iubește Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun sufletul, ca iarăși să-l iau. Nimeni nu-l ia de la Mine, ci Eu de la Mine Însuși îl pun. Putere am Eu ca să-l pun și putere am iarăși ca să-l iau. Această poruncă am primit-o de la Tatăl Meu” (Ioan 10, 17-18). Alături de moartea Mântuitorului care este activă putem să așezăm, cu anumite nuanțări, moartea martirilor, adică cei care nu au fugit de moarte pentru un interes personal sau din frică. Martirii s-au dedicat mărturisirii dumnezeirii lui Hristos, făcând din moartea pasivă, moarte activă prin încredințare. Singura formă de moarte care aduce după sine mântuirea este moartea pe care creștinul o suferă pentru Hristos. În felul aceasta, ei se aseamănă lui Hristos, în sensul că se lasă pe sine, se neagă pe sine sau se leapădă de sine pentru Dumnezeu.

Dimensiunea pasivă a morții o arată ca fiind o amenințare, ceva de care omul se teme, de care fuge, căreia i se supune de nevoie, implacabil și care-i aduce adeseori frustrare, nemulțumire, angoasă. Este definită ca limită a destinului. Acest mod de a percepe moartea ca sfârșit al vieții este specific celor care nu au început să aibă încredere în Hristos ca cel care răscumpără păcatul sau greșeala adamică, dând omului posibilitatea de a nu păcătui, deci de a înțelege altfel sfârșitul. Sfânta Scriptură oferă și pentru acest aspect exemple: moartea fiicei lui Iair (Luca 8, 54-55), moartea

fiului văduvei din Nain (Luca 7, 14-15), moartea lui Lazăr (Ioan 11, 43-44) sau alte exemple în care se vede că aceasta a venit pe neașteptate, prea devreme.

Moartea nu are putere atunci când se întâlnește cu Hristos cel care a trecut prin moarte, care a învins-o prin Înviere. Fiul văduvei din Nain, fiica lui Iair și Lazăr sunt înviați prin puterea lui Hristos înainte de Învierea proprie. După înviere, moartea nu va mai avea efect asupra nimănui pentru că Hristos a imunizat natura umană încât toți cei ce cred în El trec prin moarte, dar viețuiesc veșnic împreună cu Hristos, cel veșnic înviat. Însă pentru a trăi cu Hristos înviat și a scăpa de angoasa sau de frica morții este necesară o reconsiderare a realității păcatului. Adam, se știe, a fost făcut de Dumnezeu în mod special, printr-o grijă deosebită și așezat în Rai. În această grădină a bucuriei, a comuniunii cu Dumnezeu, Adam găsește mai potrivit, în gândirea lui, să urmeze sfatul celui rău care-l amăgește. Astfel, săvârșește păcatul neascultării față de Dumnezeu, ascultă de cel rău și, în felul acesta, percepe și trăiește consecința păcatului: ruperea de Viață. Moartea apare când Adam nu mai ascultă de Dumnezeu. Autoexcluderea din dragostea lui Dumnezeu ia forma infernului sau a iadului.

Ar fi eronat să vorbim despre creație, starea paradisiacă și păcat, despre Adam fără a ne referi la Hristos simultan, căci aici nu avem de a face cu un proces istoric pe care să îl analizăm. Hristos Dumnezeu ia trup uman pentru a învinge tocmai fenomenul numit moarte, cu toată cohorta de consecințe. Hristos coboară în infern, nu se rupe de realitățile pe care le trăiește orice ființă umană viețuitoare pe pământ, trecătoare prin moarte. Iisus Hristos cu trup deplin coboară la

starea de Iad, nu triumfător, ci în stare de smerenie, pentru a arăta că El și-a asumat condiția umană în mod deplin. Coborât la Iad, își arată puterea dumnezeiască, rupând pecetea, eliberând pe cei care au crezut în venirea Lui și pe dreptii Vechiului Testament. Orice om, credincios sau nu, trece prin experiența morții. Singurul lucru de care suntem deplin încredințați, pe care îl știm cu siguranță este că vom muri, nimic din celelalte nu vom ști cu siguranță, se pot întâmpla sau nu, dar singurul lucru pe care știm că se va petrece cu fiecare este acela că vom trece și noi din această viață.

Nu se știe nimic din modul în care trăiau Adam și Eva în Paradis. Nu se poate spune exact cum percepeau viața, cum trăiau bucuriile, dacă existau necazuri, dacă și cum trăiau relația aceea foarte strânsă cu Dumnezeu. Moise, autorul cărții Facerea, redă doar ce a simțit Adam din momentul păcatului, din momentul în care devine muritor și atrage asupra propriei naturi sfârșitul. Moartea interpusă între Adam și Dumnezeu are niște consecințe: starea de comuniune cu Dumnezeu dispare, bucuria veșnică, inexplicabilă pentru omul muritor încetează, starea de Rai devine inaccesibilă. Mai mult, el este „alungat” în afara Paradisului, pe pământ, luând cu sine și realitatea morții. Din acest moment începe truda, osteneala, începe nevoița pământească. Faptul că Adam n-a respectat porunca abstenenței de la a consuma fructul oprit i-a adus o schimbare de o anvergură inimaginabilă. Venirea pe pământ a lui Hristos, noul Adam, schimbă din nou lucrurile în mod radical. El nu a venit în primul rând ca să plătească o greșală, ci pentru a vindeca o stare de boală, de anomalie spirituală pe care urmașii lui

Adam au moștenit-o. Adam nu a fost pedepsit de către Dumnezeu cu moartea; el a ales moartea, adusă în creație de îngerii morții. Dumnezeu nu-l pedepsește pentru că Dumnezeu este bunătate, este iubire. Cel care l-a creat pe Adam, a creat și lumea din bunătate și iubire, altfel spus Dumnezeu îi îngăduie să ia ceea ce dorește. Adam alege moartea sau alienarea. Pentru că a fost o victimă a propriei naivități și a vicleniei celui rău, teologia nu atestă și nu justifică în vreun fel pedeapsa, ci ajutorul lui Dumnezeu pentru ridicare, vindecare, întoarcere, reorientare. Venit pe pământ ca om, Hristos spune fiecărui om ceea ce i-a spus Dumnezeu lui Adam, Logosul, „prin care toate s-au făcut”⁴⁰ face ca omul să aleagă ceea ce dorește.

Învierea Lui este vindecare definitivă de moarte, stare dăruită nesfârșit celor care încetează alienarea, în favoarea unei alegeri diferite. Fiecare om este un Adam care are posibilitatea de a alege, de a reface traseul sau itinerarul pe care l-a făcut acela. Diferența este că, în fața creștinului stă Hristos cel Înviat. Nu mai este doar revenire la Dumnezeu; nici Adam nu s-a mai întors la Dumnezeu, așa cum ar fi trebuit. În fața creștinului stă mult mai mult decât întoarcerea la Dumnezeu, stă darul cel mai de preț, comuniunea veșnică împreună cu Hristos prin harul Lui.

Dimensiunea didactică a Evangheliei, așa cum a trăit-o și predicat-o Hristos, constă în a da și a ruga. El recomandă ca rugăciunea *Tatăl nostru* să fie rostită din toată inima. *Rugăciunea domnească* este un model de rugă, iar Hristos

⁴⁰ Conform *Crezului* sau *Simbolului de credință niceo-constantinopolitan*, formulă agreată de cei 318 participanți la Sinodul I ecumenic, Niceea, 325.

însuși l-a folosit adresându-se lui Dumnezeu nu ca celui care pedepsește, ci ca celui care iartă și iubește din bunătate. Dumnezeu este chemat în Noul Testament cu apelativul „Tată” sau „Părinte”. A spune cuiva părinte sau tată, înseamnă grijă, iubire și dorința de a comunica ceva cu el. În Biserică preoților li se spune „părinte”, nu pentru că ar fi leader, ci pentru că este sau trebuie să fie cel mai apropiat, simbolul prezenței Dumnezeu ca părinte. El îl reprezintă pe Hristos fratele, pe Dumnezeu cel cresc, Tatăl tuturor. Preotul, în calitatea lui de părinte, iartă, mângâie, dăruiește iertare în numele lui Dumnezeu, prin Hristos cel care l-a hirotonit, cel care a dat apostolilor puterea de a hirotoni și a transmite mai departe rânduiala aceasta pentru ca preotul să lucreze în numele lui Dumnezeu pe pământ între oameni. Hristos spune „Deci voi așa să vă rugați: Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău...” (Matei 6, 9). Nu înseamnă că este numai în ceruri, ci pretutindeni, dar spunând Tatăl nostru care ești în ceruri se arată că Dumnezeu este necuprins, nu este doar în anumite locuri și în anumite timpuri. El este permanent, veșnic și de necuprins sau infinit. Primele câteva formule se adresează tocmai acestei viețuiri în Împărăția Sa. Pentru că se spune „care ești în ceruri, să se sfințească numele Tău”, adică numele cel sfânt să fie primit peste tot, în tot universul și „să vină împărăția Ta”, sau să se întemeieze împărăția „precum în cer”, adică în lumea spirituală, unde El este absolut „și pe pământ”, unde se poate întemeia împărăția prin venirea lui Hristos care a spus că „Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor” (Matei 4, 7). Oamenii sunt chemați să înființeze împreună cu Dumnezeu împărăția Lui și pe pământ, nu numai în ceruri. Armonia nu este numai o

prerogativă a cerurilor, ea trebuie să fie și o prerogativă a ființelor raționale de pe pământ. Tot prin aceste câteva formule se afirmă despre Dumnezeu că este suveran, adică este cel care stăpânește și ține în mână toate. Urmează formulele în care omul solicită ceva, discret, modest și rațional. Fiul lui Dumnezeu îi spune Tatălui Său „Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi” (Matei 6, 11). N-a cerut bogății, opulență, ci a spus atât cât avea nevoie, deci pâinea zilnică. Aceasta conduce la ideea că încrederea în Dumnezeu trebuie să fie permanentă și maximă. Nu este întâmplător faptul că spune asta, din cauză că evreii cunoscuseră experiența încrederii în Dumnezeu care le trimitea în fiecare zi mana cerească. Dacă cineva aduna mai mult decât îi era necesar pentru o singură zi, acea mană se strica. Să nu se înțeleagă de aici că este o încurajare a lenevirii și o lipsă de preocupare pentru chivernisirea bunurilor. Ideea este ca Dumnezeu să dea atât cât are omul nevoie pentru subzistență, iar dacă dă mai mult, acesta să nu se alipească de bunuri „Căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta” (Matei, 6, 21). Inima se dă după comoară, nu comoara după inimă. În *Rugăciunea domnească* Hristos arată că una dintre condițiile rugăciunii autentice este iertarea: „Și ne iartă nouă greșelile noastre precum și noi iertăm greșiților noștri!” (Matei 6, 11).

Faptul că iertarea este extrem de importantă în învățătura lui Hristos se arată în versetele 14 și 15 unde reia aceeași idee: „Dacă nu veți ierta voi greșiților voștri nici Tatăl vostru cel din ceruri nu vă va ierta vouă greșelile voastre. În finalul rugăciunii se cere ca Dumnezeu să „nu ne ducă pe noi în ispită” (Matei 6, 13). Dumnezeu nu duce în ispită, îngăduie

ispitirea pentru că respectă libertatea omului. De fapt, formula adecvată este „și nu lăsa să fim duși în ispită mai presus de puterile noastre”. El îl ține pe om aproape și prin rugăciune, încredere și credință, omul nu va fi ispitit mai presus de puterile lui. Sfântul Apostol Petru se adresează credincioșilor: „Tot așa și voi, fiilor duhovnicești, supuneți-vă preoților; și toți, unii față de alții, îmbrăcați-vă întru smerenie, pentru că Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har” (I Petru 5, 5).

Acesta este modul în care trebuie rostită rugăciunea *Tatăl nostru*. Nu se rostește rutinant și rutinat. Fiecare rugăciune trebuie să fie unică, spusă cu sentimentul că este pentru prima dată și atunci se descoperă bogăția ei mai mult decât oricând. La rugăciune se adaugă postul, ca un alt mijloc de nevoință pentru a-L înțelege și vedea pe Hristos înviat. Hristos nu spune că trebuie ca omul să postească. Biserica nu spune că trebuie îndeplinite reguli ca obligații, ci recomandă, propune, sugerează ce este bine. Cel mult spune ce nu trebuie săvârșit. Mântuitorul nu pune problema că trebuie, nu impune din exterior nimic. Dimpotrivă, presupune că starea de postire este naturală. El afirmă „atunci când postiți”, deci, logic este că lumea postește. „Atunci când postiți”, arată Iisus, „nu o faceți ca fățarnicii care își smolesc fețele, ci spală fața, unge capul tău” (Matei 6, 16 ș.u.). Cu alte cuvinte, El presupune că toată lumea postește.

Însănătoșirea biologică a trupului se face prin post. Orice medicație recomandată de medicul curant este însoțită de un anumit post, de o anumită dietă. Deci, postul presupune a consuma numai ceea ce este necesar, din rațiuni spirituale. El presupune însănătoșirea spirituală, conștiința existenței și

prezenței lui Dumnezeu în viața omului. Totuși, postul nu presupune ca toată lumea să se abțină de la toate alimentele; sunt oameni care suferă, sunt copiii, oameni bătrâni care, dacă se lipsesc de un anumit aliment, pot să facă mai mult rău. Hristos spune că trebuie cultivată practica postului, fiecare în așa fel încât să simtă că sufletește se însănătoșește. Nimeni nu trebuie să exagereze, ci fiecare, potrivit vârstei, puterilor sale și acordului preotului duhovnic trebuie să respecte postul. Cei mai tineri mai aspru, din cauză că și ispitele sunt mai multe iar trupul este sănătos, cei mai bolnavi să aibă dezlegări pe care le iau de la preoții duhovnici. Copiii nu trebuie lipsiți de minimul necesar care să asigure creșterea armonioasă, sănătoasă și naturală.

Important este să nu se elimine din minte și preocupări ideea de post, ideea de a face ceva pentru Dumnezeu. Hristos precizează că toată lumea trebuie să fie cuprinsă în actul de postire, care este un act de disciplină, nu de pedeapsă sau de abținere forțată a trupului, care să ducă la suferință, ci este disciplină pentru a înțelege mai bine ce face Dumnezeu pentru om, o disciplină pentru a înțelege detașarea față de lucruri.

El abordează postul legat strâns de milostenie și spune: „Când faci milostenie, să nu știe stânga ta ce face dreapta ta, ca milostenia ta să fie într-ascuns și Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție” (Matei 6, 3-4). În sfârșit, postul poate să fie și un răspuns la criză. Răspunsul la criză îl dă Pilda Fiului risipitor. Acesta s-a dus într-o țară îndepărtată și, după ce a petrecut în multe desfătări, a venit o secetă mare care l-a făcut să gândească duhovnicește: „Sculându-mă, mă voi duce la tatăl meu și-i voi spune: Tată, am greșit la cer și

înaintea ta” (Luca 15, 18). Într-o lume a desfătărilor, a consumerismului, vine o secetă, o lipsă, o criză economică. Criza trebuie folosită nu ca revoltă, nu ca frică, nu ca frustrare, ci ca timp, spațiu și stare dată de Dumnezeu pentru o adevărată evaluare a stării de efemeritate a omului pământesc. Postul înseamnă o șansă ca fiecare persoană să își asume, la nivel personal, istoria mântuirii.⁴¹ Așa cum Adam a fost trimis în pământul grosier, alungat din Rai, cum se spune, trimis pe pământ unde să înceapă să-și prelucreze, să-și construiască întoarcerea la Dumnezeu, postul este recomandat fiecăruia ca, asumându-l, să poată să-și lucreze și să-și construiască întoarcerea la Hristos, întoarcere la chipul îngeresc pe care l-a dobândit prin botez și la perceperea cu adevărat a bunătății lui Dumnezeu care se dăruiește tuturor în veșnicie prin Înviere.

Învățăături dogmatice și morale

1. Autenticitatea credinței poate fi pervertită de dorința omului de a apărea într-o lumină favorabilă înaintea semenilor. Hristos arată în Evanghelie că, în viața de

⁴¹ Postirea ca act personal liber asumat în calendarul liturgic al Bisericii are menirea de a da credincioșilor posibilitatea de a deveni contemporanii momentelor cardinale din istoria mântuirii. Trădarea lui Iisus (pentru care este instituită ziua de miercuri), răstignirea (pentru care se postește vinerea), perioadele de așteptare a momentelor arătării lui Dumnezeu lucrător pe pământ (Nașterea, Învierea) sunt marcate prin post. Fără a avea în viața personală aceste evenimente permanentizate, creștinul ar sfârși în a le trata drept întâmplări istorice trecute, vetuste și, în consecință, ineficiente astăzi.

credință, atitudinea formalistă nu este sănătoasă și atitudinea declarativă nu este suficientă.

2. Viața de credință trebuie să fie bazată pe interiorizare și spiritualizare, nu pe forme externe, ceea ce riscă să o transforme în religiozitate superficială. Taina în săvârșirea faptelor bune, pietatea sinceră fac din sufletul omului sanctuarul prezenței lui Dumnezeu Tatăl, dând binecuvântare și valoare înfinită acestuia prin ceea ce este și ceea ce devine prin îmbogățirea în fapte bune.

3. Hristos este mijlocitor între Dumnezeu și umanitate, restaurând pomul vieții umanității prin plantarea lui în solul dumnezeiesc din care a fost dezlăcinit prin neascultarea oamenilor. El însuși a postit, cum ar fi trebuit să postească Adam, a devenit Mirele Bisericii, așezând la baza umanității adevărata bucurie a comuniunii și păcii.

4. Natura, cu toate bunurile ei, a fost dăruită omului pentru a fi mediu de dezvoltare naturală și îndreptare către Dumnezeu. Starea primordială a omului era una de armonie cu întregul eco-sistem, de care a devenit răspunzător prin investirea lui de către Creator ca guvernator și stăpân al întregii creații. De aceea, coordonarea acesteia presupune responsabilitate, sfințire, conducere și transfigurare, nu simplă folosire și exploatare abuzivă a resurselor materiale, în indiferență față de generațiile viitoare.

Hristos- subiectul teologiei, ca rod al gândirii și slujirii în smerenie

Despre Parabola Fiului risipitor, se crede că este perlă și coroană a învățăturilor Mântuitorului Iisus Hristos. În simplitatea ei, este atât de bogată, atât de frumoasă în învățături încât poate să fie înțeleasă în egală măsură și de necredincios. Nimeni nu poate să spună că, citind acest text, oarecum simplu, nu are de tras niște concluzii pentru viața proprie. Este o învățătură profundă pe care Hristos o dă, rostind această pildă cu gândul la realismul cotidian. Este realistă pentru că surprinde momente, tipologii și caractere pe care le vede sau le trăiește fiecare în existența pământească. Chiar dacă unii nu se regăsesc în situația fiului risipitor, cel puțin în situația fiului cel mare a fost fiecare. Este o singură istorie pe care o experimentează umanitatea, nimic nu este indiferent și, mai ales, nu este paralel cu viața spirituală. În cei doi fii, pe care tatăl îi conduce, îi învață, îi educă, sunt două atitudini distincte: pe de o parte, atitudinea celui tânăr, fiul cel mic, despre care se spune că i-a cerut tatălui său averea, a primit-o și, la scurtă vreme, și-a strâns toate câte a primit și a plecat într-o țară îndepărtată „petrecând în desfătări”. În alte traduceri se spune „trăind în desfrânări” (Luca 15, 13). Astăzi, cuvântul „desfrânare” a fost redus numai la dimensiunea sexuală, dar desfrânare este un termen generic pentru multe alte excese în viața pământească, în viața spirituală, cu trimitere la varietatea patimilor. Așa se face că tânărul risipește tot. Majoritatea bunurilor însă le risipesc ceilalți, prietenii lui, acoliții am spune astăzi, cei care au aflat că este tânăr, că este bogat, că este cam inconștient și că-și dorește să petreacă viața departe de înțelepciunea

tatălui. El nu fuge de tatăl, ci refuză viața înțeleaptă, fuge de rutina zilnică, pentru că instinctul îi cere altceva.

Fiecare om trece prin momente în care instinctul îi spune ceva care este în contradicție cu normele înțelepciunii. Unii dau curs acestui instinct, alții nu. În aceasta constă, de fapt, capacitatea sau discernământul de a folosi libertatea. Sunt descrise în textul biblic două tipuri de oameni, tânărul și cel mai în vârstă, corespunzător celor două atitudini față de viață. Deși au fost educați de aceeași părinți, de același tată, nu a dat unuia mai puțin și altuia mai mult din bogăția lui sufletească, nu a făcut deosebire. Dimpotrivă, a acceptat sfășierea interioară prin supunerea față de dorința fiului pentru ca el să primească lecția de viață pe care tatăl nu putuse să i-o dea. Acceptă această situație cu încrederea că o deviere nu devine regulă, ci se revine la ceea ce a fost sădit bun în om prin educație. Tânărul „își vine în sine” (Luca 15, 17), după ce pornise pe drumul alienării inconștiente prin nerăbdare, mândrie, dorință de plăceri și desfătări, compromisuri. Slăbiciunea pune stăpânire pe viața lui și pe tot mediul în care trăiește.

Opus ca atitudine și preocupări se află tânărul fiu mai mare care arată fidelitate față de oamenii și contextul în care a fost crescut. Este atașat, statornic, fidel. Totuși nu este mai puțin mândru. Are prietenii bune și stabilitate dar mândria se manifestă în reproșul făcut tatălui că nu îl pedepsește pe fiul tânăr revenit la pocăință. Se poate spune că nu este doar un fiu pierdut și risipitor; amândoi fiii sunt risipitori. Primul risipește lucrurile materiale, al doilea pe cele spirituale. Reproșul făcut părintelui său este un fel de cumul de virtuți pe care i le reamintește bătrânului: a fost ascultător, a înmulțit

averile, nu s-a veselit cu prietenii săi, a muncit din greu, în vreme ce pentru celălalt se permitea orice. Sfânta Evanghelie transmite atitudini care fac parte din viața de zi cu zi și care arată cât de greșit poate să fie folosită libertatea. În cartea sa, *Despre mântuirea frică de Dumnezeu*, profesorul Gheorghe Sandu, vorbește despre frica mântuitoare chiar în condițiile în care se promovează libera opinie, înfierând frica drept dăunătoare tinerii generații. Autorul spune că frica de Dumnezeu dispare în lumea modernă pentru că dispare iubirea de Dumnezeu. Mântuitorul spune „Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește; iar cel ce Mă iubește pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta lui” (Ioan 14, 21). Între păzirea poruncilor și dragostea de Dumnezeu este o legătură indestructibilă. Libertatea poate să fie evoluționară, revoluționară și mântuitoare. Libertatea evoluționară este naturală. Pe măsura evoluției sau creșterii cu vârsta, fiecare om vrea să se elibereze de tutela care își exercită autoritatea asupra lui: un copil așteaptă să ajungă la vârsta la care să fie liber, adică să nu îi mai fie programată viața de către altcineva, lucru cât se poate de firesc, la maturitate. Libertatea revoluționară poate ușor să ducă la revoltă, la reproș, la tensiuni și, în final, chiar la conflicte. Dacă nu este asumată liber și înțeleasă adecvat, libertatea obținută prin revoltă nu are durată. Adevărata reformare dă roade dacă se bazează pe transformare. Altfel spus, unde este transformare, nu mai este nevoie de reformare. Libertatea mântuitoare, despre care vorbește numai Sfânta Scriptură are la bază textul următor: „Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină trebuie să i se închine în duh și în adevăr” (Ioan 4, 24). Ea se bazează

pe prezența lui Dumnezeu liber în fiecare om, care va vedea în ceilalți chipul lui Dumnezeu, pe care îl prețuiesc infinit. Unde este iubire și demnitate, libertatea nu se mai reclamă, se constată ca stare de normalitate. Nefiind ținut de principii temporale, omul alege întotdeauna valorile supreme, iar acestea îi descoperă adevărata dimensiune a libertății.

Textul evanghelic recomandă operarea clară a diferenței între omul trupesc și omul duhovnicesc. Tânărul fiu este prototipul celui care caută cele trupești și neglijează pe cele duhovnicești. De aceea, Sfântul Pavel recomandă ca, atunci când omul dorește să se schimbe și din trupesc să devină om duhovnicesc, să facă aceasta cu perseverență. Tânărul fiu își „vine în sine” și se întoarce la tatăl său. Nu-și pierde curajul. Acest lucru îl preia Sfântul Apostol Pavel recomandând corintenilor: „De aceea nu ne pierdem curajul și, chiar dacă omul nostru cel din afară se trece, cel dinăuntru însă se înnoiește din zi în zi. Căci necazul nostru de acum, ușor și trecător, ne aduce nouă, mai presus de orice măsură, slavă veșnică covârșitoare, neprivind noi la cele ce se văd, ci la cele ce nu se văd, fiindcă cele ce se văd sunt trecătoare, iar cele ce nu se văd sunt veșnice” (II Corinteni 4, 16-18). Multe învățături evanghelice se regăsesc la Sfântul Apostol Pavel care vorbește adeseori despre păcat și despre cei care caută infinitul în lucruri finite sau doresc să se schimbe din om vechi în om cel nou. La vârsta tinereții omul caută cu nesăț bucuriile trupului. Pavel, însă, recomandă discernământul când vorbește corintenilor și spune: „Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos. Toate îmi sunt îngăduite, dar nu mă voi lăsa biruit de ceva” (I Corinteni 6, 12).

Când Hristos a hotărât să se dea pe Sine pentru omenire, El exprima libertate și o făcea cu ferma convingere că oamenii vor purta în ei chipul Lui, făcând din trup templu al Duhului Sfânt. Durerea care străbate textul evanghelic nu o resimte nici tânărului rătăcit, nici fratele de acasă. Marea victimă, dacă putem să spunem așa, este tatăl, cel care acceptă să dăruiască din iubire, pentru a respecta libertatea fiului. Dă tot ce tânărul considera că i se cuvine și rămâne cu o singură dorință: de a-l vedea că se întoarce, de a ști că fiul său va trăi și se va regăsi pe sine însuși. Avere avea destulă și fusese dobândită cel mai probabil cinstit. Nu-i pasă de ea. O dă fără să fie alipit de valoarea ei, fără să facă nici un fel de reproș, fără nici un fel de regret. În permanență rămâne însă cu gândul că fiul trebuie să revină. Textul nu spune cât timp a petrecut în străinătăți tânărul aventurier, dar se poate deduce că a petrecut destul de mult, din cauză că a cheltuit „toată averea”. Când se afla într-o altă țară a început foametea grea, determinată de cel puțin trei ani de secetă, iar el a decăzut atât de mult încât să fie angajat la porci. Acestea sunt condițiile în care își face analiza vieții și a conștiinței: „Sculându-mă, mă voi duce la tatăl meu și-i voi spune: Tată, am greșit la cer și înaintea ta; nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău. Fă-mă ca pe unul din argații tăi” (Ioan 15, 18-19). Deci, după ani se întoarce. Textul arată că tatăl său „Văzându-l de departe a alergat înaintea lui și l-a cuprins în brațe”. Asta înseamnă că în fiecare zi tatăl a scrutat cu ochii orizontul să-l vadă întorcându-se. Îi iartă necuviința, îi iartă și nepriceperea, îi iartă jignirea și nerăbdarea de a lua ceea ce încă nu i se cuvenea. Tatăl trece peste toate acestea și așteaptă momentul

când fiul își va reveni. Ceea ce contează pentru Părințe nu este averea, ci viața și eternitatea pentru fiii săi.

Povestea încercatului tată însă nu se oprește aici, la întoarcerea tânărului fiu. Vițelul cel gras se tăiase, ospățul începu, fiul primi inelul, semnul repunerii în demnitatea de fiu, nu de slugă, deși a venit cu gândul să fie ca una dintre slugile tatălui său, dar inima de tată nu poate să se facă inimă de stăpân. Când pare că totul reintră pe făgașul normalității, tatăl primește o altă veste, cel puțin la fel de insurmontabilă: fiul cel mare, întors de la câmp îi reproșează că lui nu i s-a dat suficient, în acord cu cât de ascultător și statornic a fost el.

Concluzia pasajului evanghelic este că „s-a mâniat și nu voia să intre” (Ioan 15, 28), adică începea drama pierderii fiului mai mare. E foarte posibil ca acest al doilea erou să fi plecat iar tatăl să rămână tot cu ochii în orizont, să aștepte și să spere.

Textul recomandă explicit virtutea pocăinței și a răbdării. A pocăinței pentru cei care trec printr-un moment de rătăcire, de lipsă a discernământului, când iau un drum greșit. Întrucât la Dumnezeu drumul greșit nu este fără de sfârșit, cel care ascultă glasul Lui întotdeauna va putea să-l regăsească pe cel drept și se va putea întoarce nu cu calitatea de slujitor, ci de fiu. Dumnezeu este părintele cel bun, căci este dispus să-și dea pe Fiul Său pentru mântuirea tuturor. Omul poartă în sine chipul lui Dumnezeu și este, prin extensie, capabil de îndumnezeire⁴² prin har. Tatăl care-și aștepta fiul știa că fiul

⁴² Tradiția patristică folosește termenii „theosis” sau „theopiesis” și „dumnezei după har”, în sensul de adoptare a oamenilor în calitate de fii

poartă ceva din chipul lui; el nu putea să se piardă pentru că tatăl știa ce a sădit în fiul său, văzuse că este bun prin natură și prin formație. De aceea n-a disperat, n-a încetat să creadă, să nădăjduiască în întoarcerea lui. De aceea este surprins de fiul cel mare care nu înțelege. Dezamăgirea imensă constă în faptul că fiul său mai mare pune problema averii (nu mi-ai dat), în balanță cu recuperarea celui rătăcit care „mort a fost și a înviat”. Ce dar mai mare putea primească decât ca un copil crezut mort să fie înviat?

Cei care au trecut prin experiența fiului risipitor, dar s-au întors și au ajuns la înțelepciunea cunoașterii voii lui Dumnezeu să aibă răbdare cu cei care încă mai aleargă pe drumul greșit, să se întoarcă. Dacă viața este presărată de experiențe cu tineri care părăsesc drumul frumos al credinței și al împăcării cu Dumnezeu, al unei veți înțelepte, cu siguranță vine o vreme când chipul lui Dumnezeu din ei îi va întoarce către credință.

Parabola Fiului risipitor arată faptul că între om și Dumnezeu există o neașteptată egalitate. Ea nu se aseamănă cu parabola oii rătăcite sau a drahmei pierdute, deși unii au făcut această asociere. Spre deosebire de acelea (de exemplu,

ai lui Dumnezeu, cum învață Sfânta Scriptură (I Corinteni 8, 15-17; I Ioan 3, 1-3), respectiv că oamenii pot fi ridicați, prin har, la nivelul de existență pe care o are Fiul prin ființă (Romani 5, 2; 6, 4; 7, 4; 8, 1), adică „părtași dumnezeieștii firi” (II Petru 1, 4). Îndumnezeirea este sădită ca potențialitate la crearea omului (Facere 1, 26), este arătată lui Avraam și urmașilor lui (Facere 28, 12 ș.u.), reconfirmată prin dialogul lui Moise cu Dumnezeu în rugul aprins (Ieșire 34, 30-35) și descrisă ca slavă de Sfântul Pavel (II Corinteni 8-9 și 17-18). Asociată cu îndumnezeirea este Schimbarea la Față a lui Iisus Hristos (Matei 17, 1-8) și lumina pe care Pavel a văzut-o pe drumul Damascului (Fapte 9, 3-7).

femeia caută drahma prin toată casa, dar drahma nu face nimic, oaia pierdută nu face nimic, e rătăcită și atârnată, fiul pleacă și el în căutarea tatălui abandonat. Speranța este mai aprinsă, responsabilitatea este mai mare și nădejdea este neînchipuită. Cel care hotărăște să fie găsit este omul. Asta înseamnă că omul este împreună-lucrător cu Dumnezeu, implică raționalitate, gândire, schimbare. De aceea, virtutea pocăinței a fost una dintre virtuțile practicate de părinții Bisericii și recomandate în permanență. Pocăința cea mai profundă se petrece în adâncul sufletului dar ia și o dimensiune formală, prin Taina Spovedaniei, în care, prin mâna hirotonită a preotului, omul primește iertarea păcatelor și hotărăște schimbarea.

Mai presus de toate, important este faptul că iubirea lui Dumnezeu este nesfârșită. Venind la casa tatălui, din care omul a plecat prin păcatul de început, el nu mai este singur: îl găsește pe Părintele ceresc care așteaptă, pregătește ospățul cel bogat, împărtășirea cu Sfintele Taine și îndeamnă pe toți să se veselească duhovnicește. Este necesară „venirea în sine”, apoi o „cercetare de sine”, o „inspectare a drumului” și darul pocăinței.

Învățăături dogmatice și morale

1. Parabola Fiului risipitor este considerată o perlă a pildelor rostite de Iisus Hristos, prin care arată cât de mare este distanța dintre omul păcătos și Părintele bun, dar și cât de mult este redusă distanța de la păcat la Dumnezeu prin harul dumnezeiesc: „Căci în har sunteți mântuiți, prin

credință și aceasta nu este de la voi: este darul lui Dumnezeu; nu din fapte, ca să nu se laude nimeni” (Efeseni 2, 8-9).⁴³

2. Păcatul apare în două forme: este o imperfecțiune metafizică a naturii umane, slăbănogite de căderea inițială, aproape incapabilă de a răspunde chemării lui Dumnezeu, dar și decizie liberă, personală.

3. Păcatul tânărului fiu, deși este rodul nevoii de libertate, îl conduce la robie: dorința de a dobândi independența față de părintele său, cinstea și plăcerile senzuale îl fac să devină sclavul propriilor decizii. Fiul cel mare manifestă păcatul sub forma mândriei. Atât senzualitatea, cât și mândria îi îndepărtează pe cei doi copii de părintele lor.

4. Pocăința sinceră și profundă conduce la mărturisire, iar aceasta la restaurarea integrală a credinciosului în dragostea Părintelui. La Dumnezeu dragostea nu este condiționată de reparații morale sau juridice. Ea izvorăște fără încetare din ființa dumnezeiască spre cei care se întorc și

⁴³ Harul reprezintă energia dumnezeiască necreată, care izvorăște din ființa comună a Persoanelor Treimii, se împărtășește creației prin Duhul Sfânt. De asemeni, este pecetea sădită de Dumnezeu în om, prin care percepe și trăiește ca adevărate învățăturile și poruncile dumnezeiești. Pe de o parte harul este prezent în toată umanitatea, dar devine eficient prin Taina Botezului și înnoit prin celelalte Sfinte Taine, fiind astfel indispensabil în procesul de mântuire. A fost definit fie ca „energie”, fie ca „putere”, distinctă de ființa dumnezeiască, așa cum arată Sfântul Grigorie Palama, cel mai strălucit apărător al învățaturii despre har. Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Scripta, București, 1993, pp. 133 ș.u. Pentru mai multe referințe privitoare la distincțiile lingvistice și abordările patristice, la Pr. Mihail Pomazansky, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, traducere de Florin Caragiu, Sofia, București, 2009, p. 213 ș.u.

o primesc cu inimă smerită. Un pas mic făcut de om spre Dumnezeu, face ca El să facă un pas enorm către om.

5. Harul lui Dumnezeu se revarsă asupra celui ce se pocăiește cu toată compasiunea părintească și aduce restaurarea în integritate a persoanei umane slăbită de aservirea față de păcat. Tatăl nu îl caută pe fiul pierdut cum caută păstorul oaia cea rătăcită, care este irațională, ci așteaptă și speră în întoarcerea conștientă și individuală, păstrând inima și casa pregătite pentru revenirea celui pierdut.

Hristos - Izvorul vieții. Teologia apei în Evanghelie

Destul de rar, Hristos purta dialoguri cu persoane individuale fără asistența mulțimii, fără a refuza pe nimeni dintre cei ce îl înțelegeau. La miez de noapte, a stat de vorbă cu Nicodim, la o fântână a stat de vorbă cu o femeie din Samaria. Unele dintre aceste dialoguri au fost atât de consistente în învățături încât au devenit texte duminicale de citit în biserică. În trecere dinspre Iudeea spre Galileea, Iisus și Apostolii poposesc în mica provincie Samaria, cu o populație destul de grav influențată de tradițiile religioase păgâne, politeiste, de influențe superstițioase, astfel încât relațiile religioase și sociale cu provinciile vecine deveniseră destul de încordate. Iudeii îi acuzau pe samarineni că au părăsit ori s-au îndepărtat de credința în Dumnezeu cel Unul. Iudeii și galileenii nici nu stăteau de vorbă cu samarinenii, pe care îi considerau trădători de neam, de credință și îndepărtați de Dumnezeu. Mântuitorul trece, totuși, prin Samaria și folosește prilejul să se așeze, să se odihnească lângă o fântână

cu tradiție, o veche fântână lângă satul numit Sihem, sau Sihar. Când Iacob și-a împroprietărit copiii (Facere 48), i-a dat lui Iosif un teren în sud. Acesta este ținutul sau terenul de care se vorbește în text, al Siharului sau al Sihemului. Pe acest teren Iacob ar fi săpat o fântână care dăinuia de multă vreme, unde s-au adăpat și au rămas în viață Iacob, familia lui și turmele lui. Trebuie avut în vedere faptul că era o zonă extrem de aridă, unde numai râul Iordanului producea puțină vegetație pe lunca înverzită. În rest, climatul este uscat și aspru, foarte cald, așa încât sunt foarte puține smocurile de iarbă și de vegetație pe care le pasc animalele beduinilor din aceste ținuturi. O fântână era simbolul și speranța vieții; călătorii care ajungeau la fântână puteau să-și refacă proviziile de apă, să-și adape animalele de povară sau turmele și puteau să-și continue drumul.

La această fântână se oprește Iisus cu ucenicii; El rămâne să se odihnească iar apostolii pleacă în cetatea Sihar pentru a cumpăra ceva de mâncare. Între timp, la fântână vine o femeie care, după vorbă și după ținută, era samarineancă. Nu se aștepta ca acest galileean să o întrebe ceva: era samarineancă, era femeie, era străină. Mântuitorul Iisus Hristos, natural și simplu, îi cere „Dă-mi să beau!” (Ioan 4, 7), cerere care pe femeie o contrariază: „Cum, Tu care ești iudeu, vrei să bei de la mine, care sunt femeie samarineancă?” (Ioan 4, 9 ș.u.). Se împământenise deja cultura urii între unii și alții. Iisus Hristos depășește atât de natural această cultură a urii și încearcă să găsească mijlocul prin care să comunice, adică, elementara apă de băut.

În cultura rurală românească se spune că atunci când cineva voia să facă un bine public, era îndemnat să facă o

fântână. Binefăcătorii unor comunități fac o fântână pe izlazuri sau pe imaș, acolo unde animalele pot să sufere de sete în timpul verii și acolo unde călătorii sau cei care lucrează pământul pot să oprească să adape animalele de lucru sau turmele. A da apă celui însetat este una dintre cele mai importante dimensiuni a spiritului comunitar.

Omul nu poate produce apă, de aceea trebuie să o dea, nu să o privatizeze, la fel ca și aerul. Lipsa apei este tot mai acută și a fost întotdeauna o mare problemă. Setea este ucigătoare. Omul poate să trăiască mult fără hrană, dar fără apă nu poate să supraviețuiască. Când cineva sapă o fântână și acesta este pusă la dispoziția oamenilor, înseamnă că slujește viața. Se înțelege de ce, în contextul de mai sus, iudeii prețuiau atât de mult fântâna lui Iacob: era simbolul vieții în deșert. E greu de imaginat cât de mult apreciază cei care trăiesc în Peninsula Arabică sau în Deșertul Saharei ori în alte zone deșertice o oază, unde, în jurul unui izvor, crește puțină vegetație în mijlocul oceanului de nisip.

Cantitatea de apă potabilă de pe Terra este neschimbată de când există aceasta, puțin peste 2% din totalul cantității de apă. Așa continuă să izvorască, să circule și să întrețină viața tuturor oamenilor și a mediului de pe Terra când avea doar câțiva de locuitori și acum când a depășit 7 miliarde, pentru că evaporarea se face de pe aceeași suprafață de apă de pe Pământ.⁴⁴ În existența apei stă marea minune a vieții. Este prezentă din primele cuvinte ale Sfintei Scripturi referitoare la crearea universului, dar și în ultima carte a acesteia unde se vorbește de apa Botezului.

⁴⁴ Callum Coats, *Living Energies ...*, p. 100.

Făcând apel la dreptul la apă al tuturor, drept ce nu era prerogativa iudeului sau a samarineanului, spune: „Dă-mi să beau!” Era și logic să ceară, atâta vreme cât Iisus nu avea nici găleată, nici frânghie. De aici începe discuția teologică și ecologică, un dialog cu profund substrat și conținut teologic. Prin aceasta trebuie să înțelegem că, ori de câte ori avem ocazia să vorbim despre Dumnezeu, trebuie să o facem. Mântuitorul provoacă o femeie pe care ar fi putut să o eticheteze de la început: nu știa teologie, nici măcar nu era o persoană de cultură, altfel nu ar fi ajuns să care apă. Teologia era apanajul celor cu foarte multă educație. Mântuitorul are această discuție pentru că trece peste prejudecăți, peste bigotism, peste formule convenționale și dă omului libertatea de a se exprima, de a fi liber în a spune ceea ce dorește și ceea ce gândește. Când constată că greșește, El o îndreaptă.

În conținutul acestei discuții sunt cuprinse învățăturile de credință creștină elementare: învățătura despre Sfânta Treime, învățătura despre prezența Duhului Sfânt și lucrarea Lui în lume, învățătura despre divino-umanitatea lui Hristos, persoană din Sfânta Treime, învățătura despre dependența omului de izvorul vieții biologice care este apa și izvorul vieții veșnice care este Sfânt.

Prin Duhul Sfânt izvorăște harul, din care se adapă toată făptura sau întreaga creație spre a rodi viața. Așa cum planta nu dă rod dacă nu este udată, așa sufletul creștin nu poate să aducă roade dacă nu este ancorat sau dacă nu se adapă din izvorul vieții care este Duhul Sfânt în Biserică. Când vede că Iisus este un alt tip de iudeu, femeia Îl întreabă unde ar trebui să se închine, în Ierusalim sau în Muntele Garizim? Separația culturală și religioasă dintre cele două popoare ajunsese la

situații absurde încât iudeii să spună că rugăciunea este primită numai în Ierusalim, în vreme ce samarinenii și-au construit un templu pe Muntele Garizim. Preocuparea religioasă a acestei femei este mult superioară față de imaginea pe care o avea ea în societate. Avusese 5 bărbați, iar cel cu care era nu era soț legitim. Nu era o persoană care nu avea preocupări, ci căuta răspunsuri la întrebări existențiale. Îndată ce-L întâlnește pe Hristos, află sensul și multe răspunsuri: Mântuitorul îi spune că „Dumnezeu este Duh” deci, nu este necesar nici Ierusalimul, nici Muntele Garizim, ci „vine ceasul când nici pe muntele acesta, nici în Ierusalim nu vă veți închina Tatălui” (Ioan 4, 21).

Odată lămurit acest lucru, ea abordează a doua problemă: se spune că ar trebui să vină Mesia, adică trimisul lui Dumnezeu Tatăl, prin Duhul Sfânt. Surpriza Mântuitorului că știe în ce cred iudeii îl face să răspundă imediat: „Acela este care îți vorbește”. Locul și momentul este excelent pentru a contura personalitatea lui Mesia, care trebuia să fie Dumnezeu și om. Hristos-Mesia întrupat se manifestă om prin aceea că este obosit, se odihnește și discută, e preocupat de lucrurile spirituale dar are trebuințe firești. Ca Dumnezeu, îi arată interlocutoarei că știe ce se întâmplă în sufletul fiecăruia. Știa viața femeii, vroia doar ca să o conștientizeze de faptul că dacă-L caută pe Dumnezeu își găsește sensul. Același lucru îl arată și când face legătura dintre apa obișnuită și Apa cea vie. El spune că diferența dintre apa aceasta din fântână și apa vie e că prima, oricine o va bea va înseta din nou, dar apa vie face ca omul să nu mai înseteze niciodată. Ea nu înțelege sensul spiritual al apei ca izvor

pentru viața veșnică, ci cere ea însăși, sperând că n-o să mai vină la fântână să ducă apă.

Este lesne de observat că Iisus propune o revalorizare a elementelor naturii care, pe lângă aspectul lor utilitar, pot deveni instrumente de dialog cu Dumnezeu. Prin ele îl putem descoperi pe Dumnezeu ca Cel ce ține în existență totul prin pronia Sa, motiv pentru care omul trebuie să folosească fără să exploreze și fără să epuizeze. Nu este nevoie de studii înalte pentru a înțelege că viața este întreținută de elemente pe care nimeni nu le poate reproduce, dar le poate otrăvi: pământul, aerul, apa. În satul românesc, gospodarii făceau fântâna în gardul curții sau proprietății, așa încât să ia apă atât proprietarul, cât și cei care treceau pe drum. Se puneau o ulciacă legată cu un lanț de care trecătorii se puteau servi atunci când aveau nevoie să bea o cană cu apă sau să umple cofa cu apă proaspătă. Este o faptă bună, nu neapărat de milostenie, ci mai degrabă simbolul înveșnicirii și al împărtășirii de un bun pe care Dumnezeu îl dă tuturor. Lucrul primit trebuie să facă pe om darnic.

Lumea experimentează mai nou fenomenul de privatizare a apei. Companii multi-naționale cumpără pământ în zonele cele mai sărace, îl îngrădesc, sapă fântâni pentru a extrage apă din care produc băuturi răcoritoare pe care le vând cu un preț mare. Inutil să adăugăm că aceste băuturi nu potolesc setea pentru un timp mai îndelungat, ci creează chiar dependență. În aceste situații, multe comunități au fost distruse, oamenii au fost nevoiți să se mute pentru că nu mai aveau acces la cel mai apropiat puț, prins în marea proprietate a noilor investitori. Orice stăpânire trebuie să fie îngăduită de Dumnezeu, dar stăpânirea pe lucrurile de care depinde viața

nu este pe placul lui Hristos. Apa și aerul, mai cu seamă, trebuie să fie tratate cu responsabilitate ca fiind bunuri de care toți oamenii trebuie să fie conștienți și responsabili.

Textul evanghelic arată și cum se trăiește Ortodoxia nealterat, ca învățătură a Mântuitorului Iisus Hristos, neafectată de învățături și practici superstițioase sau străine. Există uneori tendința de a adăuga în ritualurile creștine ortodoxe tradiții locale, obiceiuri și practici neconforme cu rânduiala bisericești, dintr-o pornire sinceră, pioasă, dar fără o pregătire în acest sens. Acestea, localnicii le dau valoare quasi-religioasă pentru că așa le-au pomenit de la părinți sau strămoși. Vorbind femeii samaritence, Hristos arată lumii că omul trebuie să caute în primul rând spiritualizarea vieții, nu practicile, nu haina, nu resentimentele care să dicteze comportamentul și atitudinile sociale, ci închinarea în Duh și în adevăr. Orice persoană, dincolo de etnie, profil social, statut moral este aproapele, cel cu care se împărtășește mai ales în ceea ce au comun, ca daruri ale lui Dumnezeu, întrucât orice persoană este icoana unei alte Persoane.

Dumnezeu este Duh iar icoana conduce spre a cunoaște pe Dumnezeu ca duh sau spirit. Icoana nu este un tablou, este un „altcineva”. De aceea, Mântuitorul afirmă „că unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor” (Matei 18, 20). Nu înseamnă că cel care se roagă singur nu are pe Dumnezeu, ci se încurajează dialogul, iar icoana este partener de dialog.⁴⁵ Când omul se află în fața

⁴⁵ Între lucrările de referință cu privire la înțelegerea icoanei și rolul ei în viața creștinului: Karl Christian Felmy, *Dogmatica experienței ecleziiale*, Deisis, Sibiu, 1999; Aidan Nicholas, *The Art of God Incarnate*, Darton, Longman and Todd, London, 1980; Thomas Kala, *Meditations on*

unei icoane, ea este abordată prin apelarea personală a celui din ea sau a lui Dumnezeu în general, pentru că devine subiect viu, nu prin lemn și culoare, ci prin harul lui Dumnezeu. Adeseori icoana răspunde; există icoane numite făcătoare de minuni, înțelegând icoane care răspund puterii credinței celui care se roagă, icoane din care izvorăște mir sau care își schimbă imaginea. De aceea, o icoană nu poate fi asimilată cu orice tip de tablou. Prin imaginea aceasta a icoanei omul are puterea de a anima, întări și revigora credința atunci când Îl invită pe Dumnezeu în viața personală.

Textul dă și un răspuns la întrebarea despre cum și când trebuie ca omul să îl mărturisească pe Dumnezeu? Răspunsul este simplu: cu vreme și fără vreme. Femeia samarineancă a devenit misionară chiar înainte de Învierea Mântuitorului, încă de când era Mântuitorul în viață. Se crede că ar fi devenit creștină, a luat numele Fotini și L-a vestit pe Iisus până la sfârșitul vieții sale. Deci, într-un mediu ostil, o femeie Îl vestește pe Iisus ca fiind Mesia. Și de unde nici nu se credea că pot să discute iudei cu samarineni, textul evanghelic sfârșește arătând că Mântuitorul a rămas acolo, au venit locuitorii din Sihar și L-au invitat, a rămas 2 zile și tot mai mulți credeau în El. Cei mai mulți credeau datorită mărturisirii femeii care spunea „Veniți de vedeți un om care mi-a spus toate câte am făcut. Nu cumva aceasta este

the Icons, St Pauls, London, 1993; Stéphan Bigham, *L'icône dans la tradition orthodoxe*, Médiapaul, Montréal, 1995; Rowan Williams, *Ponder these Things*, The Canterbury Press, Norwich, 2002; Leonid Uspenski, *Teologia Icoanei în Biserica Ortodoxă*, Anastasia, București, 1994; Pavel Florenski, *Iconostasul*, Anastasia, București, 1994; Dumitru Vanca, *Icoană și cateheză*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2005.

Hristosul?” (Ioan 4, 29), iar alții au început să creadă și numărul lor creștea datorită lucrărilor lui Hristos în mijlocul lor.

Evanghelia este un permanent îndemn pentru ca toți oamenii să creadă cu adevărat în Hristos înviat și în Duhul Tatălui, chemat în rugăciune autentică. Nu se poate ajunge la cunoașterea lucrării lui Dumnezeu în viața personală decât prin harul Duhului Sfânt. Harul este energie ce izvorăște fără de sfârșit din Dumnezeu, energie ce se împărtășește în permanență în viața de credință, începând vizibil de la botez și până la ultima suflare, prin Sfintele Taine, prin rugăciunea personală, prin ierurgii.⁴⁶ Harul este înnoit și dăruit în permanență în viața tainică a Bisericii numită Trupul lui Hristos. Iisus Hristos descoperă învățătura Sa prin Duhul Sfânt, iar cel care este în puterea și în viața Duhului Sfânt înțelege și sensul venirii și învierii lui Iisus Hristos. Duhul Sfânt este într-o permanentă stare de Cincizecime personală. Așa cum a coborât la Cincizecime, când, ca o adiere a venit peste ucenici, le-a dat puterea de a începe să propovăduiască, iar ei au început să vorbească în limbi, să transmită mesajul într-o formă divers inteligibilă. În același mod, Duhul Sfânt coboară asupra fiecărei persoane în Biserică, în timpul slujbelor, al căror scop este de a-L invita pe Duhul Sfânt să împărtășească, să boteze, să unească, să vindece.

Sfântul Apostol Pavel, în Epistola I către Corinteni, recomandă să se facă distincție între duhul lumii și Duhul lui Dumnezeu. Puterea discernământului este tot un dar al

⁴⁶ „Tradiția ortodoxă accentuează mai mult ceea ce vine după convertire, deci creșterea și păstrarea în credință, viața în Hristos”. Karl Christian Felmy, *Dogmatica experienței ecleziale.....*, p. 244.

Duhului, care vine prin rugăciune. Pavel spune: „Iar noi n-am primit duhul lumii, ci Duhul cel de la Dumnezeu, ca să cunoaștem cele dăruite nouă de Dumnezeu, pe care le și grăim, dar nu în cuvinte învățate din înțelepciunea omenească, ci în cuvinte învățate de la Duhul Sfânt, lămurind lucruri duhovnicești oamenilor duhovnicești (I Corinteni 2, 12-13). Apoi arată care este diferența între omul spiritual și omul lumesc: „Omul firesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt nebunie și nu poate să le înțeleagă, fiindcă ele se judecă duhovnicește. Dar omul duhovnicesc toate le judecă, pe el însă nu-l judecă nimeni, căci „Cine a cunoscut gândul Domnului, ca să-L învețe pe El? Noi însă avem gândul lui Hristos” (I Corinteni 2, 14-16).

Învățăături dogmatice și morale

1. Iisus nu exclude din misiunea Sa pe nimeni, în cazul dat, samarinenii, către care apostolii evitau să se îndrepte. Samarinenii erau cunoscuți ca reprezentanți ai păgânismului suspect dar, prin misiunea lui Iisus în Samaria, avea să se întemeieze una dintre primele Biserici creștine, conform Faptelor Apostolilor 1, 8 și 9, 31. Subiectul rugăciunii în Duh și adevăr este Hristos cel revelat. Dumnezeu așteaptă ca omul să intre în dialog cu El, un dialog în care omul trebuie să asculte mai mult și să vorbească mai puțin. Cea mai înaltă formă de rugăciune este aceea în care omul îi dă voie lui Dumnezeu să îl conducă în conversație.⁴⁷

⁴⁷ Eddie Gibbs and Ian Coffey, *Church Next. Quantum Changes in Christian Ministry*, Inter-Varsity Press, Leicester, 2001, p. 153.

2. În actul de mântuire omul trebuie să facă ceva: „Dă-mi să beau!”, la fel cum pentru existența pământească omul trebuie să facă ceva: „În sudoarea frunții tale îți vei câștiga pâinea!” Hristos spune că ajutorul acordat celor mai mici, oricât de neînsemnat ar părea, este îndreptat către Sine. Slujirea minimală a lui Hristos îl face pe El să slujească omului cu mult mai mult prin daruri spirituale bogate și viața veșnică.

3. Iisus se arată mai presus de Ioan Botezătorul, decât templul din Ierusalim și cel din Garizim, mai presus de fântâna lui Iacob, decât pridvoarele de la Vitezda, decât scaldătoarea de la Siloam și decât mana din pustie. El este Adevărul, ființa desăvârșită care a fost doar închipuită înainte de El. Este fântâna vieții, arhetipul oricărui patriarh care a săpat vreo fântână, de unde și valoarea apei vieții care izvorăște din ființa Sa.

4. Hristos prezintă, alături de lumină ca simbol al vieții și naturii proprii, apa și fântâna. Este Cel prin care vine viața, pacea între popoare, Cel care trimite Duhul și Adevărul.

5. Natura umană este revalorizată de Iisus prin atitudinea pe care o are față de femei, în contrast cu atitudinea socială generală: le tratează cu respect și admirație, le inspiră sentimente de autentică și profundă credință sau jertfă, le încredințează misiuni pe care nimeni nu se așteaptă să fie îndeplinite de femei. În ele, Iisus descoperă și oferă ca model virtuți precum credința, sinceritatea, umanismul, empatia, smerenia.⁴⁸

⁴⁸ Feminismul ca mișcare de emancipare a femeii și lupta pentru accesul femeii la preoție nu se justifică prin negarea rolului acesteia în viața de credință. Fenomenul are sorginte sociologică și motivație

Hristos – doctorul: boala nu are ultimul cuvânt

Iisus Hristos a făcut o vindecare neașteptată cu zece oameni cuprinși de o boală incurabilă, lepra. Evenimentele cotidiene, schimbările atât de radicale a sistemelor sociale, apariția unor noi tulpini viruși, netratabili, boli care umilesc toată știința medicală, mobilitatea imensă prin „aer, pe uscat și prin apă”⁴⁹ arată că omul trăiește cu moartea braț la braț. Ea este aici și este pretutindeni, rod al păcatului uman, al vieții fără Dumnezeu pe care au ales-o proto-părinții Adam și Eva, care marchează fiecare ființă ce vine în lume. Omul există purtând în sine nimicul și moartea.

Alternativa morții, de care omul se înspăimântă, este învierea, dăruită de Hristos, cu care omul merge tot braț la braț. Opțiunea teologică a omului este, pe de o parte de a trăi angoasa morții de-a lungul existenței pământești, care sfârșește trist și inexorabil, sau bucuria călătoriei cu Hristos, care a învins moartea și este garanția vieții eterne.

Textul evanghelic descrie sumar această realitate la scară mică: zece persoane trebuiau să moară înainte de vreme. Nimeni nu dădea vreo șansă unui bolnav de lepră, considerată atât de periculoasă și contagioasă încât bolnavii erau excluși

seculară. Pentru o înțelegere adecvată a rolului femeii în Biserică, din perspectivă ortodoxă, a se vedea: Thomas Hopko (ed.), *Women and the Priesthood*, Saint Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1983; Elisabeth Behr-Sigel, *Le ministère de la femme dans l'Eglise*, Cerf, Paris, 1987; Christina Breabăn, Sophie Deicha, Eleni Kasselouri-Hatzivassiliadis (eds.), *Women's Voices and Visions of the Church*, World Council of Churches, Geneva, 2006.

⁴⁹ Formula de la Ectenia Mare, în *Liturghier*, IBMBOR, București 1995, p. 118.

din localități, stingându-se încet în colonii izolate. Unii le mai aduceau mâncare sau le lăsau hrana și burdufurile cu apă departe de colonie pentru a nu se contamina. Este singura dată când Evanghelia arată că Iisus a vindecat un grup de oameni, fără să li se dea identitatea. Abia la sfârșit aflăm că nouă erau iudei iar unul samarinean. Era, deci, o colonie mixtă, unde erau aduși laolaltă bolnavi din toate provinciile învecinate.

La cererea lor, Mântuitorul i-a trimis să se arate preoților, dar înainte de a ajunge la ei s-au vindecat. Din cei zece, unul singur a văzut minunea, ceilalți nouă n-au văzut-o. Dacă am fixa evenimentul în secolul nostru, am găsi că este un fapt cotidian: cineva a fost operat și s-a vindecat, altcineva a murit, un grup a naufragiat, un avion s-a prăbușit și au murit toți pasagerii. Omul modern a făcut atât din minuni, cât și din dezastre știri.⁵⁰ Cel mai frecvent, minunea are pentru el o stranie explicație: „a avut noroc”. Deși s-ar părea că cel mai surprinzător fapt este minunea cu care surprinde pe oameni, Hristos pune accentul pe recunoștință. La Dumnezeu minunea este firească; la El supranaturalul, neobișnuitul este natural.

⁵⁰ „Sub influența televiziunii și a reclamelor, chiar comunitățile bisericești suferă schimbări dela Cuvânt la imagine, de la pasiunea pentru adevăr și dreptate la cultura intimității și a sensului de bine individual, de la expunere la antren, de la integritate la noutate, de la acțiune la spectacol.” De aici absenteismul și indiferența față de tot ceea ce este comun, comunitar și comunional în Biserică, reclusiunea omului modern și tendința individualizantă în tot ceea ce face. Vinoth Ramachandra, *Gods That Fail: Modern Idolatry and Christian Mission*, p. 18, nota 3, la Eddie Gibbs and Ian Coffey, *Church next...*, p. 240.

Surprins de lipsa de recunoștință a celor nouă iudei, Mântuitorul apreciază gestul samarineanului care se întoarce să-i mulțumească. Întrebarea, logic generată de această atitudine, este: are Dumnezeu nevoie de recunoștința omului? Răspunsul este da și nu. Da, pentru că recunoștința îl arată pe om ca fiind conștient de faptul că este partenerul lui Dumnezeu iar prin recunoștință omul crește și se întărește în credință. Nu pentru că Dumnezeu nu are nevoie de nimic de la oameni; El mântuiește lumea din preaplinul iubirii Sale fără a avea pretenția de reciprocitate. Dumnezeu nu se lasă jignit, oricât ar vrea omul să o facă, nu se supără. Hristos întreabă: "Ceilalți nouă unde sunt?" Este reverberația suferinței lui Dumnezeu pentru păcatul săvârșit de Adam, care apoi caută să fugă de Dumnezeu. E reversul actualizat de Hristos al textului din primele pagini ale Sfintei Scripturi când Adam s-a umplut de lepra păcatului, care l-a condus la ruperea legăturii cu Dumnezeu, îndepărtarea de El. Și totuși Dumnezeu l-a întrebat: „Adame, unde ești?” Hristos-Dumnezeu întreabă: „Ceilalți nouă unde sunt”? Și, dacă am personaliza întrebarea, ar lua forma „Eu unde sunt? Hristos, cu alte cuvinte nu reproșează, ci reflectă cu durere, cu speranța că celălalt va răspunde: „Iată-mă, Doamne!” (Fapte 9, 10). Dumnezeu S-a așteptat ca Adam să nu-i fie recunoscător pentru că i-a dat viață, S-a așteptat ca evreii pe care i-a scos din robia Egiptului să fie nerecunoscători și să cârtească, S-a așteptat ca poporul ales, peste care a pus regi și profeți să se ridice adesea împotriva lor, să ucidă oameni sfinți, să se revolte împotriva lui Dumnezeu, să nu-i mai recunoască autoritatea, să se îndrepte către zei păgâni. La fel, pe Hristos nu-L surprinde lipsa de recunoștință a celor nouă

leproși. Textul nu este citit pentru a reproșa cuiva ceva, altfel ar însemna că Dumnezeu încetează să iubească omenirea. Reproșul sistematic sufocă iubirea. Cine iubește caută să găsească cea mai potrivită cale de a soluționa o problemă, fără reproșuri, căci reproșul doare. Mântuitorul întreabă, oarecum retoric, nu se adresează celui vindecat, ci mulțimii, poate apostolilor „Oare unde sunt ceilalți nouă? Nu zece s-au vindecat?”

Matematic vorbind, cei zece leproși erau credincioși, credeau în minune, părăsesc colonia și vin la Iisus Hristos pe care îl consideră Fiul lui Dumnezeu, acceptă că El poate să facă minunea, primesc minunea ca dar al lui Dumnezeu dar nu mai vin să mulțumească. Avem o imagine a procentajului celor care nu sunt recunoscători, dintre cei credincioși. Dar, câți sunt necredincioșii care nici n-ar fi venit la Hristos? Câți au fost leproși în ținutul Samariei și Galileii? Câți au strigat la Dumnezeu Învățătorule, fie-ți milă de noi! Câți oameni atinși de boala păcatului sau de orice suferință strigă „Doamne, miluiește-mă!” În biserici se află cei care cred în Dumnezeu și în minune. Dar și dintre aceștia, doar zece procente sunt recunoscători. Ceilalți cer lui Dumnezeu ceva, făcând din rugăciune petiție. Dumnezeu vorbește la un procentaj mic din și mai micul procentaj al celor care îl caută și se împărtășesc cu el. Preotul vorbește celor credincioși, care sunt în biserică, dar cuvântul lui se adresează celor care nu sunt de față.

Recunoștința este un sentiment care se exprimă personal, nu prin intermediari.

Cei zece leproși sunt exemplu de credință. Ei s-au îndreptat spre satul respectiv, probabil, pentru a căuta hrană. Dacă nimeni nu a mai adus ceva la colonie, e limpede că doar

nevoia i-a adus și au pătruns în sat, unde le era interzis să intre. În felul acesta Iisus salvează și satul; leproșii deveniseră un pericol pentru toată comunitatea, puteau să infecteze pe cei sănătoși. Fără să mai aștepte să fie implorat Iisus a știut ce vor și i-a vindecat, salvând și pe ceilalți. Acest fapt conduce la o altă întrebare: Câți dintre ceilalți, necunoscuții din sat, au venit să-I mulțumească lui Hristos pentru că i-a ocrotit salvând întreg satul? Aceia închipuie pe cei ce nu se află în Biserică decât atunci când au o nevoie sau o cerință personală, ori nici atunci, pe care Dumnezeu îi așteaptă cu îndelungă-răbdare. Nu este suficient ca un creștin să creadă în Dumnezeu și să accepte minunea. Este o datorie sfântă ca, acceptând minunea, să fie întărită credința și să se exerseze recunoștința. Dumnezeu lucrează și în viețile celor 90 sau 99% dintre cei care nici măcar nu acceptă ideea că Dumnezeu există și face minuni. Nu știm câți sunt! E foarte greu să facem o evaluare pentru că sunt lucruri care țin de interiorul profund al omului, țin de credința în care au fost crescuți, în care au fost educați și pe care o mărturisesc.

Recunoștința se manifestă prin mulțumire, prin euharistie. Ea trebuie să se manifeste în sens dublu: nu numai de la cel slab la cel puternic, ci și de la cel puternic spre cel slab. Liderii popoarelor trebuie să fie recunoscători celor care i-au investit cu autoritatea de a conduce și să facă ceea ce este mai bine pentru cei pe care îi conduc. Nerecunoștința este gangrena, lepra care a cuprins și macină pe omul modern autosuficient și egocentric. Omul modern spune mulțumesc de complezență, ca element de educație, dar se îndepărtează de adevărata recunoștință care îl face ființa euharistică sau mulțumitoare. Sfânta Euharistie înseamnă recunoștință,

pentru că Liturghie înseamnă lucrare publică de mulțumire pentru popor și cu poporul, recunoașterea lucrării lui Dumnezeu și mulțumirea pentru ceea ce a făcut și, mai ales, pentru ceea ce omul devine prin Hristos.⁵¹ Societatea modernă se dezvoltă și se îndreaptă către un model secular, fără Dumnezeu. Societatea secularizată propune omului să pretindă, să reproșeze și să reclame. Copilul este învățat să pretindă de la părinți. Puțini copii știu să fie recunoscători față de părinții care se străduiesc să le formeze caracterul și să aibă o viață frumoasă. Copilul societății seculare este învățat de timpuriu să clameze, să pretindă, să reproșeze, să înfrunte. Adeseori, părinții sunt puși în situația de a face imposibilul ca să ofere copilului ceea ce el vede în societatea desacralizată. Telefonul la care copilul poate să-și reclame părinții nu are de a face cu recunoștința. Este pus la dispoziție pentru reclamații.

Leproșii au primit binecuvântarea vindecării trupești și au plecat de la Dumnezeu, dar va veni o vreme când se vor întâlni cu El din nou. Aceasta este suferința lui Hristos, că oricât ar fugi omul de Dumnezeu, vine momentul reîntâlnirii.

Binecuvântarea, pentru cel care s-a întors și I-a mulțumit, s-a înmulțit, căci n-a primit numai vindecarea fiziologică, ci și accesul la Împărăția cerurilor: „Credința ta te-a mântuit!” Elementul credință a fost înobilat prin mulțumire și recunoștință. Toți cei care au viețuit pe pământ se vor întâlni

⁵¹ Lucrări de referință în teologia ortodoxă Alexandre Schmemmann, *Euharistia, taina împărăției*, Traducere de Pr. Boris Răduleanu, Anastasia, București, 1993, în special capitolul 9, pp. 175 ș.u.; Preot Profesor Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, IBMBOR, București, 2004.

cu Dumnezeu care, „Căci celui ce are i se va da și-i va prisosi, iar de la cel ce nu are, și ce are i se va lua” (Matei 13, 12). Pentru că oamenii gândesc preponderent material, s-a considerat că este un text hermetic al Scripturii. În realitate, celui ce are binecuvântarea și o confirmă prin recunoștință, se va înmulți, va deveni abundentă. În dragoste, Dumnezeu este risipitor. Mântuirea sau vindecarea presupune din partea credinciosului credință și fapte bune. Dumnezeu mântuiește lumea prin iubire. Omul care Îl iubește pe Dumnezeu, ca răspuns al iubirii lui Dumnezeu către el, va avea și credință, va face și fapte, va avea și recunoștință.

Istorisirea despre cei zece leproși arată că lumea în care trăiește omul este extrem de vulnerabilă. În vremea respectivă lepra era incurabilă, curmând multe vieți. Deși astăzi numărul de leproși în lumea întreagă, în special în țările sărace din Africa se ridică la mai puțin de 200.000 de bolnavi, mediul rămâne la fel de vulnerabil. Alte boli și suferințe au luat locul: Sindromul Imuno-Deficitar Dobândit (SIDA), cancerul cu incidență crescândă și foarte diversă, bolile cardiace și diabetul sunt tot atâtea motive de verificare a credinței în Iisus vindecătorul. La acestea se adaugă virușii și bolile răspândite de oameni, armele biologice, chimice și multe altele, arme și boli care, printr-o simplă injecție sau dintr-un accident, pot să afecteze mii sau milioane de oameni, să-iucidă în chinuri cumplite. Există multe boli contagioase; din nefericire, numai recunoștința nu este contagioasă. Scriitorul german Johan Wolfgang Goethe spunea: „Când întâlnim pe cineva care ne datorează recunoștință, îndată ne aducem

aminte. Cât de des putem întâlni pe cineva căruia îi datorăm recunoștință, fără să ne gândim la aceasta!”⁵²

O ultimă învățătură din acest text se referă la necesitatea preoției. Hristos nu desființează sau reorganizează structurile sociale care au existat la vremea Sa. El vine să schimbe din rădăcină doar sufletul omului. Hristos nu înființează noi instituții, ci vrea ca cele existente să lucreze pentru Dumnezeu. De aici, necesitatea instituției preoției. Iisus trimite pe bolnavi să se arate preoților Vechiului Testament, care să constate și să oficializeze autenticitatea vindecării în mijlocul comunității. Preoții creștini aveau să fie hirotoniți mult mai târziu de Apostoli și de episcopii pe care Apostolii i-au așezat prin cetăți. Nu toți preoții Vechiului Testament erau buni și totuși, Hristos nu elimină instituția ca atare. Atât timp cât Hristos, care dă model negativ pe preotul din pilda samarineanului milostiv, îi trimite pe acești leproși la preoți, înseamnă că El recunoaște valoarea slujirii lui Dumnezeu ca atare, dar nu este de acord cu cei răi. Nu există binecuvântare fără disciplină și invers: unde este disciplină, acolo vine și binecuvântarea.

Preotul creștin, mai bun sau mai puțin bun, nu sădește credința credinciosului, ci dă argumente și modele pentru întărirea ei. Indiferent cum este, preotul trebuie să existe în societate pentru ca oamenii să aibă la cine să găsească balsamul spiritual al lui Hristos; preotul nu iartă, împărtășește iertarea lui Dumnezeu. Dacă lepra se aseamănă cu păcatul (mulți teologi au făcut-o), reiese că cei care vin „să se arate la

⁵² La Theofil Simenschy, *Un dicționar al înțelepciunii*, volumul IV, Junimea, Iași, 1970, p. 92.

preoți” iau din partea lui Dumnezeu harul iertării și bucuria împărtășirii. Formula de dezlegare a păcatelor, rostită de preotul ortodox, face mai întâi referire la iertarea pe care cel păcătos o primește de la Hristos, apoi de la cel căruia Hristos i-a dat această putere.⁵³ Nu preotul curăță de păcat, Dumnezeu iartă, spală de păcat, așa cum rostește proorocul David: „Stropi-mă-vei cu isop și mă voi curăți, spăla-mă-vei și mai vărtos decât zăpada mă voi alb” (Psalmul 50, 8). Preotul este cel care arată oamenilor unde să-L caute pe Dumnezeu. Dacă el face sau nu cu toată convingerea, va da seamă când și el se va întâlni cu Hristos. Fiecare credincios va da mărturie despre minunile pe care Dumnezeu le-a lucrat în viața sa, funcție de contextul istoric, social și economic în care trăiește, familia în care a crescut, Biserica în care s-a rugat și a mers pe calea mântuirii.

Învățăături dogmatice și morale

1. Credința în Iisus Hristos ca singurul care poate vindeca este prezentă în toți cei zece bărbați, ceea ce face ca Iisus să le ofere tuturor salvarea de la moarte prin curățirea de lepră. Credința este calea pe care Hristos o recomandă pentru mântuire, când se arată și în recunoștința față de Dumnezeu, adevăratul Mântuitor. Nerecunoștința nu îl împiedică pe Dumnezeu să facă binele.

2. Prin recunoștință omul recunoaște faptul că este mântuit și refăcut în puterea lui Iisus Hristos. Ca și dragostea,

⁵³ Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, *Iisus Hristos Pantocrator...*, p. 341.

recunoștința față de Dumnezeu se manifestă și în recunoștință față de om. Lipsa recunoștinței celor nouă, în contrast cu cel de neam samarinean, reprezintă un exemplu despre lipsa de grațitudine cu care evreii L-au primit pe Mesia, în opoziție cu respectul pe care L-a primit din partea lumii păgâne.

3. Iisus arată în măsură dumnezeiască dragoste față de samarineni, o lecție de înaltă pedagogie dată apostolilor care aveau să aducă roade în zelul cu care vor predica Evanghelia în tot ținutul Samariei: „Iar Filip, coborându-se într-o cetate a Samariei, le propovăduia pe Hristos. Și mulțimile luau aminte într-un cuget la cele spuse de către Filip, ascultându-l și văzând semnele pe care le săvârșea. Căci din mulți care aveau duhuri necurate, strigând cu glas mare, ele ieșeau și mulți slăbănogi și schiopi s-au vindecat. Și s-a făcut mare bucurie în cetatea aceea” (Fapte 8, 5-8).

Hristos între oameni și demoni: persoană și relație

Iisus Hristos coboară de pe munte, după schimbarea la față, însoțit de trei dintre ucenici. În mijlocul mulțimii de la poalele muntelui, se apropie de El un om, cade în genunchi și îl roagă: „Doamne, miluiește pe fiul meu că este lunatic și pătimește rău, căci adesea cade în foc și adesea în apă” (Matei, 17, 15). Un copil lunatic. Nu este epilepsie, spun specialiștii, nu este nici doar o simplă posesie demonică. Din textul în studiu constatăm că este o combinație, o stare de slăbiciune pe care copilul o resimte atunci când se schimbă fazele lunii combinată cu existența unei slăbiciuni care făcea ca acest copil să sufere. Suferința copilului este cea care îl

face pe părinte să se îndrepte către Mântuitorul Iisus Hristos. Când vorbim despre posesiune avem în față doar imaginea violenței, însă din acest text deducem că nu este o posedare violentă: „Adeseori cade în foc și în apă.” Altfel spus, această slăbiciune a copilului se manifesta sub o formă de melancolie, își pierde puterea, probabil cădea din picioare, își pierde cunoștința și devenea extrem de vulnerabil. Lunaticul, nu suferă de o deficiență biologică. El are un complex de probleme psiho-somatic: prin energia spirituală negativă a influenței elementelor astrale asupra sensibilității copilului, organismul slăbește, iar subiectul devine o victimă inconștientă. În aceste momente devine iresponsabil încât să nu-și dădea seama că a căzut în apă sau în foc, se putea îneca sau putea să ardă. La aceasta se adaugă și posesia, adică influența externă negativă, fără a se atenta la viața subiectului. Singurul care are drept nelimitat asupra trupului și sufletului omului este Dumnezeu, așa cum reiese din istorisirea despre viața lui Iov, la sufletul căruia se știe că Diavolul a putut să aibă acces, să-l chinuie, să-l ispitească, dar n-a putut să-l suprime.

Este de reținut că nu Luna, satelitul artificial al Pământului, este problema. Posibila explicație a tulburărilor spirituale ale tânărului prin influența Lunii face parte din cultura timpului și mijloacele lingvistice de exprimare a unei crude realități la vremea aceea. Totuși, printre rândurile textului întrezărim că explicația era dată conjunctural, pentru a satisface curiozitatea mulțimii, dar Iisus vede în caz existența răului; El nu caută să rezolve relația tânărului cu Luna, ci se adresează răului personalizat. Răul acționa în funcție de schimbările timpului. Așa se explică neputința

Apostolilor de a-l vindeca pe copil, la intervenția tatălui, în timp ce Iisus era plecat cu Petru, Iacob și Ioan pe munte unde S-a schimbat la față: „L-am adus și la ucenicii tăi, dar nu au putut să-l vindece” (Matei 17, 16). Pentru a face clară atât ucenicilor cât și tatălui copilului originea suferințe, Iisus face apel la credință. Ce legătură ar avea Luna cu credința omului? Altfel, Hristos ar fi fost un simplu șaman. De pe munte, cei trei ucenici vin convinși că Iisus este Dumnezeu. El le spusese tuturor ucenicilor că este trimis din cer, că este Pâinea Vieții, dar nu aveau încă fermă credința că El este Fiul al lui Dumnezeu, stăpân peste puterile răului, stăpân peste creație, peste aștri, peste tot ceea ce este în Univers.

La neputința și necredința ucenicilor, Iisus nu se adresează nici tatălui, nici copilului, ci Apostolilor, „Pentru puțină voastră credință” (Matei 17, 20), apoi întregului popor: „O, neam necredincios și îndărătnic, până când voi fi cu voi? Până când vă voi suferi pe voi? Aduceți-l aici la Mine” (Matei 17, 17). În altă traducere, formula „neam necredincios și îndărătnic”, este redată prin „neam pervers”. Perversiunea este o stare a minții care servește ca normală o chestiune care este în afara naturalului. Se poate vorbi și despre o perversiune mintală, de exemplu, mincinosul care este incurabil are o perversiune mintală, el știe ceva și spune întotdeauna altceva, care este nefiresc. Există și o perversiune a sentimentelor, de exemplu. Un om care are sentimentul de dragoste și îl transformă într-un sentiment de ură prin gelozie, pentru că nu a înțeles că dragostea se dăruiește. Perversiunea constă în faptul că sentimentul de dragoste inițial este manifestat ca un sentiment periculos, care nu numai că nu poartă de grijă de persoana iubită, ci o pune în pericol. Se

vorbește și despre o perversiune sau o denaturare a religiei, o perversiune sau o denaturare a moralei, când lucrurile firești sunt prezentate ca anormale. O formă de perversiune a sentimentelor a condus la industria pornografică, unde perversiunea și umilința persoanei umane capătă dimensiuni grotești. Mântuitorul a vrut să transmită faptul că acel popor, către care se adresa, nu era în totală necunoștință de adevărul lui Dumnezeu, știa că există răul, pentru care și omul poartă o anumită răspundere, știa că El este Mesia cel trimis, însă refuza adevărul evident, căutând să compromită lucrarea mântuitoare și să se amăgească cu surogate.

Minunea aceasta este importantă, în complexitatea ei, pentru mai multe motive. Ea a trebuit făcută asupra unui om inconștient. Tânărul nu putea să fie vindecat decât în momentul în care se manifesta criza. Datorită acestui fapt, minunea devine dificilă pentru că Mântuitorul răspunde la durerea tatălui, întărește credința Apostolilor și dă privitorilor model de tratare a răului. Copilul poate nici nu era conștient de ce suferă, Apostolii erau dezamăgiți de eșecul lor. Pe de altă parte, Mântuitorul trebuia să o facă în așa fel încât nici să nu descurajeze pe Apostoli pentru eșecul lor în a-l vindeca. În plus, Iisus trebuia să facă față unor întrebări malițioase din partea cărturarilor, care căutau să-l prindă în cuvânt. Nu în ultimul rând, El trebuia să întărească lipsa de credință sau slăbiciunea credinței tatălui. Este cert că tatăl fusese în multe locuri și apelase la multe metode de vindecare. A ajuns la ucenici și nici ei nu l-au vindecat. În disperare de cauză, vine la Mântuitorul, care îl vindecă pe copil, după ce admonestează pe cei prezenți pentru lipsa lor de credință: „Dacă veți avea credință în voi cât un grăunte de muștar, veți

zice muntelui acestuia: Mută-te de aici dincolo, și se va muta; și nimic nu va fi vouă cu neputință” (Matei 17, 20).

„Muntele” este înțeles ca dificultatea de ascensiune spirituală către Dumnezeu, muntele reprezentând un spațiu deodată fascinant și extrem de dificil. Montanizarzi alpiniști, sau simpli iubitori de munte sunt atrași de înălțimile munților, de aerul proaspăt, de cărările întortocheate, de potecile periculoase. Din inconștiență sau din eroare, uneori se întâmplă și accidente, cu cei neexperimentați, cu cei care se aventurează fără precauțiile de rigoare sau fără o persoană care să îi călăuzească. Aceleași lucruri se petrec și în urcușul spiritual spre înălțimile dumnezeiești. Muntele de care vorbește Mântuitorul, după ce coboară de pe munte, este o analogie pentru a înțelege escalada către Dumnezeu, care nu este lipsită de pericole, dar este motivată de credință.

Credința oferă omului intuiția de a se feri de ceea ce este rău, de ceea ce este periculos și întortocheat. Căile credinței întotdeauna au fost drepte, parcă naiv de simple; nu se cere filozofie, nu se cer studii universitare, ci încredere în Dumnezeu. Muntele poate însemna persoana proprie, pe care trebuie să o domine omul, cultura, prejudecățile, înclinațiile sufletești, păcatele proprii. Muntele de păcate, muntele de greutate, de neînțelegere, de inconștiență, de inconsecvență trebuie schimbat prin credință. Pe acest munte, Hristos se descoperă ca Fiu al lui Dumnezeu. La o credință slabă, Hristos dă putere, ca Cel ce este Dumnezeu, adaugă ajutorul, ca Cel care are experiența de a conduce pe căile muntelui umanului. Inspirația, puterea, capacitatea de a trece peste greutatea vieții nu țin exclusiv de puterea omului. Nu poate să facă nimic fără Dumnezeu. Pe ușa unui medic credincios

scria „Doctorul tratează, Dumnezeu vindecă”, ceea ce înseamnă că tot ceea ce face omul este o lucrare teandrică⁵⁴, adică are și ceva dumnezeiesc în ea. Omul își aduce mica lui contribuție, Dumnezeu aduce mare Lui generozitate și putere. De aceea Mântuitorul spune părintelui să aducă pe copil la El.

Rămași singuri cu El, Apostolii s-au apropiat de El și L-au întrebat: „De ce noi n-am putut să facem asta singuri?” Iisus le răspunde: „Pentru puțină voastră credință”, care înțelegem că nu era nici cât un grăunte de muștar. Dar mai oferă un element suplimentar: credința nu este suficientă, mai trebuie și pregătirea: „Acest neam de demoni nu iese decât cu rugăciune și cu post” (Matei 17, 21). Deducem că există trei instrumente care joacă rol important în abordarea răului și relația cu Dumnezeu: credința, rugăciunea și postul. Cea mai importantă este credința. Muntele devine cunoscut prin credință, iar fascinația atracției față de Dumnezeu prin urcuș spiritual trebuie să rămână constanta vieții.⁵⁵ Poruncile lui Dumnezeu sunt căile care ne conduc către cunoașterea Lui.

⁵⁴ Termen de origine greacă prin care se desemnează în teologie lucrarea comună, a lui Dumnezeu și a omului, de la „theos”, Dumnezeu și „anir, andros”, bărbat.

⁵⁵ Învățătura Sfântului Grigorie de Nissa despre *epectaze* sau trecerea din stare în stare (bazată pe textul de la Filipeni 3,13-14) constă în aceea că sfârșitul sau destinația vieții creștine, aici și în viața viitoare, nu există ca un loc sau timp, ci rezidă într-un progres nesfârșit al sufletului în (ne)înțelegerea și (ne)împărtășirea de ființa divină. Această temă, predilectă în *Viața lui Moise*, este reluată și în *Omiliile la Cântarea Cântărilor*, în care întâlnirea sufletului cu Cel căutat și dorit nu este niciodată satisfăcătoare și deplină: „[Mireasa], după ce s-a împărtășit de bunătați cât a putut, e atrasă iarăși printr-un nou început, ca și când nu s-ar fi împărtășit încă de bunătați, așa încât, pe măsura înaintării spre ceea ce îi apare înainte, îi crește și dorința și, din pricina mărimii covârșitoare a

Iisus Hristos propune credința ca principala armă de coplesire a răului și de înțelegere a suferinței, dar nu se oprește la asta; credința se întărește prin practica rugăciunii și postului. Fără excese, postul este rânduit de așa manieră încât întărește voința, este exercițiu spiritual și material cu efecte deosebit de importante pentru organismul uman. Fiecare post înseamnă curățire, reîmprospătare a elementelor vitale din organism. Credința nu este simpla acceptare a existenței lui Dumnezeu. Credința este întărită și de alte practici spirituale, în afară de post și rugăciune: filantropia sau iubirea de oameni, lecturile din Sfânta Scriptură cu oarecare regularitate, faptele bune practicate constant, existența și cinstirea icoanei în casă și respectarea sărbătorilor, adică cel puțin a duminicilor și marilor sărbători din viața creștină. Acestea trebuie să fie parte din viața omului. Credința se identifică în om din modul cum vorbește, cum se îmbracă, cum lucrează, cum îi abordează pe ceilalți, cum se roagă, cum privește. Credința se citește în ochi, se vede în ființa omului. Când vorbește, un om cu credință convinge. Dacă omul credinței se schimbă pe sine, a început a schimba lumea.

Există o perversiune și în credință, în sensul formalizării acesteia și transferării obligației de a crede celuilalt. Această anomalie este sancționată de textul evanghelic: tatăl care a venit cu copilul nu avea suficientă credință. În loc să-și recunoască necredința a justificat lipsa ei prin transferul

bunătaților, ce se află totdeauna deasupra, pare să înceapă pentru prima oară urcușul.” Pr. Lect. Dr. Dan Sandu, *Experiența cunoașterii lui Dumnezeu: sistematizări teologice ale Părinților Capadocieni*, în volumul colectiv *Din comorile teologiei Părinților Capadocieni*, Doxologia, Iași, 2010, pp. 227-228.

responsabilității asupra ucenicilor: „L-am dus la ucenicii tăi și n-au putut nici ei” (Matei 17, 16), altfel spus, sunt slabi în credință. A preferat învinuirea, s-a redus la a sancționa slăbiciunea sau culpa altora. Astăzi Biserica este slabă, în calitate ei de adunare de ierarhie și credincioși pentru că este supusă secularizării, adică se organizează după criteriile lumii, se circumscrie priorităților acesteia⁵⁶. În talk-show-uri, pe blogurile personale cu preponderență, se sancționează slaba credință, interesul, lipsa de transparență, neputința clericilor lipsa de cooperare cu presa și altele. Acuzele temporare se pot referi la organizația instituțională a Bisericii, dar poate chiar în slăbiciunea instituțională stă puterea lui Dumnezeu. Semnele istoriei nu pot fi evaluate în momentul în care se petrec, ele trebuie judecate în funcție de consecințele din timp.

Credința trebuie să fie însoțită de înțelepciune și de dragoste. Ea se transmite cel mai bine de la părinți către copii. Fiecare părinte are niște răspunderi, între care una dintre cele mai însemnate este să aducă pe copii la Hristos. Nu numai tatălui din Evanghelie, ci tuturor părinților Iisus le spune „Aduceți-l aici, la Mine!” Părinții care nu au ei înșiși preocupări spirituale, care nu transmit educația sufletească în credință copiilor lor, își asumă vina de a îndepărta pe copil de Dumnezeu. Nu se cere nimănui să ducă pe copii și tineri duminical la biserică; Iisus nu a spus „Aduceți-l la biserică!”

⁵⁶ Începutul „secularizării” Bisericii se consideră recunoașterea creștinismului ca religie licită în Imperiul roman, după anul 313, când adoptă organizarea instituțională, în defavoarea dimensiunii mistice a Trupului lui Hristos. La Christos Yannaras, *Adevărul și unitatea Bisericii*, Sofia, București, 2005, p. 105 ș.u.

Domnul nu are nevoie de o biserică plină, are nevoie de o biserică sfântă, El predică un cuvânt sfânt care trebuie să rodească în inima credincioșilor, mai tineri sau mai puțin tineri. Părintele care nu merge la biserică poate măcar să recomande copilului să meargă la Hristos sub o formă specifică, să-l învețe să se roage, să-l învețe să creadă, să-l învețe să dăruiască, să-l învețe să fie bun, să-l învețe să citească din Scriptură, să-l învețe ce e bunătatea și omenia, să-l învețe ce-i dragostea. Când ajunge în impas să nu uite niciodată că rugăciunea părintelui către Dumnezeu poate să ajute copilul mult mai mult decât își închipuie.

Sfântul Pavel recomandă următoarele: „Copii, ascultați pe părinții voștri în Domnul că aceasta este cu dreptate” și dă textul „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, care este porunca cea dintâi cu făgăduința: ca să-ți fie ție bine și să trăiești ani mulți pe pământ” (Efeseni 6, 1-3). Nu este suficient ca un copil să știe multă geografie, matematică, română, programare și altele, nu e suficient să aibă un pat unde să doarmă și o casă unde să tragă, nu este suficient să aibă hăinuțe și să fie hrănit cu multe bunătăți. Toate acestea fac parte din datoria omului care nu e neapărat creștin. Orice om face acest lucru. Mai mult, orice necuvântătoare face acest lucru, își hrănește progenitura până când aceasta este în stare să se descurce singură. Deosebirea constă în a asigura o educație sufletească, nobilă, în spiritul învățăturilor lui Dumnezeu, care a spus „Lăsați copii să vină la Mine și nu-i opriți”. Cel care nu-și educă cum trebuie copiii săvârșește o crimă pentru că în copilul needucat religios este un potențial sălaş pentru un duh de orice natură, căci nu este cu Hristos.

Apelul la Dumnezeu nu trebuie condiționat de nici un motiv: când copilul dă semne că nu mai ascultă sau că are niște probleme, calea este ca, în paralel cu grija și dragostea datorate în calitate de părinte iubitor, fiecare să cultive credința care face toate lucrurile cotidiene mult mai simple.

Învățăături dogmatice și morale

1. O imagine contrastantă redată în câteva versete, între slava dumnezeiască a lui Iisus pe Muntele Taborului și copilul lunatic, din care se poate observa idealul la care este chemată ființa umană, liberă în Dumnezeu și starea de umilire pe care o aduce aservirea față de forțele răului. Petru, Iacob și Ioan au putut vedea strălucirea luminii divine, harul răspândit de ființa dumnezeiască slăvită și neputința umană aflată sub povara răului.

2. Apostolii au fost învățați cum trebuie să fie pregătiți ei înșiși pentru a lupta cu forțele răului folosind acest caz de demonizare severă. Neputința umană a ucenicilor este depășită la venirea lui Hristos, copleșită de puterea dumnezeiască prin care aceștia nu rămân rușinați în fața cărturarilor și fariseilor, a mulțimii ostile. Biserica are și chemarea sau vocația de a vindeca, spiritual și trupește, iar demonizarea poate lua ambele forme. Fără Hristos, dacă omul ar crede că vindecă s-ar asemana orbului care conduce pe orb. Hristos devine „călăuză orbului care călăuzește pe orb.”⁵⁷

⁵⁷ John Richards, *But Deliver us from Evil*, The Seabury Press, New York, 1974, p. 5.

3. Experiența comuniunii cu Dumnezeu îi întărește pe ucenicii care fuseseră părtași la vederea luminii dumnezeiești. Credința este întărită prin experiență și experiența devine posibilă dacă este susținută de credință și hrănită prin rugăciune și post.

Hristos înviat și relația lui cu materia: „pescuirea” prin Evanghelie

Marea este asimilată în Sfânta Scriptură cu taina, misterul. Este mijlocul prin care locuitorii din jur își câștigă existența, sursă de hrană și simbol al morții, ceva care atrage și înfricoșează, în același timp. Chiar pentru oamenii de știință, mare este un spațiu necunoscut. Cercetătorii coboară la adâncimi tot mai mari, trimit sonde și descoperă că adâncurile mării conțin taine încă dificil dacă nu imposibil de explicat. În adâncurile ei trăiesc „vietăți mici și mari” (Psalmul 103, 26), care nu se știe cu ce se hrănesc, care au o presiune interioară extraordinară și care trăiesc în răceala și întunericul abisului. Cu toate acestea, este o formă de viață încă nedescoperită, pe care Dumnezeu a rânduit-o și care poate, în timp, va descoperi omului alte dimensiuni ale acestei creații atât de diverse. Marea este, așadar, locul și metafora întinderii nesfârșite. Este partea creației făcută ca mediu de existență a viețuitoarelor, menționată de la început în referatul despre creație, apa fiind elementul creat fără de care nu există viață (Facere 1, 21). În combinație cu lumina, apa este sursa vieții; prin ele se produce fotosinteza. În mare, așa cum spuneam, se descoperă lucruri nebănuite. Cercetătorii afirmă că în mare există rezerve de hrană,

esențiale pentru planeta al cărei populație crește la număr. Populația umană se multiplică exponențial, ceea ce ridică deja problema asigurării hranei. Se vorbește deja de o criză alimentară la nivel mondial, criză amplificată de cei care folosesc produse agricole pentru a-și asigura luxul. Criza alimentelor nu este determinată de numărul oamenilor, ci de standardul de viață la care s-a ajuns și la care omenirea nu este pregătită să renunțe. În Europa, de exemplu, criza alimentară este determinată de cultivarea masivă a plantelor folosite în producerea combustibilului bio. Pentru a întreține un automobil de acest fel, o singură persoană poate să folosească de zeci de ori mai mult teren arabil decât cei care îl cultivă pentru a-și întreține viața.

Prin creație, omului i s-a dat inteligența și menirea de a administra pământul, dar se constată că eșuează adeseori în a alege soluții de conjunctură și de termen scurt. Dorința de a consuma cât mai mult duce inevitabil la pauperizarea unor categorii și la epuizarea resurselor neregenerabile. Creștinismul a învățat și practicat cumpătarea, dărnicia și hărnicia, descoperind în creație pe Dumnezeu care a dăruit un mediu perfect de viață. Învățăturile lui Iisus Hristos au o dimensiune practică, arătând că, în toate, omul trebuie să învețe adevărata cunoaștere din natură. În același timp, marea are și turbulențele ei, are primejdiile ei. De aceea, marea nu este nici bună, nici rea prin ea însăși. Este bună pentru resurse și se știe că hrana de mare este una din cea mai bogată în calorii și cea mai sănătoasă.

În același timp, marea poate să fie periculoasă; un vânt puternic sau un val uriaș poate produce tragedii de neimaginat. Când pe un vas se află un comandant înțelept și

experimentat, vântul cel puternic poate să fie șansa de a merge mai departe, valul cel înalt poate să fie depășit prin înțelepciune și prin experiență, iar forța lui pentru a duce corabia la destinație. Nimic din ceea ce a creat Dumnezeu nu este rău. Fiecare element al creației este subiect de exprimare a libertății, înțelepciunii și cumpătării omului. Dumnezeu a dat omului înțelepciunea să folosească cu chibzuință și cu măiestrie lucrurile create. Dacă marea este, pentru unii, o simplă întindere de apă, pentru alții locul de distracție, pentru mulți este singura sursă de venit și de hrană, de supraviețuire; este copleșitoare, amenințătoare dar și dătătoare de speranță. Folclorul grec (Grecia este înconjurată de apă și are nenumărate insule) este plin de istorii legate de viața pe mare. Aproape toate cântecele de dor sunt țesute în jurul faptului că persoana iubită pleacă pe mare pentru a pescui și a întreține familia, iar marea devine protectoarea marinarului sau pescarului care a plecat în căutarea hranei. În același timp, femeia rămasă acasă imploră marea să nu-i facă nici un rău și, la vremea potrivită, să-l aducă, să-l dăruiască din nou familiei întreg și nevătămat. Olanda este o altă țară a cărei existență este intrinsec legată de mare. Marea, spun ei, este cea mai mare prietenă și cel mai mare dușman al poporului olandez; prietenă din cauză că, fără mare, Olanda n-ar exista; dușman pentru că poate oricând să înghită jumătate din teritoriul țării, aflat sub nivelul mării.

În Țara Sfântă, Mântuitorul folosește imaginea mării pentru a da învățături practice. Ca Dumnezeu adevărat, știa ce înseamnă marea, cu toate ale ei. El folosește imaginea Lacului Ghenizaret, numit și Marea Tiberiadei, ca pe o comunitate: are apă potabilă, poate să fie băută de animale și,

bineînțeles, este folosită pentru a iriga colina care începe ușor din mare și se ridică foarte frumos, lin, în partea de vest. În jurul lui trăiau oameni în comunități pescărești, îndeletnicire care le asigura traiul zilnic.

De aici i-a chemat Iisus pe Simon Petru, Ioan, Iacob și alții care erau de profesie pescari, fără a le spune ce le va cere. Era începutul activității publice a Mântuitorului, timp în care ucenicii îl însoțeau sporadic, revenind cu regularitate la preocupările zilnice. Așa se explică faptul că unii ucenici se chinaseră o noapte să pescuiască, fără nici un rezultat. Dimineața, Iisus era pe malul Lacului Ghenizaretului unde îi vede, pe ei și mulțimea de oameni adunați în jurul lor, poate pentru a cumpăra din peștele prins peste noapte. Iisus urcă într-o corabie dintre cele două acostate la țărm care aparținea lui Petru și-i spune să se îndepărteze de mal, ceea ce el a și făcut, iar Mântuitorul a început să-i învețe de pe corabia devenită amvon. Învățătorul folosea marea drept „altar”, corabia drept pupitru de la care îi învăța, iar dealul lin care se înălța era ca un amfiteatru de universitate sau de casă de cultură în care oamenii puteau să asculte.⁵⁸ Nu știm despre ce le-a vorbit. Cert este că trebuie să fi fost ceva foarte interesant de vreme ce ei au stat multă vreme și au ascultat. Iar la sfârșitul acestor cuvinte Mântuitorul, poate pentru apostoli, poate pentru a obiectiva ceea ce le-a spus ascultătorilor, îi spune lui Petru să mâne corabia mai la adânc și să arunce mrejele. Triști și obosiți după o noapte de osteneală zadarnică, l-au impresionat pe Domnul. Cei care au

⁵⁸ Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *Predici exegetice la Duminicile de peste an*, Teofania, Sibiu, 2001, p. 146.

venit la malul mării doreau, probabil, să cumpere din rodul pescuirii. Petru era cel mai în vârstă și cel mai experimentat pescar, cel care făcuse lucrul acesta toată viața. Am spune că meseria nu mai avea taine pentru el, de aceea îi replică delicat Mântuitorului: „Toată noaptea ne-am trudit și nimic nu am prins, dar, după cuvântul Tău, voi arunca mrejele” (Luca 5, 5). Cu alte cuvinte, Petru, într-un acces de curtoazie, deși nu era sigur că Mântuitorul avea să fie învățătorul, ascultă de El. Îl văzuse pe Iisus șezând în corabie și învățând. Din tradiția templului iudaic se știe că învățătorul nu predă stând în picioare, ci așezat. Ucenicii au aruncat mrejele și, la scurt timp, acestea sau umplut de atât de mult pește încât corabia stătea să se scufunde. Pentru că n-au putut s-o tragă la mal din cauza acestei recolte bogate, Simon Petru a chemat în ajutor pe Iacob și Ioan cu o altă corabie. Împreună, au tras la mal mrejele și au avut o pescuire neașteptat de mare în zorii acelei zile, în termen de câteva minute.

Planul pedagogic al lui Hristos este limpede: le vorbește oamenilor, le arată care este adevărul credinței, le dăruiește rod pentru ascultare. Planul lui Dumnezeu este întotdeauna bun: întâi transmite ceva, omul preia sau nu mesajul, apoi vine lecția. Lecția poate să fie spre progres, când omul este receptiv, sau poate fi dureroasă, când omul alege contrariul voii lui Dumnezeu. De data aceasta, Petru învățat o lecție definitivă: din cauză că a ascultat de Mântuitorul, s-a împlinit dorința lor simplă, pentru care se osteniseră toată noaptea, dar s-a și încredințat că Hristos împlinește întotdeauna ceea ce promite. Minunea îl ajută să înțeleagă mai bine cine este Hristos, lucru redat din versetul final: „au lăsat toate și i-au urmat lui” (Luca 5, 11). Dacă până atunci încă mai cochetau

cu ideea de a refuza să devină ucenicii lui Hristos, de data aceasta, când au văzut cât de simplu a fost pentru Fiul lui Dumnezeu să facă din toată dezamăgirea, tristețea și eșecul uman o împlinire, hotărârea lor a fost luată definitiv.

Petru cade la picioarele lui Iisus și-i spune: „Ieși de la mine, Doamne, că sunt om păcătos” (Luca 5, 8). Nu era mai păcătos decât alții, dar atunci când vede minunea, darul lui Dumnezeu în viața lui, realizează distanța astronomică între Dumnezeu și făptură. Petru, pe de o parte, vrea ca Iisus să plece de la el, dar El tocmai atunci îl confirmă pentru misiune: „Nu te teme; de acum înainte vei fi pescar de oameni” (Luca 5, 10), iar Petru lasă tot și merge după El.

Mulți exegeți se limitează la explicarea minunii în sine, respectiv prinderea peștilor și rezistența mrejelor, dar adevărata minune se petrece în inima lui Petru și a altor ucenici care se transformă necondiționat și devin ucenici până la moarte. Petru practică două virtuți: încredințarea și ascultarea. Acestea au devenit cumva specifice mediului monahal. Monahul este cel care se încredințează voii altcuiva, pe care îl numește părinte și învățător, iar ascultarea devine vehicul spre mântuire. Prin ele, monahul crește duhovnicește, cultivă relația de dragoste față de duhovnicul și învățătorul său, față de stareț sau oricine l-ar povățui pe calea mântuirii. Trebuie menționat că ascultarea nu trebuie să se reducă la spațiul monastic. Principiul elementar al educației clasice se baza pe ascultare și respect: cel mai mic să asculte de cel mai mare, elevul să asculte de învățător, studentul să asculte de profesor, ucenicul să asculte de maestru, în așa fel încât să poată să învețe și educația să devină mântuitoare.

Rebeliunea nu apare în Sfânta Scriptură. Iisus transmite învățătura cu dragoste, este primită cu dragoste și cel care are de învățat învață cu plăcere. În procesul didactic se crede că un copil iubește materia dacă îl îndrăgește pe profesorul care o predă. Profesorul trebuie să-i inducă nu setul de cunoștințe și informații, ci în primul rând modelul, astfel încât copilul se apropie de profesor și, în felul acesta, începe să iubească și materia pe care o predă. În aceasta constă esența viitorului specialist. Simon Petru se arată a fi un elev care are încredere: „Doamne, după cuvântul Tău voi arunca mreaja” ceea ce face. Din ascultare, Petru află că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, lasă totul și îl urmează, devine pescar de oameni și avea să moștenească Împărăția Cerurilor. În istorisirile folclorice despre Împărăția lui Dumnezeu, Sfântul Petru apare ca cel care stă la ușa raiului, poartă cheile paradisiului și decide cine va intra și cine nu.

Încrederea învață că, deși nu este ușor de acceptat sfatul cuiva mai neexperimentat, a asculta de el poate aduce roade. Încrederea face ca, în momentul încercărilor să nu se cadă pradă deznădejzii și abandonului. Orice lucru bun trebuie dus mai departe, făcut chiar și când rațiunea dă semne că nu sunt multe șanse de reușită. Încrederea depășește rațiunea. Dezamăgirea nu trebuie să conducă la deznădejde. Petru era trist și dezamăgit că nu prinsese nimic; totuși, nu era deznădăjduit. Nu există om care să nu fi trăit sentimente de dezamăgire sau sentimente de spaimă sau sentimente de nesiguranță, de neîncredere. Ele sunt umane, sunt firești. Ele vin fără să poată fi împiedicate. Dar nu trebuie să rămână, să pună stăpânire pe natura omului. Deznădejdea sau eșecul neîncrederea, nesiguranța pot să conducă la păcatele

împotriva Duhului Sfânt. Omul are în permanență resursa de a-și pune nădejdea în cineva care este mai presus de sine și, prin aceasta, să meargă mai departe.

Cine Îl caută pe Hristos nu caută cuvinte frumoase și nu găsește doar cuvinte frumoase. Urmarea lui Hristos nu este numai frumusețe. Este și frumusețe, dar este și jertfă, este și abundență materială, nu numai spirituală. Când omul este înțelept și-l caută pe Dumnezeu, când primește abundența materială, nu uită de Dumnezeu. A existat și un bogat căruia i-a rodit țarina, căruia Dumnezeu i-a dat, poate era un om bun, era un foarte bun administrator, un bun manager și a câștigat mult, i-au rodit toate, dar a greșit în momentul în care pierde chibzuința, darul înțelepciunii sub imperiul averii. Chiar când Dumnezeu răspunde prin multă abundență, prin strictul necesar material e extrem de important și folositor, ziditor ca abundența să nu fie folosită spre lux. Apostolii au prins acești pești pentru a li se arăta care este vocația lor: a aduce oameni la Evanghelie. A fi pescar de oameni nu este o meserie, este o misiune, preoția este o misiune. Mântuitorul i-a promis lui Petru, iar el a învățat acest lucru: nu a prins numai pește, ci și oameni, la pogorârea Duhului Sfânt (Faptele Apostolilor 2), când Apostol Petru ia cuvântul și le vorbește, imită pe Învățătorul. Hristos le vorbise și le umpluse mrejele cu pești, Petru le vorbește îi sensibilizează, apoi le răspunde „Pocățiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi și veți lua Duhul Sfânt.” Atunci s-a format prima comunitate bisericească de trei mii de oameni, la Ierusalim.

Binecuvântarea lui Dumnezeu se trimite prin cuvântul Lui și prin muncă. Apostolii nu stăteau, plecau la pescuit când timpul le permitea și era nevoie de hrană. Mântuitorul îi

găsește muncind și le trimite binecuvântarea acolo, la locul de muncă. Fără muncă nu există binecuvântare, dar munca nu trebuie să îndepărteze pe cineva de Hristos. Apostolii l-au primit pe Hristos deși erau obosiți, l-au primit în corabie, în casa lor, la locul lor de muncă. Munca pentru întreținerea vieții nu poate justifica preocuparea pentru viața veșnică și nici invers. Munca trebuie făcută în așa fel încât și Hristos să aibă loc în viața creștinului. Șase zile pe săptămână sunt dedicate mai cu seamă muncii, dar este atât de important ca, în a șaptea zi, credinciosul să primească în „corabia” sa pe Hristos. Odată primită binecuvântarea Lui, ea trebuie transmisă și altora.

Biserica este asemănată cu o corabie în iconografie și în imnologie, purtată fiind pe valurile vieții. Ea este aceea care este condusă de cârmaciul iscusit, Mântuitorul Iisus Hristos, către care privesc din adâncurile mării oamenii ca la singura salvare.

Învățăături dogmatice și morale

1. Hristos așteaptă un pas mic din partea fiecărui credincios pentru ca El să se îndrepte spre acela și să-i dăruiască mai mult decât își poate închipui. „A striga” către Dumnezeu, cum mărturisește psalmistul (Psalmul 118, 145-146), înseamnă în primul rând a lua inițiativa, a exprima încrederea că glasul este întotdeauna auzit. Încrederea în Dumnezeu va aduce la distanță mică, în timp sau spațiu, semnul providenței, care ratifică încrederea omului.

2. Petru este cel care dă mărturie în numele apostolilor despre atotputernicia și atotștiința lui Iisus ca Dumnezeu. În

aceasta calitate, El nu numai cunoaște, ci domină creația, căci niciodată Petru nu văzuse atât de mult pește într-un singur loc, deși avea o viață de experiență ca pescar. Iisus se dovedește a fi „Domn al cerului și al pământului”.

3. Prin minunea pescuirii are loc o revelație a slavei lui Hristos într-o manieră pe care numai ucenicii o puteau înțelege. În fața acesteia, unii își pot pierde cumpătul, dar ea nu trebuie să contribuie la exprimarea puterii ucenicilor pe baza autorității Stăpânului, ci la primirea ei cu smerenie.

4. Iisus este prin excelență Pescarul de oameni, creștinismul își asumă simbolul peștelui pentru a-L desemna pe Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu Mântuitorul („ihthis”, pește), imprimat pe monumente, pe potire, inele și altele. El răspunde rugăciunii celei mai simple: „Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!”⁵⁹

5. Acolo unde abundă binecuvântarea lui Dumnezeu, iar omul o percepe, ea îl conduce la conștientizarea stării de păcat prin comparație cu cea de har. A fi prins de Domnul este cea mai mare binecuvântare, care devine operantă prin dorința credinciosului de a aduce și pe alții la Hristos.

⁵⁹ „Rugăciunea lui Iisus indică problema omului și soluția lui Dumnezeu [...] Este o afirmație a credinței în Iisus Hristos ca Dumnezeu adevărat și om adevărat”. Episcop Kallistos Ware, *Ortodoxia, calea drepteii credințe*, Traducere de E. Chiosa, G. Jacotă și Pr. D. Ailincăi, Ediția a II-a, Trinitas, Iași, 1999, p. 87.

Mântuirea - darul lui Hristos

Mântuirea începe cu dialogul. Iisus inițiază discuția cu un tânăr care vine la El cu întrebarea esențială a vieții „Ce să fac să am viață veșnică?” (Marcu 10, 17). Prezența creștinului în biserică la diferitele sărbători și slujbe este un mod de a-L întreba pe Iisus același lucru, fără cuvinte. Se crede că viața veșnică sau ceea ce este cunoscut în teologie drept desăvârșirea sau mântuirea, poate fi realizată prin efortul uman exclusiv.⁶⁰ În acest caz, întrebarea „Ce să fac să mă mântuiesc?” devine retorică. Primul care a problematizat mântuirea proprie, făcând abstracție de ceilalți apostoli, a fost Sfântul Pavel, care l-a căutat pe Iisus cu toată inima, din momentul în care s-a întors și a devenit din prigonitor apostol, a început prin a întreba „Cine ești, Doamne?” (Fapte 9, 5). Întrebarea despre mântuire și-a pus-o arătând că din momentul în care cunoaște pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, omul se întreabă instantaneu despre mijloacele de mântuire. El răspunde prin Epistola adresată efesenilor, în capitolul 2, unde spune că mântuirea este darul lui Dumnezeu: „Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit, pe noi cei ce eram morți prin greșelile noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos – prin har sunteți mântuiți! Și împreună cu El ne-a sculat și împreună ne-a așezat în

⁶⁰ Pelagianismul (după numele promotorului lui, călugărul Pelagius, din Roma) este cea mai cunoscută erezie, datând de la sfârșitul secolului al IV-lea, care susținea că pașii fundamentali în procesul mântuirii îi face omul, fără ajutorul harului divin. *The Oxford Dictionary of Christian Church*, edited by F.L. Cross, Oxford University Press, London, 1974, p. 1058.

ceruri, întru Hristos Iisus, ca să arate în veacurile viitoare covârșitoarea bogăție a harului Său, prin bunătatea ce a avut către noi întru Hristos Iisus. Căci în har sunteți mântuiți, prin credință, și aceasta nu e de la voi: este darul lui Dumnezeu; nu din fapte, ca să nu se laude nimeni. Pentru că a Lui făptură suntem, zidiți în Hristos Iisus spre fapte bune, pe care Dumnezeu le-a gătit mai înainte, ca să umblăm întru ele” (Efeseni 2, 4-10). Mântuirea este rodul harului coplesitor al lui Dumnezeu care se dăruiește omului prin botez și care se reactualizează, se întărește și se întetește prin credință. Faptele, spune Sfântul Apostol Pavel aici, au o doză de risc: pot fi făcute de ochii lumii. Fiecare om își construiește o imagine pe care o exportă. Este cazul mai ales datorită progresului realității virtuale, în care omul trăiește ispita de a înșela: pe cei care privesc, pe cei care ascultă și văd ceea ce li se arată. Sfântul Apostol Pavel întrevede riscul faptelor bune care pot duce la îngâmfare, deși se știe că mântuirea se lucrează, se zidește, se solicită prin credință și prin fapte bune, în puterea harului. Faptele bune nu trebuie făcute pentru a schimba ceva din imaginea proprie publică, pentru comparația cu alții care sunt „mai puțin buni”, ci să constituie modul de a fi al omului, adică să fie ceea ce este doar atunci când face fapte bune. Acesta este idealul creștin: starea de bună făptuire ca stare naturală a creștinului. Pavel spune că cineva, dacă dă mai multă milostenie, nu este mai virtuos decât altul, simțind nevoia ca fapta să se știe, nici nu trebuie să pretindă reciprocitate beneficiarului sau lui Dumnezeu. Creștinismul ar deveni meschin și mercantil, poate chiar interesat: pentru o faptă relativ bună dar trecătoare pe pământ, dorește să obțină cel mai mare dar existent,

mântuirea sufletului. Apostolul Pavel arată că mântuirea este darul pe care îl dă Dumnezeu prin har fiecăruia, în măsura în care omul își exersează credința și aceasta se vede în buna conviețuire și buna făptuire. Până unde merge bunătatea omului? Este întrebarea pe care și-o pune un tânăr în Sfânta Evanghelie. Mântuitorul, până la întâlnirea cu tânărul, binecuvântase copiii, dăduse unele sfaturi și învățături simple. Tânărul vine cu o întrebare grea, care avea să-i încurce și pe apostoli. Ce să fac să am viață veșnică? Evanghelistul istorisește acest eveniment arătând că tânărul nu pune întrebarea cum trebuie. Mântuitorul îi răspunde: „să intri în viața veșnică”, în vreme ce tânărul dorește „să aibă viață veșnică.” Deși tânărul avea multe lucruri, n-avea viață veșnică sau n-avea garanția că va avea și viața veșnică. Viziunii materialiste a tânărului, Iisus îi opune o altă cale de a dobândi mai mult decât ceea ce își dorește. El avea ceva ce îl conducea departe de ceea ce își dorea să aibă: multe bogății. Totuși, nu bogățiile reprezentau obstacolul și nemulțumirea interlocutorului: lui îi lipsea ceva în care Iisus întrevede căutarea. Bunurile materiale constituiau proprietățile imprescriptibile și intangibile, fără ele nu concepea viața. Poate erau dobândite prin moștenire, poate prin mijloace corecte, oneste. Faptul că el practica și virtuțile legii mozaice ne face să plecăm de la prezumția de nevinovăție și dorința sinceră de a găsi un răspuns concret la o problemă existențială. Era un om bun și dorea să știe cât de bun mai poate să fie omul.

Tema de plecare era binele, cu care deschide dialogul, numindu-L pe Hristos, „Învățătorule bun”! Un joc de cuvinte și de situații în care se împletește inteligența și sinceritatea.

Tânărul știa că este mai bun decât Iisus, pentru că practicase toate virtuțile. Mântuitorul Hristos ia întrebarea în sens retoric, răspunzând ca și cum nu a înțeles subiectul: ceea ce este scris în Lege, unde tânărul citea. Învățătorul știa că tânărul are preocupări religioase. Iisus îi repetă cinci porunci din Vechiul Testament și una suplimentară, de care nu auzise: „să nu ucizi, să nu desfrânezi, să nu furi și să nu depui mărturie mincinoasă sau să nu minți”. Patru porunci negative, după aceea îi dă două porunci pozitive: „să cinstești pe tatăl tău și pe mama ta și să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși”. Ce aducea Iisus nou era dimensiunea pozitivă a legilor, diferită de metoda prohibitivă vechi-testamentară. Iisus a recomandat ucenicilor și ascultătorilor *Fericirile*, le-a spus cum să se roage, cum pot să țină posturile, cum pot să se mântuiască, cum pot să ajungă la cunoașterea lui Dumnezeu. Din dialogul înfiripat se vede cum faptele bune formale pot avea repercusiuni negative asupra sufletului însuși: „Toate acestea le-am păzit din tinerețile mele,” sau „nu-mi lipsește nimic, îți dai seama cât sunt de bun!”. Iisus Hristos îi răspunde „una singură îți mai lipsește”. Intervine puterea dumnezeiască a lui Iisus și chemarea radicală pentru cel care caută adâncimile existenței veșnice: trebuie să depășească superficialul, văzutul, palpabilul, mândria. Tânărul pare că a vrut să acceseze tocmai acest spațiu și Iisus îi demască problema cea mai delicată a sufletului său: atașamentul de avere. Dacă ar fi fost un tânăr iubitor de Internet, chiar dacă n-are avere, Iisus i-ar fi spus „renunță la Internet, renunță la calculator, ia-ți crucea și urează-mi Mie”, adică în loc să stai trei ore în fața calculatorului dimineața de duminică, mergi două ore și stai la Sfânta Liturghie, roagă-te, meditează, fă o

faptă bună. Iisus, de fapt, punctează exact ceea ce tânărul nu vroia să audă. Se întristează când constată că recomandarea este peste puterile sale.

Trimiterea lui Iisus îi pune în dilemă inclusiv pe apostolii participanți și, în același timp, spectatori la acest dialog care se întreabă, încurcați „Și atunci, Doamne, cine poate să se mântuiască?” Hristos le răspunde, din nou ca și cum nu ar fi înțeles întrebarea, „Cele ce nu sunt cu puțință la oameni, sunt cu puțință la Dumnezeu.” Concluzia imediată este că mântuirea nu este cu puțință la oamenii singuratici și pătimiși, la oamenii care nu au puterea să renunțe la ceva material. Iisus propune o ierarhizare, o prioritizare a lucrurilor din viața pământească: nimic nu este rău pe pământ, totul este bun în funcție de modul cum sunt folosite bunurile materiale. Avuția nu este rea, Internetul nu este rău, pasiunile frumoase nu stau în calea mântuirii. Întreaga creație este bună și este dată omului să se bucure de ea, în așa fel încât să nu se îndepărteze de Dumnezeu, să nu se întristeze atunci când trebuie să se despartă de ea.

Intrarea în Împărăția lui Dumnezeu este echivalentă cu mântuirea sau realizarea comuniunii de iubire dintre sufletul omului care îl caută pe Dumnezeu cu harul Sfintei Treimi. Împărăția lui Dumnezeu este asimilată cu starea de binecuvântare cu împlinirea poruncilor care aduce pacea și împlinirea pe pământ, dând sufletului nădejdea nezdruccinată de comuniune cu Dumnezeu în veșnicie. Iisus Hristos a recomandat ca prioritatea să fie căutarea împărăției lui Dumnezeu și dreptatea lui, la care se vor adăuga toate celelalte. Omul modern le-a așezat invers: caută cu aviditate

toate cele pe care le dorește, infinitul în finit, iar Dumnezeu primește un loc în viața omului doar în partea finală a vieții.

Nu există dogme adresate tinerilor și dogme adresate celor de vârsta a treia. Textul evanghelic arată că Iisus încearcă să învețe pe tânăr cât de mare este diferența între a ști și a voi și apoi diferența între a voi și a face. Din neputința creștinului de a face ceea ce știe că e dator să facă, din neputința de a renunța la materialul din el, din aroganța mentală și autosuficiența rațiunii, omul a născut ateismul, căci ce altceva este ateismul decât a-i întoarce spatele lui Dumnezeu. Apostolul Pavel recomandă ca lupta împotriva atașării de lucrurile văzute, controlul ierarhiei lucrurilor se face numai cu ajutorul harului lui Dumnezeu care este covârșitor, deși omul dorește să facă totul singur. Harul inspiră în deciziile bune, întărește voința de a face ceva dă încredere în reușita oricărei acțiuni bune. Tensiunea dintre dorință și comportamentul cotidian dispare atunci când omul se străduiește să și împlinească ceea ce știe.

Spre surprinderea multora, textul Sfintei Evanghelii nu pune problema bogăției *per se*, iar Iisus nu vrea să rezolve problema bogăției nici în vremea Sa, nici în viața omenirii. El este suficient de realist ca să știe că acumularea de bunuri va fi preocuparea permanentă a omenirii. Nu există om care să nu vrea să fie mai bogat decât este, decât dacă a trăit experiența convertirii, dacă a înțeles ce trebuie să facă să se mântuiască. Unii își doresc foarte mult, alții mai puțin, dar toți doresc să aibă mai mult decât au. Iisus nu rezolvă și nu vrea să rezolve problema bogăției, ci modul cum se atașează omul de ea, modul cum creștinul pune în viața proprie ordine în lucrurile importante, în lucrurile urgente: care sunt

prioritățile vieții pământești și relația în care aceasta se află în relație cu viața veșnică?

Din text se deduce o situație veche pe care nici creștinismul nu a putut să o depășească decât prin persoane model: că idolul fiecărui tânăr este banul. Orice tânăr dorește bani, cât mai mulți bani. Dacă are bani are influență, are siguranță de sine, cu banii poate să-și cumpere și să dobândească lucruri pe care alții nu le au. Banii conduc la un anumit tip de comportament, atitudine socială și, fără îndoială, îndepărtarea de Dumnezeu. Banul aduce cu el ignoranța și aroganța: neglijarea nevoilor celorlalți și superioritatea proprie prin ceea ce omul are nu prin ceea ce este. Banii sau dorința de a-i avea și înmulți conduc la multă violență și multă nedreptate în societatea modernă. Ei motivează lăcomia unora și justifică arivismul altora. Tot datorită banilor se promovează un lucru absolut greșit în educația copiilor, carierismul, dorința de a avea, de a accesa posturi cât mai bine văzute în societate, indiferent cum se ajunge acolo. Este mediul ideal pentru corupție. Toate acestea conduc la îndepărtarea de principiile morale pe care Mântuitorul Iisus Hristos le recomandă tânărului cu care dialoghează.

Mai mult sau mai puțin retorică, întrebarea trebuie să apară și în mintea omului începutului de secol XXI: ce lipsește lumii astăzi și ce trebuie să facă fiecare om să intre în viața veșnică? Fiecare om trebuie să aibă o imagine foarte clară unde se află pe scara morală în raport cu așteptările lui Hristos sau, altfel spus, cât este de bun? Tânărul bun, practicant al virtuților, educat în cele sociale și religioase, conștient de propria valoare, cu destulă stimă de sine simte că

ceva îi lipsește ca să fie mai bun. Limita superioară a bunătății umane nu există. Când Îl numește pe Iisus „Învățătorule bune”, El îi răspunde: „Nu mă numi bun (ca om), pentru că numai Unul Dumnezeu este bun”. Sfântul Grigore de Nyssa, când vorbește despre progresul duhovnicesc sau despre bunătate spune că nu există limită, pentru că bunătatea înalță pe om către Dumnezeu dar nu există un final previzibil sau tangibil. Bogat în cele materiale, tânărul din evanghelie este sărac în a se cunoaște pe sine. Nu și-a dat niciodată seama înainte că este atât de împătimit de avuții, că îi este atât de greu să ia decizia radicală a schimbării, a cursului vieții proprii. Este lipsit de iubire, că dacă ar fi avut iubire mai multă de Dumnezeu nu s-ar fi întristat. Dacă ar fi avut iubire mai multă de semenii, poate nu era atât de bogat încât și Iisus să se mire de multele avuții pe care le avea. Era sărac în perceperea bunătăților cerești.

Evanghelia învață că, fără dragoste de Dumnezeu, toate bunurile sunt fără valoare, iar iubirea față de Dumnezeu încurajează iubirea practică sau ortopraxia față de semenii, încurajează dimensiunea practică a credinței. Întrebarea „Ce să fac să intru în viața veșnică?” trebuie să fie constanta vieții creștine. Dacă este constantă în viață și subconștientul va începe să lucreze pentru mântuire, nu numai faptele văzute. A dăruii cu bună știință înseamnă a dăruii lui Dumnezeu bucuria de a mântui, El care a dat omului libertatea de a-i refuza totul, inclusiv mântuirea. Ucenicii au simțit această dilemă personală încât L-au întrebat pe Iisus: „Cu noi, cei care am lăsat toate și Ți-am urmat Ție, cu noi ce va fi?” Iisus le promite că vor șede pe douăsprezece scaune de judecată, judecând semințiile lui Israel. Și totuși, între cei doisprezece

era și Iuda. Hristos, deși i-a promis lui Iuda că va fi pe scaun de judecată și va judeca una din semințiile lui Israel, a refuzat. Omul se poate îndrepta spre o cât mai strânsă relație cu Dumnezeu sau se poate îndepărta prin propria voință. El vede în oameni delicvenți, deși știe că unii vor deveni, alții nu. Iisus vede în oameni fapte divine și vrea ca toți să se mântuiască și să ajungă la cunoștința adevărului. N-a făcut discriminare spunând că unsprezece vor sta pe scaune de judecată iar unul îl va vinde. Dumnezeu îl tratează și pe delincent ca pe sfinți. Și îi dă și lui Iuda calitatea de apostol, dreptul de a fi unul dintre judecătorii semințiilor lui Israel. Dar libertatea omului, materializată în cazul de față prin Iuda, este atât de mare încât Îl refuză pe Dumnezeu. A refuzat, a renunțat la toate și l-a urmat până la un punct. De aceea a pierdut totul, dar Dumnezeu i-a respectat opțiunea.

A dori desăvârșirea înseamnă curajul de a lua decizii. Unii iau decizia de a trăi viața creștinească autentică, alții de a o trăi formal, iar alții de a o refuza. Ideea pe care o transmite textul evanghelic este că cine a luat o decizie liber, neconstrâns, nu trebuie să se întoarcă din drum. Cine a luat această decizie, bine este să respecte libertatea lui Dumnezeu, așa cum Dumnezeu i-a respectat libertatea. În sfârșit, fiecare om are undeva, în adâncul sufletului, întrebarea tânărului „Ce îmi lipsește?” Evanghelia recomandă ca fiecare să-l invite pe Hristos în suflet și, în felul acesta să afle ce îi lipsește. Nu fiecăruia îi lipsește același lucru, fiecăruia îi lipsește ceva specific, dar trebuie să fie pregătit ca El să recomande lucruri care să-l surprindă, lucruri pe care omul crede că le știe numai el. Răspunsul la chemarea Lui Hristos, îi dă posibilitatea de a se bucura de mântuirea fiecăruia, bucurie pe

care o resimt cetele îngerilor și, prin extrapolare, i se dă lui Dumnezeu ocazia de a așeza fiecare suflet mântuit pe tronul de judecată, alături de Hristos, în Împărăția lui Dumnezeu.

Învățăături dogmatice și morale

1. Mântuirea este un proces complex în care decizia ultimă o are Dumnezeu, fără o rețetă generalizată: nu se obține nici pe criterii de merite, nici prin faptele legii, nici numai prin credință, ci printr-o combinație personalizată a tuturor puterilor spirituale ale persoanei.

2. Hristos este singurul om fără de păcat, iar întrebarea „de ce mă numești bun?” nu impietează asupra stării Lui de nepăcătuire, ci este expresia supunerii benevole față de Dumnezeu Tatăl care îl trimite, îl învață, îl sfințește, îl învie și îl slăvește. Este vorba despre calitatea de Fiu, originat de Tatăl, ca Cel care face „voia Tatălui” (Ioan 5, 43; 6, 40).

3. Bogăția nu este centrală în predicăția lui Iisus Hristos. Ceea ce încearcă să deștrădăcineze în dialogul cu tânărul bogat este atașamentul acestuia față de posesiuni, înrobirea inimii prin bogăție.⁶¹ Renunțarea la averi se face numai în măsura în care se aplică dragostea față de Dumnezeu cu severitate, în măsura în care mântuirea devine prioritară, încât omul să fie dispus la sacrificiu.

⁶¹ „Dacă îți centrezi viața și identitatea pe bani și bogății, vei ajunge să fii măcinat de griji și invidie cu privire la bani. Vei fi dispus să faci lucruri imorale numai pentru a-ți menține nivelul de viață ridicat, ceea ce în final îți va distruge viața”, spune Søren Kierkegaard. Timothy Keller, *The Reason for God...*, p. 276.

4. Bunurile Împărăției pe care Iisus le promite ucenicilor pentru orice renunțare la bunurile acestei lumi (Luca 6, 23 și 12, 35-37) sunt mai frumoase decât pot ei să își imagineze și mai prețioase decât orice bun pământesc. Chiar și ordinea lucrurilor din această orânduire lumească va fi schimbată, încât cei dintâi pe pământ vor fi cei din urmă, iar cei de pe urmă vor fi cei dintâi în Împărăția cerurilor.

5. Creștinismul nu încurajează adunarea fără limită a bogățiilor, iar când acestea există, chiar și cei care nu au o educație eminate creștină sunt îndemnați, prin întreaga organizare socială creștină, să aibă o perspectivă evanghelică asupra bogăției. Aceasta nu elimină riscurile bogăției dar crește probabilitatea fiecărui caz în parte de a depăși riscurile atașării patologice sau denaturării caracterului persoanei.

Judecata particulară, rai și iad după învățătura lui Iisus Hristos

Textul pe care îl vom aborda în cele ce urmează conține una cele mai puternice și mai evidente dogme despre legătura dintre viața de acum și viața de dincolo. Contextul în care este rostită parabola prilejuiește exprimarea învățăturii lui Hristos despre bogăție și legătura dintre cel care slujește lui Dumnezeu, să spunem „theofilul” și cel care slujește lui Mamona sau „arghirofilul”. Parabola convinge că nu cei care se fac drepti înaintea lui Dumnezeu în cursul vieții pământești sunt cu adevărat drepti înaintea lui Dumnezeu. Acest adevăr nu va fi aflat în viața terestră, ci după ieșirea din ea, în momentul în care sufletul nu mai poate să facă nimic pentru sine. Pe de altă parte, viața fără grija față de aproapele aflat în

lipsuri, viața dusă în îmbuibare individualistă, chiar dacă nu face rău cuiva în mod direct, poate fi subiect de evaluare și pedeapsă.

Textul este o mare provocare adresată fariseilor care îl ascultau din mulțime și căutau să identifice erorile sau eventualele blasfemii pe care noul învățător le-ar fi comis. Ei înșiși, arată Iisus, erau iubitori de arginți și îl ironizau sau îl admonestau pentru lecțiile nu tocmai în acord cu învățăturile iudaice pe care le dădea poporului simplu. Acum, Iisus li se adresează direct: „Voi sunteți cei ce vă faceți pe voi drepti înaintea oamenilor, dar Dumnezeu cunoaște inimile voastre; căci ceea ce la oameni este înalt, urâciune este înaintea lui Dumnezeu. Legea și proorocii au fost până la Ioan; de atunci împărăția lui Dumnezeu se binevestește și fiecare se silește spre ea. Dar mai lesne e să treacă cerul și pământul, decât să cadă din Lege un corn de literă. Oricine-și lasă femeia sa și ia pe alta săvârșește adulter; și cel ce ia pe cea lăsată de bărbat săvârșește adulter. Era un om bogat care se îmbrăca în porfiră și în vizon...” (Luca 16, 15-19). Textul se desfășoară pe două planuri: unul material și unul spiritual. În dimensiunea lui materială, textul redă o imagine familiară a unei comunități în care există bogați și săraci, unde nu putem vorbi despre nedreptate socială, ci despre o insensibilitate flagrantă: un om bogat care avea un anumit tip sau standard de viață, o existență fără griji și suferințe, marcată prin dese petreceri zgomotoase, prietenii de conjunctură și opulență în îmbrăcăminte și imagine publică. Alături de casa lui, un sărac plin de bube, abandonat în mizeria uliței, la care câinii veneau și îi lingeau rănilor ulcerate, al cărui nume, poate generic, era Lazăr. Iisus folosește această imagine plastică pentru a

accentua indiferența celui bogat în comparație cu milostenia necuvântătoarelor. Lazăr era adus, pesemne, și lăsat de cineva în fața porții bogatului pentru că el nu se putea mișca, altfel probabil că ar fi plecat, dacă a văzut că nu primește nimic, nu ar fi îngăduit câinilor să se atingă de el, dar el era atât de bolnav încât stătea abandonat în fața casei celui bogat de unde auzea cântul și veselia dinăuntru. Este o imagine oarecum nefirească, deși face parte din experiența cotidiană a omului din al treilea mileniu. Se înțelege, de aici, că Dumnezeu îngăduie, pe perioada existenței pământești, diferența, indiferența și deferența. Unii își pot permite orice, în vreme ce alții nu beneficiază nici de lucrurile esențiale pentru subzistență. Nu intrăm în detaliile privind motivele pentru care se ajunge la această polarizare, ai căror factori sunt atât de diverși.

Parabola trece în partea a doua, a lumii spirituale sau nemateriale. Lucrurile se schimbă: Lazăr se află în sânul lui Avraam, după ce sufletul său a fost dus acolo de îngeri, iar bogatul este îngropat și se chinuiește cumplit. E greu de înțeles, dar credem că este adevărat. În câteva cuvinte se creionează o învățătură atât de radicală, încât pentru unii frizează attributele lui Dumnezeu de bun, iubitor, milostiv. Imaginea îl arată pe cel care, printr-o suferință temporară asumată fără cârtire, se înalță și pe cel care, gândindu-se numai la trupul său temporar, poartă în veșnicie consecința logică a destinului sau a sfârșitului trupului în pământ, prozaic îngropat. Nu se spune absolut nimic despre luarea sufletului bogatului, trecerea lui, eventual, prin vămile văzduhului. Lucrurile sunt foarte directe și foarte simple. Bogatului nu i se dă identitatea, nu se spune în ce localitate se

află, nu se spune cum a câștigat bogăția pentru că Sfânta Scriptură nu înfierează o persoană anume care merită disprețul lumii și pedeapsa lui Dumnezeu, ci prezintă o situație veridică, ușor de identificat pretutindeni în lume. Iisus nu țintește nici la stigmatizarea bogăției în sine (există oameni bogați din generație în generație, care nu pot fi suspectați cu privire la modul dobândirii bunurilor). Textul sancționează obiceiul care este generalizat, cu privire la modul în care bogăția deteriorează dimensiunea spirituală a vieții umane. Bogatul are o viață neconflictuală, nu făcea rău nimănui, nu lua din ce nu-i aparținea, dimpotrivă, își crease cercul lui de prieteni care se întâlnesc, benchetuiesc, petrec, se îmbracă în haine scumpe și, pe lângă acestea, vor mai fi făcut și alte lucruri specifice traiului îndestulat.

Înțeles în sens metaforic, numele lui Lazăr înseamnă „neajutoratul”, „uitatul”,⁶² era uitat de oameni, neajutorat de bogat, trăind zilnic sentimentul abandonului. Lui Lazăr i se dă numele pentru a se arăta că nici un om uitat de oameni nu este uitat de Dumnezeu. Indiferent care este statutul social sau economic, el are un loc aparte, separat în Împărăția lui Dumnezeu. În tăcerea lui pământească, Lazăr se constituie într-un model, al asumării suferinței fără a se plânge. N-a spus nimic, nu l-a judecat pe cel bogat, nu a cârtit împotriva lui, nu și-a dorit bogățiile celor din casă, ci „dorea să se sature, din firimiturile care cădeau de la masa bogatului”

⁶² *Analytical Concordance to the Holy Bible*, by Robert Young, The Religious Tract Society, London, f.a., p. 593. Lazăr a devenit în Evul Mediu protectorul leproșilor, iar primele spitale erau uneori numite „lazarete”. *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, by F.L. Cross, Oxford University Press, London, 1974, p. 806.

(Luca 16, 21). Deci, avea un uimitor simț al realismului pentru că nu-și dorea mai mult decât ceea ce avea strict nevoie.

Textul are o forță schimbătoare de suflet, din cauză că este parabola vieții și parabola vieții veșnice, a vieții de aici și a vieții de dincolo. Verdictul pe care îl primește bogatul după ce trece din viața pământească nu i-l dă Dumnezeu, ceea ce arată că nu Dumnezeu are plăcerea de a pedepsi pe cineva; verdictul i-l dă Avraam. Dumnezeu „voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină” (I Timotei 2, 4). Dumnezeu îl așteaptă și pe bogat, dar verdictul lui Avraam este: „Ai avut cele bune în această viață, așa cum a avut Lazăr pe cele rele.” Parafrazând, se poate adăuga: ai avut pe cele bune, dar l-ai avut și pe Lazăr, ca cele bune să devină mai bune. Folosind lucrurile materiale cu scop egoist, centrând totul pe propria persoană biologică, face ca trecerea din viața biologică, să nu mai fie compatibilă cu viața spirituală. Neînțelegerea acestui lucru îl face să sufere. El, nemilostivul, suferă nu pentru ceea ce a făcut rău, ci pentru ceea ce ar fi putut face bine și nu a făcut, căci în viața cu Dumnezeu regulile nu sunt stabilite după coordonate umane, deseori eronate. El, pentru care starea de lucruri normală era să aibă tot și celălalt nimic, constată că el n-are nimic și celălalt are ceva ce și-ar dori: pacea și fericirea veșnică pe care crezuse că le dobândește în viața plină de desfătări. Prima suferință insuportabilă este schimbarea de sistem pe care o vede ca anormală; pentru el Împărăția lui Dumnezeu este ceva anormal atât timp cât toată viața a putut să se bucure de orice fără să se gândească decât la sine însuși și eventual la prietenii săi. Suferă și pentru că vede pe cineva

despre care credea că va avea milostivire la nesfârșit, îl vede pe Avraam. Cât a fost pe pământ nu a pronunțat niciodată formula „Părinte Avraame” dar, aflându-se în chinuri, și-a ridicat ochii și l-a văzut pe Avraam și pe Lazăr în sânul său. Până atunci nu și-a adus aminte că este fiul lui Avraam, nu și-a adus aminte că Lazăr de la poartă era tot iudeu, tot fiul lui Avraam. Și-a adus aminte că Avraam îi este părinte doar atunci când a avut nevoie de ceva exprimat în rugămintea „Fie-ți milă!” Cel căruia nu-i fusese niciodată milă cere milă de la Avraam. Presupune chiar că Lazăr îl cunoaște căci îi cere: „Părinte Avraame, fie-ți milă de mine și trimite pe Lazăr să-și ude vârful degetului în apă și să-mi răcorească limba, căci mă chinuiesc în această văpaie” (Luca 16, 24). Statutul lui de descendent din poporul ales nu este negat, pentru că Avraam îi răspunde la fel, numindu-l „Fiule”. Avraam are o oarecare empatie cu el, îi recunoaște statutul dar îi aduce aminte că și-a schimbat statutul etnic și social prin atitudine. În final, bogatul suferă din cauză că plăcerea lui gastronomică acum nu mai este potolită nici măcar cu un strop de apă, el care se bucurase de toate gusturile.

Săracul Lazăr se bucură, nu cu o bucurie trupească, nu se veselește zgomotos ca bogatul pe pământ, se bucură de pacea pe care o găsește și de re-ordonarea stării anormale de lucruri din existența pământească. Este tratat cu aceeași demnitate de fiu al lui Avraam, de fiu al lui Dumnezeu și de om. Egalitatea a fost dintotdeauna un deziderat al omenirii, dar înainte de om, a fost un dar al lui Dumnezeu. Demnitatea este parte din structura internă a omului, la fel cu disprețul nu poate fi acceptat ființial de persoana umană. A fi tratat cu demnitate presupune a măsura cu aceeași unitate, indiferent de poziția

socială. Problema nu este cât primește fiecare, ci cum i se oferă.

Din text reiese că cineva poate fi tratat cu dispreț pe pământ dar are un loc special în dragostea lui Dumnezeu, ca fiu iubit al Său. Lazăr poate fi privit ca o prefigurare a Mântuitorului Iisus Hristos. Cel mai important Lazăr este Iisus Hristos și fiecare om poate să fi trecut prin a fi fost un Lazăr, un uitat, un abandonat. În Evanghelie se arată că unul dintre apostoli I-a cerut Mântuitorului să meargă să poarte de grijă de cei ai casei, să-și îngroape pe tatăl său. Mântuitorul îi răspunde: „Vulpile au vizuini și păsările cerului cuiburi; dar Fiul Omului n-are unde să-și plece capul” (Luca 9, 58). „Uitatul” lumii nu este în primul rând Lazăr, ci Hristos, cel care nu a avut un loc de odihnă, a fost în permanență într-un pelerinaj de vestire, pentru ca mesajul lui Dumnezeu, revelația să ajungă la cât mai mulți. Lazăr, cel din Evanghelie, este primit în sânul lui Avraam, adică în comuniunea cea mai strânsă cu Dumnezeu,⁶³ cum este reprezentat și în iconografie, într-un ștergar cu care omul putea să-și prindă mijlocul. A pune pe cineva în sân, în ștergarul acesta care, la mănăstirile din Nordul Moldovei este reprezentat ca un ștergar românesc, înseamnă să-l pună aproape de sufletul lui, de pieptul lui, înseamnă cea mai strânsă, cea mai intimă comuniune a celui care a trăit drept în această lume cu Avraam și cu cei aleși ai lui Dumnezeu. Avraam este simbolul celor dreți ai Vechiului Testament și

⁶³ „Eu sunt Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacov? Nu este Dumnezeul morților, ci al viilor” (Matei 22, 32).

simbolul sălășluirii lui Dumnezeu în persoana umană. Cine este „în sânul lui Avraam” este în dragostea lui Dumnezeu.

Pentru Lazăr importantă nu este bogăția, pe care oricum nu și-a dorit-o, ci subzistența, pe când cel care o avea o folosea într-un mod individualist. Bogăția nu condamnă prin sine pe cei care o au, nici sărăcia nu mântuiește pe cei care suferă. Bogăția presupune riscul de a denatura persoana umană în raporturile cu ceilalți. Când gustul iubirii de argint se instalează în sufletul omului distruge simțul realității. Ca să sporească avuția, cel înrobit de ea abuzează, se folosește de sperjur, sau de mărturie mincinoasă, uzează de calomnie și de răzbunare.

Învățăturile care pot fi extrase din acest text evanghelic sunt relativ simple, dar extrem de importante pentru că el nu face legătura între viață și moarte, ci între viață și viața veșnică. Se înțelege că viața este începutul vieții plene, o primă parte a vieții adevărate către care Hristos îl cheamă pe om și pentru care a venit în lume. Viața de dincolo nu este doar o lume a umbrelor, cum afirmă unele denominațiuni zis „creștine”, sau un spațiu difuz în care omul nu are conștiința propriei existențe, ci este la fel de reală ca și cea de aici, doar că materia nu mai este grosieră, ci transfigurată. Sfânta Evanghelie spune că bogatul nemilostiv îl vede pe Avraam, îl vede pe Lazăr, îi recunoaște, ceea ce înseamnă că este conștient, știe unde se află, își aduce aminte de casă, își aduce aminte de familie. Este o legătură foarte strânsă între lumea de dincolo și lumea de aici. Cel de acolo are conștiința faptului că, dacă el a greșit, ar vrea să ajute pe cei care au rămas în urmă. El spune „Rogu-te, dar, părinte, să-l trimiți în casa tatălui meu, căci am cinci frați, să le spună lor acestea,

ca să nu vină și ei în acest loc de chin” (Luca 16, 27-28). Răspunsul este la fel de categoric: „Au pe Moise și prooroci” adică aveți Biblia și n-o citiți, dar dacă nu vor crede Scriptura poate să învie cineva din morți, nici pe acela nu-l vor crede. Vor găsi suficiente argumente ca să afirme că este o apariție fantomatică, este o iluzie sau orice altceva, în nici un caz să accepte adevărul biblic.

Rugăciunea celor damnați pentru cei din viață nu ajută pentru că există o distincție inseparabilă între rai și iad. Însă, rugăciunea de pe pământ pentru cei plecați ajută. Dacă bogatul s-a rugat „Părinte, rogu-te, trimite la frații mei,” el, care n-a avut niciodată timp să se roage, acum se roagă la Avraam să facă cumva ca măcar frații lui să fie salvați, Avraam îi răspunde că este o prăpastie mare între lumea celor mântuiți și a celor care pătimesc, încât nu poate fi trecută. Cei din rai au aflat liniște și suferința celor din iad pe ei nu-i mișcă. Comunicarea între rai și iad există doar dintr-o singură direcție, dinspre iad spre rai. Cei care suferă despărțirea de Dumnezeu iubirii îi văd pe cei care și-au găsit pacea în sânul lui Avraam. Asta face ca suferința lor să fie și mai acută. În sens invers, cei mântuiți nu-i văd pe cei din iad în suferință. Lazăr nu spune nimic în ceea ce-l privește pe bogatul nemilostiv. Liniștea și pacea comuniunii lor n-ar mai fi desăvârșite dacă ar vedea chinurile celor care au ales damnarea. Cei care au ajuns în fericirea paradisiacă nu pot să nu solidarizeze, să nu sufere cu cei care se chinuiesc, căci tocmai sensul solidarității lor cu toți pe pământ i-a condus la comuniunea fericitoare. Ei, care au cunoscut chinul pe pământ, ei care au fost suferinzi pe pământ, întotdeauna când vor vedea suferință vor suferi alături de cei care suferă. De

aceea, din partea fericiților nu există comunicare cu cei damnați.

Pasajul evanghelic face și o trimitere la existența îngerilor. Omul modern acceptă tot mai greu existența îngerilor, fie buni, fie răi. Îngerii sunt ființe personale spirituale și, chiar dacă omul îi neglijează în viața pământească, ei nu-i neglijează pe oameni după trecerea din această viață. Teologia ortodoxă învață că un înger păzește pe fiecare, este dat omului la botez și, chiar dacă omul prin descreștinarea vieții proprii îndepărtează pe înger, îngerul nu-l părăsește niciodată pe om. O singură clipă de autentică și sinceră pocăință îl readuce pe îngerul păzitor aproape încât să îl ajute, să-l întărească din nou pe drumul credinței. Clipa de pocăință este clipa începutului mântuirii. În iconografia celebră de la Mănăstirea Voroneț se arată cum, la moartea unui creștin, sufletul preia sufletul și îl conduce spre eternele lăcașuri. În paralel, îngerii răi așteaptă un moment de rătăcire pentru a prelua sufletul celui adormit lipsit de pocăință, pentru a-l conduce spre suferința însingurării. Este o imagine plastică, poate ușor naivă, dar nu mai puțin adevărată a realității veșnice.

Este de reținut, din text, că toate practicile de natură divinatorie, ghicitul în palmă și alte practici vrăjitoarești, riturile și miturile folclorice cu privire la viața de dincolo nu au suport în teologia creștină. Viața de dincolo este simplă și foarte clară: există două stări pe care omul și le pregătește, într-o parte sau în alta, de aici, de pe acest pământ. Hristos arată, prin această parabolă, că omul nu poate să înțeleagă ce va fi dincolo, cum va fi sau cum poate să manipuleze spirite, spiriduși, vârcolaci sau alte făpturi imaginare prin practici

magice sau vrăjitoarești. Biserica a sancționat cu asprime astfel de practici datorită riscurilor pe care le presupun: manipularea conștiințelor, rătăcirea și panica, estorcarea financiară, iluzia cunoașterii și minciuna oferite cu pretenție de autoritate, care pot conduce la deznădejde ori suicid.

În sfârșit, în textul analizat se arată că a fi un „lazăr” nu înseamnă doar mizerie și suferință, ci fiecare să-și asume viața așa cum este ea, lucrând la îmbunătățirea condiției fără cârtire, revoltă și invidie. Fiecare om poate fi un „lazăr” și un „bogat nemilostiv”. Practic, în funcție de cum folosește darurile pe care le primește în făptura sa, se transformă întru-unul sau în altul. Un lucru este foarte important de reținut: a fi „lazăr” nu este o stare naturală, ci reflexul unei stări nefirești pe care o creează lumea de aici prin abuz, nedreptate și indiferență. Cineva este responsabil pentru că bunurile nu se distribuie cât de cât echitabil. E greu să se vorbească despre o societate perfectă, deși este un deziderat de bază al creștinismului. Starea nefirească de diferențiere socială este admisă prin îngăduință de Dumnezeu pentru a se discerne cine este bun de cine este rău, pentru a respecta libertatea omului și a-l face responsabil. Chiar acolo unde nu există bogății excesive, dacă aceste bunuri sunt folosite spre lux și manifestări excentrice, poate să fie damnat. Modul cum administrează bunurile materiale arată ceva din personalitatea celui care o face, în deficitul demnității celor care nu au aceleași posibilități. Ea poate deveni un act de umilire indirectă, într-un sistem social în care majoritatea oamenilor nu au dreptul la același standard de viață.

Dincolo de toate acestea, un lucru este cert: indiferent de statutul fiecăruia, „destinația” este aceeași dar „destinul” este

diferit. Singurul lucru sigur pe care fiecare om îl știe în această viață este că va muri. Omul preferă să nu se gândească sau să amâne cât se poate această realitate, dar Isus Sirah îndeamnă „În tot ce faci, adu-ți aminte de sfârșitul tău și nu vei păcătuți niciodată” (Isus Sirah 7, 38). Omul din lume trebuie să rețină că vine un sfârșit, mai devreme sau mai târziu. La marea întâlnire, creștinul poate fi un „lazar” cunoscut de Avraam, primit în milostivirea lui Dumnezeu sau nemilostivul care va trebui să-și asume, pentru faptele trecătoare, o veșnicie de însingurare.

Învățăături dogmatice și morale

1. Iisus confirmă, prin textul în analiză, că Legea și Profetii, sau învățăturile Vechiului Testament, rămân valabile dar trebuie interpretate și aplicate prin prisma importanței naturii umane, slujirea acesteia, slujirea aproapelui pentru pregătirea veșniciei. Iisus se adresează mai evident sufletului și inimii sau sensibilității umane.

2. Parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr descrie antiteza dintre ceea ce se petrece de cele două laturi ale mormântului. Este cel mai explicit text în care se dezvăluie lucruri viitoare, din care fiecare persoană poată să tragă concluziile clare despre ceea ce înseamnă pământ, iad și rai, precum și viitorul eshatologic.

3. Imaginea antitetică dintre bogatul și săracul plecați din această lume conține multă tristețe și îngrijorare. Diferența dintre bogat și sărac nu dispare, ci sunt repartizați în funcție de criteriile dreptății providenței divine. Concluzia unei astfel de decizii este că această viață nu este viața în

plinătatea ei, ci o pregătire ce trebuie să conducă la lumina veșniciei ce depășește întunericul acestei lumi.

4. Scopul principal al parabolei nu este de a da detalii despre lumea de dincolo, dar aduce o clarificare satisfăcătoare: că după moarte viața celui credincios continuă neîntrerupt, la fel ca și a celui fără Dumnezeu. Nu se vorbește despre „somnul sufletelor”, cum au încercat să explice unele denominațiuni creștine recente, ci este vorba despre o existență conștientă care continuă dincolo de gura mormântului. Personajele sunt cunoscute unele altora, se știu detalii despre viața din care au plecat, au sentimente față de cei care au rămas pe pământ, există sentimentul de regret, dorința de pocăință. Toate sunt zadarnice, de unde și inconsistența învățăturilor despre existența Purgatoriului sau apocatastazei.

5. Fericirea de dincolo de mormânt constă în odihnă sufletească, asemeni unui prunc în brațele părintești, comuniunea cu sfinții în slujirea îngerilor. Paradisul imaginat ca „sânul lui Avraam” reprezintă comuniunea strânsă, căldura și protecția dată de un veșmânt cu care se acoperea partea de sus a trupului, apoi peste umăr. Avraam este imaginea părintelui iubitor, care are mulți fii, iar mediul în care petrec este asemănat cu un ospăț, unde sărăcia nu mai are însemnătate pentru că toți au aceleași bucurii, determinate în mare măsură de familiaritatea cu Legea și Proorocii, adică familiaritatea cu Sfânta Scriptură și faptele bune.

Judecata din urmă: înțelesul noțiunii și trăirea realității ultime

Înfricoșata judecată sau Judecata universală ori Judecata finală face parte dintre învățăturile de credință centrale ale Bisericii Ortodoxe. Dumnezeu face judecata cu omul în două ipostaze, prima este judecata particulară, la care participă fiecare suflet ce se desparte de trup și care are loc imediat după ce omul trece la cele veșnice, iar a doua este Judecata universală, la care participă fiecare făptură umană integral, trup și suflet, trupul înviat, sufletul așa cum va fi găsit la momentul respectiv, adică nu numai cu faptele pe care le va fi făcut până atunci, ci și cu ajutorul și cu rugăciunile celor care s-au preocupat și au mijlocit pentru mântuirea sufletului înaintașilor până la judecata ultimă. Biserica Ortodoxă vede judecata finală ca fiind un act de dreptate a lui Dumnezeu și ultimul act al milostivirii lui Dumnezeu față de oameni. Este numită înfricoșătoare dar nu se poate vedea ca o evaluare severă făcută de Dumnezeu celor care nu sunt pregătiți pentru acel moment. Când Părinții Bisericii au rânduit să fie numită „înfricoșătoare”, au luat în considerare starea omului aflat în păcat, nepregătit. Oricât de bine ar crede creștinul că este pregătit, trebuie să admită că, în fața lui Dumnezeu pregătirea nu este mai mult decât un simulacru, o încercare elementară. Pregătirea pentru a-L întâlni pe Dumnezeu are în ea ceva înfricoșător, imposibil de explicat prin cuvinte.

Ne vom referi la 3 texte: capitolul 25 al Evangheliei după Matei, precedat și introdus de capitolul 24 prin conținut, întrucât se referă la se referă la Împărăția lui Dumnezeu și modul cum omul poate să accedă la această stare. Relatarea

Evangelistului Matei este oarecum incompletă, limitată în înțelesuri, în sensul că el a avut ca destinatari numai pe iudeii timpului. Din lectura textului se vede cu ușurință că preia realități și transmite cunoștințe specifice culturii religioase mozaice. Se arată că se petrece ceea ce fusese prezis prin prooroci precum Isaia, Iezechiel sau Daniel. Textul poate fi înțeles adecvat prin apel la alte două pasaje, respectiv Epistola I către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel și capitolul 21 al Evangheliei Sfântului Luca, în care se tratează problema judecății.

Judecata se face în funcție de ceea ce fiecare persoană în parte a făcut, a gândit, a realizat sau a refuzat să facă în această viață. Sfântul Apostol Pavel le vorbește corintenilor, arătând că Împărăția lui Dumnezeu nu se dobândește prin mâncare, înțelegându-se aici atașamentul de materie. El scrie: „Dar nu mâncarea ne va pune înaintea lui Dumnezeu. Că nici dacă vom mânca, nu ne prisosește, nici dacă nu vom mânca, nu ne lipsește” (I Corinteni 8, 8), apoi spiritualizează oarecum această frază spunând: „Dar vedeți ca nu cumva această libertate a voastră să ajungă poticnire pentru cei slabi. Căci dacă cineva te-ar vedea pe tine, cel ce ai cunoștință, șezând la masă în templul idolilor, oare conștiința lui, slab fiind el, nu se va întări să mănânce din cele jertfite idolilor? Și va pieri prin cunoștința ta cel slab, fratele tău, pentru care a murit Hristos!” (I Corinteni 8, 9-11), adică nu este o problemă eminent materială. Importante sunt consecințele folosirii materiei față de ceilalți. „Căci dacă cineva te-ar vedea pe tine care ai cunoștință”, adică cel care știe ce înseamnă a posti, „șezând la masă, oare conștiința lui, slab fiind el, nu se va întări să mănânce și el? Iar dacă nu faci

cum trebuie prin cunoștința ta”, adică știind că postul este necesar, dar este ignorat, „fratele tău, slab fiind, s-ar putea să moară”, adică să nu înțeleagă și să își smintească sufletul. „Și așa, păcătuind împotriva fraților și lovind conștiința lor slabă păcătuiți față de Hristos” (I Corinteni 8, 12). Nu există ceva mai limpede care să poată fi transmis de către Sfântul Apostol Pavel, interpretând religiozitatea timpului său, modul cum creștinii se raportau la ceea ce poruncise sau rânduisese Hristos, dar mai ales modul cum trebuiau să înțeleagă și să aplice acele învățături. Noii creștini erau preocupați de ceea ce se petrecea în Biserică, dar nimeni nu gândea la judecată. De aceea, Sfântul Apostol Pavel, când vorbește despre judecată, precizează că oamenii nu trebuie să judece pe nimeni din cauză că judecata este a lui Dumnezeu și numai El este cel care trebuie să judece.

Prin judecată se înțelege o evaluare, particulară sau generală, indiferent de criteriile care se folosesc. Subiectul judecării știe dacă și cât este de nevinovat și de responsabil pentru ceea ce se întâmplă. La judecată merge atât cel vinovat, cât și cel nevinovat și speră să se facă dreptate. Problema se ridică atunci când și cel care știe că a făcut o nedreptate sau o greșală vrea să i se facă dreptate, nu după criteriile comunitare și ale dreptății sociale, ci o dreptate specifică, subiectivă, cu speranța la o condamnare cât mai mică, în comparație cu gravitatea faptei, ceea ce conduce la vicierea procesului de judecată. Cel judecat are speranțe, chiar dacă se știe vinovat, speră să fie achitat. Speranța este pentru acel moment și pentru faptele specifice pentru care este prezentat judecătorului.

Foarte rar, învinuitul acceptă să își asume toate faptele și consecințele acestora, dorind să nu beneficieze de nici o circumstanță atenuantă, de nici un viciu de procedură sau de fond.⁶⁴ Așa este numai la judecata lui Dumnezeu: acolo nu există speranțe în elementele de procedură sau de fond ale judecății. Nimeni nu poate spera că o dovadă nu va fi observată, că va fi interpretată subiectiv, că ceva poate scăpa judecătorului sau că verdictul va fi dat în funcție de criterii subiective, mai mult sau mai puțin cinstite. În cazul judecății, sufletul se prezintă în fața Judecătorului ca pruncul adus pe lume, fără nici cel mai mic ascunziș. La Dumnezeu nu există ceva care să nu fie cunoscut sau să nu fie evaluat după normele dreptății divine „nemitarnice”. Sfântul Ciprian afirmă că, dacă Dumnezeu n-ar judeca și cu dreptate, ar însemna că El n-ar fi atotputernic. Bunătatea lui Dumnezeu nu contrazice atotputernicia Lui, nu pentru că n-ar vrea să mântuiască pe cineva, ci pentru că trebuie să facă dreptate față de cel care a fost asuprit de cineva sau a fost smintit de cineva. Judecata lui Dumnezeu este un eveniment care se petrece „într-o clipită”, când omul nu poate privi decât retrospectiv la faptele sale. La Judecata finală singura speranță este tocmai în Dumnezeu, Cel care face judecata, în brațele căruia omul ar vrea să se arunce spunând „Am greșit la cer și înaintea Ta!” (Luca 15, 18).

Pentru că omul trăiește într-o lume a imaginii, trebuie subliniate două lucruri: cuvântul a ajuns la un nivel de inflație

⁶⁴ Celebru în literatura creștină este cazul Dimitri Karamazov, care știe că nu este vinovat, dar își asumă pedeapsa nemeritată pentru alte fapte reprobabile făcute înainte și, mai ales, în ideea de a folosi prilejul pentru o schimbare radicală a vieții.

atât de mare, încât nici nu se mai folosește integral, ci este sugerat prin anumite semne, mai ales în limbajul de tip „chat”. A vorbi despre Judecata finală unei generații pentru care cuvintele nu mai înseamnă mult pare a fi o întreprindere sortită eșecului. Ceea ce compromite ideea de judecată, realismul acesteia, este imaginea, că este fotografie statică sau film, prin puterea ei asupra psihicului uman, mai ales în perioada de început a formării sale. Se difuzează în mass-media atâtea filme așa-zis „horror” sau „de groază” încât parcă Judecata finală este un joc de copii. Ea nu impresionează în nici un fel, dar mai grav este că nu mai este interpretată decât ca un alt film de groază, o făcătură regizată de producători cu imaginație. Realitățile dumnezeiești de dincolo de această viață se diluează într-un fel de luptă a unor forțe ale răului care au o singură dorință, de a face rău, a îngrozi, a satisface instincte criminale, aici sau într-o lume fantezistă a morților ce revin la viață.

Cu imaginea pe care o propune industria de film, cu tendințele tot mai evidente spre vrăjitorie, magie și grotesc,⁶⁵ se cuvine o reflexie la imaginea Judecății finale de la Mănăstirea Voroneț sau în biserică, la tronul judecății, unde Hristos este așezat pe tronul de judecată, blând, ca cel care așteaptă ca oamenii să fie aduși la judecată, cu chipul celui care vrea „ca toți să se mântuiască și să ajungă la cunoștința adevărului” (I Timotei 2, 4). Nu este o imagine înfricoșătoare în sine. Înfricoșarea nu vine din chipul Judecătorului, ci din sufletul omului venit la judecată. Este înfricoșătoare pentru

⁶⁵ Conoscutele ecranizări după romanul *Stăpânul inelelor* sau *Cronicile din Narnia*.

„bagajul” cu care sufletul omului se prezintă în fața Judecătorului. Mai degrabă, ar trebui spus că Mântuitorul Iisus Hristos suferă cu fiecare suflet care nu este mântuit, nu este salvat. Cât timp El S-a întrupat pentru oameni, nu a suferit numai atunci pentru oameni, ci suferă cu fiecare suflet care se pierde când alege partea „de-a stânga” (Matei 25, 33 ș.u.), suferă din cauza fiecărui păcat neispășit, suferă cu fiecare damnare, cu atât mai mult la Judecata finală, când știe că cei condamnați de propria conștiință nu vor avea nici o speranță în eternitate. Până atunci există speranța că cei rămași în viață vor purta de grijă prin rugăciuni și pomenirea sufletelor, încât să fie mântuiți la Judecata finală. În pictura Judecății de la Voroneț nu domină atât de mult înfricoșarea iadului, chinul focului, damnarea sufletelor. Automat sau involuntar, fiecare pelerin privește spre stânga, spre șirurile ordonate de sfinți, așezați de-a dreapta Judecătorului. Reprezentarea nu înfricoșează, dimpotrivă aduce pace prin frumusețe, prin binele care predomină, făcând pe privitor să sufere împreună cu cei damnați și să fericească pe cei de-a dreapta Mântuitorului. Și totuși, orice suflet deși nu este tulburat de viziunea judecății prin înfricoșare, resimte un sentiment de responsabilizare.

Evangelistul Luca (capitolul 21) afirmă că vor fi semne care prevestesc apropierea sfârșitului și instaurarea împărăției lui Dumnezeu prin Judecata finală. Cei care sunt pregătiți îl vor vedea pe Fiul Omului în neliniștea lumii, dezbinarea care domină această lume, marcată, stigmatizată de semnele care arată apropierea judecății și venirea Fiului Omului pe norii cerului ca Judecător, aducând pentru foarte mulți semnul

nădejzii, pentru alții înfricoșarea ultimă. Atunci lucrurile se vor pune în rânduiala firească.

Textul Sfințelor Evanghelii prezintă judecata drept înfricoșătoare, cu o nuanță esențială: prin pregătire temeinică și prin meditație se înțelege că este semnul ultim al bunătății lui Dumnezeu, prilej de nădejde și așteptată întâlnire cu Judecătorul, același Iisus Hristos, care este prezentat în trei ipostaze, toate trimitând la ideea de pregătire personală cu înțelepciune: El este Mirele din pilda celor zece fecioare, este Stăpânul binevoitor și credincios care își încredințează averea slugilor sale, reprezentată prin talanți și este Fiul, căruia Tatăl i-a dat toată judecata. Nimeni nu se mântuiește din frică; frica paralizează capacitatea de acțiune în vreme ce acțiunea duhovnicească, motivată de încredere, iubire și devoțiune față de Judecătorul-Prunc conduce la conformitatea cu principiile și poruncile Lui, cu care i-a uimit pe învățătorii de lege, încă de când avea 12 ani (Luca 2, 42-52). Judecătorul este Mire, căci fecioarele neînțelepte la care face referire textul eshatologic n-au avut respect față de Mirele care venea, nu și-au pregătit candelile sufletului, nu le-au împodobit cu florile faptelor bune, nu le-au umplut cu untdelemnul credinței.

Tendința omului modern este de a adapta creștinismul la nevoile sale, de a-l face mai confortabil. Creștinismul adus de Hristos nu poate fi confortabil. Creștinismul astăzi este prea mult legat de materie, de care nu se poate desprinde. A existat în Occident chiar o teologie a prosperității, în care se spune că omul poate să aibă, să adune cât de mult, pentru că Dumnezeu nu are de a face cu partea materială lumii. Creștinul de astăzi acceptă preceptele credinței numai dacă

sunt confirmate de știință. Cu alte cuvinte, de pildă, afirmațiile din Sfânta Scriptură sunt acceptate nu prin autoritatea lui Dumnezeu care le-a inspirat, ci dacă sunt confirmate de oameni de știință, doctori, psihologi, profesori. Problema credinței, consideră omul secular, este de fapt o alegere „de la raft”: dacă vrei o ieșire, dacă nu o refuzi fără procese de conștiință. Se observă de aici tendința omului de a se substitui lui Dumnezeu, încât Acesta să fie „validat” de creatură. Totuși, în fața morții știința tace, Dumnezeu triumfă. Adevărurile Lui nu pot să fie întotdeauna confirmate de știință. În final, tendința creștinului de astăzi este de a aștepta ca tehnica să rezolve totul. Nu trebuie să insistăm asupra acestui punct simplu pentru că știința și tehnica nu dau soluții valabile pentru viața veșnică. Știința și tehnica sunt valabile pentru viața de aici. Ele nu pot fi neglijate, dar nici să nu li se dea valoare necuvenită. De exemplu, dacă cineva se roagă cu gândul că manuscrisul Evangheliei a patra nu îi aparține lui Ioan, sau a fost scris în alt an decât cel acreditat de specialiști, dacă la rugăciune sau la slujbele din Biserică sună telefonul mobil care face pe cel în cauză să întrerupă rugăciunea, se pierde însuși duhul și dorința de rugăciune. Deconectarea de la Internet, pierderea telefonului mobil, defectarea autoturismului creează multora aproape atacuri de panică, ceea ce arată prea marea dependență de acestea.

Judecata finală este un eveniment unic și irepetabil, care trebuie să conștientizeze pe toți creștinii să exprime semne de solidaritate cu cei adormiți în Domnul, prin rugăciunea unora pentru alții. De aceea, Mântuitorul încheie Evanghelia spunând „Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii. Căci

flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit; gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine” (Matei 25, 34-36)

Învățăături dogmatice și morale

1. Din discursul eshatologic al lui Iisus se pot deduce cu ușurință o serie de teme dogmatice legate de realitatea ultimă: Iisus Hristos este judecătorul întregii lumi, judecata va avea ca obiectiv, în primul rând, umanitatea, toate popoarele se vor înfățișa înaintea Tronului de judecată, nu numai cele care vor exista la timpul respectiv. Învierea generală va avea loc pentru ca să se adune toate neamurile care vor da mărturie despre modul cum au fost sau nu „popor al lui Dumnezeu”.

2. Criteriul de judecată va fi rodul credinței în Iisus Hristos, adică dragostea față de semenii sau dragostea față de Hristos omul care nu este doctrinară, nu este exprimată prin cuvinte externe, lipsite de credință, nu este exprimată prin dovezi individuale de bunătate, ci modul trăirii bunătății care îl recunoaște pe Hristos care se identifică cu întreaga umanitate.

3. Judecata istorică a lui Iisus Hristos va fi simplă, cuprinzând revelația lui Hristos în slavă la momentul când totul va fi pregătit, când cei binecuvântați ai Tatălui sunt pregătiți, cerul și pământul sunt pregătite pentru a primi slava lui Hristos și se vor transforma în cer nou și pământ nou. Cei pedepsiți sunt înfricoșați de imaginea întunericului și chinului, separați de împărăția luminii.

4. Nu există nici o indicație despre momentul istoric în care toate acestea se vor petrece. Ceea ce se știe este că intensitatea binecuvântării și a pedepsei este maximă, iar timpul devine nelimitat în extensie, respectiv veșnicia hotărârii conștiinței celor care au ales un loc sau altul.

5. Judecata nu include ideea de predestinație, deși se vorbește despre tot ceea ce este „pregătit de la întemeierea lumii”, fie că este vorba despre răsplata harului fie de pedeapsa veșnică. Hristos afirmă fără dubiu existența Diavolului despre care afirmă că va fi chinuit în același fel cu cei care l-au urmat. Scriptura vorbește în Apocalipsă despre cartea vieții, nu despre cartea morții, ceea ce dă speranțe tuturor la mila lui Dumnezeu.

Hristos și demnitatea umană sau că fiecare „evă” este vrednică de mântuire

Femeile „mirofore” sau purtătoare de mir anunță învierea Mântuitorului Iisus Hristos Sfinților Apostoli. Ele sunt cele cărora Hristos cel înviat S-a arătat mai întâi, înainte chiar de a se arăta ucenicilor, cărora le-a anunțat îngerul că trebuie să meargă să anunțe ucenicilor „și lui Petru” (de ce această mențiune specială?) că Hristos a înviat și că nu mai este acolo. Dacă prima care poate fi acuzată de necredință este Eva, primele care confirmă învierea și arată credința în ea sunt femeile, în frunte cu Maica Domnului. Când omul iubește pe altcineva mai mult decât pe sine ajunge la credință. Când omul se iubește pe sine mai presus decât orice, credința, dacă există, este doar un paravan sau o mască rău purtată, pentru că singura lui preocupare este să-și ofere tot ceea ce își

dorește, fără posibilitatea să dăruiască altcuiva pe care să-l iubească cel puțin la măsura cu care se iubește pe sine. Hristos leagă intrinsec sentimentul de iubire de actul încrederii sau credinței, fie că este vorba despre iubirea ca sentiment uman dintre bărbat și femeie, iubirea între părinți și copii sau rudeni apropiate, iubirea față de Dumnezeu, care nu este materializată în gesturi vizibile dar care nu înseamnă că este mai puțin lucrătoare.

Mironosițele sunt personaje istorice, care au trăit în vremea Mântuitorului Iisus Hristos, în preajma Sa și a apostolilor, dar care nu apar atât de frecvent în istorisirile evanghelice datorită structurii patriarhale a societății respective. Erau persoane modeste, din pătura de mijloc a societății, dar care au cultivat calități umane vrednice de a fi luate de model peste veacuri de orice femeie. Sfânta Evanghelie dă câteva nume, care fac trimitere la ucenici sau personaje masculine prin prisma cărora puteau fi cunoscute, căci o femeie putea fi cunoscută doar dacă se știa cine este tatăl, frații, soțul sau ocrotitorul legal. Nu se știe cu exactitate câte au fost femeile mironosițe. În Evanghelia după Marcu, capitolul 15, versetul 40 și următoarele, se spune că între cei care L-au însoțit pe Hristos pe drumul Golgotei, privind de departe, erau și niște femei. Dintre ele, Sfânta Evanghelie menționează pe Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacob cel mic și al lui Iosie, Salomeea care îl însoțeau și Îl slujeau. Cel puțin acestea (dar suntem convinși că au fost mai multe, al căror nume nu s-a dat din motivele enunțate) au urcat cu El în Ierusalim. Numele prezentate subliniază existența unor persoane istorice care L-au cunoscut și L-au iubit personal, ca ucenice ale Lui Hristos, dar vor fi fost mult mai multe cele

care au fost atrase de învățătura Lui, cu atât mai mult de evenimentele grozave care se petreceau. Evanghelia după Marcu surprinde, în câteva versete din capitolul 15, atât minutele premergătoare răstignirii, cât și momentele imediat următoare învierii, în ziua dintâi a săptămânii, în zori. Neobosite și mișcate de nedreptatea răstignirii, entuziaste la aflarea învierii, femeile mironosițe inițiază actul de mărturisire esențial credinței creștine: că Hristos răstignit și mort pe cruce a înviat.

Narațiunea este simplă: Iosif din Arimateea, unul dintre mai marii conducătorilor iudei, a cerut trupul lui Hristos, pe care l-a depus într-un mormânt nou zidit pentru el însuși. Iconografia îl reprezintă ca pe un om în vârstă, pregătit pentru întâlnirea cu Dumnezeu. A doua zi de dimineață, femeile mironosițe se îndreaptă către mormânt, întrebându-se cine le va ajuta să dea la o parte piatra de la intrarea în mormânt să ungă cu uleiuri frumos miroitoare trupul lui Hristos așezat în grabă, în preziua sabatului evreiesc. Se înțelege că erau câteva femei, pe care evanghelistul le numește, folosind mijloacele de identificare specifice vremii, adică bărbatul după al cărui statut și poziție socială erau cunoscute: Maria, maica lui Iisus, Maria lui Cleopa sau a lui Clopa, mama lui Iacob cel mic și al lui Iosie, Salomeea lui Zevedei, Ioana, soția lui Huza, poate și soția lui Pilat. Este știut faptul că, la procesul lui Iisus, soția lui Pilat i-a luat apărarea spunând: „Nimic să nu-I faci Dreptului acestuia, că mult am suferit azi, în vis, pentru El” (Matei 27, 19). Văzând din interior simulacrul judecății, este posibil ca ea să fi devenit una din grupul femeilor luptătoare pentru învățătura lui Hristos, între cele care au crezut în misiunea lui dumnezeiască. În sfârșit,

erau, posibil, Marta și Maria, surorile lui Lazăr. După ce Hristos l-a înviat pe Lazăr, devine de la sine înțeles că Maria și Marta, după un așa eveniment, n-au rămas insensibile, știind că Hristos avea să meargă la Ierusalim unde trebuia să fie răstignit.

Unele texte evanghelice sunt grăitoare și foarte familiare pentru omul de ieri, de astăzi și de mâine. Pe de o parte, se vede grija, sensibilitatea și foarte marea credință a femeii care, dis-de-dimineată se îndreaptă către mormânt. De asemenea, chipul luminos al lui Iosif, conducător și învățător al evreilor, un om al momentului, care se bucura de mare respect, își lasă deoparte mândria poziției sociale și urmează pe calea a ceea ce îi spune sufletul, simte că trebuie să facă ceva pentru tânărul care tocmai fusese răstignit și care trebuia să fie îngropat. La polul opus se află imaginea omului, stăpânului, mai marelui societății, indiferent la ceea ce se întâmplă în jurul lui, amăgindu-se doar cu propria putere lumească, Pilat din Pont, prototipul omului dispus la compromisuri. Dar, pe lângă aceștia, există și oamenii timizi, șocați, înfricoșați, în chipurile apostolilor care, de spaimă, s-au ascuns. Se remarcă, între toți, cel la care nu ne așteptam, soldatul roman, numit după tradiție Loghin, care a mărturisit „Cu adevărat omul acesta era Fiul lui Dumnezeu!” (Marcu 15, 39), când Iisus și-a dat sufletul pe cruce. Mai pot fi remarcați conducătorii trufași ai poporului, oameni religioși, de altfel, a căror dorință se vedea satisfăcută, crezând că L-au pedepsit pe „blasfemiator”, dar și mulțimea de privitori, masă de indivizi manevrabili, isterizați de îngrozitorul spectacol. Există, așadar o tipologie diversă, specifică fiecărei societăți umane, de indivizi care se manifestă identic, indiferent de

timp și motivație, urmărind interese, programe, scopuri politice sau economice ori pur și simplu privitori anonimi, gata oricând să strige, să înjure, să se manifeste instinctiv, fără a avea clar în minte pentru ce se află acolo.

Astăzi, mesajul evanghelic se adresează în special la două categorii de actori sociali: cei cu putere, care beneficiază de încrederea și respectul mulțimii, care riscă să se refugieze în comportamentul grupului de interese sau care arată o atitudine arogantă, superioară, fără să-i intereseze ce se întâmplă pe lângă ei și cei fără putere, cuminți, smeriți și atenți cu viața lor spirituală, care mărturisesc credința în Hristos cel răstignit și înviat. Din categoria ultimă face parte cu preponderență femeia, ființa sensibilă la suferință, gata oricând să mărturisească actul de credință și să accepte minunea vieții. Este mai predispusă la suferință tocmai prin misiunea pe care o are, aceea de a aduce în lume viața. Dacă Maica Domnului a fost cea care a primit ca Hristos să se întrupeze din trupul ei preasfânt, deși de la început a știut că Fiul ei va trece prin chinuri și prin moarte, („Prin sufletul tău va trece sabie” – Luca 2, 35), la fel, sufletul fiecărei mame, al fiecărei femei tremură de emoție și de suferință pentru orice eveniment ce se petrece în viața fiilor sau a fiicelor lor, a celor dragi în general. În sensibilitate ei, mama iubește pe cineva mai mult decât pe ea însăși. De aceea, credința este mai profundă, mai dăruitoare, iar numărul femeilor credincioase inevitabil depășește pe cel al bărbaților implicați în viața Bisericii. În femeile mironosițe, Biserica a văzut chipul luminos al femeii credincioase.

O primă caracteristică a femeilor mironosițe, care se îndreaptă dis-de-dimineată către mormânt, este dragostea față

de Domnul Hristos. Când Maria Magdalena L-a văzut pe Iisus înviaț a crezut că este grădinarul pe care l-a întrebat „Unde L-ați pus pe Domnul meu?” „Domnul meu”, nu Iisus, nici Nazarineanul, nici Hristosul. Asta arată că sentimentul ei de atașament față de Fiul Omului era atât de mare încât se simțea atașată de El cu toată ființa ei. Este o lecție de dragoste responsabilă: au luat miruri, aromate, uleiuri speciale, cum se știe, ca imediat după ce a trecut ziua sâmbetei să ungă trupul Mântuitorului înfășurat în giulgiu. Se știe că moartea Mântuitorului a intervenit subit, n-au apucat să pregătească bine trupul, să-l îmbălsămeze cum se cuvine și au plecat după trecerea odihnei sabbatului, când n-aveau voie să facă nici un fel de activități, în zorii zilei de Duminică către mormânt. Primul lucru de dimineață, prima grijă era să poarte de grijă de trupul Domnului. O altă calitate deosebită este credința lor nezdruncinată dublată de respectul față de ceea ce era tradițional. Până în zilele noastre, cele care păstrează tradiția din moși-strămoși sunt femeile. Tradițiile din familie sau legate de viața religioasă în sânul acesteia sunt păstrate de femei, apoi transmise din generație în generație.

Mironosițele nu s-au îndreptat către Mântuitorul numai după ce acesta a trecut din viața pământească. Există și alte chipuri de femei care s-au îndreptat către Mântuitorul încă în viață fiind, în dorința de a deveni ucenicele Lui. A fi ucenic înseamnă a subscrie învățaturii și a adopta cât de mult din modul de viață al unui maestru. Ucenicul nu este cel care se numește pe sine ucenic dând autoritate propriului statut prin faima maestrului, ci este cel pe care maestrul îl numește ucenicul său. Maestrul este autoritatea care constată și girează

pe cel care îi urmează, fie că este ucenic într-ale monahismului, ucenic în ale vieții spirituale, ucenic într-o anumită meserie sau într-o anumită artă. Femeile sunt numite în text ucenicele lui Hristos nu pentru că s-au autointitulat astfel ci pentru că urmau întru toate modelul lui Hristos și împlineau ceea ce El le recomandase. Ele, la fel ca altele, femeia cananeancă, femeia samarineancă, femeia care i-a spălat picioarele Mântuitorului au devenit ucenice lui Hristos nu a refuzat pe niciuna dintre ele, ci le-a arătat drept modele de credință. Trebuie să admitem că Mântuitorul n-a suferit absolut nimic din partea copiilor și din partea femeilor. Pe copii i-a luat în brațe și a spus că numai dacă cineva este asemeni copiilor va intra în Împărăția lui Dumnezeu, iar despre femei, chiar și atunci când n-avea nici un motiv să le asculte sau să le ajute, Mântuitorul își face timp, încalcă prescripțiile ritualice pe care le presupunea statutul de evreu și de învățător al poporului și arată că ele pot să devină, prin fidelitate, prin încrederea în El, ucenițe.

A fi ucenic înseamnă a asuma, a duce o cruce. Dacă ele erau ucenicele Domnului și au spus că Îl caută pe Hristos cel răstignit înseamnă că erau dispuse să ia asupra lor o cruce asemănătoare celei pe care Hristos Însuși o luase, fără a face din această o virtute specială. Unii apostoli promisese că merg cu Iisus la răstignire, dar nu s-au dovedit destul de puternici în credință; ele nu au promis nimic, dar au devenit exemple vii chiar și pentru ucenici.

Când au plecat spre mormânt, mironosițele nu aveau certitudinea că Hristos este înviat. Auziseră ceea ce Hristos a spus, că va învia după trei zile, dar nu aveau vreun semn concret. Nu aveau certitudinea și totuși, au rămas mai departe

atașate Lui, considerat de toți, ucenici și inamici, un simplu mort. Ultima imagine despre Iisus o aveau de pe cruce în agonia morții. Nu știm dacă au fost de față la punerea în mormânt. Era, cu siguranță, o imagine traumatizantă pe care încă o păstrau în memorie de trei zile. Cu toate acestea, nimic nu le oprește să meargă și să îndeplinească cele tradiționale.

Din dialogul pe care l-au avut cu îngerii, iar unele chiar cu Hristos însuși, se deduce fără echivoc că, după Înviere, El este real. În Evanghelia după Ioan se spune că Mântuitorul s-a arătat și le-a arătat lor mâinile, picioarele și coasta Sa (Ioan 20,20), adică și-a asumat crucea nu ca pe ceva imaginar, ci ca pe ceva real. Da aceea, orice suferință asumată, primită, dusă cu credință va aduce celui care o poartă Învierea, va aduce un sens spiritual la care e posibil să nu aibă acces în viața pământească. „Crucea lui Hristos nu înseamnă un moment al vieții Sale, ci ea exprimă o stare permanentă a vieții Sale ca dăruire de Sine”.⁶⁶ Dacă Hristos a arătat realitatea stigmatelor, înseamnă că suferința sau crucea pe care o duce fiecare om devine mântuitoare prin purtarea ei constantă. A fi ucenic, deci, înseamnă a urma vocația sufletului către cele spirituale, spre cele înalte pe care le învață de la învățătorul său, făcând pe cât posibil ineficiente slăbiciunile și scăderile. Statutul de ucenic al lui Hristos este una dintre demnitățile la care oricine poate fi chemat și nu trebuie să se ascundă de lume. Mai mult decât titlurile științifice, demnitățile temporale, cea mai mare demnitate a omului este aceea de a fi ucenic al lui Hristos. A asuma

⁶⁶ Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Comori ale Ortodoxiei...*, p. 283.

statutul de ucenic înseamnă și a arăta în propria viață, în comportament, că Hristos este Fiul lui Dumnezeu înviat. Statutul de ucenicie creștină se vede, se constată, se mărturisește cu fapta și cuvântul.

Este de reținut, de asemenea, că vizita femeilor la mormântul lui Hristos a schimbat ordinea timpului și prioritatea lucrurilor în viață: se schimbă ordinea zilelor săptămânii. În cultura iudaică se folosește calendarul alcătuit în funcție de referatul biblic despre creație, unde se spune că, după șase zile ale creației, în ziua a șaptea Dumnezeu S-a odihnit de toate câte făcuse. Odihna din ziua a șaptea, sabatul, este concluzia unei perioade de muncă activă. Prima zi a săptămânii, așa cum istorisește evanghelistul, este Duminică, nu luni. Prima zi a săptămânii, pentru ucenicul lui Hristos, trebuie să fie Duminica, dar nu în sensul că Duminica este zi de lucru material. Părintele Ioan Bria spune că Sfânta Liturghie trebuie continuată cu liturghia faptelor sau a viețuirii creștine. Alfel spus, în prima zi a săptămânii, Duminică, cu sufletul curat, cu credință și cu smerenie asemeni ucenicilor, ucenicii Domnului, creștinii, merg la Hristos, să-L descopere pe Cel răstignit, pe care îl vor vedea înviat. Deci, săptămâna începe nu cu munca fizică, nici cu odihna trupească, ci cu adevărul că Hristos a înviat, cu munca spirituală care le va da energia de a lucra toată săptămâna. Creștinul care începe săptămâna cu ferma convingere că Hristos este Fiul lui Dumnezeu, că a fost răstignit și că a înviat, din această credință își trage resursele, energia cu care să meargă mai departe, respectiv preocuparea să fie cinstit, să fie atent, să fie blând, să fie smerit, să fie muncitor și multe altele. Virtuțile creștine nu se deduc dintr-un cod de legi pe

care l-a creat omul, ci își găsesc esența în preceptele lui Dumnezeu, date sub forma *Decalogului* odată lui Moise, pe Muntele Sinai, apoi transmis lumii prin Persoana Mântuitorului Iisus Hristos, care le-a dat forma *Fericirilor* (Matei 5, 3-11). Deci, la baza existenței se află credința, descoperită și mărturisită de la mormântul Mântuitorului, adică la Sfântul Altar care prefigurează mormântul, de unde se proclamă în fiecare Duminică Învierea, de unde se împarte Sfânta Euharistie și cuvântul vieții. Înarmat cu această energie, credinciosul redescoperă și retrăiește bucuria femeilor mironosițe de a-L vedea pe Hristos înviat, cu care duce viața în spiritul poruncilor Mântuitorului Iisus Hristos.

Un alt mesaj care se desprinde din acest text este solidaritatea umană în a face binele. Omul modern consideră Biserica drept exterioară și chiar străină lui. Pentru el, „Biserica” este responsabilă de misiune și ajutorare, oamenii nu mai merg la „biserica”. Ca membru al Bisericii, omul modern nu consideră că trebuie să facă misiune, nu e nevoie să participe la slujba din comunitatea bisericească; întotdeauna alții trebuie să o facă. Citind textul despre femeile mironosițe, se observă că ele nu s-au gândit ce fac apostolii, cum vor gestiona starea generalizată de frică, ce face Pilat după un proces eșuat, cât de mult îi interesau pe locuitorii Ierusalimului cele întâmplate. Ele au gândit „Ce trebuie să facem noi?” Au discutat probabil în ziua precedentă și au hotărât să meargă a doua zi de dimineață să ungă trupul cu miresme. Chiar și când femeia are o funcție publică, responsabilități civice, carieră științifică știe să fie și credincioasă. Iosif din Arimateea este modelul bărbatului cu demnitate publică ce nu se rușinează să se arate a fi

credincios. Nu există incompatibilitate între a fi femei manageri, profesori, tehnicieni, oameni de știință sau politicieni și credincioase prezente Duminica în biserică sau în programele educaționale și sociale ale comunității parohiale. Funcția, educația și cultura nu pot substitui credința, dar nici nu o pot umili. La biserică nu se prezintă doar cei fără carte, nici doar cei cu o educație universitară. Un savant vine la biserică din credință, nu ca să constate dacă preotul se ridică la nivelul intelectual al Domniei Sale, nici politicianul nu vine pentru a se folosi de votul credincioșilor sau să verifice dacă cineva îl recunoaște în toată slava sa de partid. Preotul nu spune oamenilor să participe la Liturghie pentru a se desfăta intelectual, ci pentru a se întâlni cu Hristos. Întâlnirea cu Hristos este o experiență absolut unică, personală și irepetabilă, mai presus de talentul oratoric al slujitorului, ori de performanțele vocale ale membrilor corului. Creștinii reprezintă „cetățenii” unei împărății în care totul se organizează în acord cu „Adevărul”. „Ecclesia”, Biserica, sau adunarea celor credincioși⁶⁷, laos-ul lui Dumnezeu, nu reprezintă o întrunire în care se discută, se fac dezbateri și se iau decizii, ci înseamnă participare activă la cina euharistică la care toți sunt egali, organizată după criteriul adevărului imuabil, în care toți sunt demni, nu după logica seculară. Numai în adunarea celor credincioși pot fi întâlniți oameni onorabili, tâlhari, destrăbălați și păcătoși adunați la un loc, veniți de bunăvoie, nu pentru a-și reclama niște drepturi individuale, ci pentru a primi dragostea divină

⁶⁷ Al. Schmemmann, *Euharistia, taina împărăției*, traducere de Pr. Boris Răduleanu, Anastasia, București, 1991, pp. 17-18.

transformatoare. În felul acesta, ecclesia nu este o simplă religie, ci un eveniment comunitar al întâlnirii personale, pe baza relației de egalitate dictate de calitatea de „cetățeni” ai aceluiași „polis”. Biserica înseamnă mai mult decât forma organizată a unei religii, căci religia este o opțiune individuală care poate să nu ia formă comunitară, satisfăcând totuși nevoi religioase individuale.⁶⁸ Înțeles ca simplă „religie”, creștinismul suferă un fenomen de „religionarizare”, pierzând tot mai mult sensul de comuniune de persoane, transformându-se ușor în instrument individual de obținere a mântuirii individuale, de conservare a unor nevoi metafizice egocentrice, prin virtuți și acte filantropice ocazionale. Credința determină vindecarea, oferă speranța mântuirii, religia nu. Religia poate fi studiată fără a fi trăită, credința nu.⁶⁹

Femeile mironosițe nu se gândeau la interese personale, nu aveau noțiunea de mântuire, ci îndeplineau cu dragoste și dăruire un ritual esențial în cultura vremii. S-au îndreptat

⁶⁸ Christos Yannaras, „Human Rights and the Orthodox Church”, în volumul colectiv *The Orthodox Churches in a Pluralistic World. An Ecumenical Conversation*, editor Emmanuel Clapsis, WCC Publications, Geneva, 2004, p. 86.

⁶⁹ Religia are în vedere „transcendentul”, ca termen generic, pe care vrea să-l acceseze. Toate religiile au șapte dimensiuni în comun: dimensiunea practică și ritualică, dimensiunea experiențială și emoțională, dimensiunea narativă și mitică, dimensiunea doctrinală și filosofică, dimensiunea legală și etică, dimensiunea instituțională și socială, dimensiunea materială. Ninian Smart, *The World's Religions*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989, pp. 10-21. Învățătura despre Hristos depășește toate aceste dimensiuni prin faptul că arată nu ce crede omul despre Dumnezeu, ci ce face Dumnezeu pentru om. El propune spiritualizarea și personalizarea actului credinței.

către mormânt gândindu-se doar la un obstacol material (piatra de la ușa mormântului) și au plecat de acolo înfricoșate. Cine ar putea să gândească și să creadă că o persoană a înviat și să nu se înfricoșeze?

Dacă fiecare creștin ar pleca de la Liturghie convins că Hristos este cel înviat, ar fi înfricoșat, nu de lume, ci de sine însuși. Frica le-a cuprins încât s-au întors și n-au spus nimănui nimic, probabil, până au ajuns la apostolii încuiați de frica iudeilor, ca și celor care „plângeau și se tânguiau” (Marcu 16, 10). Ei, auzind că este viu și că a fost văzut de Maria Magdalena, apoi de doi dintre ucenici, Luca și Cleopa, n-au crezut dar au vrut să se încredințeze. Când Petru și Ioan au aflat, au fugit către mormânt unde s-au convins de realitatea celor spuse de femei. Hristos S-a arătat apoi la peste cinci sute de frați, la Marea Galileii.

În concluzie, modelul femeilor mironosițe îl va fi inspirat și pe Apostolul Pavel să spună că femeia trebuie să aibă dragoste responsabilă, care devine mântuitoare. Ea se mântuiește prin naștere de prunci, așa cum se vestise în Vechiul Testament, iar având copii, va da acelorora model de virtute dacă va stăruie în credință, în iubire și în sfințenie (I Timotei 5, 9-10). Dând naștere vieții, femeia se pune în slujba lui Dumnezeu, izvorul adevăratei vieți. Prin ea se împlinește porunca dată cuplului paradisiac de a crește și a se înmulți, punând în operă marele dar al vieții. Numai femeii i-a rânduit Dumnezeu acest mare dar, ca să cunoască viața din interiorul ei. Prin însăși nașterea de copii, devine misionară, vestește dragostea lui Dumnezeu față de oameni și aceasta este o lucrare mai presus de natură, că nimeni nu poate să înțeleagă cum se transmit de la mamă spre copil sufletul, simțămintele,

înclinațiile, talentul, geniul, inteligența. E posibil ca femeia să primească un mesaj specific, atunci când își asumă cu responsabilitate dragostea, prin care este îndemnată și întărită să se pună în slujba vieții. Nu este vorba despre anomalii întâlnite la unele reprezentante ale naturii umane căzute în păcat. Dacă îngerul de la mormânt le-a spus mironosițelor „Mergeți și spuneți că L-ați văzut!”, cu siguranță că fiecare soție care aduce pe lume copii mărturisește lumii, prin însăși nașterea lor, pe Hristos care a fost copil. Acesta este modul în care mama Îl mărturisește pe Hristos. În *Înțelepciunea lui Isus Sirah*, se descrie rolul extraordinar pe care femeia îl are în familie și în societate: „Femeia care este înțeleaptă, care practică tăcere și este bine crescută este darul lui Dumnezeu și nu este nimic mai de preț pe pământ. Dar peste dar este femeia rușinoasă și nici o comoară nu prețuiește mai mult decât o femeie înfrânată. Soarele când răsare, întru cele înalte ale Domnului și frumusețea femeii celei bune este podoabă casei sale” (*Înțelepciunea lui Isus Sirah*, 26, 16-18).

Învățăături dogmatice și morale

1. Natura umană are același impulsuri misionare, femeile mironosițe devenind apostolii Apostolilor. Din grijă pentru partea practică a rânduielilor de îngropare li se dăruiește bucuria de a primi vestea învierii lui Iisus, care nu a mai fost găsit în mormânt.⁷⁰

⁷⁰ O minunată lucrare pe această temă a fost scrisă de Elisabeth Behr-Sigel, *Le ministère de la femme dans l'Eglise*, Cerf, Paris, 1987. Cf. și Laura Swan, *The Forgotten Desert Mothers*, Paulist Press, New York,

2. Învierea este adevărul de credință esențial pe care fiecare credincios îl poate experimenta, în măsura în care îl caută pe Iisus, chiar și atunci când căutarea este plină de obstacole. Învierea este un fenomen care nu poate fi testat în laborator. Totuși, istoria nu poate fi testată în laborator. Altfel spus, nimic din ce este istoric nu este prin sine adevărat științific. Dacă în prezent sunt oameni care spun că învierea nu poate avea loc, este un lucru natural: nici oamenii din primul secol după Hristos nu au acceptat, au găsit fenomenul învierii lui Hristos la fel de inacceptabil ca și omul modern. Ei nu au făcut decât să lase evidența să se arate lumii ca posibilă. Fiecare sărbătoare de Paști este sărbătoarea Învierii care îi face pe toți să vrea să creadă că este adevărat.⁷¹

2001; Thomas Hopko (ed.), *Women and the Priesthood*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1983.

⁷¹ „Mesajul învierii este că materia este importantă. Că neajunsurile și suferințele acestei lumi trebuie vindecate, dreptatea trebuie împlinită, că iubirea a învins. Dacă Paștele înseamnă că Iisus Hristos a înviat doar în sens spiritual, atunci nu contează decât pentru mine, că voi încerca să găsesc un alt sens al vieții spirituale personale. Dar dacă Hristos a înviat cu adevărat din morți, Creștinismul devine vestea cea bună pentru întreaga umanitate, veste care încălzește toate inimile, prin însuși faptul că nu se reduce doar la a încălzi inimile. Paștile înseamnă că, într-o lume în care nedreptatea, violența și degradarea sunt endemice, Dumnezeu nu mai îngăduie aceste lucruri, că oamenii vor lucra și acționa cu toată energia dată de Dumnezeu pentru a instaura victoria iubirii lui Hristos peste toate. Luați-ne Paștile și veți dovedi cum Karl Marx a avut dreptate când a acuzat creștinismul că ignoră problemele lumii materiale. Luați-ne Paștile și veți dovedi că Sigmund Freud a avut dreptate când a spus că a fi creștin este un capriciu. Luați-ne Paștile și Friedrich Nietzsche a avut dreptate să spună că e pentru oamenii slabi”. N. T. Wright, *For All God's Worth: true Worship and the Calling of the Church*, p. 65-66, la Timothy Keller, *The Reason for God. Belief in an Age of Scepticism*, Hodder, London, 2009, p. 212.

3. Răsplata pentru cei care îl slujesc pe Iisus este mare și aduce, pe de o parte bucurie mare, pe de alta spaimă, descoperind lucruri care pentru oamenii obișnuiți rămân ascunse.

4. Teama și uimirea fac parte din manifestarea naturală a credinței, de aceea experiența religioasă a prezenței lui Dumnezeu poate să se manifeste prin fugă de la locul întâlnirii, înspăimântare și păstrarea adevărilor în secret.

Modelul hristic al folosirii materiei. Sfințenia creației ca responsabilitate pentru fiecare creștin

Minunea mergerii pe apă se petrece noaptea, la straja a patra, ceea ce, în orarul de astăzi, ar înseamnă orele 3.00 dimineața, când Iisus are o întâlnire mai puțin obișnuită cu ucenicii. Nimeni nu ar accepta astăzi informația că un om a fost văzut mergând pe apă, iar dacă s-ar scrie în mass-media, acel personaj ar deveni imediat fie un iluzionist, fie un zeu. Știința caută să găsească explicații cu privire la fenomenul modificării structurii moleculare a apei,⁷² ceea ce ar determina proprietăți nebănuite ale apei, inclusiv de a deveni suport solid de mers sau de a dobândi gust și compoziție de vin sau de a-și schimba gustul, a deveni potabilă, din apă de mare sau reziduală. Singurul lucru afirmat cert de către oamenii de știință este că apa rămâne un mister la fel de mare ca universul însuși.

⁷² Despre calitățile curative ale apei, a se vedea Prof. univ. Dr. Pavel Chirilă, *op. cit.*, p. 196-198.

În Sfânta Evanghelie se propune un text care să convingă pe cititori că Iisus a mers pe apă, lucru prezentat de unii exegeți ca senzațional și primit de majoritatea ascultătorilor drept punctul esențial al minunii. Dacă cineva acceptă că Hristos este Dumnezeu, senzaționalul gestului dispare; Dumnezeu un are nici o problemă să meargă pe apă și să umple Universul. În această perspectivă, mersul pe apă este neimportant. Dacă hermeneutica biblică s-ar opri la acest mod de a vedea lucrurile, între mersul lui Iisus pe apă și calul lui Făt Frumos care vorbește nu ar fi nici o deosebire.

Evanghelia arată că nu dominarea legilor naturii este partea importantă a minunii (Iisus nu a fost magician sau vreun fachir), ci refacerea legăturii dintre Dumnezeu și materie, a relației dintre omul neputincios și Dumnezeul Atotputernic.

Mântuitorul Hristos, prin textul evanghelic, dovedește fără tăgadă că habitatul terestru este organizat după niște reguli stricte, sădite în interiorul lui, pe care numai Cel care l-a făcut poate să le depășească. Oamenii muritori, slabi în credință și trecători fiziologic sunt chemați la deplina unitate și dependență de Cel care este Stăpân peste toate cele create.

Există o desfășurare logică și psihologică a evenimentelor din noapte, pe Marea Tiberiadei. Ucenicii încearcă să treacă marea în cursul nopții, după ce se despart de Iisus, marea se învâlburează încât ucenicii cred că vor pieri în valuri, Iisus apare pe mare, ei se înspăimântă și țipă crezând că este o nălucă, Iisus îi potolește și le vorbește despre credință. În viața omului lucrurile nu diferă cu nimic: Omul se desparte uneori de Dumnezeu, îndată realizează că este neputincios, când constată acest adevăr strigă la Dumnezeu, îl

redescoperă și în viață se așează din nou pacea. Nu este absolut necesar ca Dumnezeu re-descoperit să rezolve problemele punctuale, ci doar să-i dea omului puterea de a le înțelege rostul. Acesta este mesajul simplificat al pericopei evanghelice.

Între Hristos care rămâne pe mal și corabia cu care apostolii pleacă să treacă marea, cu toată puterea și știința lor de pescari cu experiență se află actul credinței, un „spațiu” în care omul trebuie să conștientizeze că îndepărtarea de El este moarte, iar decizia de a rămâne cu Dumnezeu aduce pace și garantează viața.

E un text surprinzător, pentru că precizează că Iisus „i-a silit” pe ucenici să intre în corabie și să treacă de cealaltă parte a mării până El va da drumul mulțimilor. Iisus hotărăște să calmeze mulțimile, să potolească rumoarea declanșată de minunea înmulțirii pâinilor, cu care a săturat 5000 de bărbați, în afară de femei și copii. Ce poate fi mai atrăgător decât un om care produce pâine din nimic și hrănește gratuit miile de oameni din mulțime? Ușor putea fi aclamat ca rege, ceea ce ar fi compromis iremediabil scopul venirii Lui în lume în favoarea a ceea ce impresionează mulțimile: hrană din nimic. Prin mila lui Dumnezeu, mulțimile au fost hrănite, dar textul nu redă reacția mulțimii, pe care încercăm doar să o bănuim: un entuziasm necontrolat, justificat prin recunoștință și mulțumire, pe baza căruia ar fi dorit să-l instaureze conducător. Este ceea ce se petrece în general într-o revoluție spontană. Dar Hristos nu se vrea un revoluționar, motiv pentru care se străduiește să-i liniștească și să-i trimită în satele lor. Rolul Său dumnezeiesc un era să hrănească o parte din poporul evreu, ci să restaureze umanitatea întregă, să o

ridice din robia păcatului și să-i redea viața, să aducă pâinea ce veșnică, nu doar pâinea cu care s-au săturat câteva mii. Astfel se înțelege sensul cuvintelor lui Iisus Hristos „Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu.” (Ioan 6, 51). El aduce un alt mesaj o altă ordine, pe care oamenii care l-au ascultat temporar și au mâncat pâine n-ar fi înțeles-o. Epuizat ca om, Hristos trimite mulțimile și se retrage în munte, în singurătate să se roage, să-I mulțumească Tatălui. Omul Hristos simte nevoia de a se ruga, de a-I mulțumi lui Dumnezeu, de a se odini, de a se retrage, de a medita. De aceea, perioadele de retragere în singurătate și meditație din viața fiecărui om credincios au rostul lor. Din când în când omul trebuie să fie singur, cu Dumnezeu în gând și în suflet, să-I mulțumească pentru ceea ce este, nu numai pentru ceea ce are, pentru darul pe care îl reprezintă cei din jurul său, care formează comuniunea de dragoste. Timpul a trecut, noaptea a căzut când încă era pe munte și se ruga. O furtună s-a iscat pe mare și corabia stătea să se scufunde, iar ucenicii au intrat în panică. Mântuitorul a venit spre ei pe mare ca pe uscat. Pe lângă spaima fenomenelor naturale, valurile, vânturile, se adăuga imaginea lui Iisus mergând în noapte pe mare, despre care au crezut că este fantomă sau nălucă. De frică au strigat dar Hristos i-a potolit spunând „Îndrăzniți, Eu sunt; nu vă temeți!” (Matei 14, 27). Cu grijă, le spune întâi că trebuie să-L recunoască. Și dacă-L recunosc nu pot să nu îndrăznească. În entuziasmul credinței în Dumnezeu, omul poate să depășească limitele a ceea ce se numește „naturalul”. De aceea, Petru îi cere: „Doamne, dacă ești Tu, poruncește să vin

la Tine pe apă!” (Matei 14, 28). Lucru devine posibil până când nu se mai uită la Hristos, ci începe să se uite la vânturi și la valuri. E momentul când începe să se scufunde: când L-a pierdut ca țintă pe Dumnezeu, devine coajă de nucă pe valurile mării.

Corabia, spun exegeții biblici, este simbolul Bisericii în care oamenii găsesc mântuirea în mijlocul mării învolburate a existenței pământești. Mântuirea se obține în Biserică pentru că Hristos este în Biserică, în calitate de cap al ei. Deci, Biserica nu poate să existe fără Hristos, nu este liman de mântuire și corabie de mântuire decât în măsura în care Hristos lucrează în ea,⁷³ iar ea are conștiință că este a lui Hristos, așa cum Eva a avut conștiința că era din Adam. Fiind Dumnezeu cu adevărat, Hristos lucrează în permanență. Când omul părăsește corabia, se îndepărtează de Hristos, din ispita de a privi spre alte lucruri sau a avea alte bunuri, de obicei materiale, atunci credința scade și începe scufundarea. Chiar în dorința de a trăi mai intens relația cu Dumnezeu, ochii sufletului nu trebuie să se îndepărteze de țintă, pentru că Dumnezeu S-a făcut om pentru a fi trăit, nu căutat în maxime și formulări discursive. Puterea credinței lui Petru era dată de ținta pe care urmărea. El nu mai privea la cele create, privea la Cel necreat: Hristos. Cât timp destinația călătoriei lui a fost Dumnezeu, lucrurile materiale nu mai reprezentau un

⁷³ Formula Sfântului Ciprian al Cartaginei, „extra ecclesiam nulla salus” (în afara Bisericii nu este mântuire) ar trebui interpretată în sensul „extra Christum nulla salus”, pentru că este inclus în aceasta. Unde este Hristos, acolo este Biserica, cea care este Trupul lui Hristos. Jürgen Moltmann, *History and the Triune God*, SCM Press, London, 1991, p. 112

obstacol, cu atât mai puțin apa pe care mergea. Când Hristos devine secundar iar valurile și vânturile devin principale, credința slăbește iar el începe să se scufunde. Când crede că L-a pierdut pe Dumnezeu, care la trimis la corabie și cu ea în mare, Hristos revine în momentul critic, iar entuziasmul credinței lui Petru se stinge în banala scufundare, riscând să îl piardă din nou pe Dumnezeu. Însă tot Dumnezeu este Cel care întinde mâna și îl ridică spunându-i: „Puțin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit?” (Matei, 14, 31).

Simbolizată în text de corabie, Biserica are un țel, să treacă pe celalalt mal cu oamenii prezenți în ea în drum către Hristos proslăvit. Biserica este în drum spre Împărăția lui Dumnezeu și pe acest drum membrii ei trebuie să fie tari în credință, gata să înfrunte vânturile și valurile lumii. Este o Evanghelie a credinței, o Evanghelie a regăsirii și o Evanghelie a încrederii în puterea și lucrarea lui Dumnezeu care niciodată nu-l abandonează pe om.

Sfânta Evanghelie transmite, deci, mai multe lucruri legate de viața de astăzi pentru că marea aceea de care se vorbește în Evanghelie este viața omului, la fel de tulburată ca marea în furtună, cu ispite, greutăți, încercări, momente de cădere și revenire, cu spaima pierderii lui Dumnezeu, cu slăbirea în credință, cu revenirea mai profundă la credință, cu păcate și virtuți. Omul este chemat de Dumnezeu să meargă alături de El, prin Hristos, mână în mână cu Fiul care cunoaște slăbiciunea și căderile umane. Cât timp Dumnezeu este țelul pelerinajului pământesc, El este și Cel care însoțește fiecare pelerin, iar când omul se poticnește, El este Cel care îl ridică. Minunea aceasta, făcută de umanitatea îndumnezeită a lui Hristos, devine minunea permanentizată prin prezența Lui

în Biserică, până la sfârșitul veacurilor. Iisus le arată ucenicilor, în mod figurat, lucrurile viitoare, despre care El știa, care nu aveau să fie „întâmplări”, ci fragmente din planul veșnic al lui Dumnezeu de a mântui lumea. Nu este de mirare faptul că, la început, ucenicii se mirau cu privire la identitatea Celui de care vânturile și valurile ascultă, iar după ce trec prin frică, disperare, necredință, neputință spun, închinându-se, „Cu adevărat Tu ești Fiul lui Dumnezeu” (Matei 14, 33).

Credința duce la identificarea lui Hristos în orice ipostază a vieții, chiar când pare a fi o simplă nălucă sau halucinație. Din momentul în care L-au mărturisit pe Hristos ca Fiul al lui Dumnezeu, aveau să înțeleagă și Învierea. De aceea, potolirea furtunii și Învierea pot fi interpretate în paralel. Mântuitorul se desparte de ucenici și revine la ucenici. În Grădina Ghetsimani pleacă din mijlocul ucenicilor, pentru a fi luat de către soldații romani, dispare în noapte, la fel cum a rămas în noapte undeva pe munte. În cazul învierii, când ucenicii își pierd speranța în Hristos și se înfricoșează, ascunzându-se „de frica iudeilor”, când Hristos era judecat în noapte, avea să revină înviat și plin de putere, cum a apărut pe mare. Dând ucenicilor încrederea în ei și încredințarea că El este Dumnezeu prin cuvintele „Nu vă înspăimântați! Eu sunt, îndrăzniți!”, ei cad înaintea Lui și îl mărturisesc drept Hristos, Fiul lui Dumnezeu, la fel cum vor depăși spaima și vor începe să-L propovăduiască pe Hristos Înviat, deci Dumnezeu atotputernic.

Un alt element care trebuie subliniat este cel legat de încercarea, străduința și efortul omului de a-și pune voința proprie în armonie cu voința lui Dumnezeu. Atât timp cât

voința omului se află în contradicție cu ceea ce vrea Dumnezeu, nimic nu reușește. Slăbiciunea este permanentă, necredința este meteorică, iar planul lui Dumnezeu intră în conflict cu idealurile și voința umană. Prea des, dorințele omului sunt contrare unicei dorințe a lui Dumnezeu. De aceea, este nevoie de rugăciune și discernământ pentru că omul nu știe întotdeauna ce vrea Dumnezeu cu el. Părinții Bisericii recomandă ca omul să se străduiască în permanență să discearnă voia lui Dumnezeu prin rugăciune, prin iluminarea minții, prin deslușirea rostului care, odată aflat, îl face pe om să meargă pe apele vieții. Există o certitudine: Dumnezeu vrea să dea, în primul rând, pacea inimii, liniștea similară calmului nopții de după potolirea furtunii, de care se vorbește în Sfânta Evanghelie. Această liniștire dă omului puteri nebănuite, nemaifiind înspăimântat de ceea ce este trecător. În tradiția ortodoxă idealul căutării lui Dumnezeu era isihia sau pacea inimii, liniștirea. Atunci omul știe ce are înaintea pentru că nu mai este influențat de instincte și dorințe trecătoare. Neajunsurile vieții devin secundare și pot fi depășite mult mai ușor. Mersul lui Petru pe mare reprezintă, simbolic, fiecare obstacol din lume care este depășit când gândul omului este în armonie cu voia lui Dumnezeu.

Ținta vieții omului modern devine tot mai evident egoismul propriu, plăcerea individualistă, dorințele egocentrice, realizarea profesională personală pentru care omul depune toate eforturile, uneori chiar propria viață. Evanghelia propune creștinului ca toate acestea să fie urmărite fără patimă, fără compromis, fără a sacrifica pe alții sau darul vieții, ci să fie subordonate unei alte priorități și prin aceea, mai ușor de îndeplinit: o relație cât mai autentică

și mai deplină cu Hristos Dumnezeu care trimite pe om în corabia lumii. Sentimentul pierderii lui Dumnezeu sau al abandonării de către El nu trebuie să înfricoșeze întrucât este doar un fals sentiment, dacă ținta rămâne aceeași. Dumnezeu se „îndepărtează” de om, așa cum Hristos „i-a silit” pe ucenici să meargă de cealaltă parte a mării, dar nu abandonează pe nimeni, nici pe cei chemați, care fac voia Lui, nici pe cei nechemați, pe care îi face să fie chemați. Dumnezeu întotdeauna va avea „mâna” suficient de lungă să prindă și să salveze pe om din greutățile vieții. Nimeni, niciodată, nu L-a pierdut pe Hristos decât dacă a vrut cu tot dinadinsul, dar mai important, Hristos n-a pierdut pe nimeni niciodată. Învățătura ortodoxă precizează că păcatele împotriva Duhului Sfânt nu se iartă (Matei 12, 31). Păcatele împotriva Duhului Sfânt nu se iartă nu pentru că n-ar putea Dumnezeu să le ierte, ci din cauză că cel care le săvârșește refuză iertarea lui Dumnezeu. Chiar îndepărtat de Dumnezeu, omul trebuie să aibă în permanență ferma convingere că dacă va striga „Doamne, scapă-mă!” cum a făcut Petru, El își va întinde mâna și îl va recupera chiar și de pe buza iadului.

Mersul către Dumnezeu nu este obișnuit, nu este nici rutinant nici ușor. În Sfânta Scriptură Iisus vorbește de cele două căi: calea care duce către Dumnezeu, cea îngustă, cu poarta pe măsură, prin care puțini aleg să treacă și calea care duce către pierzare, cu poarta aferentă, largă și primitoare. Omului îi este dată libertatea de a alege: mersul către Dumnezeu este presărat de ispite și greutăți, de aceea trebuie să fie însoțit de smerenie, îndrăzneală și credință, în vreme ce mersul haotic, cu privirea spre tulburările vieții nu poate atinge destinația, este drumul hazardului.

Credința este încercată astăzi mai mult ca oricând: fiecare nouă zi aduce alte și alte probleme, de la infectările cu viruși nemaiîntâlniți în locuri neașteptate ale lumii civilizate sau din lumea a treia, până la catastrofe ale naturii, necunoscute în multe locuri, cum ar fi taifunuri, tsunami, alunecări de teren fără precedent. Anomaliile care se petrec pe planetă, dacă ar fi înțelese ca încercări ale credinței ar trebui să conducă la un strigăt în același timp comun și individual: „Doamne, scapă-ne!” În fiecare om există un Petru, un om înspăimântat. Textul evanghelic este propus spre meditație pentru ca omul, în loc să rămână înfricoșat în valurile vieții și a aștepta, să solidarizeze cu cei care trec prin momentele grele, să aibă încredere în Dumnezeu, să încerce prin puterile proprii să descopere soluții sau să aleagă calea cea îngustă și ușa cea strâmtă care conduce la îndumnezeire.

Înainte ca furtuna vieții să se potolească, omul trebuie să ceară lui Iisus să îl ia de mână, încă de la botez, de unde și responsabilitatea părinților și a nașilor de a crește copiii în dragoste față de Dumnezeu. De mână cu Hristos, furtuna fie nu contează, fie se va potoli. Nu este destul ca omul să fie alături de Hristos doar prin persoana sa, ci trebuie să fie și prin credința sa.

Învățăături dogmatice și morale

1. În Sfânta Scriptură lumea este asemănată cu marea și valurile ei. Reacția oamenilor la felurile furtuni care se abat asupra lor este diferită: unii sunt curajoși dar se pierd cu firea îndată ce se încred numai în puterile lor, alții așteaptă pasiv ca izbăvirea să vină de undeva, alții sunt surprinși și pot chiar

să cadă în spaimă sau deznădejde. Evanghelia arată că orice este posibil cu încrederea în Dumnezeu și curaj personal.

2. Se întrevide slava lui Hristos ca Dumnezeu care, deși în viața pământească trebuie să treacă prin aceleași pericole ca toți ceilalți oameni, la picioarele Lui stihiiile naturii se supun. Se anticipează, prin minune, învierea și înălțarea Sa, prefigurarea slavei dumnezeiești, dăruirea naturii liniștite fiilor lui Dumnezeu.

3. Cu puțin timp înainte Hristos potolise un alt tip de furtună: foamea generală prin înmulțirea pâinilor, plecase în munte să se roage după ce îl pierduse pe vărul Său, Ioan Botezătorul și mulțimea îl căuta să-L proclame rege pentru a avea hrana asigurată și victorii asupra tuturor lucrurilor create.

4. Petru ar fi putut înota, dar sentimentul părăsirii lui de către Dumnezeu a făcut să își piardă nu numai puterile sufletești, ci până și reacțiile naturale, profesionale. Când cineva își pierde controlul asupra sinelui, începe să se scufunde și să fie copleșit de griji multe, din care nu poate scăpa decât dacă tot Hristos îi întinde mâna.

„Hristos este iubire”. Realitatea teologică a iubirii

Evanghelistul Luca redă succint învățătura lui Iisus Hristos despre iubirea semenului în cinci versete, în vreme ce Evanghelia după Matei îi alocă trei capitole, în așa numita *Predică de pe munte*. Trebuie să reamintim că Evanghelia după Matei era adresată iudeilor, motiv pentru care trebuia să se facă o diferență între ceea ce ei știau deja din Vechiul Testament, dar odată cu noua descoperire în Hristos trebuiau

să o schimbe, să o înalțe, să o desăvârșească. Iisus justifică atitudinea Sa față de Vechiul Testament când spune: „N-am venit să stric legea, ci am venit să o plinesc.” Pentru aceasta, El trebuia să arate, pe de o parte, că știa ce recomanda legea veche, dar propunea o altă învățătură, superioară acesteia, fără a o elimina sau eluda pe cea existentă. La rândul lui, Luca își adresează Evanghelia unor simpli oameni care nu cunoșteau nimic din legea Vechiului Testament. Mai exact, scrie textul cu destinație precisă, preaputernicului Teofil (Luca 1, 3 și Fapte 1, 1) dar, prin aceasta, o adresează tuturor credincioșilor care nu erau creștini sau iudei. Erau numiți generic „păgâni”, sau cei care ascultau pentru prima dată vestea minunată, dar nu aveau un bagaj de cunoștințe care să favorizeze înțelegerea lucrurilor mai obscure sau mai profunde. Evanghelistul scria pentru conștiința lor, așa cum profesorul scrie pe o tablă neagră lucruri total noi pentru copii, dar pe care trebuie să le învețe, fără a face asocieri. De aceea, evanghelistul caută să sintetizeze, asemeni unui profesor, să subsumeze învățătura atât de complexă pe care o aducea Iisus, punând-o în fraze cât se poate de scurte și de concrete, ușor de reținut și transmis mai departe.

În cele câteva versete, evanghelistul redă învățătura Mântuitorului care îndeamnă pe ascultători să nu iubească doar pe cei care îi iubesc pe ei, pentru că și păcătoșii fac la fel, să nu dea cu împrumut cu nădejdea că vor lua înapoi pentru că și păcătoșii fac la fel, să nu facă bine doar celor care le fac lor bine pentru că și ceilalți fac la fel. Ar trebui adăugat faptul că Iisus nu se adresează unei lumi idealiste. El știe că în lume există răul, că există oameni care nu se roagă, că sunt oameni care urăsc, invidiază, aduc suferință. El nu

ignoră, așadar, existența răului în lume, ci doar îi face pe oameni să conștientizeze existența lui și să îl depășească. Iisus Hristos definește răul prin dușmani, pentru care recomandă ucenicilor și celor care ascultă: „Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc” (Matei 5, 44). Este ceva absolut nou: Mântuitorul este, deodată, realist și blând, mesager unic al voii lui Dumnezeu pe pământ. El dezvăluie mai multe tipuri de comportament uman, asemeni unui foarte bun psiholog. Primul se referă la comportamentul instinctual, alterat de păcat, al omului făcător de rău nu pentru a dobândi ceva în schimb, ci din pornire necontrolată și atitudine needucată, satisfacție gratuită. Este răul făcut de dragul răului parte a subumanului, a celui fără credință, fără înțelegere față de semenul lui, care îl asuprește dacă poate prin forță și dominație fizică, cel care ignoră poruncile lui Hristos și legea omului. Acest comportament se vede în modurile de exploatare pe care omenirea le-a experimentat de-a lungul istoriei în care omul n-a văzut în semenul său o ființă la fel de demnă, la fel de înaltă pe scara valorilor, sau simplu obiect al exploatării economice, motivate de lăcomie. Într-o formă mai mult sau mai puțin explicită, istoria a înregistrat în permanență momente în care cineva putea să dispună de viața altuia fără să fie tras la răspundere. Au fost momente în care, dacă un copil nu era dorit putea să fie aruncat într-o prăpastie imediat după naștere. În tradiția veche greacă, de exemplu, fetele nu erau bine venite pentru că nu puteau să fie războinice, trebuia să li se dea o parte din avere dacă se

căsătoreau, de aceea tatăl putea să dispună dacă ele trăiesc sau nu.

Hristos venea cu o nouă atitudine față de om și viața lui, o atitudine construită pe alte principii decât rațiunea umană, prioritățile sociale și forța celui mai puternic, dătător de reguli antiumane.

Al doilea tip de comportament pe care progresiv Mântuitorul îl dezvăluie este acela al omului natural în specia lui, prezent în societățile civilizate, adică un comportament amabil, individualist dar neagresiv. Omul poate fi atent, chiar cinstit, dar nu interacționează decât acolo unde are un interes, deși acesta nu afectează direct viața celorlalți. Este atitudinea de a nu face rău nimănui, a nu deranja pe față. Dacă cel de lângă el suferă, doar ia notă, nu face ceva pentru că nu se amestecă în treaba celui alt, ceea ce, politic, este corect. Își îndeplinește datoriile sociale, are o imagine bună și este preocupat de a-și crea mediul și stabilitatea necesare care să îi protejeze independența față de comunitate, în caz de conflict, eșec, criză. Are și un mod ascuns de a trage foloase de pe trufia sau prostia altora. Dacă este solicitat ajută numai dacă așa-zisul ajutor îi aduce un profit, sub o anumită formă.

În final, descrie comportamentul creștin empatic, potrivit căruia omul este îndemnat să facă bine celor care îi fac rău, să iubească pe cei care îl urăsc și să dăruiască fără pretenția de a primi înapoi.

„Dușmanul” nu apare din senin, nu există cineva care este prin definiție dușman, ci este rodul urii sau al invidiei, al unor păcate individuale care conduc la identificarea altuia drept dușman. Diavolul este numit de Iisus „cel rău”, adică imaginea celui care face răul gratuit, însă nu este necesar ca

el să devină „dușman”, cel mult poate să devină „departele” ca opoziție față de „aproapele”, cel de care textele biblice îi învață pe creștini „fugă” (Matei 10, 23). Evanghelia arată că adevăratul creștin nu are „dușmani” pentru că îi cuprinde în dragostea lui, chiar atunci când cel pentru care se roagă ajunge să ia viața creștinului, așa cum s-a întâmplat în cazul multor creștini în timpul persecuțiilor. Sfântul Apostol Pavel spune „Nu răsplătiți nimănui răul cu rău. Purtați grijă de cele bune înaintea tuturor oamenilor. Dacă se poate, pe cât stă în puterea voastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii. Nu vă răzbunați singuri, iubiților, ci lăsați loc mâniei (lui Dumnezeu)” (Romani 12, 17-19). Sfântul Pavel se face ecoul învățaturii lui Hristos când recomandă: „Dacă vrăjmașul tău este flămând, dă-i de mâncare; dacă îi este sete, dă-i să bea, căci, făcând acestea, vei grămădi cărbuni de foc pe capul lui. Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele” (Romani 12, 20-21).

Existența răului are o parte pozitivă, în sensul că dă creștinului posibilitatea de a-și măsura capacitatea credinței și iubirii. A iubi pe cineva bun este natural, dar a iubi pe cineva care face răul deliberat devine marea provocare a noii învățături creștine care propune iubirea definitivă. Este tristă și foarte reductivă expresia românească „Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face.” Asta ar însemna a dezvolta comportamentul amabil dar indiferent, care duce la izolarea într-o pasivitate vinovată.

Luca nu explică, dar înțelegem din celelalte Evanghelii că în Vechiul Testament erau prețuite în mod deosebit trei virtuți: milostenia, rugăciunea și postul. În parabola Vameșului și a Fariseului Iisus arată cum fariseul se

mândrește că face milostenie, că postește, că merge la templu să se roage. Deși erau trei virtuți apreciate la timpul lor, ca și în societatea modernă, printr-o rea folosire au devenit simbolul fățarniciei. Fariseii, din oameni buni, care respectau legea mozaică, deveniseră simbolul ipocriziei, al formalismului reduționist. A rămâne la suprafață, la practica virtuților amurale, riscă să degenereze în ipocrizie. Mântuitorul nu numai că sancționează exhibiționismul moral, ci arată că peste virtuțile care contribuie la o bună imagine publică se adaugă altele, mult mai profunde în conținut, cu valoare de schimbare a întregii ființe umane: credința, când spune „De ați avea credință cât un grăunte de muștar, ați zice acestui sicomor: Dezrădăcinează-te și te sădește în mare, și vă va asculta” (Luca 17, 6), nădejdea, pe care o cuprinde în capitolul 24 și 25 al Evangheliei după Matei, unde se arată că nădejdea creștinului este de a fi mântuit la Judecata finală și de a învia împreună cu ceata dreptilor și iubirea, cea pe care Mântuitorul o recomandă necondiționat.

Andrei Pleșu, în lucrarea *Despre îngeri*,⁷⁴ vorbește despre iubirea îngerilor și face o mică analiză cu privire la modul cum se recomandă iubirea. El arată că este normal ca cineva să-și iubească soția, soțul, fiica, fiul, mama, părinții, rudeniile. Istoria confirmă că marii criminali ai lumii au avut sentimente de dragoste. Acest lucru dovedește că omul nu are răul în firea lui, că săvârșirea binelui este starea naturală a ființei umane dar, uneori, răul capătă pondere din libera alegere a omului, din instinctul anormal al păcatului, din educație sau dintr-un set de precepte determinat de un anumit

⁷⁴ Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, Humanitas, București, 2003, p. 196

context social. În cartea *Levitic* se spune că trebuie să iubești pe aproapele tău. Deja apar primele dileme: identificarea aproapelui, motivele care stau la baza iubirii aproapelui, natura sentimentelor de iubire pentru necunoscutul care este numit sau se consideră a fi aproapele. La prima vedere, nu există rațiuni temeinice pentru iubirea de aproapele, indiferent cine ar fi. În Vechiul Testament s-a poruncit evreilor să iubească pe aproapele, adică pe conațional și coreligionar, adică cel care aparținea etnic și spiritual poporului ales, care era din seminția aleasă, singurul care putea fi numit „aproapele”. Dragostea față de el consta în a-l face conștient de cine este și a păstra ideea de popor ales numai în mijlocul iudeilor.

Iisus însă arată că și cei care un sunt de o seminție aleasă fac același lucru, iubesc pe cei care îi iubesc pe ei. Porunca pare cu atât mai dificilă cu cât omul nu are întotdeauna o idee clară despre cât de mult se iubește pe sine însuși. Textul trimite la o poruncă prin care se dau cel puțin două răspunsuri: omul realizează că, pe cât de mare este iubirea de sine, pe atât de mică este iubirea față de semen și cu cât cineva se iubește mai mult, cu atât iubește pe celălalt mai puțin. Dacă la această dilemă omul poate găsi un răspuns, chiar și de conjunctură, problema insurmontabilă apare când Iisus continuă spunând că omul are datoria de a iubi pe vrăjmașul său.

Destul de multe studii arată că individualismul omului modern a șters din conștiința lui însuși dezideratul de a iubi pe un vrăjmaș, pentru că omul nu mai iubește nici pe prieten sau, din rațiuni subiective, iubirea este manipulată, folosită, instrumentalizată, încât prietenul de azi poate să fie dușmanul

de mâine. Creștinii un sunt mai buni decât iudeii de acum 2000 de ani pentru că nu mai manifestă dragoste autentică nici față de cei care îi iubesc. Adeseori, prieteni din tinerețe, din timpul studiilor, încep o afacere și după scurtă vreme se despart, din prieteni devin inamici, din asociați devin competitori. Problema este că nu se despart doar ca parteneri de afacere, ci că nu se mai suportă unul pe altul, nu vor să își mai vorbească unul altuia. În alte exemple, tineri se cunosc și se iubesc promițând să fie alături unul de altul toată viața, dar la scurt timp se află că s-au despărțit atât de dureros încât nu vor să mai știe ce s-a întâmplat celuilalt tot restul vieții. Dacă omul, la un moment dat, nu mai poate să iubească pe cel cu care a vrut să împartă viața, binele și răul, era în stare să renunțe la multe avantaje sociale sau profesionale, la părinți sau rudeni, cu cât mai neînțeleasă este porunca lui Hristos de a iubi pe vrăjmaș.

Sfânta Evanghelie propune ca, dincolo de progres și știință, lumea să progreseze și în dragoste și înțelegere. Aici este locul creștinismului, cu atât mai mult al creștinismului de factură ortodoxă care ar trebui să se extindă către Occident. O spiritualitate autentică este cea care pune accentul pe înțelegere și dragoste în Iisus Hristos, pe prezența creștinilor în casa Lui și prezența Lui în sufletul lor. Acesta poate să fie cel mai mare bun pe care Ortodoxia îl poate dărui lumii științifice secularizate. Nu se poate concepe o lume care să fie condusă doar prin tehnică și știință. Dacă nu există dragoste, credință și nădejde, este o lume aridă și știința nu va soluționa problemele spirituale niciodată.

Mari oameni de știință, savanți în toate domeniile vieții științifice, negăsind totul în cariera științifică sau profe-

sională, Îl redescoperă pe Dumnezeu către apusul vieții și atunci viața lor capătă sens. Nimeni nu trebuie să aștepte până spre sfârșitul vieții. Ortodoxia se adresează cu același mesaj nu numai celor în vârstă, ci tuturor, de la copilul de botez, la patruzeci de zile, până la nonagenar sau și mai mult, într-o permanentă legătură de viață și credință.

Iubirea creștină nu este o simplă monedă de schimb între oameni sau între oameni și Dumnezeu. Iubind pe vrăjmași nu înseamnă că cineva câștigă mai mult. Altfel spus, dacă a urî sau a face rău cuiva duce la asemănarea cu păgânii, a iubi pe aproapele duce la echivalență și îngăduința lui Dumnezeu, a iubi pe aproapele nu conduce la daruri supranaturale și o preocupare favorită din partea lui Dumnezeu. Cel ce iubește descoperă pacea în suflet, iar cel pe care îl iubește își schimbă atitudinea. Comunitatea din jur, acolo unde nu dispar resentimentele, devine o comunitate a înțelegerii. Dragostea creștină este singura care poate fi nelimitată. Răul suferit personal poate fi transmis sau convertit în bine, arătând dragoste nelimitată. Sfinții Părinți ai Bisericii au arătat că dragostea față de om este fără limite. Există, totuși, o distincție: când cel care face răul, țintește spre Hristos, atunci creștinul nu mai poate să aibă dragoste fără limite, pentru că răul împotriva lui Hristos se numește păcat, iar ucenicul lui Hristos trebuie să urască păcatul și să iubească pe păcătos. Omul care face rău lui Hristos întoarce răul împotriva propriei persoane. Hristos l-a iubit pe Pavel, dar l-a și certat. Pe drumul Damascului, Pavel aude glasul lui Hristos: „Eu sunt Iisus, pe Care tu Îl prigonești. Greu îți este să izbești cu piciorul în țepușă” (Fapte 9, 5), adică cine prigonea pe creștini, prigonea pe Iisus. Astfel se face schimbarea.

Textul evanghelic despre iubirea vrăjmașilor poate fi numit „Cartea de identitate” a creștinismului. La toate învățăturile Sale Iisus a adăugat: „Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții” (Ioan 13, 35). Nu e vorba despre rudeni, prieteni, amici, parteneri, ci pentru toți. Sfântul Apostol Pavel confirmă: „Îmbrăcați-vă, dar, ca aleși ai lui Dumnezeu, sfinți și prea iubiți, cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blândețe, cu îndelungă-răbdare, îngăduindu-vă unii pe alții și iertând unii altora, dacă are cineva vreo plângere împotriva cuiva; după cum și Hristos v-a iertat vouă, așa să iertați și voi. Iar peste toate acestea, îmbrăcați-vă întru dragoste, care este legătura desăvârșirii. Și pacea lui Hristos, întru care ați fost chemați, ca să fiți un singur trup, să stăpânească în inimile voastre; și fiți mulțumitori” (Coloseni 3, 12-15).

Învățături dogmatice și morale

1. Iisus Hristos nu este un teoretician al unor precepte etice. Ele sunt mai mult decât expresia voinței Sale: sunt imaginea vie a realismului ființei dumnezeiești și vieții Sale pământești. Prin comparație, textul de la Ioan 18, 19-22 este relevant: „Deci arhiereul L-a întrebat pe Iisus despre ucenicii Lui și despre învățătura Lui. Iisus i-a răspuns: Eu am vorbit pe față lumii; Eu am învățat întotdeauna în sinagogă și în templu, unde se adună toți iudeii și nimic nu am vorbit în ascuns. De ce Mă întrebi pe Mine? Întreabă pe cei ce au auzit ce le-am vorbit. Iată aceștia știu ce am spus Eu. Și zicând El acestea, unul din slujitorii, care era de față, I-a dat lui Iisus o

palma, zicând: Așa răspunzi Tu arhiereului? Iisus i-a răspuns: Dacă am vorbit rău, dovedește ce este rău, iar dacă am vorbit bine, de ce Mă bați?”

2. Cinstirea lui Dumnezeu se arată prin fapte concrete, prin îndeplinirea preceptelor evanghelice, care reflectă cuvântul lui Dumnezeu drept principiu și corectiv veșnic. Duhul lui Hristos răzbate din Sfânta Evanghelie, se împărtășește tuturor celor care aplică aceste precepte, dăruiește un sens moral vieții pământești a fiecărui om, îndeamnă și îndrumă conștiința să acționeze în cazuri particulare spre iubire necondiționată a ființei umane a celuilalt, indiferent de identitatea lui religioasă ori socială, depășind litera legii pentru a corespunde chemării Duhului.

3. Iubirea de vrăjmași în creștinism depășește înțelesul filosofic al termenului numai dacă este precedată de iertare și este fundamentată pe înțelegerea diferită a impulsului, formei, motivului și idealului care o determină. În spațiul necreștin sau al creștinismului secularizat iubirea poate să joace un rol important dar este prea ușor deturnată prin instrumentalizarea, folosirea sau chiar manipularea ei spre scopuri individualiste.

4. Hristos introduce în învățătura Sa ideea de iubire pură, care să nu fie condiționată nici de frica de pedeapsă, nici din speranța recompensei, nici chiar pentru comparație cu alții. Răsplata este urmare firească a aplicării dreptății lui Dumnezeu pentru cel care împlinește poruncile, dar nu trebuie să fie principiul esențial sau scopul unei fapte. În caz contrar, fapta bună poate fi folosită drept „monedă de schimb”, ceea ce ar face creștinismul suspect de interese individuale meschine.

5. Morala creștină devine normativă, superioară dar realizabilă dacă se ia în considerare idealul sădit în om prin creație, asemănarea cu Dumnezeu prin iubire, depășind orice precept filosofic sau păgân al timpului la care Hristos face referire.

Binele personalizat este Hristos. Despre răul personalizat și răul universal

Propovăduind credința, Biserica are în vedere construirea unei lumi a binelui și a frumosului. Se știe că binele și frumosul sau iubirea de frumos și de bine pe care au recomandat-o Părinții Bisericii, reprezintă un ideal, o tendință firească a sufletului uman spre spiritualizare, care este rezultatul realizării binelui și a frumosului. Este o lume pe care o doresc toți oamenii cu simț moral, pentru care o parte dintre semeni lucrează cu foarte multă dăruire. Firea omului i-a fost dată de Creator încât să fie făuritor de bine, făuritor de frumos. Când binele este împlinit și când frumosul se vede, sufletul omului se înalță printr-o delectare specială pentru lucrurile pe care știe că nu le-a făcut singur, ci sunt rodul lucrării lui Dumnezeu. Când face și vede binele, trăiește sentimentul transferului spre începuturi, atunci când omul a avut legătura nemijlocită cu Cel care l-a făcut. Imaginea este prezentă în Sfânta Scriptură încă de la început. Cartea *Facerii*, în capitolul 1, după ce arată că Dumnezeu a făcut toate, l-a făcut și pe om după chipul Său, bărbat și femeie, i-a binecuvântat zicând „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce

se mișcă pe pământ și peste tot pământul!” (Facere 1, 28). Toate erau bune foarte, iar omul trebuia să-și împlinească această vocație de a construi binele și a cultiva frumosul. Capitolul se încheie cu versetul „Și a privit Dumnezeu toate câte a făcut și iată erau bune foarte” (Facere 1, 31). În ziua a șaptea se spune că Dumnezeu a binecuvântat ziua, a sfințit-o pentru că în ea „s-a odihnit” de toate lucrurile pe care le făcuse.

Acestea sunt versetele esențiale pe care învățătura de credință ortodoxă o transmite cu privire la originea și scopul omului pe pământ. Omul este făcut după chipul frumos al lui Dumnezeu, bărbat și femeie, rostul lui este de a conduce și de a stăpâni peste toate viețuitoarele pământului ca singură ființă inteligentă și conștientă de inteligența ei, iar această stare de frumusețe și pace trebuie să ducă la pacea, la frumos și bine, dând sufletului odihnă. Toate erau bune, toate erau frumoase pentru că erau rodul urcării speciale a lui Dumnezeu. De aceea, în existența de zi cu zi, oamenii tânjesc după frumos și bine, dar constată cu durere dimensiunea constantă a răului. Răul se vede la tot pasul, cu o intensitate mai mare, cu multă neodihnă, este parcă mai evidentă în viața cotidiană. Prezența și existența răului este mai vizibilă uneori decât existența binelui.

Ca ființe inteligente și dornice de frumos și bine, oamenii trebuie să înțeleagă că răul din lume nu este un rău existențial, are un sfârșit pentru că nu are începutul de la Dumnezeu, ci este un accident. În creația bună apare răul prin gândul independenței unor îngeri în afară de Dumnezeu. Dumnezeu știe acest lucru dar respectă libertatea omului cum a respectat și libertatea îngerilor de a cădea, dar îl cheamă

continuu pe om să lucreze împotriva răului. Nu forțează niciodată omul să renunțe la rău, îi lasă atâta demnitate și libertate încât poate să aleagă și să conviețuiască, să amplifice sau să producă răul, care vine de la cel care este definitiv rău, adică Diavolul. *Rugăciunea domnească*, prin care Hristos a învățat pe ucenici cum să se roage se încheie tocmai prin această mențiune, „Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel rău” (Matei, 6, 13).⁷⁵ „Cel rău”, este mai mult decât „cel viclean”, cum s-a tradus și transpus în multe versiuni cântate ale rugăciunii. Viclenia este doar o fațetă răului, pe când răul are o paletă de înțelesuri mult mai largă. Răul, așadar, pe lângă armonia pe care o creează binele și frumosul, creează neodihnă, neliniște și însingurare. Un om rău nu are prieteni, nu are odihnă, nu-și găsește liniștea; caută în permanență noi și noi modalități de a-și satisface dorința inexplicabilă de a produce sau de a transmite răul. În felul acesta, el nu-și mai aparține, omul care face răul nu este prin sine rău, ci dă glas, în mod constant, într-un fel de colaborare cu cel care este prin excelență rău, demonul.

Evanghelia vindecării demonizatului din ținutul Gherghesenilor arată cum Iisus merge din proprie inițiativă pentru a izbăvi pe cineva de puterea malefică a Diavolului. A trecut noaptea Lacul Ghenizaretului spre ținutul Gherghesenilor. În timpul nopții, pe mare s-a stârnit o furtună în timp ce Iisus dormea. Apostolii L-au trezit strigând

⁷⁵ Mitropolitul Bartolomeu Anania explică textul în sensul de „a nu lăsa să cădem în ispită” sau „ferește-ne de prilejul ispitei. Dealtfel, ispita nu e o cădere propriu-zisă, ci o încercare sau un examen prin care cineva poate să cadă; o probă de foc. Nota „h” la *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, IBMBOR, București, p. 1466 .

„Izbăvește-ne că pierim”. Iisus S-a trezit, a certat vântul, valurile și acestea s-au potolit. Frica ucenicilor de stihiiile vremii s-a schimbat într-un alt tip de frică: cine era Iisus încât vânturile și valurile ascultă de El. Am putea crede că acest vânt în miez de noapte, valurile dezlănțuite sunt stihii ale naturii stârnite pentru a-L opri să ajungă unde intenționa.

Creația poate fi manipulată de rău împotriva unui țel pozitiv pe care omul îl are. Bunele intenții se lovesc inevitabil de obstacole mai rezistente, ca și cum ceva stă împotriva. Poate să fie o persoană, o stare de fapt, un complex de împrejurări care se pune stavilă pentru a nu împlini binele pe care omul îl dorește. Acest lucru se întâmplă inclusiv cu Mântuitorul ca om, dar depășește obstacolul prin puterea dumnezeiască, pentru că ceea ce avea să facă era cu mult mai însemnat. Prin aceasta, dă și o lecție apostolilor despre cine este el cu adevărat. Concluzia acestei lecții va fi trasă în ținutul Gherghesenilor.

Acolo, găsește un om demonizat, posedat și însingurat, stătea prin gropi de morminte și era atât de înfricoșător încât călătorii evitau să treacă prin acel ținut. Alungat de duhul necurat din lume, devenise un personaj problemă pentru întreaga comunitate: nu mai știa ce este viața în societate, nu se mai bucura de dragostea celor din jur, devenea violent încât chiar dacă era legat cu lanțuri și legături, prin puterea mare dată de demon, rupea aceste legături și hălăduia prin pustiu.

Mântuitorul se apropie de el, Domnul păcii, Iisus vine înconjurat de oameni, apostoli și mulțime. Se îndreaptă singur către acest om de care celorlalți le era frică. Este imaginea misionarului, a celui care aduce vestea cea bună,

aduce pacea, înțelegerea și armonia între oameni. Toți îl caută și îi vor compania. În contrast, se află imaginea celui rău, de care toți caută să se îndepărteze într-o atitudine de oroare. Pustiul nu trebuie înțeles ca o realitate fizică, ci ca o singurătate inexplicabilă. Mântuitorul vine în zonă pentru că trebuia să vindece pe mulți. În primul rând, trebuia să-l elibereze pe bărbatul posedat, prima victimă a demonului. Răul însă are și „victime colaterale” respectiv turma de porci în care intră după ce este alungat din bărbat și gadarenii sau gherghesenii. Iisus le aduce și lor o lecție, că omul are valoare mai presus decât orice. El navigase toată noaptea cu corabia peste Lacul Ghenizaretului, făcuse un drum obositor numai ca să elibereze pe un om de rău și, astfel, ceilalți să înțeleagă că, în fața lui Dumnezeu, fiecare ființă umană este inestimabilă. Lecția Mântuitorului este definitivată de demon, căruia îi rămân fideli locuitorii Gadarei: dacă apostolii nu l-au înțeles, neștiind cine este încât creația ascultă de El, gadarenii au mers prea departe și i-au spus să plece.

Este interesantă insistența asupra dialogului care are loc între Iisus, același pe care apostolii nu l-au recunoscut pe mare și demoni. Bărbatul demonizat, înfricoșător, se închină Lui și îi se adresează „Ce ai Tu cu noi, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu? Ai venit aici mai înainte de vreme ca să ne chinuiești?” (Matei 8, 29). Demonul îl recunoaște și îi spune identitatea: „Fiule al lui Dumnezeu”. Sfânta Scriptură afirmă că și demonii cred și se cutremură (Iacob 2, 19). Ceea ce nu pot ei să facă este să se smerească. Această atitudine oarecum împăciuitoare a demonului este, de fapt, o stratagemă. La început Îl recunoaște pe Iisus ca Fiul al lui Dumnezeu dar, când Iisus îi poruncește să iasă din om și să îl lase liber,

evlavia demonului dispare și răspunde că a venit prea devreme. Iar Mântuitorul îl întreabă care îi este numele, iar demonul răspunde „legiune”, căci erau mulți demonii care îl posedau. Numărul de demoni este neștiut, prin aceasta își arată slăbiciunea năvălind asupra unui suflet, motiv pentru care Iisus le îngăduie, la cererea lor, să intre în turma de porci de pe malul mării. Posedate, animalele s-au aruncat de pe țârm în mare și s-au înecat.

Din textul în analiză se vede că, prin materie, demonul poate să aibă acces la sufletul omului, iar acest lucru trebuie să îl îngrijoreze pe acesta din urmă. Există, totuși, un sprijin în faptul că Dumnezeu a rânduit ca demonul să nu se poată atinge de sufletul omului. Alinarea constă în faptul că Dumnezeu n-a lăsat omul abandonat, că indiferent cât de mare acces ar avea prin materie cel rău la sufletul omului, de sufletul omului nu poate să se atingă. În cazul dreptului Iov, pe care Diavolul l-a ispitit, Dumnezeu i-a poruncit celui rău să nu se atingă de sufletul lui, lucru care s-a și petrecut, iar Dumnezeu a restaurat starea lui Iov după voia Sa divină. Există o mare diferență în ierarhia de valori a celui rău în ceea ce privește pe om. Demonii n-au putut decât să chinuiască pe om dar, îndată ce au intrat în materia fără suflet, turma porcilor, aceasta n-a putut răbda, s-a zdrobit aruncându-se de pe țârm în mare. Prin aceasta se arată cât de imensă este puterea celui rău asupra materiei, dar cât de limitată este ea față de viața pe care Dumnezeu o dă omului.

Omul are libertatea de a se opune lucrării celui rău. Și totuși, omul apreciază răul în funcție de conjunctură și priorități personale: păzitorii porcilor au alergat în cetatea Gadara și au anunțat pe locuitori despre pierderea turmelor de

porci. Aceștia au venit și l-au găsit pe cel demonizat la picioarele Lui Iisus, vindecat, închinându-se, dar nu au fost impresionati în vreun fel. Ceea ce a contat era că ei pierduseră o turmă de porci, Iisus le adusesse pagubă și preferă să rămână în sfera răului, spunându-i lui Iisus să plece de la ei. Mântuitorul venise acolo în mod special să elibereze pe cel posedat, să arate cât de mult rău face Diavolul omului, dar este posibil ca gherghesenii să fi fost influențați de învățătura unei secte iudaice, saducheii, care trăia în acel ținut și care afirmă că îngerii, răi sau buni, nu există, afirmă că omul nu are suflet rațional și că nu există viața de veci. Prin dialogul lui Iisus cu demonii, izgonirea lor, pierderea turmei de porci și redarea sănătății psiho-somatice demonizăturii, Iisus opune învățătura Sa, pe care Biserica o transmite până la sfârșitul lumii. Se vede că sufletul există, pentru că omul se comporta într-un fel în momentul în care era posedat și în alt fel după ce a fost eliberat. Omul era conștient că fusese manipulat, folosit de către demoni, că fusese un simplu instrument de manifestare a puterii demonice. Iisus le-a dovedit saducheilor și lumii întregi că îngerii există, într-o formă bună sau rea, a arătat că există înviere, pentru că El era Fiul al lui Dumnezeu Celui viu, un nume pe care îl cunoaște până și demonul.

Adiacent, probabil Hristos era în ținutul Gadarei ca să dea locuitorilor o șansă de a cunoaște pe Fiul lui Dumnezeu. Este foarte posibil ca gadarenii să fi fost păgâni (e singura explicație a faptului că se ocupau cu creșterea porcilor), din cauză că evreii nu consumă nici astăzi carne de porc. Creșterea porcilor arată fie că-i creșteau pentru vânzare, ceea ce ar fi contrazis legea iudaică, fie că cei care locuiau în sat

erau păgâni și Mântuitorul le arată care este Calea, Adevărul și Viața, le oferă șansa de a-L cunoaște pe Fiul lui Dumnezeu. Ei n-au putut să primească acest adevăr și I-au poruncit să plece. Se vede o diferență mare între modul cum vine demonul, violent, creează neliniște și panică și cum Hristos vine tainic, blând și smerit. Demonul este primit iar Iisus este rugat să plece, căci El nu lipsește pe nimeni de libertatea de a alege: la fel de discret cum a venit, la fel de delicat a și plecat, fără zarvă. Nu i-a pedepsit pe gadareni, deși ar fi putut s-o facă, așa cum a făcut-o cu smochinul, ci îi lasă să aleagă ceea ce doresc.

Este simplu să înțelegem că textul este o pledoarie pentru existența îngerilor și pentru importanța imensă a sufletului uman, a cărui suferință impresionează pe Dumnezeu. Hristos vine neîncetat, vindecă sufletul omului acolo unde acela se deschide și îl primește. Vindecă sufletul de anumite patimi, punând începutul mântuirii. Patima principală a gadarenilor, mult prea familiară și omului modern, este iubirea pentru lucrurile materiale. Paguba materială a condus la o decizie spirituală eronată: mai bine ne lipsim de Dumnezeu decât să avem vreo pagubă. Aceasta este stratagema pe care demonul o folosește și astăzi. Cel mai frecvent gând, cea mai comună dorință sau patimă care îndepărtează pe om de la Dumnezeu este patima iubirii de bani. Când omul intră în patima înavuțirii este în stare să folosească orice mijloc iar procesul este ireversibil. Indiferent cât de mare i-ar fi sensibilitatea față de viața spirituală, se îndepărtează de Dumnezeu. Mântuitorul spune clar: „Nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui Mamona” (Luca 16, 13). Omul poate și trebuie să aibă bunuri, poate să facă bunuri, căci așa l-a înzestrat Dumnezeu,

dar ele să fie câștigate prin onestitate, muncă și hărnicie, să nu fie mai mult decât are nevoie, să nu înăbușe disponibilitatea spirituală de rămâne detașat de ele, de a spune, asemeni lui Iov, dacă este cazul: „Gol am ieșit din pântecele mamei mele și gol mă voi întoarce în pământ! Domnul a dat, Domnul a luat; fie numele Domnului binecuvântat!” (Iov 1, 21).

Mediul de viață modern nu este întru totul străin de ținutul gherghesenilor sau al gadarenilor. Nu este un spațiu geografic, ci este pământul în care răul este prezent, poate fi întâlnit la tot pasul. Viața creștinului este o luptă permanentă împotriva influenței demonice, cum afirmă Sfântul Pavel: „Căci lupta noastră nu este împotriva trupului și a sângelui, ci împotriva începătoriilor, împotriva stăpâniilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății, care sunt în văzduh. Pentru aceea, luați toate armele lui Dumnezeu, ca să puteți împotrivi în ziua cea rea și, toate biruindu-le, să rămâneți în picioare” (Efeseni 6, 12-13), adică să conserve demnitatea de chip al lui Dumnezeu. Armele recomandate de Hristos sunt rugăciunea și postul (Matei 17, 21).

Hristos vine în viața omului discret și aduce pacea și liniștea, odihna sufletească. Sfânta Liturghie începe cu formula „Cu pace, Domnului să ne rugăm!” Rugăciunea adevărată începe cu pacea inimii personale și unitatea tuturor. Liturghia este împărtășire a păcii, prin semne și gesturi liturgice ale preotului și credincioșilor, prin cuvinte, iar la final se spune „Cu pace să ieșim!”,⁷⁶ adică să plecăm spre

⁷⁶ *Liturghier*, IBMBOR, București, 1995, p. 173.

casă cu pacea pe care a adus-o Hristos în mijlocul comunității rugătoare. A-L găsi pe Hristos este un semn de discernământ, iar aceasta se face prin rugăciune sinceră și autentică pentru ca El să răspundă.

Puterea demonului nu trebuie subestimată. Omul are doar puterea de a se opune tentațiilor satanice, dar singur nu poate lupta cu ispitele exersate de demon. Omul poate să înceapă acest proces de eliberare de rău prin potolirea dorințelor nestăvilite, prin care, nepoftit, demonul pune stăpânire pe inima omului. Diavolul nu s-a sfiit să ispitească pe însuși Fiul lui Dumnezeu, cu atât mai mult își ia dreptul de a ispiti pe oricine și a face ca omul să-i lucreze propriilor scopuri. Mântuitorul a arătat la Gadara că este Domn peste creație, peste duhurile rele, peste lume și peste oameni, El este cel care a fost și va fi în permanență un aliat al omului. Rodul creației Lui, omul, este cununa frumuseții, creator de frumusețe. Frumusețea sufletească începe cu eliberarea de rău prin post și rugăciune, în special *Rugăciunea inimii* sau Rugăciunea Lui Iisus. Când Hristos este ținut în suflet prin rostirea numelui sfânt, cel rău se îndepărtează, iar din inima se îndepărtează dorințele pătimase și lucrarea răului, rostind formula „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!”

Învățăături dogmatice și morale

1. La Gadara, Hristos se descoperă lumii cel mai clar ca Domn și Stăpân peste lumea duhurilor, cărora le poruncește și ele trebuie să se supună, chiar și în cazul duhurilor necurate, spirite ale răului în lume, care nu controlează

materia decât abuzând de libertatea omului sau profitând de neglijența lui în cele spirituale.

2. Dumnezeu nu pedepsește creația (chiar și necuvântătoarele) prin trimiterea duhurilor necurate în turma de porci care s-a aruncat în mare. Ideea de pedeapsă nu este în consonanță cu bunătatea lui Dumnezeu care iubește creația. În textul de față, Hristos lucrează ca trimis al Tatălui pe pământ care arată că pentru om cele iraționale trebuie să fie supuse și folosite, întrucât omului i s-a dat de la creație puterea de a se folosi rațional de toate cele din jurul său. Fulgerul lovește uneori copacii și îi arde, dar asta nu înseamnă că fulgerul este folosit spre pedepsire sau că ar fi trebuit să nu existe pentru a evita astfel de accidente.

3. Vindecarea demonizatului din Gadara arată conflictul ireconciliabil care există între Împărăția lui Dumnezeu și împărăția întunericului, că întotdeauna binele învinge prin jertfe greu de acceptat pentru mintea umană, dar și că Mântuitorul prețuiește mai mult decât orice sufletul omului: „Pentru că ce-i va folosi omului, dacă va câștiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?” (Matei 16, 26).

4. Viața de familie sau „neamul” joacă un rol însemnat în preocupările Mântuitorului Hristos, care îi spune omului recuperat să meargă și spună la toată casa sa cât de mult bine i-a făcut lui Dumnezeu. Aceasta arată și marele umanism al credinței creștine care ia în considerare chemarea omului la viațuire comunitară și responsabilități pe măsură.

5. Iisus face distincția dintre modul în care Petru îi cere să plece de la el (Luca 5, 8) simțind cât de slabă îi este credința, cât de nevrednic este în a înțelege planurile lui

Hristos cu lumea și cererea gadarenilor. Dacă în cazul lui Petru, Hristos nu dă curs, în cazul gadarenilor le ascultă rugămintea și pleacă de la ei pentru că vede necredința lor, nu slăbiciunea. Este o dovadă că dacă omul vrea să persiste în păcat, chiar și cea mai spectaculoasă minune nu poate să forța credința, dacă nu există dispoziția inimii și conștiința prezenței lui Dumnezeu în lume.

Răscumpărarea prin Hristos, infinitul dragostei exprimat prin jertfa supremă

Tema smereniei, a întoarcerii de la păcate, este exemplificată prin Evanghelia de la Luca, capitolul 7, unde se descrie vizita făcută de femeia păcătoasă lui Iisus Hristos, căruia i-a spălat picioarele cu lacrimi de pocăință. Cu puțin timp înainte de a fi vândut, batjocorit, trimis la judecată și răstignit, Iisus prevede și pregătește pe ucenici pentru a înțelege ce va urma, să nu creadă că viața Lui pământească se petrece la întâmplare. Ei trebuiau să cunoască planul lui Dumnezeu, să îl trăiască și să îl accepte de bunăvoie. Opera de mântuire a omenirii de către Iisus Hristos este numită Răscumpărare, deși termenul nu redă bogăția operei în sine, ci doar aspectul ei juridic cu privire la relația dintre Dumnezeu Creatorul și om. Răscumpărarea înseamnă plata unei datorii pe care cineva a făcut-o în numele altcuiva, care a săvârșit o faptă rea și poartă o vină. Mântuitorul a dat viața Sa drept preț pentru răscumpărarea vieții umanității în locul oamenilor care meritau să fie pedepsiți, care nu puteau să-și ispășească această vină și a se întoarce în casa Tatălui. Răscumpărarea pe care o aduce Iisus Hristos se numește

mântuire și este cu mult mai mult decât o simplă echivalență juridică a gravității greșelii; este restaurare ontologică, ștergere totală a păcatului și consecințelor lui, este desăvârșire a trupului și sufletului, este îndumnezeire.

În Evanghelia lui Marcu se spune că Iisus este invitat la o cină. El seamănă de multe ori împărăția lui Dumnezeu sau starea de comuniune cu Dumnezeu cu o cină. Mântuirea este invitația la cină, care presupune o colaborare, a celui care pregătește cina și a celui care se înfruptă din ea. Nu este rodul lucrării unei singure persoane, independente de cel care o poate dăruia. Mântuirea este ca o încununare a omului cu rodul efortului propriu și bunătatea lui Dumnezeu, este comuniune, este apropiere maximă și intimă între sufletul credincios și Dumnezeu este unire deplină în veșnicie, după Judecata finală. Ucenicii nu au înțeles nici ei ce înseamnă mântuirea, că nu este un favor pe care Dumnezeu îl dă unora în funcție de criterii subiective. Când Hristos spune că va fi dat în mâinile chinuitorilor, va învia și va fi slăvit, Iacob și Ioan, doi dintre ucenici, s-au apropiat de El și I-au zis în taină: „Învățătorule, voim să ne faci ceea ce vom cere de la Tine. Iar El le-a zis: Ce voiți să vă fac? Iar ei I-au zis: Dă-ne nouă să ședem unul de-a dreapta Ta, și altul de-a stânga Ta, întru slava Ta” (Marcu 10, 35-37). Mai simplu, au cerut mântuirea fără să treacă prin cruce, fără suferință. Au cerut de la Hristos ceea ce omul consideră că merită să primească. Ei încă nu-L văzuseră pe Hristos trecut prin moarte și deja se gândeau la slava Lui. Pueril, uman, încercaseră să-și aranjeze un loc la Învățătorul, de-a dreapta și de-a stânga. Iisus le răspunde „Nu știți ce cereți! Puteți să beți paharul pe care îl beau Eu sau să vă botezați cu botezul cu care Mă botez Eu?” (Marcu 10, 38).

Învățătura creștină desprinsă din acest dialog este că la mântuire se ajunge numai prin Hristos, prin botezul prin care a trecut El, adică prin acceptarea crucii suferinței. Deși au realizat că au greșit, în pornirea lor sinceră, au răspuns „Da, Doamne, putem!” (Marcu 10, 39). Îl văzuseră transfigurat, știau cât este de mare slava, cunoșteau minunile făcute, învierile din morți, vindecările, știau învățătura. Nimic nu este mai atractiv decât să fii ucenicul unui stăpân atotputernic. Ceea ce nu au înțeles decât mai târziu este că mai întâi trebuia să treacă prin chinurile jertfei, ca să poată restaura natura umană din interiorul ei și să o elibereze de moarte. Aveau, într-adevăr să se boteze cu același botez, după ce L-au însoțit pe Învățătorul la cruce și la mormânt, dar locul de-a dreapta și de-a stânga nu l-au primit.

Iisus le spune că nu este dat lor, ci este dat altora, pentru care s-a pregătit. Acei alții care sunt de-a dreapta și de-a stânga Lui în slavă sunt Maica Domnului și Ioan Botezătorul, așa cum este reprezentată imaginea lui Hristos Judecător sau Deisis. Maica Domnului și Ioan Botezătorul au băut acest pahar al suferinței și jertfei înainte de Hristos. Maica Domnului primindu-L, născându-L și apoi fiind dispusă să-L piardă pe unicul fiu pentru mântuirea lumii, Ioan Botezătorul nefăcând compromisuri de la învățătura lui Hristos și fiind dispus să-și pună viața numai pentru a arăta că El este Mielul lui Dumnezeu. Ioan și Iacob se bucură, de asemenea, de proslăvire, printr-o altă manieră: Iacob avea să fie primul apostol ucis, primul care bea paharul suferinței lui Hristos, ca cel care a cerut-o. Ioan este ultimul care bea paharul lui Hristos, ultimul dintre apostoli care a trecut la Domnul, după suferință și exil, dar el rămâne în conștiința posterității ca cel

care străjuiește crucea pe care se află Hristos. Concluzia catapetesmei este crucea lui Hristos răstignit, care, prin suferință, alături de sine cu Maica Domnului și Ioan Evanghelistul, aduce lumii mântuirea.

Creștinismul este credința care asumă suferința și o sfințește, motiv pentru care nu creează frică sau teamă. Mântuitorul transmite, astfel, că cine vrea să fie mare în Împărăția lui Dumnezeu trebuie să se smerească și să slujească: „Dacă cineva vrea să fie întâiul, să fie cel din urmă dintre toți și slujitor al tuturor” (Marcu 9, 35). Slujirea este dimensiunea fundamentală a învățăturii creștine. Hristos recomandă alte criterii de slujire și viață decât cele ale lumii de aici și acum, lume în care unii stăpânesc, alții dau directive, unii sunt umiliți, alții folosiți împotriva voinței lor. El se dă pe Sine model când spune: „Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți” (Marcu 10, 45). Dacă El slujește, cei pe care avea să-i numească, să sufle asupra lor și să le dea Duhul Sfânt, apostolii, trebuiau să slujească. De la ei Biserica are aceeași menire și vocație, de a sluji și mai puțin de a conduce. Biserica trebuie să fie cât mai puțin preocupată de frâiele puterii, pentru că acestea pot să compromită mesajul Evangheliei. Episcop, preot sau diacon, slujitorul Bisericii trebuie să exerseze în primul rând slujirea credincioșilor, apoi sfințirea lor și, în ultimul rând să conducă, dar nu spre țeluri mundane, ci spre Împărăția lui Dumnezeu. Slujitorul Bisericii este la dispoziția credincioșilor pentru a-i sluji, în drumul lor spre mântuire. În Ortodoxie, toate rânduielile se numesc slujbe, episcopul nu „prezidează”, ci se pune la dispoziția credincioșilor care așteaptă de la el cuvintele vieții veșnice.

Misiunea Domnului Iisus Hristos rămâne neschimbată în ucenici și urmașii acestora: „După cum M-am trimis pe Mine în lume și Eu i-am trimis pe ei în lume!” (Ioan 17, 18). Plecarea Domnului din lume nu dezavantajează ucenicii. Prin izbânda Lui pe cruce și înălțarea la ceruri, apostolii primesc puterea de a săvârși lucruri minunate (Ioan 14, 12). Aceasta înseamnă că viața lor spirituală se schimbă profund prin rugăciune și practica disciplinei spirituale. Evanghelizarea înseamnă că cel care dorește să îl facă pe Hristos cunoscut celor care nu-L știu, ei trebuie să aibă o relație de mare intimitate cu El. În caz contrar, vestea nu va avea nici un rezultat, sau, mai rău, un rezultat avortiv, cu efecte mult mai grave decât dacă nu ar fi avut loc.⁷⁷

Liturghia este o slujbă publică pe care cineva o face în folosul poporului, iar acesta trebuie să se împărtășească și să-L cunoască pe Hristos, învățătura Lui și, bineînțeles, să se împărtășească fiziologic cu Trupul și Sângele Său. Biserica slujește prin cuvânt sau prin predică, prin liturghisire și prin asistența acordată celor care sunt în nevoie. Ea păstrează identitatea poporului, rămâne model de slujire și dăruire. Ea face asistență socială, dar nu se transformă într-o instituție de asistență socială. Biserica păstrează și transmite mai departe taina prezenței lui Dumnezeu în lume, misterul împărtășirii tainice a credinciosului cu Hristos prin Duhul Sfânt.

Din casa lui Dumnezeu omul trebuie să plece în lume mai întărit, mai îndreptat, mai împăcat, mai liber. Nici o instituție socială nu poate să ofere acest ideal, credința și

⁷⁷ Eddie Gibbs and Ian Coffey, *Church next. Quantum Changes in Christian Ministry*, Inter-Varsity Press, Illinois, p. 62.

entuziasmul mergerii mai departe cu încrederea că cineva este alături și îl va sprijini în neputință. În ultimii ani, Biserica a dovedit că nu se reduce la a săvârși Sfânta Liturghie, nici la a predica învățături neaplicabile, ci le îmbină într-un tot unitar. Sfânta Liturghie din biserică trebuie să continue cu „liturghia” din comunitate, din cursul săptămânii, adică slujirea oamenilor care este tot o lucrare publică. Ortodoxia nu a căzut în exagerări de tipul celor din secolul al XVI-lea din Occident, când s-au scos slujbele din biserică prin Reformă, în locul slujirii s-a introdus doar predica, în locul icoanelor doar Biblia. Biserica a fost instrumentalizată, a fost privată de frumuseți liturgice, cântări, fresce și Sfinte Taine, iar de acolo s-a ajuns la risipirea și fărâmițarea Bisericii la nesfârșit, încât fiecare creștin pare să aibă o altă „biserică”, apărută după acel trist secol XVI.

Învățături dogmatice și morale

1. Ușurința cu care Iisus acceptă invitația de a prânzi la fariseul Simon este dovada universalității mesajului creștin și deschiderii sale chiar și față de cei care se declarau public ostili noii învățături: Dumnezeu extinde dragostea Sa nemărginită tuturor, chiar și celor ce nu o primesc. Vestea cea bună trebuie transmisă și celor ostili, pentru că lupta adevărată nu se poartă între oameni, care sunt muritori, ci între adevărații mărturisitori ai credinței și puterile răului (Efeseni 6, 12).

2. Cuvintele vieții veșnice nu trebuie rostite doar în mediul formal al slujbelor divine ci și la un ospăț ca cel la

care fuseseră invitați Iisus și ucenicii Lui. Era parte din planul de formare a ucenicilor care nu trebuiau să cedeze calomniilor și acuzelor neîntemeiate, cum făceau cu Învățătorul, mergând chiar în mijlocul celor care proferau astfel de afirmații.

3. Narațiunea despre femeia penitentă, smerită la picioarele lui Iisus care îi cere iertare pentru păcatele ei se constituie ea însăși într-o „Evanghelie”, adică un model în care omul poate să lucreze la propria mântuire. Mântuirea este un dar al lui Dumnezeu care se dăruiește celui care se smerește prin lucrarea liberă a harului și răspunsul omului la acesta.

4. Simon fariseul și femeia păcătoasă reprezintă două modele de oameni care îl primesc pe Iisus în casa sufletului în maniere diferite și doresc să fie mântuiți. Unul prin formalități și reguli, celălalt prin iubire și credință. Adevărata cunoaștere a binecuvântării lui Dumnezeu rezidă în relația dintre iertare și iubire: „Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu Celui din ceruri.” (Matei 7, 21).

Păcatul strămoșesc, o afecțiune universală prin consecințele lui. Hristos, singurul Om fără de păcat

În iconografia ortodoxă, Mântuitorul Pantocrator poartă uneori Evanghelia care este deschisă la textul „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi!” (Matei 11, 28). În această reprezentare, cu trăsături umane, Iisus exprimă pe Dumnezeu transcendent, creator a tot ceea ce există împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, cum afirmă

Sfântul Pavel: „Acesta este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura. Pentru că întru El au fost făcute toate, cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute, și cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie începătorii, fie stăpânii. Toate s-au făcut prin El și pentru El” (Coloseni 1, 15-16). Textul citat are înțeles eshatologic, făcând legătura cu cel din Evanghelia după Matei, „Veniți binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea gătită vouă de la crearea lumii” (Matei 25, 34-35). Fără a minimaliza slava Fiului, chipul său exprimă gingășie, blândețe, ceea ce înseamnă că unitatea de măsură a Judecătorului va fi mila, pe care o recomandă fiecărui om, creat după chipul Chipului Tatălui.⁷⁸ Slăbănogul de la Capernaum este un simbol al naturii umane slăbănogite, împovărate, ostenite. Teologia dogmatică a Bisericii de Răsărit cuprinde un capitol special despre crearea lumii, după ce vorbește despre Dumnezeu, care poate fi cunoscut într-o anumită măsură, funcție de cât de mult se descoperă El cunoașterii. Revelarea mai amănunțită a lui Dumnezeu se face prin creație, în care este implicată întreaga Sfântă Treime, creație din care omul poate să-L cunoască pe Creator. Creația presupune și pe om, care o încununează ca ființă rațională, făcută după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, cu o grijă specială și un loc special: paradisul sau raiul. În această stare de perfecțiune provizorie, omul era chemat să rămână în legătură nemijlocită cu Dumnezeu, exprimând astfel libertatea de a se întări definitiv în bine.

⁷⁸ Thomas Kala, *Meditations on the icons*, St Paulus, Middlegreen, pp. 71-72.

Referatul biblic menționează, imediat după definitivarea creației, că omul a căzut în păcat, neascultând de porunca lui Dumnezeu de a nu mânca din pomul cunoștinței binelui și răului. Consecințele au fost pe măsură: slăbănogirea naturii umane prin îndepărtarea de izvorul vieții care era Dumnezeu, întunecarea capacităților spirituale și intelectuale și pervertirea sentimentelor. Astfel, omul a greșit că a ales să fie neputincios, să depindă în permanență de cineva despre care n-a mai putut să aibă garanția că poate să-l cunoască: Dumnezeu. Aceasta este starea pe care omenirea o moștenește de la Adam: fire căzută, slabă, neputincioasă.

Ori de câte ori omul conștientizează stare de păcat realizează originea comună cu strămoșii Adam și Eva, admite starea de slăbiciune ca efect al slăbirii capacităților psihofizice, conștientizează efectele moștenirii consecințelor păcatului adamic, dar, mai cu seamă, înțelege că este rodul liberei alegeri în a face sau nu o faptă, în a se îndepărta de sursa vieții și a moralității care este Dumnezeu. De aceea, venirea lui Iisus Hristos în trup a însemnat, în primul rând, ridicarea întregii naturi umane la frumusețea inițială, alinarea suferinței pământești a multor oameni și posibilitatea dobândirii vieții de veci, adică revenirea la stare de comuniune cu Dumnezeu, într-o relație mai strânsă decât starea paradisiacă a lui Adam.

În periplul vieții Sale pământești, Iisus a făcut nenumărate minuni intrând în cetăți, trecând prin sate sau învățând în sinagogile evreilor. O astfel de vindecare are loc în Capernaum, un loc atât de familiar Mântuitorului încât a ajuns să fie numit „orașul Domnului”, unde s-a oprit și a început să învețe într-o casă, întrucât nu era primit în

sinagogă. La casa respectivă s-au strâns atât de mulți oameni, spune Sfântul Evanghelist Marcu (capitolul 2), încât nu mai era loc nici măcar la ușă, nimeni nu mai putea intra sau ieși.

Prin această mulțime, niște prieteni au adus un om paralizat dar nu au putut să-l introducă la Iisus. Starea lui era gravă, probabil zăcea de multă vreme, încât oricâtă credință ar fi avut, nu avea cum să o exprime venind personal. A găsit însă milă la patru prieteni care l-au luat cu targa și l-au dus la Iisus, știind că El ar putea să-l vindece. Neputând să intre în casă, au desfăcut acoperișul și, de sus, l-au coborât în mijlocul casei unde predica Iisus. Evanghelia consemnează că Iisus, „văzând credința lor”, l-a vindecat. Vindecarea fizică a fost precedată însă de cea sufletească: întâi i-a spus „ți se iartă păcatele tale”, apoi, datorită acuzației de blasfemie adusă de cărturari pentru că pretinde a ierta păcatele, i-a spus „ia-ți patul tău și mergi la casa ta”.

Deodată, Hristos se arată suveran peste orice slăbănogire care, pentru oameni, este imposibil de vindecat, peste toate păcatele pe care omul le poate face, le iartă și arată că este Dumnezeu, că cine îl caută pe Dumnezeu nu trebuie să se împiedice nici de mulțime, nici de obstacole materiale, căci întotdeauna va găsi o soluție. Cu cât căutarea este mai intensă, cu atât Dumnezeu este mai generos, până și lucrurile imposibile le dăruiește celor care îl caută cu adevărată credință. În ecteniile pentru credincioși sau poporul creștin care stă înaintea, se poate adăuga „și se roagă cu credință, Domnului să ne rugăm!”. Nu este suficient ca cineva să intre în biserică, deoarece rugăciunea este „pentru sfântă biserică

aceasta și cei care intră cu credință și se roagă în ea”⁷⁹, făcând distincția între credincios și turist.

În căutarea lui Dumnezeu, creștinul trebuie să aibă acea credință cu care prietenii au desfăcut acoperișul casei și l-au lăsat în fața Mântuitorului pe omul aflat în suferință. Să luăm, prin analogie, două imagini: un slăbănog sau paralytic din Evanghelie, care se află pe o targă, inert, incapabil de a voi sau de a crede și care este vindecat pentru credința altora și un alt paralytic, la Lacul Vitezda sau Betezda, unde este aceeași imagine a îmbulzelii, a înghesuiei, la a cărei intrări zăcea multă mulțime de bolnavi, orbi, șchiopi, uscați, așteptând să se tulbure apa prin venirea îngerului. Cine se arunca întâi, se vindeca de orice boală ar fi fost cuprins. Acesta din urmă suferea de 38 de ani, nu mai avea prietenii de odinioară care să-l arunce. 38 de ani de așteptare cu speranță ca să fie vindecat doar dacă prinde momentul, niciodată știut dinainte, în care să se arunce în apă și, pentru credința lui, să fie vindecat. Sfânta Evanghelie arată că fără Hristos Dumnezeu omul rămâne în stare de slăbănogire. Când credința nu este puternică, trebuie căutați prieteni, oameni cu credință. Dar un om nu poate să vindece prin iertarea păcatelor. De aceea, când nu mai sunt prietenii aproape, un singur prieten nu dezertează: Hristos. Trebuie cu atât mai mult apreciați medicii care consideră că, în actul medical, un rol important îl are prezența și lucrarea lui Dumnezeu. Pentru că omul singur poate să aplice metode de vindecare dar e greu de prevăzut evoluția, chiar și în boli presupus minore. Sunt uneori lucruri pe care medicul le încearcă, se străduiește

⁷⁹ *Liturghier*, p. 118.

să vindece, să aducă alinare dar la anumite persoane rezultatul investigațiilor și apoi a tratamentului este bun, la alte persoane rezultatul este foarte bun, dar sunt și eșecuri.⁸⁰ Asta din cauză că există o putere pe care omul nu o controlează, nu o conștientizează, credința celui care se află în suferință sau credința celor din jurul celui în suferință, care se roagă pentru el.

Omul oscilează în suferință între dorința de sănătate deplină și slăbiciunea de a crede atât de mult cât ar vrea. Slăbiciunea naturii umane este prezentă, într-o formă sau alta, în fiecare om. Pe lângă forma lui istorică, textul evanghelic are și o dimensiune generică: se adresează fiecărui suflet creștin care își exersează puterea credinței și care conștientizează locul și starea în care se află în relația cu Hristos. Fiecare credincios consideră că problema lui este cea mai importantă și necesită rezolvare urgentă. Inițiativa vindecării însă nu o are omul. Omul caută vindecarea, sufletească sau trupească, fără garanția de a o dobândi, dar decizia vindecării aparține întotdeauna lui Dumnezeu.

Astfel, se înțelege mai bine textul inițial, exprimat de Hristos în formă de părintesc îndemn: „Veniți la mine toți cei osteniți și împovărați”; cheamă, are inițiativa de a vindeca, de a mântui, de a ierta și această chemare a Lui este perpetuă, ca însăși existența Sa. Un autor de literatură teologică și-a pus întrebarea de ce Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, s-a făcut om și nu s-a făcut înger. Ar fi fost mai simplu să mântuiască lumea, necorporal fiind, fără suferință. Iisus nu este

⁸⁰ Sf. Teofan Zăvorâtul, *Boala și moartea*, Sofia, București, p. 42-43; Dominique Beaufils, *Credința ta te-a mântuit*, Trinitas, Iași, 2009, p. 54 ș.u.

reprezentat în iconografie sub formă de înger, ci doar ca om, fie că este prunc, fie că este adult, fie pe cruce, în mormânt sau înviat. Teologia dă un răspuns aici, la Lacul Vitezda: îngerul vine „la vreme” (Ioan 5, 4), nu este o prezență permanentă. Doar din când în când, fără să știe nimeni, vindecă numai anumite persoane, cu îngăduința lui Dumnezeu. În schimb, Dumnezeu nu vindecă doar din când în când, ci în permanență așteaptă ca omul să exprime credința în a fi vindecat sufletește și trupește și răsplătește pe măsura acestei credințe.

Evanghelia face distincție între Hristos, care este mai presus de îngeri, dar deplin uman pentru a vindeca sufletul din starea slăbănogită de păcat și trupul din suferința adusă de neascultare și îndepărtarea de Dumnezeu. Îngerul nu are capacitatea de a fi omniprezent, ci vestește sau săvârșește o anumită lucrare din porunca lui Dumnezeu, într-un timp și într-un loc anume stabilit. Dumnezeu vindecă oricând și fără condiționare, este doar nevoie de credința personală și a celor din jur. În puterea lui, Dumnezeu putea să vindece lumea de la distanță, dar nu era suficient, pentru că păcatul nu însemna doar că omul L-a jignit pe Dumnezeu, ci că firea umană slăbise atât de mult, încât nu mai era capabilă să se ridice prin inițiativă și puteri proprii. Dumnezeu însuși ia trup omenesc, coboară în interiorul naturii umane, își asumă trupul uman pe care îl ridică și îl așează la nivelul de dialog cu Dumnezeu Creatorul. Asta înseamnă „Pomenește, Doamne!”. Creștinul se roagă pentru el și pentru alții să fie pomeniți în împărăția lui Dumnezeu, să-și aducă aminte de ei. Prin venirea lui Hristos, omul nu mai este străin de Dumnezeu. Faptul că omul vine în lume înseamnă că face parte din planul lui

Dumnezeu pe care îl roagă să nu îl uite, să nu-și întoarcă fața de la el.

Sfânta Evanghelie arată că slăbiciunile sufletești conduc uneori spre patimi trupești și numai apelând la Hristos omul poate să se desprindă și să se ridice din patimi. Cuvântul lui Dumnezeu are putere de vindecare, fie că este ascultat la slujbele Bisericii, fie că este lecturat individual din Sfânta Scriptură. Ceea ce scrie în Biblie este transformator de suflet și devine vindecător de patimi, dacă este primit cu credință. Fiecare text din Scriptură poate să răspundă la anumite neputințe ale fiecăruia, dacă omul înțelege și acceptă cu umilință că nu poate să facă totul singur. De fapt, Vestea cea Bună dată de Dumnezeu, tradusă de oameni și oferită tuturor, ar putea fi înțeleasă ca fiind o permanentă întrebare a lui Dumnezeu: „Vrei să te faci sănătos?” Sănătatea începe cu iertarea păcatelor.⁸¹ Slujba specială făcută pentru vindecarea de boală, slujba Sfântului Maslu, cuprinde un set de rugăciuni, după lectura unui text evanghelic, în care face referire, în primul rând, la iertarea păcatelor, la vindecare sufletească a celui care se află în suferință și apoi la tămăduire trupească.

Fiecare om pe pământ trebuie să-și asume răspunderea pentru ceea ce suferă, din cauză că nu se îndreaptă cu toată credința către Dumnezeu. Nu trebuie să se plângă, ci să-l caute neîncetat. Slăbiciunea sufletească sau trupească îi face

⁸¹ Creștinismul ortodox vede grija pentru sănătatea trupului ca una dintre cele mai mari responsabilități. Ea are legătură cu sănătatea sufletească, întrucât trupul trebuie să fie „prietenuț sufletului” și ajutor la dobândirea desăvârșirii. La Stanley Samuel Harakas, *Living the Faith*, Light and Life Publishing Company, Minneapolis, 1992, pp. 108 ș.u.

pe unii să cadă în deznădejde, să creadă ca nu mai există vindecare sau mântuire pentru cazul lor. Hristos, însă, a fost neechivoc când a afirmat că orice păcat se iartă, în afară de păcatele împotriva Duhului Sfânt, între care se află și deznădejdea, adică a crede că Dumnezeu nu mai are suficientă putere de a ierta. Slăbiciunea, neputința, suferința nu trebuie să conducă la deznădejde, ci la a găsi moduri personale și harice de a-L descoperi pe Dumnezeu. Vindecarea de orice suferință trupească trebuie să înceapă cu spălarea păcatelor, recunoașterea lor în Taina Spovedaniei și unirea cu Hristos, renunțarea la păcat, cu dorința și străduința de a nu-l mai săvârși. Nu este ușor, iar uneori pare chiar imposibil. Sfântul Evanghelist Ioan spune că cine crede că nu are păcat se înșală și se îndepărtează de adevăr (I Ioan 1, 8). Este insuficientă conștientizarea stării de păcătoșenie, certitudinea că el a dus la slăbănogire sufletească și trupească.

Hristos aduce viața în trupul acestui om paralizat, îi dă seva de viață despre care El vorbește în mod figurat atunci când spune „Eu sunt vița, voi sunteți mlădițele. Cel ce rămâne întru Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic” (Ioan 15, 5). Cu alte cuvinte, omul ține legătura cu seva vieții, cu Hristos, cu Vița prin seva care este dumnezeiasca împărtășanie care înseamnă unire cu Hristos, intrarea lui Hristos în casa sufletului credincios. Euharistia este mult mai mult decât un simplu act liturgic, este un act de actualizare a jertfei și de vindecare a fiecărui credincios care îl caută. Înainte de împărtășire, rugăciunea

cere „Să fie spre tămăduirea sufletului și a trupului”.⁸² Au fost nenumărate cazuri de sfinți care au fost, la rândul lor, slăbănogi, dar prin pocăință și voință au fost vindecați de păcate. Fiecare om are o perioadă din viață de rătăcire, de alunecare sau de robie în mrejele păcatului. Hristos nu are vreo bucurie în a pedepsi pe păcătos, ci în a-l primi pocăit în împărăția Sa. Ridicarea din neputința sufletului și a trupului este un proces care se petrece continuu, la unii este văzut, la alții este nevăzut. Sunt creștini care se pocăiesc și încep viața de credință prin practicarea slujbelor, atitudine socială corespunzătoare, rugăciune, mai buni în relații cu semenii și în familie, alții la care starea de întoarcere, vindecare și credință e mai puțin vizibilă, dar nu mai puțin sinceră și importantă.

Hristos lucrează în fiecare, îi spune fiecăruia „Ridică-te, ia-ți patul tău și mergi la casa ta” (Marcu 2, 11). Cu alte cuvinte, „devine creștin activ, spune și mergi unde Dumnezeu te îndrumă spre a face lucrare sfântă”.

Învățăături dogmatice și morale

1. Iisus cunoaște lucrurile în profunzimea lor, știe care este și cauza slăbănogirii unor suflete, de aceea nu vindecă asemenea uni vraci sau doctor, ci elimină mai întâi cauza bolii, care poate conduce la moarte. „Cunoașterea (personală n.n.) a lui Hristos, cu tot ceea ce presupune aceasta – virtuți, tămăduiri, asumarea suferinței, iubirea semenului, nejudicarea aproapelui – sunt date ca un privilegiu celor care

⁸² *Liturghier*, p. 165.

au o viață tainică asemeni vieții Lui pământești”.⁸³ Aparența nu este întotdeauna reflexia realității.

2. Hristos nu rezolvă problemele temporar, ci etern: vindecă pe om pentru veșnicie, motiv pentru care iartă mai întâi păcatele, apoi face și vindecarea temporară fiziologică. Omul se naște în lume cu dorința de a trăi și pleacă din lume cu dorința de a trăi veșnic.

3. Demnitatea umană este principala preocupare a lui Hristos. Creștinismul a pus întotdeauna persoana umană în legătură cu Persoanele Sfintei Treimi, adică are origine divină și este chemată spre comuniune fericitoare. Concepția modernă a sărăcit definiția omului reducându-l la stadiul de simplu produs al hazardului prin evoluție, a cărui menire este să consume, să producă, să socializeze și să dispară în „neființă”.

4. Omul se identifică teologic drept persoană, prin libertate absolută, dragoste nelimitată, existență irepetabilă. El este ipostas biologic și ipostas bisericesc, poartă în el cerul în care se află Dumnezeu, iar la plecarea din această lume ia cu el și cerul pe care l-a purtat.

⁸³ Venind pe pământ, Hristos a vindecat firea omenească dar „Lucrarea lui Hristos și ținta întrupării Sale trebuie trăite personal de către om, adică pentru a înțelege propria suferință, bolnavul trebuie să înțeleagă și să trăiască personal crucea lui Hristos”. Prof.univ. Dr. Pavel Chirilă, *op. cit.*, p. 147-148.

Pentru că Hristos este Viața, neființa nu are ființă

O femeie văduvă din sătucul Nain își conduce la groapă spre înmormântare, afară din cătun, pe singurul ei fiu, singura nădejde a bătrâneții ei. Când Iisus are de a face cu moartea, când vede întristarea oamenilor, primul lucru pe care îl face este să întărească, să consoleze pe cei rămași spunând „Nu plânge!”. Ca și cum nu ar înțelege sentimentele umane; cum să nu plângi când pierzi pe cineva? Cum să nu plângi când te desparti de cineva drag, când cineva pleacă prea devreme din această viață, când știi că această plecare nu este una temporară, ci este una definitivă? Totuși, Hristos îi spune mamei „Nu plânge!”, le spune celor care erau în preajma fiicei lui Iair „Nu plângeți, n-a murit, ci doarme!” (Luca 8, 52), le consolează pe surorile lui Lazăr, Maria și Marta, ca și cum pentru El, moartea este ceva care nu afectează în vreo formă sentimentele umane. Tentația de a trata evenimentul învierii fiului femeii văduve din Nain sentimental ori chiar lacrimogen este foarte mare. Moartea unui tânăr, lacrimile amare ale mamei rămasă singură, cortegiul cernit al celor care însoțesc sicriul, fragilitatea vieții în general sunt motive întemeiate pentru a aborda textul cu oarecare superficialitate. Adevăratul personaj către care trebuie să se îndrepte atenția cititorului nu este nici tânărul, nici mama, nici convoiul funerar, ci Iisus Hristos care intră în sat, însoțit de ucenici, ducând peste tot vestea vieții veșnice pe care o aduce omenirii.

Iisus nu a venit spre Nain întâmplător; știa dinainte că avea să întâlnească acest convoi al morții. De aceea, nefiind solicitat să facă ceva, se apropie de sicriu, îi spune maicii

copilului să nu plângă, se atinge de sicriu și tânărului îi spune „Tinare, ție îți zic, scoală-te!” (Luca 7, 14). Îl dă maicii sale, după ce acesta a început să vorbească, arată faptul că era o înviere autentică, nu era o simplă revenire temporară la viață. Textul are valențe eshatologice, dincolo de înțelesul simplu istoric. Moartea este pentru om dramă, tragedie și suferință, iar pentru Dumnezeu este un instrument prin care arată slava, puterea și domnia peste viață și veacuri. De aici îndemnul „Nu plânge!” adresat femeii, dar prin extensie adresat tuturor celor ce se confruntă cu realitatea morții fiziologice.

Singurul lucru pentru care Hristos nu numai că permite, ci înseamnă ca omul să plângă sunt păcatele personale, regretul pentru relele săvârșite cu voie sau fără voie: „Fiice ale Ierusalimului, nu Mă plângeți pe Mine, ci pe voi plângeți-vă și pe copiii voștri” (Luca 23, 28). Sfântul Apostol Pavel istorisește convertirea lui ca pe o înviere: „De ce se socotește la voi lucru de necrezut că Dumnezeu învie pe cei morți? Eu unul am socotit, în sinea mea, că față de numele lui Iisus Nazarineanul trebuia să fac multe împotrivă; ceea ce am și făcut în Ierusalim, și pe mulți dintre sfinți i-am închis în temnițe cu puterea pe care o luasem de la arhierei. Iar când erau dați la moarte, mi-am dat și eu încuviințarea. Și îi pedepseam adesea prin toate sinagogile și-i sileam să hulească și, mult înfuriindu-mă împotriva lor, îi urmăream până și prin cetățile de din afară; și în felul acesta, mergând și la Damasc, cu putere și cu însărcinare de la arhierei, am văzut, o, rege, la amiază, în calea mea, o lumină din cer, mai puternică decât strălucirea soarelui, strălucind împrejurul meu și a celor ce mergeau împreună cu mine. Și noi toți căzând la pământ, eu am auzit un glas care-mi zicea în limba evreiască:

Saule, Saule, de ce Mă prigonești? Greu îți este să lovești în țepușă cu piciorul. Iar eu am zis: Cine ești Doamne? Iar Domnul a zis: Eu sunt Iisus, pe Care tu Îl prigonești. Dar, scoală-te și stai pe picioarele tale. Căci spre aceasta M-am arătat ție: ca să te rânduiesc slujitor și martor, și al celor ce ai văzut, și al celor întru care Mă voi arăta ție. Alegându-te pe tine din popor și din neamurile la care te trimit, să le deschizi ochii, ca să se întoarcă de la întuneric la lumină și de la stăpânirea lui satana la Dumnezeu, ca să ia iertarea păcatelor și parte cu cei ce s-au sfințit, prin credința în Mine (Fapte 26, 8-18). Sfânta Scriptură arată că omul nu trebuie să refuze chemarea lui Dumnezeu, chiar în fața morții.

Moartea nu există pentru că așa a vrut Dumnezeu, ci pentru că așa a vrut omul. Sfântul Apostol Pavel, cel care a cunoscut cel mai bine ce înseamnă moartea prin păcat, distrugerea și înnegrirea sufletului prin păcatul urii și al prigoanei afirmă că aceasta este o stare de anomalie a naturii umane. Rătăcirea nu poate să dureze la nesfârșit. Vine, într-o formă sau alta, lumina convertirii sau întoarcerii prin întâlnirea cu Hristos. El vorbește cel mai explicit dintre toți autorii biblici despre păcat și moarte, arătând că păcatul strămoșesc a fost cel care a adus în lume moartea: „Precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el” (Romani 5, 12). Deci, natura căzută sau omul sub povara păcatului pe care îl săvârșește se alege cu moartea, ca rupere de relația cu Dumnezeu, izvorul vieții. Omul contemporan nu a făcut aceleași păcate cu Adam, fiecare este responsabil de propriile erori și căderi, dar „în el toți păcătuim” arată că în el toți urmașii moștenesc aceleași

consecințe ale păcatului primordial, care afectează interior natura fiecăruia. Este greșită învățătura potrivit căreia Adam a devenit un fel de datornic al lui Dumnezeu, urmașii săi trebuind să plătească datoria, pe care o va face în mod absolut Hristos, Noul Adam. Dumnezeu nu a fost „jignit” de neascultarea lui Adam, ci întristat de pierderea lui voluntară și alterarea naturii bune pe care i-o dăruise. Consecința cea mai gravă a păcatului adamic, pe care o resimt toți oamenii este sfârșitul indefinit. Nu moartea naturală în sine, ci posibilitatea ca această să însemne ruperea definitivă de Dumnezeu în mod individual.

Dincolo de moarte este eternitatea și tocmai aceasta a fost preocuparea principală a filosofiei și obiectul teologiei. Lupta omului cu moartea nu are sorți de izbândă. O poate amâna, dar nu o poate elimina ca fapt biologic. Poate depăși angoasa ei doar într-un singur mod: cerându-i Celui care are putere peste moarte să-i dăruiască învierea. În Evangheliile există trei exemple de învieri nominale din morți, dar Hristos a făcut multe alte învieri (Matei 11, 5; Luca 7, 22).

Omul percepe sfârșitul ca pe un moment de profundă durere. Moartea aduce derută chiar și când se știe că este inevitabilă, aduce frică, mai ales celui nepregătit pentru a ieși din viață. Determină, celor care rămân în urmă, mai multă meditație. Dacă pentru viață există multe definiții, moduri de a o percepe și trăi, de a o folosi sau de a o dăruia, moartea are o singură definiție: sfârșit. De altfel, viața pământească se înțelege în curgerea ei spre moarte. Prin modul cum abordează și trăiește viața, omul grăbește sau întârzie sfârșitul. Importanța unui om este descoperită doar când încetează să mai fie.

Moartea arată cât de frumoasă a fost sau ar fi putut să fie viața, îndeamnă la reflexie dar produce în sufletul omului o anumită încremenire: nu știe ce să facă și aplică evenimentul la propria persoană, cel puțin pentru o vreme. Toate gesturile în preajma morții sunt oarecum mecanice, automate. Din perspectiva lui Iisus Hristos nu e încremenire, nu este sfârșit. Dimpotrivă, parcă mai activ se îndreaptă către acest convoi, din compasiune pentru oamenii care însoțeau tânărul decedat. Nu putem deduce că ar fi fost întristat de tânărul decedat; poate moartea lui îi va fi fost spre mântuire. Așadar, plânsul în general nu este pentru cel decedat, ci din compasiune pentru cei care rămân și sunt neconsolați. Sfânta Scriptură enumeră un număr de verbe legate de Hristos care abundă în a arăta dinamica învierii: se duce, rostește, nu plânge, întinde mâna, spune, ridică, dăruiește.

E ușor de observat cât de mare este diferența între cel care nu are frică de moarte, pentru care ea nu înseamnă nimic, cei afectați de moarte, înfricoșați, plânși, încremeniți. Frica față de moarte poate fi depășită prin nădejdea și credința fermă în învierea lui Hristos, prefigurată de aceste trei învieri de trupuri umane. Același Sfânt Apostol Pavel într-un alt loc, spune: „Fraților, despre cei ce au adormit, nu voim să fiți în neștiință, ca să nu vă întristați, ca ceilalți, care nu au nădejde, pentru că de credem că Iisus a murit și a înviat, tot așa credem că Dumnezeu, pe cei adormiți întru Iisus, îi va aduce împreună cu El” (I Tesaloniceni 4, 13-14). Nici nu spune că au murit, ci au adormit pentru că a adormi presupune și a se trezi, de aceea adormirea „întru Domnul” de care vorbește innografia Bisericii înseamnă o stare trecătoare, care se va finaliza prin ridicarea tuturor prin

înviere și viețuirea cu Dumnezeu. Disperarea în fața morții dovedește slaba credință în posibilitatea și realitate învierii. Prin deducție, se înțelege că cel care are nădejde nu se întristează. E greu, dacă un chiar imposibil, ca cineva să nu se întristeze la pierderea cuiva drag; Hristos S-a întristat când a aflat de moartea prietenului său, Lazăr. Întristarea aceasta Hristos o recomandă a fi temperată, să nu conducă la gânduri de hulă sau la păcatul deznădejdiei.

Moartea, în relația omului cu Dumnezeu este redusă la stadiul de instrument de trecere, deși este prezentată și în alte slujbe. La botez, de exemplu, se vorbește despre moarte: pruncul este adus ca să se asemene morții și învierii lui Hristos prin botez. Însăși scufundarea pruncului în apa botezului este actualizarea în viața pruncului a morții lui Hristos, pentru ca să învieze împreună cu El: „Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El, știind că Hristos, înviat din morți, nu mai moare. Moartea nu mai are stăpânire asupra Lui. Căci ce a murit, a murit păcatului o dată pentru totdeauna, iar ce trăiește, trăiește lui Dumnezeu. Așa și voi, socotiți-vă că sunteți morți păcatului, dar vii pentru Dumnezeu, în Hristos Iisus, Domnul nostru” (Romani 6, 8-11). Se vorbește explicit despre moartea omului vechi din pruncul care este adus la botez și învierea lui prin scoaterea din apa botezului. Această „moarte analogică” un numai că un aduce tristețe, ci produce bucurie pentru că cel mort păcatului este făcut potențial fiu al împărăției lui Dumnezeu.⁸⁴

⁸⁴ Părintele Dumitru Stăniloae afirmă: „Cea mai profundă întemeiere a speranței și bucuriei, care caracterizează Ortodoxia și care pătrunde întreg cultul, este Învierea. Paștele, centrul cultului ortodox, este o

La fiecare despărțire, omul moare câte puțin. Despărțirile sunt, într-un anumit mod morți, pentru că aduc întristare. Întristarea nu este, totuși, definitivă pentru că, la fiecare despărțire, există nădejdea reîntâlnirii. De aici salutul de despărțire „La revedere!”. În tristețea despărțirii se proiectează speranța și bucuria revederii. Despărțirea spre întâlnire poate fi folosită ca analogie pentru faptul morții fizice și a Învierii, prin credință, astfel sentimentul morții nu ar mai copleși. Diferența dintr-o despărțire sau botez și moartea fizică este eternitatea, imposibilitatea de a mai reveni, de a se mai pocăi. Pe crucile de mormânt se exprimă credința celor rămași în „odihna veșnică” a celui „adormit”, un limbaj care se adresează unei persoane vii. Însuși termenul „cimitir” are rădăcina în verbul grec „kimao” care înseamnă „a dormi”, ceea ce înseamnă că cei care sunt în cimitir nu sunt „întru neființă”, ci sunt „adormiți în Domnul”, în perspectiva înălțării, ridicării, învierii pentru a participa la viața veșnică, la Învierea pe care Hristos o aduce.

Textul evanghelic, deși vorbește despre moarte, este un îndemn la viața eternă, ca destinație naturală a omului. În cotidian, viața apare ca ceva temporar, moartea ca definitivă, iar ființa ireversibilă. De fapt, lucrurile stau exact invers: viața este definitivă și moartea este temporară, e un moment, o trecere, iar ființa veșnică. Aceasta este dimensiunea creștină

explozie de bucurie, aceeași bucurie pe care au simțit-o apostolii când L-au văzut pe Mântuitorul înviat. Este explozia bucuriei cosmice la triumful vieții de după copleșitoarea durere a morții, moarte pe care chiar și Stăpânul Vieții a trebuit să o îndure, devenind om. Ortodoxia subliniază cu deosebită insistență credința creștinismului în triumful vieții”. La Episcop Kallistos Ware, *Ortodoxia, calea drepte credințe*, p. 111.

pe care Hristos o transmite prin Evanghelie. Învierile săvârșite de El nu au fost întâmplătoare și e posibil să fi fost mai multe decât cele istorisite de evangheliști. Când ucenicii lui Ioan Botezătorul au venit la Iisus să-L întrebe dacă El este Mesia, Hristos dă mai multe argumente, între care învierile: „Mergeți și spuneți lui Ioan cele ce ați văzut și cele ce ați auzit: orbii văd, șchiopii umblă, leproșii se curăță, surzii aud, morții învie și săracilor li se vestește” (Luca 7, 22). Toate minunile enumerate Îl arată pe Mântuitorul ca fiind Dumnezeu adevărat, stăpân peste întreaga creație.

În altă ordine de idei, mica cetate a Nainului poate fi asemănată cu Biserica. Din Nain un tânăr este scos mort, să fie îngropat, din Biserică ies tineri care o părăsesc și trec la alte credințe sau îmbrățișează alte convingeri sau filosofii, inclusiv ateismul. Tineri sau mai puțin tineri, cei care merg în sens opus lui Hristos, se abandonează în brațele hedonismului și se îndepărtează de Biserică devin inerti, insensibili la jertfa lui Hristos. Din Nainul bisericesc trec pe lângă Hristos, Cel care în permanență îi îndeamnă să se întoarcă să se ridice. Suferința înstrăinării de credință poate fi la fel de mare ca cea a văduvei care își pierde pruncul. Cei care se rup de Dumnezeu și se îndepărtează de Biserică trebuie îndemnați continuu să se întoarcă. Toți creștinii, ca cei din convoi, trebuie să devină vocea lui Hristos care să le spună: „Întoarce-te! Ridică-te! Vino înapoi!” Biserica este Trupul lui Hristos, asemeni femeii văduve, din trupul căreia fiii pleacă prea devreme și nu vor supraviețui dacă nu răspund lui Hristos, capul Bisericii. Sub influența multor ispite moderne, a mass-mediei, a vieții îndreptate spre lux pe care uneori părinții o asigură, mulți tineri încetează să-i mai lase un loc în

inimă lui Dumnezeu. Biserica nu poate și nu vrea să-i forțeze atunci când ei se îndepărtează și, de aceea, este cea care îi plânge. Hristos îndeamnă să nu plângă pentru ceva temporar, dar tristețea pentru pierderea spirituală veșnică este cu mult mai mare.

Sfântul Pavel, în aceeași *Epistolă către Romani* spune că omul plătește pentru păcatul lui Adam, dar completează că aceasta nu are valoare după venirea lui Hristos, care a adus harul: „Pentru că plata păcatului este moartea, iar harul lui Dumnezeu, viața veșnică, în Hristos Iisus, Domnul nostru” (Romani 6, 23). Nu vom găsi în paginile Scripturii dimensiunea pesimistă a morții, ci aceasta este în permanență copleșită de harul lui Dumnezeu care este viață veșnică, însă numai în Iisus Hristos. Învierea fiului văduvei din Nain este simbolul învierii fiecărui suflet, datorită și prin învierea Lui Hristos. Evanghelia după Ioan transmite fără echivoc: „Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață” (Ioan 5, 24). La sfârșitul lumii, glasul lui Hristos va fi făcut auzit tuturor celor care au trecut din această viață, indiferent de epoca în care au trăit. Toți vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu și vor învia. Nu moartea are caracterul definitiv, ci învierea este definitivă, de aceea preocuparea principală trebuie să fie spre viața veșnică nu spre moarte. Eternitatea sau veșnicia nu poate fi pusă în legătură cu un lucru temporar, cum este moartea. Cuvântul lui Hristos se adresează fiecăruia, cum s-a adresat tânărului din Nain, lui Petru în miez de noapte, lui Saul din Tars pe drumul Damascului, chemându-i la lucrarea sfântă. Poate nu toți sunt chemați la propovăduire pentru că nu toți au același talent și

talant, dar, cel puțin, la înnoirea sufletului, la schimbarea vieții și la regândirea relației personale cu Dumnezeu.

Învățăături dogmatice și morale

1. Învierea din morți nu poate fi acceptată de rațiunea umană dacă nu acceptă adevărul unirii dintre particularitățile dumnezeiești și cele omenești în Persoana lui Iisus Hristos. Învierile săvârșite de El au ca obiect persoane moarte în mod real, nu aparent, cum s-a afirmat uneori, ființe al căror suflet răspunde la chemarea lui Dumnezeu, care le animă prin întoarcerea spiritului în materie. Trupurile înviate nu au avut nevoie de o recreare a caracteristicilor biologice, pentru că minunile se petrec la scurt timp după despărțirea sufletului de trup, înainte de a începe descompunerea, ceea ce ar presupune o creare din nou.

2. Iisus Hristos enumeră printre semnele lucrării Sale dumnezeiești învierea morților, așa cum fusese vestit de profeți, între care unii au săvârșit învieri ei înșiși. Adevărul celor petrecute stă în însăși narațiunea evenimentului la Evanghelistul Marcu, care se adresează unei audiențe restrânse. Cel care a dat cea mai puternică mărturie despre eveniment, ca și în cazul lui Lazăr, este tânărul însuși, despre care unii Părinți apostolici dau mărturie că încă trăia când ei scriau lucrări despre Hristos.

3. Hristos săvârșește învierile cu putere dumnezeiască proprie, la care oamenii participă cu uimire și sentimentul de slăvire, ceea ce nu este cazul la profeți și la apostoli, unde

puterea de a învia morții vine de la Dumnezeu. Ceea ce la oameni pare supranatural, la Hristos este natural.⁸⁵

4. Providența dumnezeiască este un capitol de teologie ortodoxă dovedit de Iisus la poarta Nainului. Nimic nu este întâmplător acolo: întâlnirea cu Hristos ca moment decisiv, timpul, locul, circumstanțele sunt toate parte dintr-un plan dumnezeiesc ce conduce la slăvirea lui Hristos, alinare adusă mamei îndoliate, bucuria celor prezenți, arătarea puterii lui Dumnezeu.⁸⁶

5. Învierile din morți săvârșite de Hristos sunt simbolul vieții pe care dorește să o înnoiască în fiecare creștin în mod spiritual prin cuvânt și prin Duhul Său în viața pământească. Ele sunt, de asemenea, o prefigurare profetică a ceea ce se va petrece la a doua venire, în măsură universală cu trupurile pământești, cum anunță Evanghelistul Ioan: „Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață. Adevărat, adevărat zic vouă, că vine ceasul și acum este, când morții vor auzi glasul

⁸⁵ „După cum spune Sfântul Nicolae Cabasila, Hristos a doborât cele trei bariere care îl separau pe om de Dumnezeu: bariera de natură, prin întruparea Sa, bariera păcatului prin moartea Sa și bariera morții prin Învierea Sa”. La Pr. Mihail Pomazanski, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Sofia., București, p. 162, nota 1.

⁸⁶ Un adevărat imn al providenței divine, cu referire directă la poporul ales este capitolul 9 al cărții Neemia. Dacă în acest text biblic se arată cum Dumnezeu a purtat grijă de poporul evreu, teologia creștină afirmă că pronia dumnezeiască are în vedere toată creația, văzută și nevăzută, iar scopul ei este „biruința dreptății lui Dumnezeu, urmată de instaurarea împărăției lui Dumnezeu, atunci când Dumnezeu va fi totul în toate” (I Corinteni 15, 28). Pr. Mihail Pomazanski, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, p. 115.

Fiului lui Dumnezeu și cei ce vor auzi vor învia. Căci precum Tatăl are viață în Sine, așa I-a dat și Fiului să aibă viață în Sine și I-a dat putere să facă judecată, pentru că este Fiul Omului. Nu vă mirați de aceasta; căci vine ceasul când toți cei din morminte vor auzi glasul Lui și vor ieși cei ce au făcut cele bune spre învierea vieții și cei ce au făcut cele rele spre învierea osândirii.” (Ioan 5, 24. 29).

Hristos, munca și răsplata: riscurile atașării și binecuvântarea detașării

Evanghelia se adresează deopotrivă celor care o ascultă și celor care nu o ascultă și nu o citesc, celor săraci, celor cu hambarele pline, celor flămânzi și celor care-și măresc jitnițele, celor care trăiesc de pe o zi pe alta și celor care-și sporesc conturile. Este destul de delicată abordarea Evangheliei în mod selectiv, funcție de statutul social al cuiva. Iisus a transmis învățătura tuturor, urmând ca omul să se identifice în fiecare dintre modelele puse înaintea și să acționeze în consecință. O temă predilectă este bogăția, care conduce la modificări esențiale de caracter și de priorități ale vieții. În spatele bogăției, pe care nu o condamnă și nu o preaslăvește, Iisus vede caractere, suflete libere sau robite, pline de dorințe duhovnicești sau de lăcomie, sensibile la nevoile altora sau împietrite în egoism, după caz.

Viața omului se derulează în jurul unui fapt relațional cotidian: a dăruii și a primi. Acestea sunt cele două coordonate în jurul cărora se construiesc relații, în jurul acestora se oferă bucurii, în jurul acestora se trăiesc drame. De modul cum omul învață să dăruiască și să primească se

leagă două virtuți și anume dragostea și libertatea. Dragostea se măsoară în generozitate, libertatea se măsoară în capacitatea de detașare, în alegerea a ceea ce este cu adevărat important și mântuitor. Când cineva dăruiește de nevoie sau din obligație, fapta nu reprezintă un act de libertate, ci este un act de dreptate, impus de o autoritate externă. Iisus pune în centrul existenței umane problema avuției și a sentimentului pe care omul trebuie să-l aibă față de avuție. Iată câteva remarci cu privire la bogăție, plecând de la premisa că este dobândită prin mijloace cinstite.

Avuția are o serie de semnificații, dintre care este de reținut aspectul economic, al puterii sau influenței și al impactului social. Toate acestea trei se înțeleg prin moralitatea folosirii ei. Din punct de vedere economic, avuția creează diferențe între persoane care au acces sau nu la anumite servicii. Din această perspectivă, avuția nu este damnable prin ea însăși, nu este rea. Poate fi rezultatul contextului în care cineva trăiește, din generație în generație, rezultatul unei munci intense, a unei profesii mai bine remunerate, a unei vieți programate și capacității diferite de chivernisire ca și a altor factori pozitivi. În cultura veche românească oamenii se deosebeau în funcție de calitățile „gospodărești”; Dumnezeu trimitea aceeași vreme și pământul rodea la fel dar unii administrau mai bine, alții mai puțin atent, de aceea unii aveau mai multe bunuri, alții mai puține. Din această perspectivă, putem afirma chiar că avuția nu este ceva rău în sine, atât timp cât este îngăduită de Dumnezeu; se poate spune chiar că Dumnezeu răsplătește celui care muncește cu sârguință, cu onestitate, când munca

nu este făcută spre acumulare de bunuri și omul nu este stăpânit de lăcomie.

Lucrurile se schimbă când este vorba despre avuție și legătura ei cu puterea. Este incontestabil că omul care câștigă mult dorește și mai mult, de aceea începe să se îngrijoreze în privința modului cum trebuie să o administreze, ca să se multiplice. Soluția vine de la putere. Avuția atrage nevoia de popularitate, influență, imagine publică, putere. Puterea este necesară pentru a asigura bogăția, a o spori prin influență și efort mic, încât bogatul se îndepărtează de comunitate și devine dominator, având încredere în propria bogăție. Dominarea poate degenera în forme patologice, cum ar fi exploatarea prin muncă sau practici antisociale, totalitarism, criminalitate. Patima puterii conduce încet la schimbarea caracterului uman, până la dezumanizare.

Dezumanizarea atrage, evident, grave consecințe sociale, relaționale, respectiv, folosirea avuției împotriva omului. Omul nu este o ființă însingurată, pentru că, prin creație, a fost așezat într-un context social. Așadar, nimic din ceea ce are nu este dobândit de unul singur. Când bunurile din surplus sunt folosite în ajutorul comunității mai mult decât în interesul propriu bogăția devine un instrument social cu caracter moral pozitiv, în cazul creștinilor are caracter mântuitor. Astfel, avuția devine eficientă în condițiile în care îndeplinește câteva condiții: este câștigată onest, este chivernisită cu grijă, este folosită cu generozitate și nu schimbă caracterul uman făcându-l dependent de ea, nu conduce la exercitarea arogantă sau tiranică a puterii.

În textul evanghelic despre bogatul căruia i-a rodit țarina se accentuează legătura dintre caracterul uman și mulțimea

bogațiilor. Nu există dialog, cum suntem obișnuiți în parabolele lui Iisus. Omul, numit nebun sau neînțelept, este atât de orientat spre sine însuși încât totul este un simplu monolog: i-a rodit țarina și a început să vorbească cu sine însuși. Hotărăște cum să păstreze pentru sine tot ceea ce a dobândit, apoi declară o fericire pe care o vrea spirituală, atât timp cât se adresează sufletului propriu. În monologul său nu este loc pentru alți oameni, pentru îngeri și nici pentru Dumnezeu. Bogatul neînțelept nu este un personaj trecut în istorie și uitat. Astăzi oamenii nu mai văd bogăția rezidând în roadele pământului, ci în conturi, acțiuni, investiții imobiliare, artă. Există oameni ale căror venituri ajung la sume greu de închipuit, care se întreabă în ce bunuri mai pot investi profitul încât să se piardă cât mai puțin și să le ofere o gamă cât mai largă și mai variată de experiențe exclusiviste.

Iisus s-a întrebat, în urmă cu două milenii, de ce se întunecă mintea și se împietrește inima omului căruia i-a rodit țarina, Biserica transmite peste veacuri aceeași întrebare.

Când face distincția dintre bogați și femeia văduvă care au oferit obolul lor la templu (Marcu 12, 41-44), Iisus arată că sunt două stagii în folosirea eficientă a avuției: cei care dau din prisosul lor fac un lucru natural, care îi arată umani; cei care dau din puținul lor fac un sacrificiu, ceea ce îi arată sfinți. Bogatul din Evanghelie, respectiv omul contemporan, greșește în câteva aspecte, pe care Iisus le dezvăluie ucenicilor. O primă eroare este aceea că omul care se îmbogățește repede îl scoate pe Dumnezeu din ecuație și își concentrează întreaga atenție spre ceea ce vede în jur, bogățiile crescânde care îi aduc o satisfacție nejustificată social. Vocea care îi spune bogatului „nebune” este

autoritatea externă, stăpână peste toate bunurile lumii, Dumnezeu, care îl atenționează. „În această noapte vor cere de la tine sufletul tău” (Luca 12, 20). Acest „vor cere” se referă la legătura dintre bunuri și suflet. Bunurile care îl preocupă, ele vor cere de la suflet, vor lega sufletul și vor robi pe cel care a făcut din ele un scop, pentru că nu mai are puterea să privească spre oameni, pierde libertatea, încetează dragostea iar el începe să existe numai pentru ele. Lucrurile vor duce la moartea sufletului. Mântuitorul dă această pildă ca să arate că omul trebuie să aibă gândul la Dumnezeu, în permanență, nu doar ocazional și ceremonial, mai presus de bunurile materiale, când se află în lipsă, singur sau în mijlocul lumii. Societatea modernă este organizată de așa manieră încât exact când ar trebui să mulțumească lui Dumnezeu, atunci apare timpul în care au fost organizate perioadele de vacanță, în care cei mulți aleg să ofere trupului odihnă sau distracție, abandonând aspirațiile sufletului. Mai delicat este faptul că practicanții credinței sunt considerați „bisericoși”, termen ce capătă tot mai mult o conotație peiorativă. Nu înseamnă că toți trebuie să fie în biserică, deși acesta este idealul creștin, dar să gestioneze timpul de așa manieră încât o parte din timp, cât de mică, să fie alocată preocupărilor spirituale, fapt ce ar conduce la un mai mare realism și o abordare mai atentă a bunurilor și greutăților vieții. Dumnezeu, care este Creatorul materiei, a dat-o omului pentru a se folosi de ea rațional și a o conduce înspre Creator, lăsând urmașilor șansa de a se bucura de bunuri. Involuția lumii este semnul că, dacă omul antic uita uneori de Dumnezeu și rolul Lui în lume, omul modern neagă pe Dumnezeu, căutând să se așeze pe sine în locul Creatorului.

Va trebui reamintit la nesfârșit că țarina nu rodește singură, dacă Dumnezeu nu face să crească ceea ce omul sădește, dacă nu dă ploaie la bună vreme, nu creează contextul pentru înmulțirea bunurilor pământești. Omul nu trebuie să uite nici o clipă că totul începe și trebuie să se termine cu lucrarea lui Dumnezeu. Egoismul și individualismul fac pe cel care vede bunurile sporind, să adauge la egoism o altă patimă, lăcomia.

Lăcomia reprezintă dorința nestăvilită a omului de a avea, a consuma mai mult decât este nevoie, a depăși simplitatea prin lux. Ea conduce la un cortegiu întreg de alte păcate, cum ar fi nedreptatea, necinstea, asuprirea și multe altele. Cel care își dorește ceva nu evaluează mijloacele prin care vrea să obțină un bun, ci gândește doar la țintă, adică dobândirea sau consumul de bunuri pe care și le dorește. Lăcomia se naște din dorința avidă de bogății și bunătați. Iisus Hristos reia în Evanghelie (Luca 1, 53) un text vechi-testamentar potrivit căruia Dumnezeu umple de bunătați (Psalm 103, 29) pe toți cei ce cred în El, așa încât ele însele ar trebui să facă pe om să gândească la Dumnezeu. Lăcomia conduce aproape inevitabil la goana după plăceri, chiar și când lacomul nu este bogat. Acesta este semnul lipsei de încredere în Învierea Lui Hristos, în viața veșnică, atât timp cât omul își oferă material tot ceea ce dorește, dând curs tentațiilor. Acest tip de lăcomie conduce la hedonism, indiferentism social și regres spiritual, întrucât îl întoarce pe om spre aplecările lui senzuale, îl leagă de realitățile biologice, dincolo de care hedonistul consideră că nu mai există nimic. Pavel identifică pe cei din această categorie, considerându-i neînțelepți: „Pântecul este dumnezeul lor, iar

mărirea lor este întru rușinea lor, ca unii care au în gând cele pământești” (Filipeni 3, 19). Apostolul neamurilor nu se referă la aspectul culinar, exclusiv gastronomic, ci la tot tipul de plăceri pe care omul și le oferă, nu dintr-o nevoie, ci din capriciu.

În sfârșit, lăcomia devine piedică în calea progresului spiritual prin modul cum se manifestă în relația cu bunurile aproapelei, fie că le dorește explicit, fie că își dorește aceleași bunuri, nu pentru că are nevoie de ele, ci pentru că le are și altcineva. Tipul acesta de atitudine este educabil, reglementat și chiar condamnat încă din Vechiul Testament, când se interzice ca omul să râvnească la ceva ce nu este al său (Ieșire 20, 17).

În preocupările organismelor bisericești din toată lumea, aflate în dialog, se recomandă tot mai convingător atitudinea pastorală a slujirii, redescoperirea unei spiritualități autentice și a solidarității creștine. Teologia, ca materie de studiu în universități, ca preocupare a multor minți luminate ale lumii, a ocupat un loc principal în viața omenirii mileniului al doilea. Tocmai dorința omului de a înțelege tot mai mult din realitățile divine, ispita filosofării și adevărurile teologice consolidate cu argumente de tip scolastic, readucerea filosofiei aristotelice sau platonice în cultura medievală și folosirea ei ca slujitoare a teologiei, interzicerea lecturii din Sfânta Scriptură, în paralel cu interpretarea liberală a acesteia și negarea autenticității revelației din ea au condus la sciziuni succesive, încât astăzi există un număr impresionant de Biserici, denominațiuni, asociații religioase, grupări religioase, toate clamând originea în propovăduirea lui

Hristos.⁸⁷ Mileniul al treilea se vrea un mileniu al conștientizării lumii cu privire la fragilitatea mediului, la nevoile oamenilor, la echitate și solidaritate. Evident, prioritățile Bisericilor nu sunt întotdeauna și prioritățile factorilor economici și politici. La început, Biserica s-a identificat social cu cei săraci și excluși, iar la nivel pastoral, slujea cu entuziasm eshatologic, considerând că venirea lui Iisus este foarte aproape. Participarea la rugăciune, întruniri și programe dedicate studiului teologiei și rugăciunii publice este importantă numai în măsura în care ea se reflectă în atitudinea socială.

Dreptul la proprietate nu poate să fie negat nimănui. Diversitatea socială și economică este naturală, acceptată ca reflexie a diversității treimice. Nici o teologie nu ar promova uniformitatea, ceea ce din perspectivă socială s-a dovedit a fi un eșec prin implementarea comunismului. Dreptul la proprietate este un drept fundamental, este semn al libertății care trebuie folosit în așa manieră încât bunurile să fie mijloc de coeziune socială, de solidaritate umană și de responsabilizare universală. Prin bunuri, cel bogat poate deveni bun fără a săraci, cel sărac poate trăi, fără a râvni la bunurile celui alt, toți se pot mântui în funcție de sentimentul cu care tratează averea. Detașarea, generozitatea, dreptatea, bunătatea, facerea de bine, blândețea, pacea și alte daruri ale Duhului (Galateni 5, 22) sunt legate de atitudinea față de bunuri.

⁸⁷ Numai în România, conform datelor oficiale, există peste 500 de Biserici, culte, denominațiuni, asociații și fundații religioase active. Cf. Nicolae Achimescu, *Noile mișcări religioase*, Limes, Cluj Napoca, 2002, p. 7.

Societatea creștină este aceea în care atât proprietarul cât și lucrătorul trebuie să se bucure proporțional de munca lor. Cel care muncește să fie răsplătit după munca pe care o face, cum se afirmă în învățăturile biblice: „Vrednic este lucrătorul de plata sa” (Luca 10, 7 și I Timotei 5, 18). Unii proprietari își sporesc averea nu prin muncă, ci prin oprirea plății lucrătorilor, prin speculații financiare sau prin eludarea unor legi și reguli de conviețuire, sau chiar prin exploatare directă a celor fără putere. Dacă și unii și alții ar gândi comunitar, nimeni nu ar fi nevoit să sufere. Pentru că Evanghelia recomandă, în primul rând, obligația de a lucra ca natura umană să nu sufere. Statul, ca instituție, nu are existență independentă de persoane, de aceea nu trebuie să fie posesor de bunuri, așa cum a încercat regimul comunist, promovând inechitatea socială sub masca unui comunitarism rău înțeles. Nu statul se bucura de bunurile trecute în proprietatea sa, ci o elită care, cu timpul, a devenit tiranică, având puterea și mijloacele de a o exercita. Egalitate perfectă nu există, dar Evanghelia recomandă inter-conectivitatea umană pe bază de discernământ și dreptate, astfel ca toți să trăiască un nivel de viață cât se poate de apropiat unii de alții. Sfântul Apostol Pavel spune să ne rugăm pentru mai marii noștri, adică cei care conduc, respectiv funcționarii statului. Biserica se roagă pentru ei la slujbe pentru ca funcția pe care o au să o folosească spre binele comunității, spre a se respecta dreptatea. Biserica cere, prin slujitorii ei, ca Dumnezeu să-i lumineze, să le dăruiască cele necesare pentru a discerne ce este necesar, de unde trebuie să ia și unde trebuie să dăruiască. În sfârșit, toate Bisericile sunt chemate să încurajeze dărnicia prin organizații de specialitate, unde să se

propună și să se elimine programat sărăcia, față de cultura modernă în care crește sărăcia programată de marii actori economici ai lumii. Pomana ocazională nu elimină sărăcia. Cel care dă ocazional o face fie emoțional, sub inspirația unei slăbiciuni de moment, fie în speranța unui câștig mult mai mare, de natură spirituală, fie pur și simplu pentru a-și liniști conștiința cu o faptă de importanță minoră. Este un bine pe care omul nu îl face pentru a ajuta pe cel în nevoie, ci pentru a se ajuta pe sine, oferind satisfacția de a fi făcut un bine, ceea ce ar putea fi numit „anestezic pentru propria conștiință”.

Încă de la prima comunitate creștină, cum se vede în cartea *Faptele Apostolilor*, capitolul al doilea, cu experiența socială remarcabilă a Sfântului Vasile cel Mare, în secolul al IV-lea, Biserica a organizat sisteme sociale prin care să integreze pe cei nevoiași, să aline suferința, fără însă a reuși să elimine total sărăcia. Lumea întreagă trăiește astăzi experiența sărăcirii maselor largi, a alterării relațiilor dintre populația pauperizată și statele neputincioase sau incapabile de a rezolva criza financiară, cu repercusiuni mari asupra multor categorii, fapt ce se repercutează în neîncredere, violență, tensiune socială, neliniște și nesiguranță. Este, probabil, rezultatul incapacității sau lipsei de voință în a integra principiile creștine în regulile de organizare; lăcomia și circulația virtuală a valorilor a dus la prăbușirea de sisteme construite artificial, care aveau ca beneficiari persoane individuale și grupuri de interese, în defavoarea statelor și a comunității sociale în general.

Pentru unii idilică, pentru alții inefficientă, teologia a propus dintotdeauna criteriile morale de câștigare și folosire a

bunurilor. Biserica invită în permanență la Liturghie pentru a mulțumi Domnului. Mulțumirea este cel dintâi pas spre înțelepciune; în Sfânta Liturghie se rostește „Ale Tale dintru ale Tale, Ție îți aducem de toate și pentru toate”⁸⁸, formulă în care se recunoaște dărnicia și bunătatea lui Dumnezeu, în relație cu smerenia umană de a mulțumi, oferi și împărtăși. Aceasta înseamnă a fi bogat sau sărac înțelept, orientat mai mult spre ceilalți decât spre sine, față de neînțeleptul din Evanghelie. A dăruii din propriile bunuri, dobândite onest, a exercita sentimentul dragostei față de semenii, a mulțumi Domnului pentru toate, având credința că viața nu stă în prisosul bogățiilor, acestea sunt semnele credinței autentice și înțelepciunii dumnezeiești. Prea multe organizații naționale și internaționale se mulțumesc să observe semnele sărăciei, nedreptății și inechității. Sfântul Vasile cel Mare spune că dacă cineva ia cămașa de pe altul, acela e numit tâlhar. Dar atunci când creștinul vede pe cineva gol și nu pune cămașa pe el nu este cu adevărat creștin.

Lăcomia s-a instalat ca parte organică a comportamentului uman atât de adânc încât cine nu o practică pare a nu aparține acestei lumi. Este adevărat, omul poartă în sine concupiscenta, înclinația spre păcate ca reminiscență a păcatului strămoșesc, dar Biserica pune la dispoziție discernământul, ponderația prin post, milostenia ca faptă mântuitoare. Peste toate acestea, Evanghelia este un permanent îndemn la dragoste unii față de alții, prin care omul își exprimă cu adevărat libertatea.

⁸⁸ *Liturghier*, p. 152.

Învățăături dogmatice și morale

1. Reținerea lui Hristos de a se constitui în judecător peste averi și moșteniri arată că Dumnezeu nu are un rol, bun sau rău, în distribuirea bunurilor. Creștinismul a propovăduit detașarea de lucrurile materiale, ceea ce înseamnă că la Dumnezeu bunurile sunt atât de lipsite de importanță, încât nu dă nici o recomandare despre regulile după care acestea se distribuie. Textele care au legătură cu bogăția nu pun accentul pe bunuri în sine ci pe modul dobândirii, modul folosirii lor și, mai ales, atașarea de ele care le dă valoare morală. Bunurile nu au legătură cu Împărăția cerurilor.

2. Textul poate fi folosit pentru a se interpreta sau a fundamenta relațiile dintre Stat și Biserică. Biserica nu este chemată și nu poate să folosească puterea și autoritatea discreționară spre a impune anumite reguli, nu poate și nu trebuie să folosească aceleași metode de colectare de impozite și nu trebuie să aibă ca ideal puterea și averea. Statul nu trebuie să aibă pretenții asupra Bisericii ademenind-o cu avantaje materiale pentru ca, ulterior, să o folosească în scopuri politice sau să o manipuleze social, îndepărtând-o de la scopul ei, acela de a vesti Împărăția cerurilor.

3. Hristos nu se înfățișează ascultătorilor ca judecător peste moșteniri pământești, ci ca Răscumpărător al oamenilor din păcate, din avariție, din ipocrizie. Avariția sau argirofilia este primul păcat de care se depărtează sfinții Bisericii, eliberându-se de dorințele cărnii și de mândria inimii. Apostolul Pavel arată clar: „Și, în adevăr, evlavie este mare câștig, dar atunci când ea se îndestulează cu ce are. Pentru că noi n-am adus nimic în lume, tot așa cum nici nu putem să

scoatem ceva din ea afară; ci, având hrană și îmbrăcăminte, cu acestea vom fi îndestulați. Cei ce vor să se îmbogățescă, dimpotrivă, cad în ispită și în cursă și în multe poftes nebunești și vătămătoare, ca unele care cufundă pe oameni în ruină și în pierzare. Că iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor și cei ce au poftit-o cu înfocare au rătăcit de la credință, și s-au străpuns cu multe dureri” (I Timotei 6, 6-10).

4. Fiecare moment și context în care Iisus rostește o parabolă are o trimitere pedagogică. În cazul textului despre Bogatul căruia i-a rodit țarina, între ucenicii care ascultau parabola se afla și Iuda, căruia îi făcea cunoscută cu înțelepciune dumnezeiască drama pe care o aduce în viața omului păcatul lăcomiei, care degenerază caracterul uman spre trădare și sinucidere. Dumnezeu trimite vestea cea bună și celor răi, despre care știe că nu le va folosi, dar dă tuturor aceleași șanse.

Hristos și păgânismul: femeia păgână, model de credință

Citind textele evanghelice se poate realiza ușor cât de mare este ponderea bărbaților în discursul public, în comparație cu vizibilitatea femeii. Între adversarii lui Iisus nu s-a înregistrat nici o femeie. Locul femeii în societatea iudaică antică se limita la activitățile domestice. Totuși, rareori, observăm că Mântuitorul Iisus Hristos iese din spațiul cultural specific vremii și se manifestă ca și cum nu ar aparține nici timpului, nici prejudecăților vremii. Uneori lasă impresia că încalcă regula socială, aceea în care bărbatul era prin natură superior femeii, sau că încearcă deliberat să arate

că învățătura Lui nu este limitată de conveniențe sociale, că ceea ce omul consideră vrednic de dispreț, la Dumnezeu poate să fie mai presus de orice preț.

Este cazul unei femei străine de poporul iudeu, cananeancă, din părțile Tirului și ale Sidonului. Avea, așadar, toate condițiile să fie neglijată sau disprețuită: era femeie, era păgână, avea o copilă demonizată, probabil era singură, altfel soțul ar fi venit, potrivit normelor locului. În nord, în părțile Tirului și Sidonului, zona Libanului de astăzi, Iisus se deplasează ca și cum nu ar avea un scop anume: săvârșise câteva minuni și dăduse învățături în preajma Lacului Ghenizaret, la Nazaret și Capernaum, dar se îndreaptă, fără nici o explicație sau motivație, spre părțile „Tirului și ale Sidonului și, intrând într-o casă, voia ca nimeni să nu știe, dar n-a putut să rămână tăinuit” (Marcu 7, 24). Hotărârea lui Iisus de a pleca într-un loc unde nu îl cunoaște nimeni, de a se ascunde sau mai degrabă de a nu mai vedea pe nimeni se datorează cel mai probabil gândirii obtuz-formaliste a fariseilor și incapacității ucenicilor de a înțelege ceea ce voia să transmită tuturor: că există o diferență ireconciliabilă între credința formalistă și credința trăită, lucrătoare în fapte.

Capitolul al șaptelea al Evangheliei după Marcu este construit pe această antiteză: piscul formalismului religios la care fariseii redusese legea lui Moise și minunea săvârșită de credința unei femei păgâne, care probabil nici nu cunoștea legile mozaice. Liderii religioși îi reproșaseră lui Iisus că ucenicii au mâncat cu mâinile nespălate; nu era vorba despre igienă, de grijă pentru sănătatea lor, ci de nerespectarea unei prescripții ritualice. Iisus le arată fariseilor că sunt în stare să denatureze legea lui Moise până acolo încât să nu aibă grijă

de propriii părinți sub pretextul că un lucru, cu care-i puteau ajuta, se cuvine lui Dumnezeu, deși Moise spusese: „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta!” La aceste adaugă că nu cele ce intră în gura omului îl spurcă, ci ceea ce iese din inima omului: „Căci dinăuntru, din inima omului ies cugetele cele rele, desfrânările, hoțiile, uciderile, adulterul, lăcomiile, vicleniile, înșelăciunea, nerușinarea, ochiul pizmaș, hula, trufia, ușurătatea. Toate aceste rele ies dinăuntru și spurcă pe om” (Marcu 7, 21-23). Răul nu vine din creație spre om, pentru că singurul care are voia liberă, rațiunea și capacitatea de a deosebi răul de bine este omul. Creația îi este supusă, iar el trebuie să o purifice și să o sfințească. Istoria a confirmat de atâtea ori că tot ceea ce a fost mai rău pentru mediu și pentru omenire vine din inima omului luciferizat. Iisus este atât de dezamăgit de faptul că nici ucenicii nu au înțeles această logică simplă încât pleacă spre un spațiu unde nimeni nu se aștepta să găsească ceva bun, ci simplu să nu mai vadă atât de multă ipocrizie.

El iese din spațiul iudaic, în care formalismul era omniprezent și merge într-un ținut unde formalismul fusese acoperit de ostilitate etnică. Evreii o manifestau fără nici un resentiment, cu dispreț și nejustificată aroganță față de toate popoarele din jur, filistenii, moabiții, sirieni, fenicieni, samarinenii sau cananeeni. Pe toți îi considerau păgâni și nu se sfiau să-i numească nespălați, necurați sau câini. Orice incursiune a unui evreu într-un popor vecin era dezonorantă pentru sine și surprinzătoare pentru ceilalți, adică ar fi trebuit să fie determinată de niște imperative absolute, între care comerțul. Până astăzi, iudeii încă mai așteaptă pe Mesia, încă se mai consideră singurul popor ales cu care Dumnezeu are

un plan special. Este de neînțeles cum într-un spațiu geografic arid și neprimitor, trăiesc comunități de beduini într-o sărăcie greu de imaginat, dar pretutindeni există arme, conflicte, garduri de sârmă ghimpată sau electrificate, ziduri de netrecut, la propriu. Trecerea din Ierusalim spre Bethleem este o adevărată aventură diplomatică: deși sunt despărțite de câțiva kilometri locurile unde Iisus s-a născut, aflate sub autoritatea palestiniană, sunt despărțite de zeci de ani de Ierusalimul unde a predicat, aflat în statul Israel, sub pază militarizată.

Făcând această paranteză a ceea ce înseamnă Orientul Mijlociu de atunci și de azi, ne putem închipui ce aventură și-a asumat Mântuitorul care a trecut în zona non-iudaică. Probabil la casa unde stătea, pe lângă cei care L-au descoperit, a venit o femeie cananeancă și L-a rugat: „Miluiește-mă, Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este rău chinuită de demon” (Matei 15, 22). Ca Fiul al lui Dumnezeu, Iisus știa că o va întâlni pe această femeie, știa că răbdarea și că suferința ei ajunseseră la limită văzând ce chin are copilul său. Iisus se duce într-un teren neutru, unde poate să vindece pe cineva care nu era din poporul evreu fără a fi acuzat și fără a pune în pericol viața aceluia. Dacă femeia cananeancă ar fi venit în ținutul Galileii, e foarte probabil ca ea să nici nu fi ajuns în preajma Mântuitorului din cauză că ar fi eliminat-o cei care-L însoțeau, văzând-o după port și după vorbă că nu este evreică. Ieșind în întâmpinarea ei, nu se leapădă de poporul evreu; când ea Îl imploră să o ajute, El îi spune „Nu sunt trimis decât pentru oile cele pierdute ale casei lui Israel”, deci, avea conștiința apartenenței la poporul lui Israel, știa că vine din casa lui David și că întreaga mentalitate a poporului

era că Mesia trebuia să vină pentru eliberarea poporului iudeu.

Între Iisus și femeia cananeancă începe un dialog prin care Iisus îi testează credința. Ceea ce reiese e că puterea credinței ei îl surprinde. Este singura dată când Mântuitorul exclamă a surprindere „O, femeie, mare este credința ta!” Formulele folosite în alte ipostaze sunt „fie ție după cuvântul tău!” sau „fie ție după credința ta”, „credința ta te-a mântuit”.

Femeia cananeancă devine pildă istorică a relației dintre credință și voință: femeii, Mântuitorul nu-i mai spune „credința ta te-a mântuit!”, sau „fie ție după credința ta!”, ci „fie ție după cum voiești!” pentru că această împlinire a voinței este rezultatul unei credințe foarte mari. Psihologii vorbesc despre așa numita „motivație” care dă omului puterea de a face orice. Un angajat este bun dacă este motivat sau dacă îi este oferită o anumită motivație. Motivația poate fi un exercițiu al voinței educate într-un anumit stil dar este infinit mai puternică și depășește chiar limitele naturalului când are ca fundament credința. Motivația cu adevărat mântuitoare este aceea care este rezultatul credinței, pentru că nu are ca obiect persoana proprie. Obiectul credinței este întotdeauna un altcineva decât sinele. Dacă fundamentul motivației trebuie să fie credința, motorul ei este iubirea. Prin iubire motivația rămâne atașată de un obiectiv moral, nu conduce spre țeluri aberante, cum ar fi dorința de înavuțire sau libidoul puterii.

Evanghelia transmite că ființa umană nu trebuie desconsiderată în niciuna dintre laturile ei. Este nedemn a considera că femeia este inferioară bărbatului, a o face vinovată pentru intrarea păcatului în lume, a o considera

exclusiv simbolul senzualității și al păcatului. În biserici sunt multe modele de femei a căror viață este aproape de sfințenie prin sacrificiu, smerenie, dragoste, dăruire față de oameni și față de Dumnezeu. Indiferent care este statutul ei social, virtuoașă sau nu, păcătoasă sau nu, modernă sau conservatoare, femeia are aceeași receptivitate față de viață în plinătatea ei și-i primește altfel misterul în însăși ființa sa. Mântuitorul arată că și dacă nu ar avea nici un motiv să o ajute pe femeia din Canaan, găsește motive suficiente: demnitatea umană pe care o dovedește și suferința pe care o trăiește. În genealogia Mântuitorului (Matei 1, 1-16 și Luca 3, 24-38), se face o înșiruire a 14 generații care l-au precedat pe Iisus, fiind strămoșii Lui până la David sau chiar Adam. În această genealogie există 4 femei, Rahab, Tamara, Rut și Batșeba, care sunt menționate drept strămoașe ale lui Iisus Hristos, deși în astfel de cazuri erau menționați numai bărbații. Rahab, care este menționată prima între femeile din genealogia Mântuitorului, a fost o desfrânată (Iosua 2, 1-3). o femeie ușoară, iar atunci când Iosua a trimis două iscoade în ținutul Canaanului, ca să iscodească să vadă unde sunt punctele slabe ale canaaniților pentru a cuceri acest teritoriu, au fost adăpostiți de această femeie. Intervenția ei le-a salvat viața celor doi șpioni, iar poporului ales i-a facilitat intrarea în pământul făgăduinței. Despre Tamara se știe că a fost nora lui Iuda, unul dintre cei 12 copii ai lui Iacov, provenind din neamul moabiților, deci neevreică. Tamara, după ce au murit doi dintre fiii lui Iuda, soții ei, în baza căsătoriei de levirat, s-a deghizat în femeie ușoară și l-a sedus pe Iuda, socrul său, după moartea soției lui, pentru a-i perpetua neamul. Rut era tot moabiteancă, dar rămâne fidelă soacrei sale, Noemi, după

moartea soțului și, astfel, a intrat în neamul iudeu prin căsătoria cu Boaz. Despre Batșeba sau Berșeba se știe că a fost soția lui Urie Heteul, generalul lui David. Și ea avea să fie sedusă de către regele David, iar după ce îi devine soție îl va naște pe Solomon, regele care avea să ridice templul cel mai fastuos, cel mai impunător din istoria poporului iudeu. Din aceste patru modele se trage concluzia că orice om din istoria biblică și din istoria omenirii poate să devină ales. Alegerea pentru un plan divin face ca viața omului să se schimbe: Tamara rămâne în casa lui Iuda, Rahav încetează viața ușoară, Batșeba devine soția lui David, Rut rămâne cu Boaz până la moarte.

Iisus nu se sfiește să vorbească cu femeia samarineancă, cea care a avut cinci bărbați și era cu al șaselea într-o legătură nepermisă, să o asculte pe femeia cananeancă, străină de poporul iudeu, a tămăduit-o de patima ei pe Maria Magdalena, a iertat-o pe femeia prinsă în adulter, a dat exemplul de credință pe femeia care îi spală picioarele cu lacrimi și i le șterge cu părul capului. Hristos nu a făcut diferențieri de natură sau de statut social între oameni, pe bază de gen sau etnie. A primit, a ascultat și a vindecat, a dăruit cu generozitate învățătură la toată lumea, a spus tuturor că e necesar ca fiecare să-și schimbe viața, odată ce-L cunosc pe El ca Fiul lui Dumnezeu.

Femeile din Evanghelie sunt model de credință prin rugăciune, consecvență, smerenie, curaj, perseverență, capacitatea de a se schimba din om vechi în om nou, disponibilitatea de jertfă, milostivire, respectul față de viață, poate și prin naivitatea de a crede în sinceritatea dragostei celor din jur.

Evanghelia are un caracter supra-etnic, pentru că descrie în câteva exemple concrete modul cum învățătura lui Iisus trece spre popoare vecine evreilor, iar aceasta se încununază cu Pogorârea Sfântului Duh, care dă ucenicilor harisma de a vorbi în limbile tuturor celor prezenți la Ierusalim. Evanghelia precizează că îngerii lui Dumnezeu se bucură în ceruri pentru fiecare păcătos care se pocăiește (Luca 15, 10), fără a se preciza identitatea religioasă, de gen ori etnică a păcătosului. Tendința unor creștini de a trimite mai mulți oameni spre pedeapsă decât vrea Dumnezeu este nefastă. Dorința lui Dumnezeu este mântuirea tuturor oamenilor cărora le întinde darul brațelor deschise în așteptarea fiilor care se pocăiesc.

Întâlnirea lui Iisus cu femeia cananeancă este ca un examen: interesant, pătrunzător, riguros, în care femeia se dovedește a fi curajoasă, insistentă și extrem de inteligentă. Nimeni altcineva nu a răspuns Mântuitorului cu atâta promptitudine și cu atâta acuratețe în cuvinte. Psihologia dialogului se vede din faptul că nu a negat nici o clipă ceea ce i s-a spus, dând de fiecare o nouă dimensiune convorbirii. Rezultatul a fost pe măsura „examenului”: Hristos nu a putut să nu o ajute. Prin comparație cu formalismul credincioșilor iudei, ea devine reprezentanta exprimării autentice a credinței, care avea să-i marcheze viața înainte: „Fie ție după cum voiești!” Această „rezoluție” este dată fiecăruia pentru a-l face co-responsabil de ceea ce se petrece în viață și se va petrece în veșnicie.

Învățăături dogmatice și morale

1. Iisus Hristos este interzis ca Fiu al lui Dumnezeu în însuși pământul făgăduinței pe care l-a dăruit poporului iudeu. Aceeași situație s-a întâmplat cu Ilie și cu apostolul Pavel ca paralele istorice. Omul este liber să îl interzică pe Dumnezeu într-un spațiu și un timp, cum ar fi fost perioadele de comunism, dar când Dumnezeu nu este bine primit într-un loc, își revarsă binecuvântările peste alte locuri și în alte neamuri. Iisus Hristos, cu toată opoziția din timpul activității pământești, de după înviere și până la sfârșitul veacurilor nu va înceta să fie batjocorit, interzis, alungat. Oriunde se va duce, va duce alinarea de care unii se lipsesc fie din ignoranță, fie din răutate.

2. Hristos săvârșește o minune care are un dublu scop: să arate ucenicilor că nu a venit numai pentru poporul evreu și să încerce credința unei femei răvășită de durere umană. Credința ei profundă a arătat ucenicilor că și ea este fiica lui Avraam. Nu a stat în intenția lui Hristos să întemeieze o altă comunitate de ucenici în mijlocul păgânilor, paralelă cu poporul iudeu. Modelul va fi preluat și folosit pe scară largă de Apostolul Pavel care pleacă în călătoriile misionare în afara spațiului evreiesc.

3. Iisus creează un contrast teocratic între părerea iudeilor despre păgâni, pe care îi considerau câini și importanța pe care Dumnezeu o dă fiecărei ființe umane. Iudeii avuseseră menirea de a anunța lumii pe Mesia dar pentru că au compromis acest rol în istoria omenirii, Hristos însuși arată, prin imaginea fărâmiturilor, că din învățătura dumnezeiască se poate împărtăși fiecare neam.

4. Vindecarea fiicei demonizate de la distanță constituie baza învățaturii creștine despre binecuvântările pe care Dumnezeu le trimite ca răspuns la rugăciunile înălțate de comunitatea credincioșilor, fiecare cu suferința sa, ca persoană individuală, nu ca masă de oameni.⁸⁹

Hristos – Stăpânul care invită la mântuire pe toți

Împărăția Cerurilor este asemănată cu un ospăț mare, pe care îl organizează un stăpân, la care vor să participe meseni din cele mai variate medii, unii pregătiți, alții mai puțin atenți, iar alții neaveniți. Iisus a vorbit despre nunta fiului de împărat, despre ospățul la care apare un oaspete fără haină potrivită, a vorbit de ospățul la care prietenii refuză să participe sub diferite motive, despre ospățul care este pregătit dar se închide fecioarelor neînțelepte. Convivii sunt din păturile superioare ale protipendadei vremii, oameni cu influență, oameni obișnuiți, dar și ologi, orbi, șchiopi, uscați

⁸⁹ Până în secolul al III-lea, practica scoaterii sau alungării demonilor era frecventă în bisericile creștine era săvârșită de preoți, cu o rânduială specială și constituia o formă de misiune între păgâni. În timp, ea s-a mai păstrat la Taina Botezului, unde alungarea demonului este făcută prin gesturi specifice ale preotului: punerea mâinii pe creștetul celui ce se botează, suflare în față sub forma crucii, facerea semnului crucii, ungere cu untdelemn sfințit și lepădarea de Satana pronunțată de cel ce se botează sau de nași, în cazul pruncilor. Nu se poate vorbi propriu-zis de exorcizare instituțională în Ortodoxie, ci de „medicină preventivă”, adică pruncul care se botează este scos din influența răului prin botez, este vindecat de consecințele păcatului strămoșesc și este pus în comuniune cu Hristos, Izvorul vieții și al vindecării. Cazurile de „demonizare” în Ortodoxie sunt privite prin prisma unor păcate neștiute și nespovedite de ceilalți. Cunoscutele *Molitfe* ale Sfântului Vasile cel Mare se săvârșesc numai de anumiți slujitori pentru cazuri specifice, dar nu constituie o formă liturgică de alungare a demonilor.

găsiți pe la colțurile ulițelor, pe străzi, pe la garduri, ceea ce astăzi este cunoscut drept fenomen urban „homeless”, cei fără casă, fără cămin.

Sfânta Evanghelie arată cum trebuie organizat ospățul, respectiv, care este motivația unei cine, cum se pregătește gazda, cum trebuie să participe invitații, care este folosul unei astfel de întâlniri. Dincolo de aspectele practice și detaliile administrative, important este ce rămâne în sufletul sau mintea invitaților, cu ce se aleg dintr-o astfel de întâlnire. Oamenii se întâlnesc pentru că vor să dăruiască și să împărtășească ceva.

Iisus a fost invitat la diferite ospete, câteodată și la mesele potentatilor vremii, unde a respectat conveniențele, dar a folosit prilejul de a da învățături chiar și când acestea sancționau obiceiuri ale gazdei înseși. Din modul cum vorbește, Iisus dovedește că mare parte din folosul unei cine constă în respectarea unor reguli care țin de respect interuman, pe care El însuși le-a respectat: punctualitatea, haina de cinste, așezarea la masă în funcție de importanță sau de decizia gazdei, tipul de dialog care trebuie purtat, atitudinea de apreciere și smerenie față de gazdă și față de ceilalți meseni.

Sfântul Evanghelist Luca descrie o discuție pe care Iisus o are cu bogații poporului în casa unuia dintre farisei, la un ospăț organizat după sistemul cinelor de club. Erau prezenți la ospăț numai cei bogați, care își alegeau locurile cele mai de cinste, sub privirea singurului sărac de la eveniment, Iisus Hristos. Nu se știe dacă erau și apostolii în grup. Mântuitorul nu era din aceeași categorie cu cei care se întâlneau la astfel de festinuri, dar devenise cunoscut prin misiunea care

ajunsesse până în țările vecine. Era de așteptat ca, fiind invitat la un eveniment monden, Iisus să se fi comportat lingușitor față de omul bogat, care și-a făcut milă și L-a invitat la masă, apreciindu-l și laudându-l, după obiceiul locului. Mântuitorul, totuși, nu caută să intre în voia celui care L-a invitat, ci arată care sunt normele și principiile după care se face un bine. El recomandă ca, atunci când cineva organizează un ospăț pentru un motiv oarecare, personal sau familial, să nu cheme în primul rând pe prietenii săi, ci să cheme și pe cei care au nevoie, să împărtășească din dragostea lui celorlalți. Nu se referă la ospățul propriu-zis, ci la bunătatea prin care se poate face din viața omului un ospăț. Ospățul este simbolizat liturgic prin dumnezeiasca Liturghie. Ceea ce aduce pe oameni la „ospățul” euharistic este credința, nevoia de a se împărtăși din bunătatea stăpânului care se oferă pe Sine, sub forma pâinii și a vinului, pentru o bucurie eternă, pentru viață veșnică. Trupul și Sângele Domnului sunt date spre iertarea păcatelor și spre viața de veci. Invitația este reciprocă: Dumnezeu cheamă pe credincioși la cină prin credință, iar credincioșii chemă pe Hristos în elementele euharistice de pâine și vin pentru a le sfinți și a se îndumnezei, prin ele, toți cei care participă la comuniunea sfinților. La Dumnezeu, ospățul credinței înseamnă o ocazie permanentizată, la care așteaptă ca oamenii să vină, să se întoarcă prin credință, să se lepede de haina veche a păcatului, să se mântuiască și să ajungă la cunoștința adevărului.

Gazda bogată își invitase pe prieteni și apropiați, pe cei care îl apreciau sau îl lingușeau. De aceea este surprins de comportamentul deschis și sincer al lui Iisus: respectă toate regulile mesei, dar fără a face rabat de la adevărurile pe care

le propovăduia. În orice ipostază, când a fost chemat să vindece și când a fost alungat, când a fost urmărit și când a fost ispitit, când a fost tratat cu foarte mare cinste și vază sau când a fost urmărit să fie ucis, Iisus nu a încetat să fie același, lipsit de fățarnicie, gata să dea fiecăruia un răspuns, un ajutor sau un exemplu. Nu s-a orientat după contextul social, nu a căutat să își cosmetizeze imaginea publică sau să acționeze în funcție de interese de moment. Ca să facă pe fariseul gazdă să înțeleagă mai bine învățătura, dă exemplul unui om care a făcut cină mare și a trimis pe slujitorul lui să-i cheme pe prieteni. După ce i-a chemat, slujitorul s-a întors și i-a spus stăpânului că cei pe care i-a invitat s-au scuzat „ca și cum au fi fost vorbiți”, adică în consens. Unul a motivat că și-a cumpărat o bucată de pământ și nu poate să vină, se duce să-l vadă. Un altul s-a acuzat pentru că și-a cumpărat cinci perechi de boi și trebuie să meargă să-i încerce, iar al treilea a invocat faptul că și-a luat soție și nu poate să vină.

Întrevedem aici tipologia omului de afaceri care dorește să acumuleze, să mai adauge ceva. Cumpărarea pământului nu reprezenta o necesitate, mai degrabă un obicei sau un capriciu neimportant, căci logica este inversă: achiziția se face după ce este evaluat. Motivația se dovedea a fi un pretext pentru a refuza invitația la ospăț. Cel cu cinci perechi de boi cumpărate îl descrie pe administratorul care deja are lucrurile strânse, dar administrează cu o preocupare care îi răpește tot timpul, dorind să folosească boii cumpărați pentru a administra mai bine proprietățile agricole și activitățile economice. Preferă să rămână cu boii lui, refuză invitația unui om și preferă să rămână cu necuvântătoarele. El nu mai face diferența între calitatea și demnitatea unui prieten care îl

invită și lucrurile materiale care reprezentau pentru el cel mai important aspect al vieții. Iubirea de lucruri înăbușă iubirea lui pentru oameni. Al treilea este cel care se căsătorește și se prevalează de soție pentru a nu accepta invitația. În cultura vremii bărbatul căsătorit era scutit de serviciul militar ca să nu lase acasă soția mai bine de un an. Acest motiv este invocat de cel care s-a căsătorit, deși nu era invitat decât pentru o cină de o seară. Ar fi putut să meargă însoțit de tânăra soție, dar nu soluția era preocuparea lui, ci refuzul.

Un prim detaliu care reține atenția este cel referitor la slujitorul pe care stăpânul l-a trimis. El este imaginea slujitorilor Bisericii, diaconi, preoți și episcopi, care sunt în mijlocul oamenilor și vestesc în permanență că ospățului lui Dumnezeu este pregătit. Invitația fusese lansată, stăpânul spusese dinainte că va pregăti un ospăț pentru prieteni. Fuseseră atenționați, cum s-ar spune astăzi, trebuiau să-și „pună în agendă” evenimentul, trebuiau să-și rezerve ziua respectivă. Când totul „este gata”, îl trimite pe slujitorul care spune: „Veniți, că iată toate sunt gata!” (Luca 14, 17). Se înțelege că invitația la Cina liturgică, la împărtășire nu o face preotul, ci a făcut-o Iisus Hristos prin venirea Lui pe pământ. El a instituit Cina de taină, a spus lumii întregi „Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu” (Ioan 6, 51). El a spus: „Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” (Ioan 8, 12). A încredințat pe apostoli să spună mai departe același lucru, iar apostolii au rânduit episcopi și preoți în așa fel încât cei care slujesc cuvântul lui Dumnezeu sunt cei care se fac ecoul

chemării Lui Iisus Hristos. Preotul este cel care este portavocea lui Hristos, cel care își face misiunea de a chema în numele Stăpânului.

Între prieteni nu trebuie să se inventeze scuze prin care să se ascundă adevărul. Scuzele se folosesc pentru complezență, din diplomație și etichetă publică, dar prietenia se bazează pe sinceritate. Dumnezeu este cel mai prețios prieten, de aceea nu așteaptă să i se ofere scuze, ci să nu fie refuzat. Absența de la dumnezeiasca Liturghie pe motiv de cumpărare de proprietăți, petreceri de nuntă, ședințe de partid, administrare de companii echivalează cu scuzele ușoare. Refuzul nu deranjează pentru faptul că stăpânul a rămas cu pregătirea, ci prin faptul că refuzul cinei e refuzul dragostei, al prieteniei. Dincolo de hrană este dragostea. Omul invită pentru că vrea să-i vadă pe ceilalți, să comunice; hrana rămâne doar pretextul. Când pentru un motiv neîntemeiat se refuză o invitație, stăpânul are dreptul să se supere. Și Sfânta Evanghelie scrie aici că S-a mâniat stăpânul. Nu numai s-a supărat, s-a mâniat chiar.

De aceea, stăpânul trimite pe slugă să aducă alți beneficiari ai cinei: „Mâniindu-se, stăpânul casei a zis: ieși îndată în piețele și ulițele cetății, și pe săraci, și pe neputincioși, și pe orbi, și pe șchiopi adu-i aici” (Luca 15, 21). Acest *decretum irrevocabile*, se aplică fără a lua în considerare modul cum unii reacționează la plinirea lui: „Și a zis sluga: Doamne, s-a făcut precum ai poruncit și tot mai este loc. Și a zis stăpânul către slugă: „Ieși la drumuri și la garduri și silește-i să intre, ca să mi se umple casa, căci zic vouă: Nici unul din bărbații aceia care au fost chemați nu va gusta din cina mea” (Luca 15, 22-24). Dumnezeu nu rămâne

dator, căci dacă a hotărât să dăruiască, dăruiește până la capăt, în așa fel încât ce a pregătit nu rămâne nefolosit. Cina este prilej de satisfacție și bucurie, este comuniune și, de aceea, trebuie să se răspundă adecvat invitației. Formula „mai este încă loc” denotă tocmai generozitatea abundantă a lui Dumnezeu. Stăpânul invită din inimă și dacă invită cu toată inima, dorește să dăruiască tot ce a pregătit cu toată inima, nu mai păstrează nimic, dar nu vrea să se risipească. Dacă vede că au mai rămas niște locuri știe că mai sunt și flămânzi. Problemele lumii nu vor putea fi rezolvate niciodată definitiv.

Al doilea motiv pentru care a trebuit să umple casa este Împărăția ca loc al bunătății. Bunătatea trebuie să fie împărtășită cu toți. Umplându-se casa, cei care au refuzat nu se vor putea răzgândi. Bunătatea lui Dumnezeu este atât de mare încât, dacă s-ar răzgândi, i-ar primi. Cel care se pregătește pentru Împărăția lui Dumnezeu este primit fără condiții, în stare de neputință, de la colțurile ulițelor, dar când se umple casa, ușile se închid. Ca în pilda fecioarelor neînțelepte cărora ușa li s-a închis; fără înțelepciune, fără credință, fără pregătirea și onorarea la timp a ospățului, chiar și când mirele ar vrea să mai primească, nu mai este loc.

„Totul este gata” înseamnă că s-a depus multă cheltuială, muncă și jertfă. Hristos a pregătit împărăția, nu este o simplă invitație formală. S-a făcut om, S-a întrupat din Sfânta Fecioară și de la Duhul Sfânt și a pregătit prin jertfa lui ospățul credinței, pregustat în Euharistia pământească și gustat ca desăvârșită comuniune în împărăție. De aceea, celor care refuză Cina Domnului li se dăruiește tocmai ceea ce au ales, nu o pedeapsă, ci însingurarea pe care au ales-o ca alternativă la adăpostul, prietenia și dragostea pe care le

exprimase stăpânul în invitația sa. Sfântul Apostol Pavel duce mai departe învățătura Mântuitorului și vorbește despre Împărăția lui Dumnezeu, nu ca despre un ospăț obișnuit: „Împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfânt” (Romani 14, 17). Nimeni nu poate să acuze pe cineva dacă se mântuiește sau nu, în afară de sine însuși, de propriul ego. Omul care a refuzat o dată invitația lui Dumnezeu a hotărât el însuși locul pe care dorește să-l aibă în raport cu Dumnezeu.

Pentru că au existat și există contestatari cu privire la viața de familie, din textul evanghelic se trage concluzia că viața de cuplu nu poate fi o piedică în calea mântuirii cuiva. În vremea lui Iisus, se considera că femeia era inferioară bărbatului, imagine a necurăției și senzualității păcătoase. Prin faptul că devine soția cuiva, femeia are aceeași demnitate cu bărbatul, este chemată să ia împreună decizii și împreună să răspundă dragostei prietenilor. Prietenii soțului trebuie să devină prietenii soției și prietenii soției trebuie să devină prietenii soțului, dacă aceștia conduc către lucruri frumoase și activități constructive. Principala preocupare a tinerilor sau mai puțin tinerilor căsătoriți trebuie să fie intrarea în Împărăția lui Dumnezeu, la cina Stăpânului.

Învățăături dogmatice și morale

1. Comparația dintre Împărăția lui Dumnezeu și o cină este frecventă și foarte interesantă prin faptul că se exprimă, pe de o parte atractivitatea, iar pe de alta satisfacția de a fi unul dintre cei binecuvântați, bucuria de a fi fost trecut între

cei aleși ai unei societăți. Este cu atât mai neînțeleasă atitudinea invitaților care refuză invitația la cină.

2. Mânia divină se poate manifesta în aceeași măsură ca și iubirea divină, dacă aceasta din urmă este refuzată. Participarea la cină este semnul refuzării dragostei și respectul pentru sacrificiul pe care gazda le-a făcut pentru ca cina să fie pregătită bine și la timp. Hrana de la cină este pretextul prin care se exprimă prietenia.

3. Invitația în Împărăție este adresată de Stăpân cu toată inima, prin servitorul care simbolizează pe slujitorii hirotoniți ce cheamă pe toți la Dumnezeu, de aceea refuzul este cu atât mai grav cu cât este susținut cu argumente puerile. Invitația are efect de decret irevocabil, se exprimă o singură dată și nu se revine asupra lui.

4. Parabola are o dimensiune pedagogică pentru cei care vestesc Evanghelia, să nu excludă de la invitația la împărăție pe nimeni, din nici un timp și nici un loc. Fie prin cunoaștere, fie prin iluminare interioară, fie prin interacțiune culturală, mesajul Evangheliei va ajunge la toate neamurile care vor fi chemate la mântuire, la ospățul credinței.⁹⁰

⁹⁰ Este meritorie încercarea de a uni cultura chineză și cea creștină orientală, făcută într-un amplu studiu de Hieromonk Damascene, *Christ the Eternal Tao*, Valaam Books, Platina, 1999. În lucrare, Ieromonahul Damaschin încearcă să arate că, precum filosofii vechii Grecii au întrevăzut pe Dumnezeul creștin, așa se poate vorbi și despre alți învățați, cum ar fi Lao Tze, în China. El face o prezentare interculturală a principalelor doctrine cu privire la întruparea și opera mântuitoare a lui Hristos, precum și punctele fundamentale de doctrină și viața creștină ortodoxă: lumina necreată, isihia, smerenia, îndumnezeirea, rugăciunea inimii, privegherea și altele.

EPILOG

IISUS HRISTOS, TEMELIA PE CARE DUHUL SFÂNT CONSTRUIEȘTE UNITATEA CREȘTINILOR

Unde este Hristos, acolo este Treimea

În elaborarea considerațiilor pe marginea hristologiei trebuie să primim ca adevărat principiul patristic, potrivit căruia, unde este o Persoană a Treimii, acolo sunt și celelalte. Capitolele de teologie creștină sunt strâns legate între ele și converg spre învățătura care stă la baza oricărei doctrine, respectiv triadologia. În opinia teologului german Jürgen Moltmann, în inima teologiei stă Sfânta Treime, fără de care nu se poate face o dezbatere teologică. Sfântul Apostol Pavel își elaborează teologia sa pe structură trinitară, dar insistența cu care vorbește despre hristologie și pnevmatologie ca mijloace de acces la viața Treimii l-au făcut pe unii teologi ca Rowan Williams să suspecteze pe Sfântul Pavel de „binitarism”.⁹¹

⁹¹ Rowan Williams, *On Christian Theology*, Blackwell Publishing, Oxford, 2000, p. 111 ș.u. și Gordon D. Fee, *Paul and the Trinity: The Experience of Christ and the Spirit for Paul's Understanding of God*, în vol. *The Trinity*, second ed., Oxford University Press, Oxford, 2004, p. 57.

Preocuparea Sfântul Pavel este să arate eficiența mântuirii lui Hristos, pe care îl predică întotdeauna ca „Dumnezeu veșnic” pentru fiecare om în parte. Fiind vorba despre un proces de cunoaștere și iluminare, ea se realizează prin Duhul Sfânt, pe care apostolul îl tratează ca Persoană distinctă în Sfânta Treime, în strânsă legătură cu Persoana lui Hristos. Dacă reprezentările anterioare ale Duhului dădeau o imagine vagă despre „personalismul” Lui, fiind reprezentat ca apă, adiere, foc, untdelemn sau porumbel, Sfântul Pavel îi atribuie Duhului calități personale fără echivoc, în strânsă unitate de esență și scop cu Hristos. Duhul cunoaște (I Corinteni 2, 7-10), revelează, știe, caută, așa încât omul care are descoperirea Duhului are „gândul lui Hristos” (I Corinteni 2, 16). Adevărata trăire a lui Hristos Cel înviat se face numai în „experiența Duhului”. Această abordare are o consecință pozitivă întrucât exercită un control asupra tendinței de „absolutizare neadecvată a lui Iisus Hristos” de care vorbește Jacques Pohier,⁹² care a făcut pe unii teologi să acuze anumite perioade ale dezvoltărilor teologice de „hristomonism”, o formă radicală a „hristocentrismului” prin care se afirmă că teologia a acordat prea mare însemnătate hristologiei, în defavoarea pnevmatologiei, pe care o subordonează.⁹³ Riscul este de a se crea imaginea dependenței necesare a unei Persoane divine de o alta, dacă se face confuzie cu privire la ontologia fiecăreia.

Temelia Bisericii este, fără îndoială, Hristos. De aceea, Sfântul Grigorie de Nyssa afirmă: „Dacă cineva privește

⁹² *God – in Fragments*, London, 1985, p. 59

⁹³ Pentru informații bibliografice, a se vedea Emmanuel Clapsis, *Orthodoxy in Conversation*, WCC Publications, Geneva, 2000, p. 57 ș.u.

Biserica, îl privește cu adevărat pe Hristos⁹⁴, dar Biserica devine organism sacramental mântuitor numai după trimiterea la Cincizecime a Sfântul Duh. Misterul mântuirii, spune Evdokimov, este „hristologic, dar nu panhristic [...]. Dacă Hristos recapitulează și integrează firea umană în unitatea Trupului Său, Duhul Sfânt se raportează la persoane și le face să se deschidă în plenitudinea harismatică a darurilor, într-un mod personal”.⁹⁵ Același lucru îl afirmă Sfântul Atanasie cel Mare (secolul al IV-lea) care vede lucrarea celor două persoane indisolubile legate una de alta: „Logosul a asumat trupul pentru ca noi să putem dobândi pe Duhul Sfânt. Dumnezeu S-a făcut purtător de trup (sarcofor) pentru ca omul să poată deveni purtător de Duh (pnevmatofor)”.⁹⁶

Pnevmatologia creștină caută, așadar, să salveze unitatea și universalitatea istoriei mântuirii prin aceea că propune contemplarea Duhului ca unit cu Hristos, prezenți ca o singură realitate salvatoare în Biserică și în fiecare creștin. De aceea, am considerat necesar să facem câteva precizări cu privire la contribuția Duhului la acceptarea lui Hristos ca „singura temelie”.

⁹⁴ Apud Paul Evdokimov, *Sfântul Duh în tradiția ortodoxă*, traducere și note de Pr. Prof. Vasile Răducă, Anastasia, București, 2004, p. 120.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 121-122.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 125.

Duhul Sfânt – subiectul comuniunii între Hristos și oameni

Urmând Sfântului Ioan Evanghelistul, Sfântul Pavel vorbește cu destulă ușurință despre cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi, deși întâmpină unele piedici specifice culturii vremii sale. Din Vechiul Testament se moștenise o anumită concepție impersonalistă cu privire la existența Duhului. În textele vechi el apărea mai degrabă ca o energie sau o emanație a lui Dumnezeu, un fel de „executiv” al lui Dumnezeu.

Prin noua concepție Sfântul Pavel se expune unei confuzii între Hristos înviat și Duhul pe care pare să-i trateze ca una și aceeași realitate. Totuși, din textul capitolului 3 al Epistolei I către Corinteni, dar și din alte texte, se poate deduce că nu există nici o suprapunere de roluri, ci o complementaritate dinamică: pe temelia care este Hristos, zidește Duhul Sfânt ca entitate personală, prezență a lui Dumnezeu în mijlocul poporului, garantul lui Hristos înviat. Pentru Sfântul Irineu de Lyon, Duhul este „comunicarea lui Hristos”.

De pildă, în capitolul 2, versetele 10-12 din aceeași epistolă, Sfântul Pavel face o paralelă între duhul omului și Duhul lui Dumnezeu, arătând că înțelegerea pozitivă a sensului crucii și a răstignirii nu corespunde înțelepciunii lumii, ci universului interior al omului. Duhul îl arată pe om a fi persoană pentru că prin el cunoaște și poate pătrunde în înțelegerea altuia. Dar, ontologic vorbind, dacă duhul omului este „în el”, despre Duhul Sfânt afirmă că este „de la Dumnezeu”, adică exterior acestuia și totuși sondând

lucrurile de nepătruns ale lui Dumnezeu. „Noi am primit Duhul cel de la Dumnezeu, ca să cunoaștem cele dăruite nouă de Dumnezeu” (v. 12), se spune mai departe, în care Duhul revelează personal „înțelepciunea lui Dumnezeu ascunsă” (2,7) pe care dacă oamenii ar fi cunoscut-o dinainte nu ar mai fi răstignit pe Domnul. Acțiunea Duhului ni-l arată deodată personal și distinct de Dumnezeu, rămânând intim Tatălui prin aceea că „cercetează chiar și adâncurile lui Dumnezeu” (v. 10). Verbele „cunoaște”, „cercetează”, „descoperă”, „învață” dovedesc structura personală și rațională a Duhului.

Într-un alt text, la Romani 8, 26-27 situația este inversată: Dumnezeu cunoaște dorința Duhului. Începând cu versetul 16, lucrarea Sa ni-L arată ca persoană care „mărturisește împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu”. El continuă în a asigura pe ascultători că în toată frământarea umană, în slăbiciune și greutatea vieții, fiii lui Dumnezeu sunt asistați de către Duhul. El este mijlocitorul care știe atât cele dinăuntrul duhului omului și cele ale lui Dumnezeu, astfel încât lucrarea Lui să fie eficientă. De aceea mijlocirea pe care El o face la Dumnezeu pentru sfinți „cu suspine negrăite” (v. 26) îl arată pe de o parte personal, iar pe de altă parte distinct de Dumnezeu căruia se roagă „după Dumnezeu” (v. 27), adică știind cele ale lui Dumnezeu.

Ceva mai jos, rolul de mijlocitor este atribuit și lui Hristos, „care a murit și mai ales Cel ce a înviat, care și este de-a dreapta lui Dumnezeu, care mijlocește pentru voi!” (v. 34). Dar dacă Duhul mijlocește „din voi” (v. 9), Hristos mijlocește de la „dreapta lui Dumnezeu Tatăl” (v. 15). Locația pe care o face Sfântul Pavel între Duhul din interiorul omului și Hristos de la dreapta lui Dumnezeu înlătură orice

dubiu cu privire la identificarea lui Hristos înviat cu darul Duhului Sfânt. Lucrarea Duhului în lume este de unificare. El nu are rolul de a completa ceea ce nu a terminat Hristos, ci de a desăvârși ceea ce a lăsat El. „Duhul comuniunii, spune John O'Donnel, este legat de Hristos. Duhul are întotdeauna o formă hristologică”.⁹⁷

Hristos și Duhul Sfânt – înțelepciunea lui Dumnezeu

Domnul Iisus Hristos este numit „logosul”, prin care Dumnezeu creează lumea. Prin „logos” se aduc la ființă toate, prin „logos” se face cunoscută voia lui Dumnezeu poporului ales. „Logosul” apare ca imagine a înțelepciunii divine întrupate. În modul în care Hristos se adresează mulțimii recunoaștem accente ale înțelepciunii Vechiului Testament, în care accentul se pune, deodată, pe cunoașterea căii înțelepte dar și altruismul personal al Celui ce cheamă: „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați, și Eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre. Căci jugul Meu este bun și povara Mea este ușoară” (Matei 11, 28-30). Conținutul învățaturii Domnului Hristos este dumnezeiesc, deși redat în formă umană. Noutatea pe care o aduce este dată în faptul că El devine forma articulată a înțelepciunii lui Dumnezeu. În capitolul 11 al Evangheliei după Luca, Domnul afirmă că este „mai mult decât Solomon” (Luca 11, 31), expresia superioară

⁹⁷ John O'Donnell, *Il mistero della Trinità*, Editrice Pontificia Università Gregoriana, Roma, 1989, p. 85.

a înțelepciunii vechitestamentare. Înțelepciunea despre care vorbește Hristos se regăsește în multe locuri din Vechiul Testament, pe care le cunoaște și le citează, dar pe care „le plinește”, făcând din ea temelia înțelepciunii Bisericii Sale, căreia îi dăruiește și cuvintele vieții veșnice. De aceea învățătura despre „îndumnezeire” din tradiția ortodoxă nu are numai conotația iluminării interioare a credinciosului, ci și accesul la realități care țin de înțelepciunea dumnezeiască, inaccesibile pe cale discursivă.

Semnificația înțelepciunii în viața lui Hristos are la bază convingerea că El este trimisul care dă sens sfatului Sfintei Treimi care, în înțelepciunea ei, hotărăște mântuirea omului. Înțelepciunea este, de altfel, deodată imanentă și transcendentă, motiv pentru care învățătura Bisericii, încă de la început, a definit intervenția lui Dumnezeu în lume ca înțelepciune. În contextul filosofiei primelor secole, imaginea lui Hristos care vorbește și lucrează ca reprezentant al înțelepciunii divine dă naștere formulărilor hristologice. Cel mai explicit în această privință este Evanghelistul Ioan, căruia Sfântul Pavel îi este dator în multe privințe.

Noutatea pe care o aduce Sfântul Pavel este că leagă înțelepciunea Logosului de cea a Duhului. Preocuparea lui, de altfel, este de a arăta destinatarilor epistolelor cum lucrarea lui Hristos devine actuală în fiecare persoană umană. Soluția este că jertfa Mântuitorului se poate împropria de fiecare credincios prin intermediul Duhului. La începutul Epistolei I către Corinteni vorbește despre Hristos ca înțelepciunea lui Dumnezeu: „Vă propovăduim pe Hristos, puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu” (I Corinteni 1,24), pentru ca în capitolul următor să arate „Iar

cuvântul meu și propovăduirea mea nu veneau din cuvinte de înduplecare ale înțelepciunii omenești, ci în adevărarea Duhului și a puterii [...] în cuvinte învățate de la Duhul Sfânt, lămurind lucruri duhovnicești la oameni duhovnicești” (I Corinteni 2, 4 și 13).

Întrucât Fiul și Duhul își au originea Dumnezeu, el a aplicat atributul înțelepciunii și Duhului Sfânt. Duhul „care locuiește în voi” (I Corinteni 3, 16), după ce este pusă temelie care este Hristos, ceea ce ne face să credem că în Hristos se regăsește înțelepciunea, prin lucrarea pentru care El a devenit trup, ca să dea o altă dimensiune naturii umane care nu l-a înțeles: „La ai săi a venit, iar ai săi nu l-au primit”. Odată, cu răscumpărarea omenirii, El aduce acesteia și un alt mod de a înțelege realitățile dumnezeiești, după un alt tip de înțelepciune. Sfântul Pavel atrage atenția că sunt două tipuri de înțelepciune: cea lumească, diferită și contrară lui Dumnezeu: „Căci înțelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu, căci scris este: ‘El prinde pe cei înțelepți în viclenia lor’” (I Corinteni 3,19) și cea dumnezeiască. Înțelepciunea lumii a crucificat înțelepciunea lui Dumnezeu. Apostolul le vorbește direct corintenilor, arătând că Hristos cel răstignit este „puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu. Pentru că fapta lui Dumnezeu socotită de către oameni nebunie, este mai înțeleaptă decât înțelepciunea lor și ceea ce pare ca slăbiciune a lui Dumnezeu, mai puternică decât tăria oamenilor” (I Corinteni 1, 24-25). Prin smerenia întrupării și răstignirii el învinge răul lumii și se așează la temelie ei, făcând din înțelepciunea lui Dumnezeu provocarea pentru înțelepciunea lumii. Înțelepciunea lui Dumnezeu contrazice standardele lumii și

este tratată de Sfântul Pavel ca element de comuniune în Sfânta Treime, model după care trebuie să se modeleze înțelepciunea omenească.

Astfel, pentru Sfântul Pavel cei ce cred „sunt în Hristos și în Duhul” (I Corinteni 1,2; II Corinteni 5,21), ei au pacea și bucuria de la Hristos prin Duhul (Filip. 3,1; Rom. 14,17) în omul credincios făcându-și sălaş Hristos și Duhul deopotrivă. Lucrarea Duhului face pe om să creadă în Hristos Dumnezeu, iar prin credință să facă personale efectele lucrării Lui pe pământ, cea mai însemnată fiind învierea trupurilor și viața veșnică: „Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui. Iar dacă Hristos este în voi, trupul vostru este mort pentru păcat; iar Duhul, viață pentru dreptate. Iar dacă duhul celui ce a înviat pe Hristos din morți locuiește la voi, cel ce a înviat pe Hristos Iisus din morți va face vii și trupurile voastre cele muritoare, prin Duhul Său care locuiește în voi” (Rom. 8, 9-11).

Învierea lui Hristos prin Duhul Sfânt

Întruparea lui Iisus Hristos nu apare în revelație ca o noutate în ființa lui Dumnezeu, nici nu schimbă cu ceva identitatea Fiului. El este ontologic „Logosul” și „Fiul” care face compatibilă voința lui Dumnezeu cu voința oamenilor. Dacă am considera hristologia doar în dimensiunea ei ontologică, ar deveni abstractă, individualistă, particulară și a-istorică. În definiția pe care Sinodul al IV-lea ecumenic de la Calcedon a dat-o Persoanei Domnului Hristos se presupune prezența Duhului în modul Lui istoric de existență. De aceea, față de secta ebioniților care considerau că Duhul s-a coborât

peste Iisus numai la botez, teologia creștină afirmă colaborarea perihoretică permanentă, nu numai în ființă, ci și în lucrare. Duhul nu completează în nici un fel integritatea umană a Fiului, ci o determină și o întărește prin co-participare la înviere. În Liturghia ortodoxă momentul pregătitor ieșirii cu Cinstitele Daruri afirmă unitatea ființei lui Hristos omniprezent chiar și în moarte: „În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, în rai cu tâlharul și pe scaun împreună cu Tatăl și cu Duhul ai fost Hristoase, toate umplându-le, Cel ce ești necuprins”.⁹⁸

„Învierea” pentru comunitatea corintenilor avea sensul speranței. Învățătura despre nemurirea sufletului și, cu atât mai puțin a trupului, nu exista. Ca să-i determine să înțeleagă sensul învierii ca reînnoire a omului care îl cunoaște pe Hristos, a trebuit să vorbească mai întâi despre oroarea păcatului. Antidotul păcatului și garantul învierii este Hristos care a murit pentru „păcatele noastre” (I Corinteni 15, 3-4), potrivit Scripturilor. Nu a fost un accident istoric și, de aceea, nici ceea ce pregătise oamenilor nu avea caracterul hazardului.

Vorbind despre învierea lui Hristos, Pavel caută să dea încrederea noilor creștini despre faptul că puterea lui Dumnezeu nu are limite și că, înțelegând în mod adecvat moartea și învierea lui Hristos se dă un sens speranței, iar creația întreagă este reînnoită. Pe baza acestei înnoiri, el îi cheamă să se adune în ecclesia pentru cinstirea morții și învierii Domnului prin Cina Domnului. Dacă prin moarte Fiul devenea pasiv, învierea Lui prin Duhul dinamizează jertfa și

⁹⁸ *Liturghier*, p. 143.

o extinde dincolo de limitele umane. În opinia lui Ladaria, „în relația dintre unicitatea și universalitatea operei mântuitoare a lui Iisus Hristos, Sfântul Duh, Duhul lui Hristos, exercită funcția Sa mântuitoare dincolo de limitele vizibile ale Bisericii, legând oamenii de misterul pascal al lui Hristos”.⁹⁹

Învierea în varianta propusă de Sfântul Pavel este învățătură a comuniunii, care stă la baza ecclesiei, a adunării poporului lui Dumnezeu și obiect al credinței, al unității contrariilor: „Deși a fost răstignit din slăbiciune, din puterea lui Dumnezeu el este viu. Și noi suntem slabi întru El, dar vom fi împreună cu El. Cercetați-vă pe voi dacă sunteți în credință; încercați-vă pe voi înșivă. Sau nu vă cunoașteți voi singuri bine că Hristos Iisus este întru voi?” (II Corinteni 4-5). Prin înviere, umanitatea lui Hristos se substituie umanității fiecărui credincios prin mijlocirea personală a Duhului. După mărturia apostolului neamurilor, „De acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine!” (Galateni 2, 20). Sfântul Pavel arată că adunarea (ecclesia) trebuie să aibă scopul pozitiv în care fiecare să renunțe la ceea ce este individual și să se manifeste ca ființă altruistă. Adunarea trebuie făcută „spre mai bine”, dar uneori se constată că este „spre mai rău” (I Corinteni 11, 17).

Cina Domnului este, după Sfântul Pavel, permanentizarea învierii, comemorarea jertfei Domnului dar și moment de comuniune între oameni funcție de anumite reguli de conduită publică. În mai multe epistole Sfântul Pavel face apel la ținuta morală și regulile de comportament față de evenimentul cinstit, pe de o parte, dar și pentru mulțumirea

⁹⁹ Luis F. Ladaria, *Il Dio vivo e vero*, Piemme, Roma, 1993, p. 368.

tuturor celor prezenți. Tipul de comportament pe care îl cere creștinilor, este cel care se așteaptă să-l aibă și astăzi Biserica. El este dictat de credința tuturor celor prezenți în moartea și învierea Domnului. Față de idolatria și imoralitatea timpului, el propune învierea și nemurirea. Ecuția a funcționat, ca dovadă că noii creștini din Corint își asumă implicarea deplină, devenind una dintre cele mai dragi comunități apostolului.

Slăvirea lui Hristos prin Duhul

Format la școala rabinică, Sfântul Pavel știa că există un anumit mod de a vorbi despre Dumnezeu, căruia îi erau atribuite substitute care să evite pe cât se putea rostirea numelui lui Dumnezeu, datorită sfințeniei numelui Său. Unul dintre aceste nume, Adonai, kyrios, îl aplică lui Hristos, numindu-L „Domnul”, termen cu care în Vechiul Testament era apelat numai Dumnezeu. Prerogativele lui Dumnezeu sunt aplicate astfel lui Hristos, încât în numele lui avea „să se plece tot genunchiul” (Filipeni 2,10) în semn de recunoaștere a autorității și măririi.

Slava sau glorificarea lui Hristos se face prin Duhul, care este garantul libertății. Hristos este numit „Domnul slavei” (I Corinteni 2, 8), ceea ce înseamnă că pentru om Hristos nu este numai temelia, ci și destinația către care se îndreaptă creația. El este „strălucirea slavei și chipul ființei Tatălui” (Evrei 1,3), aceasta înseamnă că poartă slava lui Dumnezeu dinspre Treime spre lume. Cheia hermeneutică de înțelegere a relației dintre viața internă a Sfintei Treimi și manifestarea ei ad extra este Sfântul Duh. El pregătește creația pentru

primirea domnului, îl călăuzește pe timpul activității pământești și-L arată în slavă, deschizând astfel posibilitatea reală pentru toți oamenii de a participa la dragostea lui Dumnezeu treimic.¹⁰⁰

În arta răsăriteană Hristos este reprezentat întotdeauna în slavă, chiar și atunci când este pe cruce. Ortodocșii reprezintă acele mai importante evenimente ale mântuirii într-o formă simbolică, în care să se reliefeze triumful asupra suferinței și morții. Crucificarea ortodoxă reprezintă un Hristos care, după cuvintele cardinalului Thomas Spidlik, „dansează pe cruce”.¹⁰¹ La polul opus stă arta occidentală în care Hristos este parcă definitiv învins de suferință, răni, stigmat. La o analiză atentă, vom observa că cele două expresii sunt reprezentări ale aceleiași realități, în sensul că arta răsăriteană urmează mai mult aspectul slăvirii prezentat în Evanghelia după Ioan, în vreme ce arta occidentală urmează imaginea lui Hristos așa cum este descris în Evanghelia după Marcu, în care sunt redată toate eșecurile umane în relație cu Hristos și teribilitatea actului violent al crucificării unui om nevinovat într-o lume dominată de violență. De fapt, o privire de ansamblu ne ajută să înțelegem că atitudinea triumfală din arta bizantină nu poate fi apreciată adecvat dacă nu se înțelege grozăvia chinurilor și supliciului lui Hristos.¹⁰²

¹⁰⁰ Cf. Walter Kasper, *Gesù il Cristo*, Queriniana, Brescia, 1975, pp. 355 ș.u.

¹⁰¹ Thomas Spidlik, Marko Ivan Rupnik, *Credință și icoană*, traducere de Ioan Milea, Dacia, Cluj Napoca, p. 47.

¹⁰² Richard Harries, *Art and the Beauty of God*, Nowbray, Oxford, 1992, p. 56.

Pentru Sfântul Pavel slava lui Hristos este semnificată de lumină: „Căci Dumnezeu care a spus: ‘Să strălucească, din întuneric, lumina!’ a strălucit în inimile noastre ca să strălucească cunoștința slavei lui Dumnezeu pe fața lui Hristos” (II Corinteni 4,6). Simbol al Împărăției cerurilor, lumina de la Schimbarea la Față (Matei, 17, 1-6) nu este una naturală, a zilei, ci izvorâtoare din ființa lui Hristos. Aura uneori este alcătuită din trei straturi, care reprezintă simbolul Treimii. Când Iisus și-a dat duhul, „s-a făcut întuneric peste tot pământul”, când era de presupus să fie zi. Sfântul Pavel conchide că toți vor cunoaște slava lui Hristos, prin Duhul Sfânt: „Iar noi toți, privind ca în oglindă, cu fața descoperită, slava Domnului, ne prefacem în același chip, din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului” (II Corinteni 3, 18).

Sfântul Duh a fost întotdeauna în teologia răsăriteană lumina care-L face pe credincios capabil de a-L vedea pe Hristos. Prin El se poate cunoaște Hristos, imaginea Părintelui care L-a trimis, se înțelege prezența lui Dumnezeu în istorie și lucrarea lui Hristos în Biserica Sa.¹⁰³ Deci rolul Duhului este preeminent între înviere și parusie. El conduce pe credincioși spre a realiza începând de aici și acum anticiparea împărăției lui Dumnezeu. Duhul face prezentă puterea învierii lui Hristos și o transformă dintr-un eveniment istoric într-unul veșnic și cosmic. El împlinește cererea lui Hristos adresată Tatălui ca să-L preamărească, însă nu o preamărire egocentrică ci o slavă la care are acces de drept și pe care vrea să o împărtășească oamenilor: „Și slava pe care

¹⁰³ Killian McDonnell, *A Trinitarian Tehology of the Holy Spirit*, în „Theology Studies”, 46, nr. 2 (1985), p. 223.

Tu mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum noi suntem una” (Ioan 17, 22).

Hristos a fost întotdeauna mărturisit de creștini ca Cel plin de Duhul, nu numai din momentul zămislirii, ci cu mult timp înainte, încă de la alegerea poporului lui Israel, pe care l-a pregătit pentru ca la „plinirea vremii” să descopere identitatea lui Iisus ca Fiul unic al lui Dumnezeu și să-i continue lucrarea spre eshaton. Cardinalul Walter Kasper îl descrie pe Hristos ca misterul ultim și profund, prin care realitatea a fost manifestată într-un mod absolut unic, original, irepetabil și inseparabil. La aceasta, Persoana Duhului arată universalitatea și particularitatea evenimentului salvator. „Duhul exprimă esența cea mai profundă a lui Dumnezeu, dragostea care se comunică, pe care o manifestă în lume, maxima interioritate și exterioritate, de aici posibilitatea și realitatea de a-fi-în-afară-de-Sine a lui Dumnezeu, este Dumnezeu ca prezență pură, Dumnezeu manifestare a dragostei și harului”.¹⁰⁴ Teologiei îi rămâne să stabilească modul în care particularitățile celor două Persoane divine se unesc în actul credinței.

Biserica nu poate fi decât avantajată de această perspectivă, pentru că ea dă un dinamism legăturii dintre Hristos ca temelie a credinței și structura desfășurată a credinței care este modelată de conlucrarea cu Duhul Sfânt.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Walter Kasper, *Il Dio de Gesù Cristo*, Queriniana, Brescia, 1984, p. 303.

¹⁰⁵ Philip Rosato, *Spirit Christology, Ambiguity and Promise*, în „Theological Studies”, 38, 1977, pp. 423-449. Problema a fost reluată de teologia pentecostală modernă, reprezentată de Habets Myk, care găsește că hristologia pneumatică poate fi soluția înțelegerii comune între Bisericile și denomițiile creștine. Ea completează hristologia biblică

Vorbind despre hristologia pneumatică în sens biblic nu înțelegem vreo nuanță adoptianistă, nu confundăm identitatea lui Hristos cu a Duhului, ci evidențiem lucrarea comună a Treimii în lume.

Vorbind despre Fiul și Duhul, Sfântul Pavel contrapune diviziunii din comunitatea corinteană imaginea temeliei unice, Hristos, prin comuniunea Duhului care face din fiecare membru „templu al Duhului Sfânt”, astfel că, în finalul capitolului afirmă unitatea tuturor în Hristos. „Temelia” despre care vorbește nu este „învățătura” Domnului, ci „persoana” lui Hristos. Dacă doctrina este fundamentul teologiei, persoana este fundamentul vieții. Toate doctrinele servesc Persoana și așa înțelegem că, la Sfântul Pavel, cine acceptă că Hristos este „temelia” nu mai este „trupesc”, ci „duhovnicesc” și devine „împreună-lucrător cu Dumnezeu”.

atunci când nu este privită ca o înlocuire, ci o completare a hristologiei Logosului. Mai mult, este dătătoare de speranțe în dezvoltările teologice actuale, dacă ține seama totuși de anumite criterii hristologice clasice. A se vedea *Spirit Christology. Seeing in Stereo*, în „Journal of Pentecostal Theology”, 11 (2003), nr. 2, pp. 199-234.

BIBLIOGRAFIE

- Achimescu, Nicolae, *Noile mișcări religioase*, Limes, Cluj Napoca, 2002.
- Allison, Gregg, *Historical Theology. An Introduction to Christian Doctrine*, Zondervan, Mishigan, 2011.
- Beaufils, Dominique, *Credința ta te-a mântuit. O viziune ortodoxă asupra bolii și morții*, Traducere de Adrian și Claudia Dinu, Trinitas, 2009.
- Bettenson, Henry (ed.), *The Early Christian Fathers*, Oxford University Press, Oxford/New York, 1988.
- Idem, *The Later Christian Fathers*, Oxford University Press, Oxford/New York, 1988.
- Behr-Sigel, Elisabeth, *Le ministère de la femme dans l'Eglise*, Cerf, Paris, 1987.
- Bigham, Stéphane, *L'icône dans la tradition orthodoxe*, Médiapaul, Montréal, 1995;
- Breabăn, Christina, Deicha, Sophie, Kasselouri-Hatzivassiliadis, Eleni (eds.), *Women's Voices and Visions of the Church*, World Council of Churches, Geneva, 2006.
- Carras, Costa and Walker, Andrew (eds), *Living Orthodoxy in the Modern World. Orthodox Christianity and Society*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 2000.
- Chirilă, Prof. Univ. Dr. Pavel, *Vindecarea*, Christiana, București, 2009.

- Ciobotea, Metropolitan Daniel, *Confesing the Truth in Love. Orthodox Perceptions of Life, Mission and Unity*, Trinitas, Iași, 2001.
- Coats, Callum, *Living Energies. Victor Schaubberger's Brilliant Work with Natural Energy Explained*, Gateway Press, London, 2002.
- Daniel, Patriarhul BOR, *Comori ale Ortodoxiei. Explorări teologice în spiritualitatea liturgică și filocalică*, Trinitas, Iași, 2007.
- Davis, Stephen, Kendal, Daniel and O'Collins Gerald, *The Trinity. An Interdisciplinary Symposium on the Trinity*, Oxford University Press, Oxford, 1999.
- Felmy, Karl Christian, *Dogmatica experienței ecleziale. Înnoirea teologiei ortodoxe contemporane*, Traducere de Pr. Prof. Dr. Ioan Ică, Deisis, Sibiu, 1999.
- Florenski, Pavel, *Dogmatică și dogmatism. Studii și eseuri teologice*, Traducere, prefață și note de Elena Dulgheru, Anastasia, București, 1998.
- Idem, *Iconostasul*, Traducere și cronologie Boris Buzilă, Anastasia, București, 1994;
- Gibbs, Eddie and Coffey Ian, *Church Next. Quantum Changes in Christian Ministry*, Inter-Varsity Press, Leicester, 2001.
- Gavrilă, Pr. Dr. Vasile, *Cununia, viață întru împărăție*, Fundația „Tradiția românească”, București, 2004.
- Grudem, Wayne, *Systematic Theology. An Introduction to Biblical Doctrine*, Inter-Varsity Press, Nottingham, 2010.
- Harakas, Stanley Samuel, *Living the Faith. The Praxis of Eastern Orthodox Ethics*, Light and Life Publishing Company, Minneapolis, 1992.

- Hopko, Thomas (ed.), *Women and the Priesthood*, St Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1983.
- Kala, Thomas, *Meditations on the Icons*, St Pauls, London, 1993.
- Kasper, Walter, *Il Dio de Gesù Cristo*, Queriniana, Brescia, 1984.
- Keller, Timothy, *The Reason for God. Belief in an Age of Scepticism*, Hodder, London, 2009.
- Lossky, Vladimir, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, Traducere, studiu introductiv și note de Pr. Vasile Răducă, Anastasia, 1993.
- Marshall, Rob, *The Transfiguration of Christ*, Darton-Longman and Todd, London, 1994.
- Marthaler, Berard, *The Creed. The Apostolic Faith in Contemporary Theology*, Twenty-Third Publications, Connecticut, 1993.
- McGuckin, Anthony John (ed.), *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, 2 volume, Wiley-Blackwell, Oxford, 2011.
- Idem, *Saint Cyril of Alexandria and the Christological Controversy*, Saint Vladimir's Seminary Press, Crestwoon, New York, 2004.
- Meyendorff, John, *Byzantine Theology. Historical Trends and Doctrinal Themes*, Mombrays, London and Oxford, 1974.
- Moltmann, Jurgen, *History and the Triune God. Contributions to Trinitarian Theology*, translated by John Bowden, SCM Press, London, 1991.
- Idem, *The Trinity and the Kingdom of God. The Doctrine of God*, translated by Margaret Kohl, SCM Press, London, 1981.

- Idem, *God in Creation. An Ecological Doctrine of Creation*, translated by Margaret Kohl, SCM Press, London, 1981.
- Nichols, Aidan, *The Art of God Incarnate. Theology and Image in Christian Tradition*, Darton, Longman and Todd, London, 1980.
- O'Donnell, John, *Il mistero della Trinità*, Editrice Pontificia Università Gregoriana, Roma, 1989;
- Pelikan, Jaroslav, *Fecioara Maria de-a lungul secolelor. Locul ei în istoria culturii*, Traducere de Silvia Palade, Humanitas, București, 1998.
- Pomazanski, Pr. Mihail, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Traducere de Florin Caragiu, Sofia, București, 2009.
- Richards, John, *But Deliver us from Evil. An Introduction to the Demonic Dimension in Pastoral Care*, The Seabury Press, New York, 1974.
- Schmemmann, Alexandre, *Eucharistia, Taina împărăției*, Traducere de Pr. Boris Răduleanu, Anastasia, București, 1993.
- Scouteris, Constantine, *Ecclesial Being. Contributions to Theological Dialogue*, edited by Christopher Veniamin, Mount Thabor Publishing, South Canaan, 2005.
- Stăniloae, Pr. Prof. Dumitru, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Ed. IBMBOR, 2004.
- Idem, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Scripta, București, 1993.
- Swan, Laura, *The Forgotten Desert Mothers. Sayings, Lives, and Stories of Early Christian Women*. Paulist Press, New York, 2001.

- Thurian, Max and Wainwright, Geoffrey (eds.), *Baptism and Eucharist. Ecumenical Convergence in Celebration*, WCC Publications, Geneva, 1983.
- Uspenski, Leonid, *Teologia Icoanei în Biserica Ortodoxă*, Traducere și studiu introductiv Teodor Baconsky, Anastasia, București, 1994.
- Vanca, Dumitru, *Icoană și cateheză*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2005.
- Ware, Kallistos, *Ortodoxia, calea drepte credințe*, Traducere de E. Chisa, G. Jacotă și Pr. D. Ailincăi, Ediția a II-a, Trinitas, Iași, 1999.
- Williams, Rowan, *On Christian Theology*, Blackwell Publishing, Oxford, 2002.
- Idem, *Ponder these Things. Praying with Icons of the Virgin*, The Canterbury Press, Norwich, 2002.
- Yannaras, Christos, *Adevărul și unitatea Bisericii*, Traducere de Ierom. Ignatie Trif și Uliniuc Ionuț Dumitru, Sofia, București, 2009.
- Yannoulatos, Archbishop Anastasios, *Facing the World. Orthodox Christian Essays on Global Concerns*, Translation by Pavlos Gottfried, WCC Publications, Geneva, 2003.
- Zăvorâtul, Sf. Teofan, *Boala și moartea. Lămuriri și mângâieri*, Traducere de Adrian și Xenia Tănăsescu-Vlas, Sofie, București, 2009.